

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
STRATEJİK İLETİŞİM ANABİLİM DALI
STRATEJİK İLETİŞİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KULLANICI SÖZLEŞMELERİ BAĞLAMINDA
TÜRK TOPLUMUNUN ANLIK MESAJLAŞMA
UYGULAMALARINA GÜVENİ VE
FARKINDALIK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GÜLDEN AVCI
2021109101**

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. İBRAHİM SENA ARVAS

**İSTANBUL
TEMMUZ 2023**

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
STRATEJİK İLETİŞİM ANABİLİM DALI
STRATEJİK İLETİŞİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KULLANICI SÖZLEŞMELERİ BAĞLAMINDA
TÜRK TOPLUMUNUN ANLIK MESAJLAŞMA
UYGULAMALARINA GÜVENİ VE
FARKINDALIK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GÜLDEN AVCI
2021109101**

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. İBRAHİM SENA ARVAS

**İSTANBUL
TEMMUZ 2023**

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
STRATEJİK İLETİŞİM ANABİLİM DALI
STRATEJİK İLETİŞİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**KULLANICI SÖZLEŞMELERİ BAĞLAMINDA
TÜRK TOPLUMUNUN ANLIK MESAJLAŞMA
UYGULAMALARINA GÜVENİ VE
FARKINDALIK ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLDEN AVCI
2021109101

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 07.07.2023

Tezin Savunulduğu Tarih : 09.06.2023

Tez oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı : Doç.Dr. İbrahim Sena ARVAS

Jüri Üyeleri : Doç.Dr. Asuman KUTLU

Doç.Dr. Murat SAĞBAŞ

İSTANBUL
TEMMUZ 2023

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 107 sayfalık kısmına ilişkin, 24.05.2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim. Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gülden AVCI
07.07.2023

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Bakanlığı, Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Gülden AVCI
07.07.2023

Tüm depremzedelere...

TEŞEKKÜR VE ÖNSÖZ

İnsanın var olduğu andan itibaren anlama ve anlaşılma kaygısıyla birlikte geliştirdiği iletişim kabiliyeti internetin icadıyla birlikte çağ atlamış; mağara duvarlarına şekil çizme sürümünden, dünyanın diğer ucundaki olay veya kişilerden saniyeler içinde haber alınan dijital ağlarla örülü küresel bir haberleşme zincirine yerini bırakmıştır. İnsanoğlunun merak duygusunu tatmin etmek temelinde geliştirilen iletişim teknolojileri, sınırların belirsizleştiği dijital ağlarda özellikle sosyal medya platformları aracılığıyla hızlı ve anlık iletişime fırsat sağlarken, karşılığında dijital çağın en kıymetli metası olan kullanıcı verilerini toplamaya başlamıştır. Dijital platformları kullanmanın bir bedeli olarak teknoloji şirketleri tarafından kayıt altına alınan verilere dair izlenen politikalar, zaman içinde hem bireysel ve kolektif, hem de ulusal ve uluslararası alanda ortaya çıkan gelişmelerle birlikte çözülmesi gereken küresel bir meseleye dönüşmüştür. Dijital çağın hammaddesi olan verinin iletişimin ön koşulu olarak peşinen toplanması sürekli tartışma konusu olmaktadır. Bu verilerle ilgili en fazla öne çıkan konu ise ilgili uygulamaların kullanıcı sözleşmeleridir. Bu bağlamda anlık mesajlaşma uygulamalarına ait kullanıcı sözleşmelerinin incelendiği “Kullanıcı Sözleşmeleri Bağlamında Türk Toplumunun Anlık Mesajlaşma Uygulamalarına Güveni ve Farkındalık Analizi” başlıklı bu tez çalışmasının; iletişim teknolojileri, hukuk ve güvenlik üçgeni bağlamında kullanıcılara kılavuz niteliğinde bilgiler sunması beklenmektedir. Ayrıca bu tez çalışmasının, hukuki bağlayıcılığı olan söz konusu sözleşmelere duyulan güvenin incelenmesi, genelde sorgusuz kabul edilen bu metinlerin içeriklerine dair farkındalık oluşturma ve literatürdeki boşluğu dolduracak katkılar sağlama amaçlanmaktadır.

Bu süreçte değerli katkılarıyla her daim yanımda olan ve tecrübelerini benimle paylaşarak yoluma ışık tutan saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. İbrahim Sena ARVAS’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez yazım aşamasında bana teknik açıdan destek olan değerli arkadaşım Mehmet BAT’a, yardımlarını esirgemeyen Esra SELVAN’a, anketin yayılması ve doldurulması aşamalarında bana destek veren herkese katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul; Temmuz 2023

Gülden AVCI

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZGÜNLÜK RAPORU	
ETİK BEYAN	
TEŞEKKÜR VE ÖNSÖZ	
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
TÜRKÇE ÖZ.....	xv
İNGİLİZCE ÖZ (ABSTRACT)	xvi
1. GİRİŞ	1
2. İLETİŞİMİN TEKNOLOJİK EVRİMİ	6
2.1. MATBAADAN İNTERNETE	6
2.2. WEB 1.0 TABANLI İLETİŞİM	8
2.3. WEB 2.0 TABANLI İLETİŞİM	9
2.3.1. Sosyal Medya	10
2.3.2. Semantik Web - Anlamsal Ağ.....	12
2.3.3. Semantik Web Bağlamında Anlık Mesajlaşma Uygulamalarının Temeli	15
2.3.3.1. Veri.....	17
2.3.3.2. Üst Veri ve Kişisel Veri	18
2.3.3.3. Büyük Veri	22
2.3.4. Veri Mahremiyeti	25
2.3.5. Genel Veri Koruma Tüzüğü.....	25
3. İLETİŞİM BAĞLAMINDA TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER	28
3.1. ULUSLARARASI HUKUKTA İLETİŞİM BAĞLAMINDAKİ TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER.....	30
3.1.1. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	30
3.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	32
3.2. ANAYASA'DA İLETİŞİM BAĞLAMINDAKİ TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER	35
3.2.1. Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı	35
3.2.2. Özel Hayatın Gizliliği	36
3.2.3. Haberleşme Özgürlüğü ve Haberleşmenin Gizliliği	37
3.2.4. Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü	39
3.2.4. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü.....	40
3.3. İNTERNET TABANLI İLETİŞİMDE GENEL YASAL ÇERÇEVE: HAKLAR VE SORUMLULUKLAR	41
3.3.1. 5651 Sayılı Kanun.....	44
3.3.1.1. 5651 Sayılı Kanun Kapsamında Anlık Mesajlaşma Uygulamaları ve Sosyal Ağ Sağlayıcılar	48
3.3.2. 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu	53
3.4. KİŞİSEL VERİLERİN DEVRİ	56
3.5. DİJİTAL ÇAĞDA İSTATİSTİKLER.....	59

4. ANLIK MESAJLAŞMA UYGULAMALARI VE KULLANICI SÖZLEŞMELERİ.....	65
4.1. WHATSAPP	67
4.1.1. WhatsApp Gizlilik Sözleşmesi	73
4.1.1.1. Güncel WhatsApp Gizlilik Sözleşmesi	78
4.1.2. WhatsApp Kullanıcı Sözleşmesinde Çifte Standart.....	81
4.1.3. WhatsApp Protestoları Sonrası Sözleşme Güncellemeleri	90
4.2. TELEGRAM	100
4.2.1. Telegram Kullanım Şartları.....	106
4.2.2. Telegram Gizlilik Politikası	107
4.3. BiP	113
4.3.1. BiP Kullanım Koşulları.....	122
4.3.2. BiP Gizlilik Politikası	124
5. TÜRK TOPLUMUNUN ANLIK MESAJLAŞMA UYGULAMALARINA GÜVENİ VE FARKINDALIK ANALİZİ	129
5.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	129
5.2. EVREN, ÖRNEKLEM VE SINIRLILIKLAR.....	130
5.3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	131
5.4. BULGULAR	131
5.4.1. Araştırmaya Katılan Anlık Mesajlaşma Uygulaması Kullanıcılarının Demografik Bilgileri	131
5.4.2. Araştırmaya Katılan Anlık Mesajlaşma Uygulaması Kullanıcılarının Bilgi Sorularına Verdikleri Yanıtların Analizleri	134
6. SONUÇ.....	143
KAYNAKÇA.....	151
EKLER.....	169
EK-1 ANKET SORULARI	169
ÖZGEÇMİŞ	172

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Kahve Dünyası Gizlilik Politikası.	57
Tablo 3.2: Kullanım Koşulları ve Üyelik Sözleşmesi.....	58
Tablo 4.1: 04 Ocak 2021 Gizlilik Politikası ve Güncellemesi Temelinde İçerik Karşılaştırmaları.	79
Tablo 4.2: Toplanan Kullanıcı Verileri Kategorileri.....	85
Tablo 4.3: Toplanan Verilerin Son Güncellemelere Göre Kategorilendirilmiş Versiyonu.	96
Tablo 4.4: BiP Genel Merkez Kullanıcı Sayıları Verisi.....	114
Tablo 4.5: BiP Uygulaması Tarafından İşlenen Kişisel Veriler, Amacı ve Yasal Dayanağı.....	126
Tablo 5.1: Kullanıcıların “Cinsiyetiniz Nedir?” Sorusuna Dair Verdikleri Yanıtların Frekans Analizi.	132
Tablo 5.2: Kullanıcıların “Yaşınız Nedir?” Sorusuna Dair Verdikleri Yanıtların Frekans Analizi.	132
Tablo 5.3: Kullanıcıların “Eğitim Durumunuz Nedir?” Sorusuna Dair Verdikleri Yanıtların Frekans Analizi.	133
Tablo 5.4: “En Sık Kullandığınız ‘Anlık Mesajlaşma Uygulaması’ Hangisidir?” Sorusuna Verilen Yanıtın Frekans Analizi.....	134
Tablo 5.5: “İkinci Tercih Olarak Aynı Anda Kullandığınız ‘Anlık Mesajlaşma Uygulaması’ Var mı?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi. .	135
Tablo 5.6: “Anlık Mesajlaşma Uygulaması Kullanma Nedeniniz Nedir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.	135
Tablo 5.7: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları Üzerinden İletişim Kurarken Yaşadığınız En Büyük Tedirginlik Nedir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.	136
Tablo 5.8: “Kullanıcı Sözleşmesi Nedir, Biliyor Musunuz?”Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.	137
Tablo 5.9: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’nı İndirirken ya da Sonrasında Kullanıcı Sözleşmesini Okudunuz mu?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.	137
Tablo 5.10: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları ile Hukuki Bir Sorun Yaşıyorsanız Yasal Olarak Öncelikle Nereye Başvurursunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.	138
Tablo 5.11: “Devletin İlgili Kurumlarının Sizi Bu Uygulamalar Yüzünden Başınıza Gelebilecek Olumsuzluklarla ve Haklarınızla İlgili Bilgilendirmesini İster Miydiniz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.	139

Tablo 5.12: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’nı İndirirken Kullanıcı Sözleşmesini Okuma ve Onaylama Şartı ile Karşılaştınız Mı?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.	140
Tablo 5.13: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları Kullanımında Veri Mahremiyeti ve Güvenliği Konusunda Türk Vatandaşları ile Avrupa Vatandaşları Arasında Çifte Standart Olduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusunun Verilen Yanıtların Frekans Analizi.	140
Tablo 5.14: “Türkiye'deki Yasaların ‘Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’ ile İlgili Sizi Yeterince Koruduğunu Düşünüyor Musunuz? Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.	141

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1: WhatsApp Kurulum Aşaması (1).	68
Şekil 4.2: WhatsApp Kurulum Aşaması (2).	69
Şekil 4.3: WhatsApp Kurulum Aşaması (3).	69
Şekil 4.4: Dünya Çapında En Popüler Mesajlaşma Uygulamaları Android Uygulama Verileri: Ocak-Aralık 2022.	70
Şekil 4.5: WhatsApp Gizlilik İlkesi Güncelleme Duyurusu.	73
Şekil 4.6: Veri Paylaşımını Reddetme Seçenekleri.	77
Şekil 4.7: Uçtan Uca Şifreleme (E2E) Özelliği Duyurusu.	83
Şekil 4.8: 4 Ocak 2021 Politikası Önemli Güncellemeler.	94
Şekil 4.9: Telegram Uygulaması İndirme Aşaması (1).	101
Şekil 4.10: Telegram Uygulaması İndirme Aşaması (2).	102
Şekil 4.11: BiP Uygulaması İndirme Aşaması (1).	118
Şekil 4.12: BiP Uygulaması İndirme Aşaması (2).	119
Şekil 4.13: BiP Uygulaması İndirme Aşaması (3).	119
Şekil 4.14: BiP Uygulaması İndirme Aşaması (4).	120

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1: 01-11 Ocak 2021 Tarihlerinde WhatsApp, BiP, Telegram Günlük Kullanıcı Sayısı Değişiklik Grafiği.....	115
Grafik 4.2: 01-11 Ocak 2021 Tarihlerinde WhatsApp, BiP, Telegram Kullanıcı Sayıları Değişim Grafiği.	116

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ADSL	:Asymmetric Digital Subscriber Line
a.g.d.	:Adı geçen dergi
a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.k.	:Adı geçen kanun
a.g.s.	:Adı geçen sözleşme
a.g.t.	:Adı geçen tez
AIM	:America Online Instant Messenger
AİHS	:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AOL	:America Online
ARPANET	:Advanced Research Projects Authority Net
BM	:Birleşmiş Milletler
BK	:Birleşik Krallık
BTK	:Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CAWI	:Computer Aided Web Interviewing
CEO	:Chief Executive Officer
DNA	:Deoksiribo Nükleik Asit
GB	:Giga Byte
GPDR	:General Data Protection Regulation
GPS	:Global Positioning System
GSM	:Global Mobil System
HGS	:Hızlı Geçiş Sistemi
IBM	:International Business Machines
ICO	:Information Commissioner's Office
ICQ	:I seek you
iOS	:iPhone Operating System
IP	:Internet Protocol Address
KVKK	:Kişisel Verileri Koruma Kanunu
MMS	:Multi Media Message Service
MSN	:MicroSoft Network

Q	:Çeyrek Dönem
SMS	:Short Message Service
S.S.S.	:Sıkça Sorulan Sorular
SSL	:Secure Socket Layer
TCK	:Türk Ceza Kanunu
THY	:Türk Hava Yolları
TLS	:Transport Layer Security
UK	.United Kingdom
WWW	:World Wide Web
YHT	:Yüksek Hızlı Tren
Yy.	:Yüz yıl

ÖZET

Kullanıcı Sözleşmeleri Bağlamında Türk Toplumunun Anlık Mesajlaşma Uygulamalarına Güveni ve Farkındalık Analizi

Gülden AVCI

Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İstanbul, Temmuz 2023

Teknolojik gelişmelerin insan hayatına yansımalarının en belirgin görüldüğü alan yüzyıllardan bu yana iletişim olmuştur. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, internetin icadından önce yüzyıllar süren kısır bir haberleşme ağına insanoğlunu mahkûm kılarken internetin icadı ile birlikte aradaki yıllar kısa sürede telafi edilmiştir. Fiziksel sınırları yok eden ve dijital bir iletişim ağı ile sarmalanan dünyada tüm insanlar sosyal medya teknolojileri ve uzantıları ile birbirinden anında haber alır hale gelmiştir. Devletlerin hegemonyasında olan “haberleşme ve özgürlük” kavramları yerini teknoloji şirketlerinin başrol oynadığı yeni bir dijital çağa bırakmıştır. Güvenli ve hızlı iletişimi sağlama taahhüdü karşılığında kullanıcılara ait pek çok kişisel veriyi kullanıcı sözleşmeleri adı altında toplama hakkı elde eden teknoloji şirketleri hummalı bir veri toplama yarışına girmiştir. Dolayısıyla yüzyılın en değerli metasının veri olduğunu kanıtlanmıştır.

Bu çalışmada da kullanıcıların vazgeçilmez iletişim metotlarının başında gelen WhatsApp, BiP, Telegram anlık mesajlaşma uygulamalarına ait kullanıcı sözleşmeleri kişisel verilerin kullanılması ve korunması bağlamında ele alınmıştır. Anket çalışmasında kullanıcıların uygulamaya duyduğu güven ve kullanıcı sözleşmelerine farkındalık düzeylerini ölçmek üzere hazırlanan sorular ile ulusal ve uluslararası düzeyde örnek bir araştırma oluşturmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda veri güvenliği konusunda literatürde yer alan ulusal ve evrensel hukuki metinler (anayasa, kanun, sözleşme, bildirge, vb.) ile veri koruma merkezleri ve kurullarının çalışmaları referans alınmıştır. Literatür taraması yapılan bu çalışmada ayrıca Google anket üzerinden toplanan veriler betimleyici analiz yöntemi ile yorumlanmıştır.

Buna göre Türk toplumunda ilk sırada tercih edilen WhatsApp uygulamasının kullanımı bir alışkanlık haline gelmiştir. Uygulamaları kullanan çoğunluğun en büyük tedirginliği mesaj içeriklerinin başkaları tarafından okunması, kaydedilmesi, saklanması ihtimalidir. Kullanıcıların büyük çoğunluğu kullanıcı sözleşmesinin ne olduğunu bilmiyor ya da okumamıştır. Ayrıca hukuki sorunlar karşısında başvurulacak merciler konusunda da net bir bilgiye sahip olmayan kullanıcılar, devletin ilgili kurumları tarafından hem korunmak hem de bilgilendirilmek istemektedir. Teknoloji, hukuk, iletişim bilimleri temelinde geniş bir perspektifle analiz edilen bu çalışmada incelenen kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik politikaları ile literatüre ve sosyal bilimler alanına özgün bir araştırma kazandırıldığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anlık Mesajlaşma Uygulamaları, Veri, Kişisel Veri, Kullanıcı Sözleşmeleri, Güven, Farkındalık.

Bilim Kodu: 111501-111513

Sayfa Sayısı: xvi+172

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İbrahim Sena ARVAS

ABSTRACT

Turkish Society's Confidence and Awareness Analysis in Instant Messaging Applications in The Context of User Agreements

Gülden AVCI

Turkish National Defense University, Atatürk Strategic Studies and Graduate
Institute

Istanbul, July 2023

For centuries, the impact of technological advances on human existence has been greatest in the field of communication. Before the advent of the internet, advancements in communication technologies confined humanity for years to a stagnant network of communication. With the advent of the Internet, however, time rapidly made up for this deficit. In a world without physical boundaries and surrounded by a digital communication network, all individuals are now instantaneously connected via social media technologies and their extensions. Once dominated by states, the concept of "communication and freedom" has given way to a new digital era in which technology companies assume the lead. Under the guise of providing secure and quick communication, these companies have entered a frantic race to acquire vast quantities of personal data through user agreements. It has therefore been demonstrated that data is the most valuable asset of the 21st century.

This study examines the user agreements of instant messaging applications like WhatsApp, BiP, and Telegram with regard to the use and protection of personal data. The purpose of this sample research is to assess the level of trust users have in applications and their cognizance of user agreements through the use of information questions. National and international legal texts (declarations, constitutions, statutes, and contracts, etc.) on data security, as well as the works of data protection centres and boards, were consulted during the evaluation of the trustworthiness and awareness of user agreements. This study is founded on a literature review employing and the Google survey data was interpreted using descriptive analysis.

Consequently, WhatsApp, the most popular application in Turkish culture, has become a habit. The majority of application users are most concerned about the possibility of others reading, saving, or storing their message content. The majority of users are oblivious of or have not read the user agreement. In addition, users who lack clear information about the authorities to be consulted in legal matters anticipate protection and education from the pertinent state institutions. Through the examination of user agreements and privacy conditions, this study, analysed from a comprehensive perspective based on technology, law, and communication sciences, is considered to contribute an authentic and multidisciplinary research to the literature in the field of social sciences.

Key Words: Instant Messaging Applications, Data, Personal Data, User Agreements, Trust, Awareness.

Science Code: 111501-111513

Number of Pages: xvi+172

Thesis Advisor: Assoc. Prof. İbrahim Sena ARVAS, Ph.D.

1. GİRİŞ

İnsan için fizyolojik ihtiyaçlardan psikolojik ve sosyolojik gereksinimlere kadar hayatın tüm evreleri iletişim temellidir. Bunun yanı sıra insanlar tarih boyunca mesajlarının kalıcılığı ve mesafeleri aşması için mücadele etmişler ve etmektedirler. Dolayısıyla matbaa ile başlayıp internet ile süregelen kitle iletişim araçlarının gelişim sürecinin de bu bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Genel olarak iletişim, sembolik formların (söz, resim, grafik, müzik, hareketli görüntü vb.) üretimi, çoğaltımı, aktarımı, alımlanması ve değişik türdeki kaynakların idaresini içeren toplumsal bir süreçtir. Bireyler, sembolik formları üretmek ve yaymak için genellikle teknik bir araç kullanırlar. Bu nedenle, kitle iletişimi denilen şey, “kitle iletişim araçları”, başka bir deyimle, “iletişim medyası” üzerinden işleyen bir toplumsal süreçtir. Kitle iletişim araçlarının teknolojik gelişimi beraberinde bireysel ve toplumsal hayatın değişmesinde de neden olmaktadır. Örneğin İnternet teknolojisinin icadı ve gelişti iletişimi demokratikleştirerek herkese eskiden ilgilenmediği konular hakkında dahi söz sahibi olma ve bilgi edinme hakkı tanımıştır. İnternet öncesi dönemde kullanılan gazete, radyo, televizyon gibi bilgiyi tekelleştirerek alıcısına dayatmak üzere kurulmuş iletişim modelleri tamamen yıkılmış, karşılıklı etkileşime dayalı üreticiyle tüketiciyi aynı potada eriten “prosumer” kullanıcıların türediği yepyeni bir sosyal ağ toplumu inşa edilmiştir. Tek taraflı bilgiyi alıp kabul eden dev sosyal bir yapı internetin icadıyla çökmüştür.

Fiziksel olarak sosyalleşmenin ötesinde sanal evrende sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel her alanda kendileriyle yakın görüşlere sahip insan topluluklarıyla iletişime geçen sentetik kimlikler, sosyal medyanın kitlesel güç yaratma potansiyelini keşfetmiş ve gerçek hayatta yapamayacakları iletişim metotlarını bu mecralarda kullanır olmuşlardır. İletişimin dili değişmiş, anonim kimlikler, sanal bedenlerle yasalara aykırı, suç teşkil edebilecek hakaret, küfür, uyarı, tehdit, şantaj hatta eyleme dökülen şiddet söylemlerini dahi sosyal mecralardan rahatlıkla paylaşmaya başlamıştır. Özellikle sosyal medya o kadar güçlü bir kitle iletişim aracı olmuştur ki kampanyalar yapmak, örgütlenmek, gruplar oluşturmak, yandaş toplamak üzere her kesimden insan

için kitlelere ulaşmanın en kestirme aracı olmuştur. Bu sebeple eski yasakların içi boşalmış, tüm kuralların sil baştan yazılması gerektiği bir döneme adım atılmıştır.

Herkesin ve her şeyin internete bağlanabilir formlara dönüştüğü sanal evrende, sanal ile gerçek yaşamlar senkronize edilirken; alışkanlıklar, temel hak ve özgürlükler, kendini ifade etme biçimleri, iletişim dili, güvenlik, mahremiyet ve gizlilik algısı da evrim geçirmiş, yeni anlamlara bürünmüştür. Mahremiyet, sosyal ağların doğası gereği kamusallaşmıştır. Kitlelerin kamusal alanlara gayri resmi bir şekilde dâhil olması siyasi otorite ve güç odakları tarafından korkulacak düzeyde bir tehdit olarak algılanmıştır. Çünkü kontrol edilemeyen her şey; bilgi, insan, güç, enerji vs. potansiyel tehlike arz etmektedir ancak teknolojiyi lehlerine çevirmenin önemini kavrayan güç odakları da interneti “kamu güvenliğini sağlamak” adı altında denetim ve gözetim mekanizmalarının en güçlü silahı olarak kullanmaya başlamıştır. Böylece kitlesel bir tehdit olarak tehlike arz edebilecek sanal mecralarda bir araya gelen kalabalıkları bertaraf etmek ve kontrol altına almak üzere çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden en yavaş fakat sağlam olanı yasal çerçevede ve sosyal bağlamda yapılan düzenlemelerdir. Kişisel verilerin ticari bir unsur olarak alınıp satıldığı, manipülasyon ve dezenformasyonun en had safhada yer aldığı dijital mecralarda kuru kalabalıkların ifade özgürlüğü biçimini, bilinçli kitlelerin haklı taleplerine dönüştürme eylemi en azından başlangıç aşamasında sistemli bir eğitim ve yasal sınırlamalarla mümkün gözükmemektedir. Bu noktada internet kullanan insanların büyük bir bölümünde özellikle kişisel veriler üzerinden bir mahremiyet endişesi de oluşmaya başlamıştır.

Kişisel veriler konusunun insanlar üzerinde oluşturduğu endişeye, bilgisayarlar ve cep telefonlarının konum bildirme, görüntülü arama, anlık fotoğraf ve video çekebilme gibi teknolojik özelliklerle insanların takip etme ve edilme güdüsünü tatmin etmeye yönelik donatıları da eklenmiştir. Gözetleme ve gözetlenmenin doğal karşılandığı yeni dünya düzeninde güç otoritelerince de sanal uzantıları kontrol etmek adına mobeseler, güvenlik kameraları, droneler, çipler, dijital sisteme kayıtlı kredi kartları, Global Positioning System (GPS) takip sistemleri, bilgisayar Internet Protocol Address (IP) numaraları gibi teknolojik mekanizmalar ve yasal düzenlemeler geliştirilmektedir.¹

¹ Elif Erdem, “Elektronik Medya ve Yeni bir Medya olarak Sosyal Ağlar” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 131-133.

Ancak zamandan ve mekândan soyutlanmış bu sanal toplumda, arafta kalmış kimliklerin verdiği özgürlükle pervasızca salınan sanal dünya vatandaşlarının hareketleri, dünyanın hiçbir yerinde dijital dikenli teller örülemediğinden henüz yasal olarak kontrol edilememektedir.

Yukarıda söz edilen teknolojilerin gelişimi beraberinde bu gelişmelere ve onlar üzerinden kurulan iletişime dair birçok araştırma ve çalışma alanının ortaya çıkmasına neden olmuştur. İletişim bilimleri disiplinin çalışma konuları arasında bu teknolojiler üzerinden kurulan iletişime ilişkin sayısız söylem ve içerik analizinin yanı sıra kullanıcıların söz konusu teknolojilere güveni de bulunmaktadır.

Bu çalışmada da söz konusu gelişmelerden hareketle günümüzün dijital teknolojilerinde en fazla öne çıkan veri, veri mahremiyeti ve bunlarla doğrudan ilişkili olan kullanıcı sözleşmeleri ele alınmıştır. Bu çalışma Türkiye'deki yaygınlığı bakımından son yıllarda kamuoyunda tartışma konusu olan WhatsApp'ın kullanıcı sözleşmesi güncellemeleri sorunundan hareketle ortaya çıkmıştır. Bu sorun beraberinde kişisel veriler ve dijital ortamdaki mahremiyet konularında insanların güvenlik endişelerinin artmasına neden olmuştur. Bu çalışmanın yapılmasının bir başka nedeni de, internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulaması kullananların bu uygulamaların kullanıcı sözleşmelerini hiç okumadan kabul ettikleri, önemsemedikleri, şirketlerin sözleşmeleri sunuş biçimleri nedeniyle fark etmediklerine ilişkin, gözlemlere dayalı oluşan ön kabullerdir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yürürlükte olan yasal düzenlemelerinin kullanıcıları yeterince korumadığı algısı da çalışma konusunun belirlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı Türkiye'de internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulaması kullanan insanların bu uygulamalara ilişkin güven ve farkındalıklarını ölçmektir.

Çalışmanın temel amacı doğrultusunda söz konusu unsurların ölçülmesi amacıyla ilgili uygulamaların kullanıcı sözleşmeleri ve bu sözleşmelere bağlı gizlilik koşullarındaki detaylar ayrı bir önem kazanmış ve çalışmanın temelinde yer almıştır. Çalışmanın özgün değerini sözü edilen güven ve farkındalığın ölçülmesinin yanı sıra sözleşmelere ilişkin ortaya konulan tespitlerin oluşturması beklenmektedir. Çalışma gerek anlık mesajlaşma uygulamalarının kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik koşulları bakımından

derleyici olması gerekse bunlar üzerinden kullanıcıların farkındalığını ölçmesi bakımından önemlidir.

Yukarıdaki amaç, özgün değer ve önem doğrultusunda çalışmanın ikinci başlığı olan ilk bölümünde internetin, başlangıcından anlık mesajlaşma uygulamalarına kadarki gelişim süreci literatür taraması yöntemi ile derlenmiştir. Bu bölümde kitle iletişiminin matbaadan başlayarak günümüzde popüler olan Web 3.0 kavramına kadar geçirdiği evrim kronolojik başlıklar altında ele alınmıştır. Bu başlıklar arasında çalışmanın bağlamına ışık tutması bakımından veri, üst veri, kişisel veri, büyük veri ve veri mahremiyeti kavramları öne çıkmaktadır.

Çalışmanın takip eden bölümünde kullanıcı sözleşmelerini doğrudan ilgilendiren ve bu sözleşmelerin çelişmemesi beklenen hukuki alt yapı incelenmiştir. Bu doğrultuda iletişim bağlamında başta dünyada olmak üzere Türkiye'yi de kapsayan temel hak ve özgürlükler yine literatür taraması yöntemi ile derlenmiştir. Bu derlemede uluslararası ve ulusal hukukta yer alan yasalar ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Söz konusu yasal düzenlemeler, internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanan kişilerin haklarını, özgürlüklerini, sınırlarını ve sorumluluklarını göstermesi bakımından önemlidir. Aynı zamanda uygulamaların sahibi olan şirketlerle ilgili de yasal çerçeveyi oluşturan bu düzenlemeler, ilgili şirketlerin haklarını, sorumluluklarını, sınırlarını ve yükümlülüklerini de göstermesi bakımından ayrıca büyük öneme sahiptir.

Yukarıda sözü edilen yasal mevzuatların ele alınmasının ardından kullanıcılar ile anlık mesajlaşma uygulaması hizmeti veren şirketler arasında bağlayıcılığı bulunan sözleşme metinleri de çalışmanın dördüncü başlığında ele alınmıştır. Bu başlık altında ele alınan anlık mesajlaşma uygulamalarının belirlenmesinde söz konusu uygulamaların Türkiye'deki yaygınlığı göz önünde bulundurulmuştur. Bu uygulamaların yalnızca anlık mesajlaşma hizmeti veriyor olmaları, aynı zamanda bir sosyal medya uygulaması biçiminde profiller oluşturmaya imkan tanımamaları söz konusu belirlemede kriter olarak tercih edilmiştir. Bu noktadan hareketle çalışmanın ilgili bölümü ve takip eden araştırma bölümü WhatsApp, Telegram ve BiP uygulamaları ile sınırlı tutulmuştur. Adı geçen üç anlık mesajlaşma uygulamasının kullanıcı sözleşmeleri içerisinde yer alan, kullanım ve gizlilik politikaları dijital doküman analizi yöntemi ile taranmış ve ilgili bölümde ele alınmıştır.

Çalışmanın özgün değerine en fazla katkı sağlaması beklenen araştırma bölümünde ise insanların internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamalarına olan güvenlerini ve bu uygulamaların kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik politikaları konusundaki farkındalıkları ölçülmüştür. Bu çalışmada veriler kantitatif (nicel veri toplama) Computer Aided Web Interviewing (CAWI) “bilgisayar destekli web görüşmesi” ile herhangi bir anketör veya robot kullanılmadan internet erişimi olan cihazlar (mobil akıllı telefon, tablet, dizüstü veya masaüstü bilgisayar, vb.) aracılığıyla toplanmıştır. Ayrıca katılımcıların ankete birden fazla kez katılmasını engellemek için unique ID uygulanmıştır. Çalışmanın araştırma bölümünden beklenen internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamalarının güvenilirliği ve insanların kullanıcı sözleşmelerine ilişkin farkındalıkları konusunda fikir vermesidir. Bu bölümde katılımcılara yöneltilen sorulara ilişkin veriler genelde birbirlerinden bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Bunun nedeni, çalışmanın amacına uygun olarak araştırma bölümünün temelde; kullanıcı sözleşmelerinin okunup okunmadığını ve insanların anlık mesajlaşma uygulamalarına güvenip güvenmediklerini ölçmekten ibaret olmasıdır. Bu bağlamda anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanan insanların demografik özellikleri, en fazla hangi uygulamanın tercih edildiği, bu uygulamanın tercih edilme nedeni, kullanıcıların tedirginlikleri, kullanıcı sözleşmeleri konusundaki farkındalıkları, ulusal yasal düzenlemelere güvenleri ölçülmüştür. Ancak araştırma bölümünde tüm bunların yanı sıra yukarıdaki gözleme dayalı ön kabullerle ilgili bir ilişkiye de cevap aranmıştır. Bu ilişkiyel durum özetle; en yaygın olan anlık mesajlaşma uygulamasını kullananların; kullanıcı sözleşmesini okuması ile yasaların kullanıcıyı koruma işlevini yerine getirdiğine dair duyulan güven arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığıdır. Tüm bunlardan hareketle çalışmanın araştırma bölümü betimleyici bir analiz yapmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise yukarıda söz edilen tüm bölümler öznel bir şekilde ele alınıp değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra anket çalışmasının bulgularına ilişkin yorumlar yapılmıştır. Bu araştırma neticesinde ortaya çıkan bulgular ile anlık mesajlaşma uygulamalarının kullanıcılar nezdindeki imajı hakkında değerlendirmeler, tartışmalar ve tespitler de bu bölümde ortaya konmuştur.

2. İLETİŞİMİN TEKNOLOJİK EVRİMİ

İletişim insanlık tarihiyle başlayan uzun bir serüvendir. İletişimin mayasında, insanın insanla ve doğal çevresiyle kurduğu insana özgü ilişkiler ağı yatmaktadır. İletişimin ilk izleri, tarihin miladı kabul edilen yazının icadından önceki tarih öncesi çağlarda, dumanla ve mağara duvarlarına çizilen şekiller gibi görsel haberleşme yöntemleriyle kendini göstermektedir. Yazının icadı ile bu ilkel haberleşme yöntemleri gelişerek posta güvercinleri ve ulaklarla haber gönderme şekline uzun bir süre sonra evrilmiştir. Değişen ihtiyaçlarla birlikte bilim ve teknolojiadaki gelişmeler icat edilen iletişim araçlarına da yansımış ve sırasıyla gazete, telgraf, faks, telefon, radyo, televizyon, bilgisayar, cep telefonu ve nihayetinde internet icat edilerek geniş kitlelerle iletişim kurma imkânı sağlayan günümüz interaktif iletişim teknolojilerine ulaşılmıştır.² Dünyada çağ açıp kapatan teknolojilerin alt yapısına bakıldığında iletişim teknolojilerinin gelişimine paralel olarak evrilen bir dünya düzeni görülmektedir.

2.1. Matbaadan İnternete

İletişim teknolojilerindeki gelişmeleri dönemlere ayıran ünlü iletişim kuramcısı Marshall McLuhan, insanlığı sesli ve işitsel iletişimden ibaret olan Kabile Çağı'ndan, alfabenin bulunduğu Edebiyat Çağı'na, oradan da matbaanın icadıyla işitsel hitabetin yok olduğu, bireyselliğin ön plana çıktığı kitapların sessiz dünyası olan Basım Çağı'na ayırarak tanımlamıştır. Telgrafın icadıyla başlayan Elektronik Çağ ise McLuhan'a göre yeni bir dünya düzeninin başlangıcıdır. Kitaplarla bireyselleşen, yalnızlaşan ve tek taraflı bilginin pasif kullanıcısı durumundaki insan, Elektronik Çağ'a geçildiğinde

² Ümit Atabek, *Tarihten Geleceğe İletişim Teknolojileri*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020).

bunun tam tersi bir dünya ile tanışmıştır.³ McLuhan bu teoriyi ortaya attığında internet henüz bulunmamış olmasına rağmen 20. yüzyılın en önemli tahminini aslında çoktan yapmıştır.⁴ “Gutenberg Galaksisi”⁵ (1964) kitabında uzuvlarımız gibi kullandığımız teknolojik araçlar sayesinde çok hızlı yayılan bilginin, dünyayı küçülterek global bir köy haline getirdiğini savunmuştur.⁶ Öngörleriyle iletişime yön veren McLuhan’ın fütüristik “Global Köy” kavramı, 20. yüzyılın sonuna doğru internetin icadı ile birlikte adeta ete kemiğe bürünmüştür. Kitle iletişim araçlarının teknolojiyle paralel şekilde gelişmesi sınırları bulanıklaşan dünyayı birbirinden saniyeler içinde haberdar olan kolektif aklın bilgi alışverişi yaptığı global bir köye dönüştürmüştür. Özellikle internetin hayatlarına girmesiyle yüzyıllar alabilecek teknolojik gelişmeleri son 50 yıl gibi kısa bir zaman dilimine sığdıran insanoğlu, varoluşundan bu yana bu denli kısa bir sürede tüm dünyanın çehresini değiştirebilecek evrim niteliğinde bir dönüşümle hiç karşılaşmamıştır.

Yeni teknolojilerin toplumdaki gelişmelerin dinamiti olduğunu ve köklü değişikliklerin tamamını teknolojiye bağlayan Teknolojik Determinizm Kuramına⁷ göre ise; insanların teknolojiyi icat ederken, icat edilen araçların da uygarlıkları yeniden şekillendirdiği savunulmaktadır.⁸ Bu döngü, toplumun gelişimini tamamen teknolojinin belirlediğini varsayan indirgemeci bir teori⁹ olarak gözükmektedir. Hem bireye hem de topluma tesir eden iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel bağlamda zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde pek

³ Derya Altay, “McLuhan”, *21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar: Kadife Karanlık*, Ed. Nurdoğan Rigel ve diğ., (İstanbul: Su Yayınevi, 2005), 17-20.

⁴ Can Durmaz, “Dünyanın En büyük Göçü: Küresel Köye Göç Ediyoruz!”, <https://medium.com/@candurmaz/d%C3%BCnyan%C4%B1n-en-b%C3%BCy%C3%BCk-g%C3%B6ç%C3%A7%C3%BC-k%C3%BCresel-k%C3%B6y-e-global-village-g%C3%B6ç%C3%A7-ediyoruz-6020b00f079d> [Erişim Tarihi: 13.04.2022].

⁵ Marshall McLuhan, *Gutenberg Galaksisi/Tipografik İnsanın Oluşumu*, çev. Gül Çağalı Güven, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), 19- 369.

⁶ Merve Çelik Varol, Erdem Varol, “Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan’a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme”, *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, C.5, S.1 (June 2019): 143-146.

⁷ Elif Aksüt, “Teknolojik Belirlenimcilik (Determinizm) Nedir?”, <https://www.novarge.com.tr/blog/teknolojik-belirlenimcilik-determinizm-nedir.html> [Erişim Tarihi: 26.05.2022].

⁸ Altay, *a.g.e.*, 13-22.

⁹ Fırat Berksun “Web Sözleşmesi’nde Teknolojik Determinizmin İzleri”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, S.5 (Kasım, 2020): 73.

çok değişime ve dönüşüme yol açmıştır. Öyle ki bu yeni dünya düzeninde insanlara düşen en önemli görev, dijital dönüşümün hızına ayak uydurmak ve ona yetişmek için çabalamaktan ibaret olmuştur.

1648 Westphalia Barışı ile çizilen toprağa bağlı egemenlik anlayışına dayalı ulus devlet sınırlarının bulanıklaştığı,¹⁰ birey temelinde küresel ortak aklın ön plana çıktığı yeni dünya düzeni ile birlikte insan elinin dokunduğu her alanda eskiye pek de benzemeyen ve geriye dönüşü mümkün olmayan dijital çağ olarak anılan yepyeni bir çağ başlamıştır.

Dijital iletişim çağına ilk adım bilgisayar, cep telefonu ve internet ağ teknolojilerinin icadı ile atılmıştır. Bu teknolojilerden özellikle internet, kendi kabuğuna çekilmiş insanları sıfır noktasından alarak tekrar birer dünya vatandaşı sıfatıyla günümüzün interaktif uygarlığına adeta ışınlamıştır.¹¹

Tümevarım yöntemiyle bireyden topluma hatta yeni medya araçlarının ördüğü ağ sisteminin getirisi ile küresel manada tüm insanlığa doğru hızla yayılarak önce bireyi sonra birey temelinde kurulan örgütlenmelerin yapısını değiştiren dijital çağ teknolojileri birey, aile, toplum ve ulus devlet sınırlarını aşarak tüm dünyayı kısa sürede etkisi altına almıştır. Bu bağlamda hızla değişen özel ve kamusal alanlar, sınırlar, kurallar, özgürlükler, haklar, yasaklar vb. kavramlar dönüşerek hayat pratiklerini peyderpey analogdan dijitale geçirmiştir.

2.2. Web 1.0 Tabanlı İletişim

Yeni medya teknolojilerinin ortaya çıkmasına paralel bir şekilde çok hızlı değişen ve gelişen yeni dünya düzeninde özellikle internetin bulunması iletişimin zamansal, mekânsal ve zihinsel sınırlarıyla birlikte insanların yaşam tarzında köklü bir değişim meydana getirmiştir.

İnternetin atası olarak anılan “galaksiler arası ağ” vizyonu ile insanları birbirine bağlamayı vaat eden ilk proje ana bilgisayardan başka bir bilgisayara ağ bağlantısı

¹⁰ Kemal Çiftçi, “Westphalia-Sistemi”ne Karşı ‘Millet-Sistemi’ Söylemi ve Soğuk Savaş Sonrası’nda Uluslararası Siyaset”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, S.19 (Sonbahar 2018): 688.

¹¹Ebru Rükay Şentürk, “İletişimin Evrimi ve Doğru İletişim”, <https://www.iienstitu.com/blog/iletisimin-evrimi-ve-dogru-iletisim> [Erişim Tarihi: 15.04.2022].

kuran Advanced Research Projects Authority Net'tir (ARPANET).¹² Bilgisayarların birbirine bağılı olduğu bir dağıtım ağı projesi olarak tasarlanmış bu sistem, zamanla ABD Başkanı yardımcısı Al Gore'un gelirine bakılmaksızın her Amerikalının internete bağlanma projesi World Wide Web (www) teknolojisi ile tüm dünyayı kapsayarak istemeyen insanların dâhi iletişim halinde olmasını zorunlu kılan dijital bir ağ yumağına dönüşmüştür.

İnternetin ilk kez toplu olarak kullanılmaya başlandığı Web 1.0 dönemi, etkileşimden uzak, tek taraflı homurtularla iletişime geçmeye çalışan ilk insan topluluklarına benzemektedir. Web'in en ilkel hali olan bu sürümde kullanıcılar internet aracılığıyla sadece web sitelerinin yüklediği hazır ve sınırlı bilgilere ulaşabilmektedirler. İlk çevrimiçi dijital ansiklopedi olarak düşünebileceğimiz bu teknolojiye kullanıcılar pasif, kullanım ise sınırlıdır.¹³ Yeni medya teknolojilerinin gelişmesiyle tek taraflı bilgi akışından daha fazlasına ihtiyaç duyan kullanıcılar, tıpkı insan gibi yaşayan bir organizma olarak düşünebileceğimiz web teknolojisinin ilk sürümüne ait iletişim kusurlarını kısa sürede fark etmiş ve geliştirmeye başlamıştır. Böylece internetin ön sürümü olan Web 1.0, günümüzdeki internet aşamasına gelene evrimini sürdürmeye devam etmiştir.¹⁴ Kullanıcının pasif bir konumda olduğu Web 1.0 gelişen ve yayılan internet bağlantısı sayesinde güncellenmek durumunda kalmıştır. Sadece okuma (read only) özelliği artan kullanıcı sayısını tatmin etmekten giderek uzaklaşmıştır. Dolayısıyla internet kullanıcıları için, onlara ağ sisteminin içerisinde aktif bir rol verme ihtiyacı giderek artmıştır.

2.3. Web 2.0 Tabanlı İletişim

Kullanıcıların sadece tüketici konumunda olduğu Web 1.0, temel teknolojinin üzerine bina edilen basit yazılımlarla evrimleşmeye başlamıştır. "Web 2.0 terimi, ilk olarak Tim O'Reilly tarafından 2004'te bir konferans oturumunda beyin fırtınası olarak

¹²Michael Hauben, "History of ARPANET/ Behind the Net", https://www.bibliotecapleyades.net/sociopolitica/sociopol_DARPA10.htm [Erişim Tarihi: 28.05.2023].

¹³ Kaan Kapan, Rumeysa Üncel, "Gelişen Web Teknolojilerinin (Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0) Türkiye Turizmine Etkisi", *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, C.3, S.3 (03.09.2020): 278.

¹⁴Marino Latorre, "Web 1.0, 2.0, 3.0 ve 4.0'ın Tarihi", çev. Özgür Yılmaz, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C.8, S.2 (2021): 344.

ortaya atılmış bir fikir olup, World Wide Web (www)’in ikinci kuşağını tanımlamak için kullanılan şemsiye bir kavram olmuştur.”¹⁵ Web 1.0’ dan farklı olarak kullanıcının konumunu değiştiren ve herkesi içerik üretmeye davet eden bir sistem üzerine kurulu Web 2.0 teknolojisi, katılım ve etkileşim özelliği sayesinde ortaya çıkarttığı yaratıcılığın gücü ile adeta dijital bir Rönesans çağı başlatmıştır.

Kullanıcı merkezli bir etkileşim zinciri oluşturan Web 2.0 teknolojisi, içeriğin katılımcılarla birlikte eşzamanlı üretildiği, tüketildiği, dağıtıldığı ve dönüştürüldüğü bir mekanizma olarak çalışmaktadır. Kuruluş prensiplerinde, etkileşim halindeki kalabalığın gücünü ve yaratıcılığını kullanarak içerik üretme, açık kaynak kodluluk ve eşit katılım bulunmaktadır.¹⁶ Ancak eşit katılımın ön koşulunun internete erişimin adil olduğu bir dünya varsayımına dayandığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Açık mimariye sahip ve kolektivizmin hâkim olduğu Web 2.0 teknolojisinde, içerikler kullanıcılar tarafından ücretsiz oluşturulmaktadır. Kullanım kolay ve hızlı, sosyalleşme imkânı yüksektir. Kolay içerik üretimine ve erişimine izin veren yapısıyla kullanıcılar sisteme kolayca entegre edilmektedir. Geribildirim mekanizmasıyla pasif kullanıcıları ve birbirinden kopuk kitleleri kalabalık olmaktan çıkaran özellikle pasif kullanıcıları bilinçli bir topluma dönüştürme konusunda oldukça güçlü bir yapı sunan Web 2.0 teknolojinin sağladığı bu olanaklar, sosyal medya kavramının doğuşunu da beraberinde getirmiştir.¹⁷ Kullanıcının içerik üretmesi internetin de sosyal bir ağ haline dönüşmesine neden olmuştur. Bu noktadan hareketle internet teknolojinin içerisinde yer alan uygulamalar da bu sosyallik özelliği etrafında şekillenmiştir.

2.3.1. Sosyal Medya

Dünyanın iletişim algısını ve alışkanlıklarını yeniden şekillendiren zamanın ve mekânın ötesinde var olan küresel bir köyde yaşamaya başlama serüveni Web 2.0 teknolojinin sosyal medya ayağı ile gerçekleşmiştir.

¹⁵ Mehmet Barış Horzum, “Öğretmenlerin Web 2.0 Araçlarından Haberdarlığı, Kullanım Sıklıkları Ve Amaçlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C.7, S.1 (2010): 605.

¹⁶ *a.g.d.*, 605.

¹⁷ Erdem Alper Turan, “Yeni Medya Ortamlarında Üre-Tüketicilik ve Katılım Olgusu: Ekşi Sözlük ve Okan Bayülgen’in Talk Show’una Etkileşim” (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 11-17.

“Sosyal medya, bireylerin bire bir, bire çok ve çoktan çoğa iletişim kurmasını sağlayan teknolojiler, platformlar ve hizmetleri ifade etmektedir. Geleneksel medyadan farklı olarak “kullanıcı kaynaklı medya” özelliği ile içeriğin bizzat kullanıcılar tarafından üretilmesine ve “çoktan çoğa iletişim” paradigmasıyla paylaşılmasına imkân vermektedir. Böylelikle monolog bilgi paylaşımından ziyade, çift taraflı ve eş zamanlı bilgi paylaşımına ulaşılmasını sağlayan yeni çevrimiçi iletişim sistemlerinin önü açılmıştır.”¹⁸

Forumlar, bloglar, wikiler, podcastler, Youtube gibi video paylaşım siteleri, WhatsApp, Messenger, Skype gibi anlık mesajlaşma uygulamaları, Twitter, Swarm, Facebook, Snapchat, MySpace, Instagram, Pinterest, Tiktok, Google Maps, Flickr gibi sosyal ağlar şeklinde hizmet sunan Web 2.0 ağ teknolojisine bağlı çalışan çevrimiçi iletişim hizmetleri, toplumsal etkileşimi tetikleyen mekanizmalar sayesinde yeni bir sosyal internet düzeni inşa etmiştir.

Dijital çağda düşünce ve taleplerini dijital mecralardan iletebilen bireylere hizmet veren sosyal medya ağları; sıfır maliyetli, geri bildirim ve karşılıklı etkileşime izin veren, kolay erişilebilen basit kullanımıyla sanal platformları gerçek dünyanın bir parçası, hayatın bir uzantısı haline getirmiştir.¹⁹ “Her An Her Yerde Paylaşım” anlayışıyla duygu ve düşüncelerini sanal düzlemde yaşayan kullanıcıların, günlük alışkanlıkları ve yaşam tarzları tamamen değişmiş; zamandan ve mekândan bağımsız sanal ağlarla örülü bu dünyanın içinde ışık hızıyla var olan anonim kimlikler ortaya çıkmıştır.²⁰

Gerçeklik kavramının içinin boşaldığı, bedenlerin öldüğü, rızaya dayalı mahremiyet algısının yok olduğu bu yeni sanal uzamda, bilginin gücünü keşfeden dijital dünyalılar sınırların bulanıklaştığı yepyeni bir siber dünya yaratmıştır.

Öyle ki Web 2.0 teknolojisinin kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan ve internet teknolojisinin döneminde doğanlarla, doğmayanlar arasındaki kuşak ayrımını ortaya çıkaran bir metafor dahi oluşturulmuştur.²¹ 1980 öncesi doğmuş, teknolojiyle 20’li yaşlardan sonra tanışmış, teknolojiyi okuma ve ona bağlı araçları kullanma kabiliyeti düşük, bilgi edinme aracı olarak internet yerine televizyon, radyo, gazete gibi basılı ve

¹⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, *Sosyal Medya Kullanım Kılavuzu*, (Ankara, 2018):28-31.

¹⁹ Z. Beril Akıncı Vural, Mikail Bat, “Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma”, *Journal of Yasar University*, C.20, S.5 (2010): 3353-3354, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/179294> [Erişim Tarihi: 28.04.2022].

²⁰ Erdem, a.g.t., 3-141.

²¹ Işıl Tombul, Argümantatif Yaklaşımla Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenleri Tartışmak, *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, 14, (2020): 135-149.

görsel yayın tercih eden bireyler “dijital göçmen”; sosyal medya döneminde doğmuş, dijital alanı çok iyi kullanabilen, beyin gelişimi bu yönde evrilmiş hatta anadilleri dijital olan 80 sonrası yetişen nesil ise “dijital yerliler” olarak literatüre girmiştir.²²

Bu iki kuşak arasındaki geçiş dönemini ifade eden ve teknolojik determinizmle paralel ilerleyen bu ayrım sosyal medya kullanım oranlarındaki artışa bakılacak olursa dijital erime potasında eriyerek aradaki uçurumu günbegün kapatmaktadır.²³

Kitabında 20. yüzyılı, bireylerin, kurumların ve toplumların giderek ağlara bağımlı hale geldiği bir “Ağ Toplumu” olarak tanımlayan J.Van Dijk, İletişim devrimini, devrimden ziyade teknolojik araçların evrimi olarak nitelendirmiştir. Çünkü iletişim teknolojileri tüm dünyayı ördüğü web ağlarıyla küresel bir köye dönüştürürken bunları kullanan insanların hayatlarında da devrim sayılacak değişimler meydana getirmiştir.²⁴ Bilgi vermekten ziyade “bağlantılılık hali” üzerine kurulu Web 2.0 temelli sosyal ağlar, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte kuruluş prensiplerinin aksine zıtlıklarla dolu bir ağ sistemine dönüşmüştür. Dünya bu yüzyıla kadar hem hiç bu kadar özgür hem de birbirine hiç bu kadar bağımlı olmamıştır. Gözetleme uğruna gözetlenmeye razı olan dijital dünya vatandaşları sosyal ağlarda yarattıkları anonim kimliklerin verdiği özgürlükle rahatça arzı endam ederken gerçek dünyaya yansıyan bu paradoks iletişim teknolojileri geliştikçe büyümeye devam etmektedir. George Orwell’in 1984 adlı romanında bahsettiği “Big Brother”²⁵ sosyal ağ teknolojileriyle günümüze adeta ışınlanmıştır.

2.3.2. Semantik Web - Anlamsal Ağ

Kullanıcı etkileşimli yorum ve beğeniye dayalı içeriklerin üretildiği Web 2.0 teknolojiyi sosyal ağlarda ortaya çıkan veri yığınlarının anlamlandırılması ve bu bilgilerin doğruluğunun teyide muhtaç olması yeni bir teknoloji güncellemesini gerektirmiştir. Bir önceki internet teknolojisinin tüm özelliklerini barındırarak

²²Marc Prensky, “Digital Natives, Digital Immigrants”, <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> [Erişim Tarihi: 21.07.2022].

²³ Tombul, *a.g.d.*, 135-149.

²⁴ Jan Van Dijk, *Ağ Toplumu*, çev. Özlem Sakin (Kafka Kitap, 2016), 11-19.

²⁵ George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, çev. Selen Birce Yılmaz (İstanbul: Kapra Yayıncılık, 2021), 7-283.

kendisini insanların iletişim gereksinimlerine uyarlayan Web 2.0 kullanıcıların varlığı ile anlam kazanmıştır. Kullanıcıların internet ağındaki varlığı ister istemez internetin bu kullanıcılara ilişkin verileri depolayan bir ağ haline dönüşmesine neden olmuştur.

Semantik Web terimini ortaya atan kişi de Tim Berners-Lee'dir. Lee günümüzdeki interneti 21 yıl önce Semantik Web kavramıyla idealize etmiştir.²⁶ Dolayısıyla Türkçesi Anlamsal Ağ olan Semantik Web kavramı World Wide Web'in mucidi Tim Berners-Lee'nin parlak zekâsının ürünüdür. Semantik Web'in arkasındaki fikir, yalnızca belgeleri birbirine bağlayan değil, aynı zamanda bu belgelerdeki bilgilerin anlamını da tanıyan bir ağ örnektir. Başka bir deyişle Semantik Web; mevcut Web'i bir dizi birbirine bağlı, anlamsal olarak izole edilmiş veri adalarından çıkartıp, devasa kişisel bilgi depolarına, işleme ve erişim veri tabanına dönüştürmektir.²⁷

Bu kullanıcı verileri gerek sosyal medya platformları gerekse ticari organizasyonlar için paha biçilemez değere sahiptir. Söz konusu verileri toparlayıp onları anlamlı bir hale dönüştürmek ise Web 2.0'ın en kıymetli enstrümanı olan anlamsal ağın yani Semantik Web' in doğuşuna neden olmuştur.

Web 2.0 teknolojisi temelli sosyal ağlarla ortaya çıkan büyük veri yığınlarından işe yarayan bilgileri filtreleme işlevi Semantik Web'in işlevidir. Bu bakımdan Semantik Web'i yeni bir tür ağ teknolojisi olarak tanımlamaktansa; insan aklıyla bilgisayarların aralarında anlaşabilmeleri ve iş birliği yapabilmeleri üzerine kurulu anlamsal ağlar bütünü olarak ifade etmek daha doğru olacaktır.²⁸ Kısacası tıpkı sosyal medya gibi Semantik Web teknolojisi de web 2.0'ın güncel hayata uyarlanan bir enstrümanıdır.

Sosyal medyada her geçen saniye kartopu misali büyüyerek bilgi yığınlarına dönüşen veriler arasında istenen bilgiye daha hızlı ve nokta atışı ulaşılamaması, sisteme dair yeni çözümler üretilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Tam da bu noktada üst veri (meta data) devreye girmiştir. Bir yazılım yardımıyla veya manuel şekilde oluşturabilen üst veri, belirli bir veri setinin ya da kaynağın nasıl, ne zaman ve kim

²⁶ İbrahim Sena Arvas, "Gutenberg Galaksisinden Meta Evrenine: Üçüncü Kuşak İnternet Web 3.0", Academic Journal Of Information Technology, C.13, S.48 (2022 Kış): 59-63.

²⁷ Tim Berners-Lee, James Hendler, Ora Lassila, "The Semantic Web: A New Form of Web Content That is Meaningful to Computers Will Unleash a Revolution of New Possibilities", <https://www.scientificamerican.com/article/the-semantic-web/> [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

²⁸ Onur Poyraz Kaya, "Semantik Web Nedir? Arama Motorları Neden Semantik Web Kullanır?", <https://www.newslabturkey.org/2018/10/04/semantik-web/> [Erişim Tarihi: 22.07.2022].

tarafından oluşturulduğu hakkında tanımlayıcı bilgiler içeren katalog bilgilerdir.²⁹ Böylece Semantik Web, dağınık içeriklerin yazılımlar tarafından anlaşılabilir, yorumlanabilir ve kullanılabilir şekilde kodlanarak üst veriler halinde sisteme yüklendiği, tanımlandığı ve ilgili pek çok yazılım tarafından da kolayca bulunabilir, paylaşılabilir ve birleştirilebilir içeriğe dönüştürüldüğü bir internet eklentisi olarak geliştirilmeye açık bir sürüme dönüştürülmüştür.

Web 2.0 ile ortaya çıkan büyük veri yığınları, anlamsal ağda yazılımlar aracılığıyla tanımlanmakta, içerik ve etiket eşleşmeleri yapılarak birbiriyle ve kişilerle ilişkilendirilerek anlamlı hale getirilmektedir. Böylece kişiselleştirilmiş web özelliğinin de ön plana çıktığı Semantik Web; etrafa dağılmış haldeki büyük veri parçalarını belli kodlar ve etiketler altında sınıflayan ve anlamlı bir bütün haline getiren bir yapboza benzer.³⁰ Semantik Web'in en özel ve yaratıcılığı ortaya çıkaran kısmı da bu yapbozda gizlenmektedir. Sistemdeki dağınık tüm verileri toplayarak oluşturulan yapboz tamamlanırken, çoğu zaman yepyeni bilgilerle karşılaşmakta yani teknoloji insan aklıyla bilgisayar aklını birleştirerek akıllı veriler üretebilme yeteneğini ortaya çıkarmaktadır.

Semantik Web teknolojisinde, dünya çapındaki tüm veriler bir insan eliyle ya da makinalara yüklenen sözlükler veya yazılımlar yardımıyla kodlama, etiket ve içerik arama yöntemleriyle üst veri şeklinde sisteme yüklenmekte ve bunun sonucunda aralarında ilişkilendirilen katalog bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlantılı veri (linked data) teknolojisiyle bütün veriler kendi içinde sınıflandırılmakta ve birbiriyle ilişkilendirilmektedir. Böylelikle karşılaştırılabilir veriler arasında filtreleme de yapılabilmektedir.³¹

Semantik Web'in işlediği ve anlamlandırdığı üst veriler, sadece sosyal medya uygulamalarının değil masaüstü bilgisayarlar uygulamalarından akıllı telefon

²⁹ “TİB ve Metadata”, KAME, <https://network23.org/kame/2014/03/19/tib-ve-metadata/> [Erişim Tarihi: 26.07.2022].

³⁰ Bülent Gürsel Emiroğlu, “Semantik Web (Anlamsal Ağ) Yapıları Ve Yansımaları”, *Akademik Bilişim '09 - XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 11-13 Şubat 2009* (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, 2009), 151-155.

³¹ Deniz Yengin, “Yeni Medyanın Olanakları: Semantik Web”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, Volume 5, Issue 1 (January 2015): 50-51.

uygulamalarına kadar tüm internet bağlantılı uygulamaların erişmeye ve depolamaya uğraştığı dijital madeni zenginliklerdir.

2.3.3. Semantik Web Bağlamında Anlık Mesajlaşma Uygulamalarının Temeli

Akıllı web dönemi olarak geçen ve Semantik Web'in de mucidi olan Berners Lee'nin "Bilgisayarların, web üzerindeki tüm verileri, analiz edebildiği bir hayalim var..."³² diye bahsettiği dağınık veri yığınlarından anlamlı veri tabanları oluşturan ağ hayali kuşkusuz meta dataların anlamlı bir biçimde büyük veriler haline dönüştüğü günümüz internetidir.

Geliştirilen algoritmalarla kişisel verileri toplama, depolama, akıllı arama ve tercihlere göre tavsiye verme özellikleriyle bireyselleştirilmiş Semantik Web'in en önemli veri kaynaklarının başında internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamaları gelmektedir.

Günümüzdeki internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamaları, internet bağlantısı öncesi dönemde cep telefonlarında bulunan kısa mesaj servisi (SMS: Short Message Service) ve multimedya mesaj servisinin (MMS: Multi Media Message Service) çevrimiçi sürümleridir. İnternet öncesi dönemde henüz cep telefonları akıllı olarak tanımlanmadan, insanlar birbirlerine kısa mesaj servisleri ile bağlı oldukları mobil operatörler aracılığıyla yazılı mesajlar gönderebilmeye başlamışlardır.³³ Bu özellik internet sonrası dönemde de internet bağlantısından bağımsız olarak mobil telefonlarda kullanılmaktadır. Tipik bir metin mesajı düşünüldüğünde, bu muhtemelen bir SMS'tir. İlk olarak 1980'lerde geliştirilen SMS, mobil cihazlara 160 karaktere kadar kısa metin tabanlı mesajlar göndermek için kullanılan bir hizmettir. SMS mesajları genellikle bir cihazın yerel mesajlaşma uygulaması aracılığıyla görüntülenmektedir. Bir metin karakter sınırını aşarsa, kullanıcıya ardışık mesajlar olarak görünmektedir.³⁴

Multimedya mesaj servisleri ise gerek içerik gerekse teknik bakımdan kısa mesaj servislerinden farklıdır. Multimedya mesajlar adından da anlaşılacağı gibi fotoğraf, ses

³² "Berners-Lee's Conception of The Semantic Web", Jeremy Norman's HistoryofInformation.com, <https://historyofinformation.com/detail.php?id=3343> [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

³³ Trushar Barot, Eytan Oren, "A Brief History of Chat Apps", https://towcenter.gitbooks.io/guide-to-chat-apps/content/introductionthe_dawn_of/a_brief_history.html [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

³⁴ Jack Coleman, "What's the Difference Between MMS vs. SMS?", <https://www.airship.com/blog/mms-vs-sms-know-the-difference/> [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

ve video gibi görsel ve işitsel mesajların paylaşımına olanak tanıyan bir operatör destekli mesajlaşma servsidir. Multimedya mesaj servisi öncelikle multimedya mesajları için kişiden kişiye bir hizmet olarak tasarlanmıştır. Multimedya mesajlar, 3G Ortaklığı projesi ve Open Mobile Alliance tarafından standartlaştırılmıştır. Temelde, genel tasarımı kısa mesaj servisine benzeyen bir “depola ve ilet” mesajlaşma sistemidir. Kullanıcı, bir mesajı veri şeklinde bir mesaj merkezine gönderir, burada saklanır ve iletim teknik olarak mümkün olduğunda başka bir kullanıcıya gönderilir. Dolayısıyla çalışma prensibi teknik olarak kısa mesaj servisinden oldukça farklıdır.³⁵

Kısa mesaj servisi ile insanların mobil telefonlar üzerinden mesajlaşma serüveni multimedya mesaj servisi ile kapsam ve içerik bakımından zenginleşmiştir. Ancak multimedya mesaj servisleri gerek operatör ücretlendirmeleri gerek hantal yapısı gerekse internetin insanların hayatında yaygınlaştığı döneme denk gelmesi bakımından yaygın kullanılmamıştır. Ancak multimedya mesajların varlığı internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamalarının temelini atmıştır, denilebilir.

“Modern anında mesajlaşma ve SMS, 1990'ların başlarında ve ortalarında öne çıkmaya başlamıştır. İlk SMS mesajı, 3 Aralık 1992'de İngiltere'de Vodafone GSM şebekesi üzerinden “Mutlu Noeller” yazısıyla gönderilmiştir. İsrail firması Mirabilis, 1996'da yaygın olarak kullanılan ilk çevrimiçi haberci olan ICQ'yu (I seek you - Seni arıyorum) piyasaya sürmüştür. 90'ların ortalarında ABD'nin önde gelen İnternet servis sağlayıcılarından olan America Online şirketi (AOL) 1997'de AOL Instant Messenger'ı (AIM) piyasaya sürmüş ve 1998'de anlık mesajlaşma üzerindeki üstünlüğünü pekiştirmek için rakip ICQ'yu satın almıştır. Birkaç rakibiyle birlikte, StudyBuddy ve SmarterChild gibi kullanıcılarla bilgi sağlayan ve oyunlar oynayan sohbet robotlarına da öncülük etmiştir. 2006'da AIM, anlık mesajlaşma pazarının yüzde 52'sini kontrol etmiştir. Söz konusu dönemde Google Talk, Yahoo! Sohbet, MSN Messenger, Skype ve 2000'lerin sonlarında BlackBerry Messenger'ın artan popülaritesi, çevrimiçi mesajlaşmanın gelecekte internetin en rekabetçi mecralarından olacağını göstermiştir. WhatsApp ve Kik gibi mobil sohbet uygulamaları 2009'da piyasaya çıktığında, SMS halen çok popülerdir. Mobil mesajlaşma, telekomünikasyon şirketlerine milyarlarca dolar kazandıran küresel, kişisel iletişimin önemli bir parçasıdır. Ancak zaman ve teknoloji, telefon operatörü şirketlerine iyi gelmemiştir. Akıllı telefonlar çoğalmaya başladıkça, SMS'in de pahalı olması nedeniyle web üzerinden sadece internet erişim ücretiyle ücretsiz kısa mesaj gönderme fikri daha mantıklı hale gelmiştir. SMS hacmi 2012'de zirve yapmış ve sohbet uygulamaları, 2013'te ilk kez küresel mesaj hacminde SMS'i geçmiştir. Wi-Fi ve yüksek hızlı mobil ağlar birçok pazarda kritik kitleye ulaştıkça, internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamaları kısa sürede kullanıcıların videoları, fotoğrafları, çıkartmaları, oyunları, makaleleri, canlı yayınları ve daha fazlasını kolayca paylaşabilecekleri multimedya merkezleri haline gelmiştir.”³⁶

³⁵ Max Loubser, "User Created Content With MMS", (May 23, 2005):1-4, <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=6c627287cf5a89f9b8f1b2dcf9e10447e05704d9> [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

³⁶ Barot, Oren, a.g.e.

Tüm bu gelişmelere paralel olarak internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamalarının kullanıcılarına ait ve kullanıcılarının ürettikleri verileri depolayabilme özelliği ticari şirketlerin bu tip uygulamalara yönelik iştahını kabartmaktadır. Ticari dünyada insanların kişisel bilgilerinin pazarlama, propaganda ve istihbarat gibi alanlarda ne denli ciddi bir maddi değer ifade ettiği ortadadır. Bu bağlamda anlık mesajlaşma uygulamaları sayesinde elde edilecek olan verilerin değeri, bu uygulamalara ilişkin hizmetlerin kullanıcılara ücretsiz sunulmasına neden olmaktadır. Anlık mesajlaşma uygulaması sunan şirketler bu yolla olabildiğince fazla kullanıcıya ulaşmaya ve olabildiğince fazla dijital veriyi elde etmeye çabalamaktadırlar. Bu noktada uygulamaların hedefindeki veriler, üst veri ve kişisel verilerden oluşan büyük veri olarak adlandırılmaktadır.

2.3.3.1. Veri

Sosyal bir varlık olan insanın hayatını idame ettirmesi için nasıl bir takım temel ihtiyaçları söz konusu ise internet tabanlı dijital uygulamaların da hayatta kalabilmek için bir takım dijital kaynaklara ihtiyacı vardır. Günümüzde bu kaynaklardan en önemlisi kullanıcılardan sağlanan verilerdir. Ancak ve ancak kullanıcılardan rağbet görerek veri havuzlarını doldurmayı başarabilen internet uygulamaları sistemde hatırı sayılır bir güç elde ederek dijital dünyanın yeni aktörleri arasında yerini almaktadır. Kullanıcılardan sağladığı kaynakla yeni dünya düzeninde başköşeye oturan dijital aktörlerin, sosyal mecraların ve anlık mesajlaşma uygulamalarının damarlarında dolaşan “veri” ve türevlerine ne kadar bağımlı olduklarını anlamak için kelimenin anlamının incelenmesi gerekmektedir.

“Veri” eş anlamıyla “data” kelimesi Türk Dil Kurumu’na göre; “Bir araştırmanın, tartışmanın, bir muhakemenin temeli olan ana öge, muta, done ve gözlem ve deneye dayalı araştırmanın sonuçları” olarak tanımlanmaktadır.³⁷ Tek başına soyut bir ifade iken sembollerle somut hale gelen veri, araştırmacı tarafından analizin amacına göre somutlaştırılır. Gerçek dünyada var olan ancak ortaya çıkarılması amaçlanan bilginin parçalar halindeki sürümüdür. En küçük bilgi parçası olan veri sembollerle tanımlanarak işlendiği takdirde bilgiye dönüşmektedir.³⁸ İşlenmemiş gerçek bilgi

³⁷ “Veri”, Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

³⁸ Haluk Zülfikar, “Veri, Data”, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/veri_data#:~:text=Say%C4%B1sal%20ya%20da%20say

parçacığı olan veriler, tek başına anlam ifade etmemektedir. Ölçüm, gözlem, deney vb. çeşitli yollarla işlenen ham bilgiler depolandıkları veri tabanında (database) birbiriyle ilişkili olanların sınıflandırılmasıyla anlamlı bir bilgi haline dönüştürülmektedir. Bilgisayar ortamında bulunan bu bilgi parçacıkları, programlar aracılığıyla işlenmekte, gruplandırılmakta ve formüle edilerek veri haline getirilmektedir.³⁹

Veri sağanağı yaşadığımız dijital dünyada verilerin analiz edilerek belirli alanlarda toplanması, aranan bilgiye hızlı ve kolay yoldan ulaşılması adına çok kıymetli bir unsurdur çünkü günümüzde internet tabanlı akıllı sistemlerin gelişimi ile tüm dünyada akıl almaz büyüklükte veri üretimi, tüketimi, paylaşımı, kopyalanması, depolanması gibi pek çok işlem saniyeler içinde gerçekleşmektedir. Bu noktada kullanıcılara ait üst veriler ticari olarak ayrı bir önem kazanmaktadır. Zira reklam verenler ve pazarlamacıların tüketicilere ilişkin tüm politikaları bu üst veriler sayesinde verimli olabilmektedir.

2.3.3.2. Üst Veri ve Kişisel Veri

Dijital dünyanın en önemli enstrümanı olan veriler arasında yukarıda da söz edildiği gibi maddi değeri en fazla olanlar kişilere ilişkin veriler, bir başka deyişle üst verilerdir. Üst veri kavramı kütüphaneciler için yeni olmamakla birlikte internet dünyası için yeni kavramlardan biridir. Dijital dünyada üst veri kavramı ile kişisel veri kavramı arasında içeriksel bağlamda yakın bir ilişki bulunmaktadır. Kişisel veriler internet dışı gerçek hayatta kişilere ait kimlik, adres, telefon numarası ve benzeri verileri ifade ederken, internet kapsamında hem bu verileri hem de ağ içerisindeki varlıklarına ve dolaşımlarına ilişkin üst verileri kapsamaktadırlar. Dolayısıyla kişisel verileri talep etmeyen internet uygulamaları bile üst verileri topladıkları için dünyanın birçok ülkesinde Kişisel Verileri Koruma Kanun'larına göre kullanıcıların bu verilere ilişkin rızalarını talep etmek durumundadırlar.

Semantik Web içerisinde kullanıcının ağda temsil ettikleri ve ürettikleri verilere internet terminolojisinde 'metadata' (üst veri) adı da verilmektedir. Üst veri, ağda yer

%C4%B1sal%20olmayan,etme%20s%C3%BCreci%20olarak%20da%20tan%C4%B1mlanabilir [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

³⁹Sezer Açılar, "Veri Nedir? Veri Tabanı Nedir?", (İstanbul İşletme Enstitüsü, 03.01.2020), <https://www.iienstitu.com/blog/veri-nedir> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

alan rastgele bir kaynağın oluşturduğu veri hakkındaki veri (bilgi) olarak tanımlanmaktadır.⁴⁰ Üst veriler insanların günlük yaşam pratikleri içerisinde entegre olmuş ve farkına bile varılmadan üretilen ve paylaşılan kişisel verilerdir. Özellikle dijital ortamda haritalardan, bankacılık işlemlerine, arama motorlarından anlık mesajlaşma uygulamalarına kadar dijital olan birçok uygulama üst verileri alır işler ve kullanır.

Üst veriler de içeriklerine ve kullanıma amaçlarına göre belli başlı türlere ayrılmaktadırlar:

- *Yapısal üst veriler: Bloklar haline getirilmiş verilerin birbirleri arasında nasıl sıralandığını, birbirlerine nasıl bağlandıklarını içeren üst verilerdir.*⁴¹
- *Yönetimsel üst veriler: Bu tip veriler kaynakların türü bunlara erişimde gereken izinler, bu izinlerin ne zaman ve nasıl oluşturulduğu gibi kaynakların yönetilmesine yardımcı olacak verilerden oluşan üst verilerdir.*⁴²
- *Yasal üst veriler: Dijital ortamda bulunan yaratıcı, telif sahibi ve lisanslarla ilgili verilerden oluşan üst verilerdir.*
- *İstatistiksel üst veriler: Dijital ortamla ilgili süreçlere ilişkin istatistiksel verilerden oluşan üst verilerdir.*
- *Tanımlayıcı üst veriler: Kullanıcıyla ilgili tanımlayıcı bilgileri ifade etmektedir. Kütüphanecilikte kullanılan nesneyi benzersiz şekilde tanımlayan bibliyografik kataloglamanın (başlık, yazar, yayın tarihi, konu, yayıncı, köken, açıklama vb.) dijital dünyaya uyarlanmış biçimleridir. Bu tip üst verilerde internet kullanıcılarının tüketim alışkanlıklarıyla ilgili bilgiler kataloglanmaktadır.*⁴³

Kullanıcıların ad, soyad gibi kimlik bilgileri dışında kalan dijital kimliklerine ilişkin veriler toplanmaktadır. Çerezler (cookies) adı verilen ve kullanıcının çevrimiçi davranışlarını kayıt altına alarak onunla ilgili tanımlayıcı verileri depolayan sistem de tanımlayıcı üst veri adı altında sınıflanabilmektedir.

Yukarıdaki üst veri kategorilerinde de görüldüğü gibi insanların dijital uygulamalarda ürettikleri veriler içerisinde kişisel tanımlayıcı veriler ayrı bir öneme sahiptir ve tanımlayıcı özellikleri bulunmaktadır. Bu bağlamda kişisel verinin ulusal ve

⁴⁰ Umut Al, Mehmet Emin Küçük, "Üst Veri Standartları ve Uygulamaları", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.20, S.1 (2003): 170.

⁴¹ William Y. Arms, Christophe Blanchi, Edward A. Overly, "An Architecture For Information In Digital Libraries", *D-Lib Magazine*, V.3, (1997): 10.

⁴² Jenn Riley, *Understanding Metadata: What Is Metadata, and What Is It For?: A Primer*, (NISO, 2017): 7-10.

⁴³ Alison B. Zhang, Don Gourley, "Descriptive Metadata", <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/descriptive-metadata> [Erişim Tarihi:15.05.2023].

uluslararası belgelerde geçen ortak tanımı “kimliği belirli ya da belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi” şeklinde yer almaktadır.⁴⁴

Literatürde geçen en kapsamlı kişisel veri tanımı ise; “belli veya belirlenmesi mümkün olan bir kişinin kimliği, etnik kökeni, cinsel tercihi, fiziki özellikleri, sağlık durumu, genetik bilgileri, eğitim veya istihdam bilgisi, ikamet bilgisi, banka bilgileri, ekonomik durumu ile ilgili bilgiler, emniyet makamları nezdindeki bilgileri, düşünce ve inanç dünyası, alışveriş eğilimleri, fotoğrafları, bilgisayarının IP adresi, parmak izi, SMS, e-mail, sosyal medya bilgileri ve geçmişte yaşadığı olaylara ilişkin bilgilere kadar uzayan her türlü bilgi” olarak sıralanmıştır.⁴⁵

Kişisel veriler içerisinde biyometrik veriler olarak adlandırılan veriler ise 6698 sayılı Kişisel Verileri Koruma Kanunu’nda (KVKK) 6. maddede “özel nitelikli kişisel veriler” arasında sayılmıştır. “Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri” olarak tanımlanmıştır.⁴⁶ Bu tip kişisel verilerin işlenmesi ise; kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlemi ifade etmektedir.⁴⁷

Hem kişisel veri hem özel nitelikli kişisel veriler, KVKK ve diğer kanunlarda öngörülen usul ve esaslar dışında ilgili kişinin açık rızası olmaksızın işlenemezler. Kişisel verilerin işlenme şartları, yani hukuka uygunluk halleri, kanunda sınırlı sayıda sayılmış olup, bu şartlar genişletilemez.⁴⁸

⁴⁴“Kişisel Veri”, Kişisel Verilerin Korunması Platformu, <https://www.kisiselverilerinkorunmasi.org/kisisel-veri-nedir-ne-demektir/> [Erişim Tarihi: 08.03.2023].

⁴⁵ Berat Duman, “Anayasa Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması”,(Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 52.

⁴⁶ “Kişisel Verileri Koruma Kanunu (6698 S.K.)”, *Resmi Gazete*, 29677 (Nisan 2016), Md. 6.

⁴⁷ a.g.k., Md.3.

⁴⁸“Kişisel Verilerin İşlenme Şartları”, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4190/Kisisel-Verilerin-Islenme-Sartlari> [Erişim Tarihi: 20.10.2022].

Özellikle anlık mesajlaşma uygulamalarının depoladığı ve ciddi bir ticari değere sahip olan kişisel verilerin akıbeti son yılların en önemli tartışma konusu olmuştur. Hukuki tanımlamaların ötesinde pek çok insan için sadece gündelik hayatta dijital dünyaya adım atılırken açılan bir web sayfası veya uygulama tarafından istenen ad, soyad, telefon, e-mail gibi temel bilgiler kişisel veri zannedilmektedir. Ancak kişisel veriler bunlardan ibaret değildir ya da tüzel kişilere ait ticaret unvanı, adres, telefon, faaliyet alanı gibi bilgiler de kişisel veriye girmemektedir. Kişisel veriler kişinin gerçek kimliğini açıklayan bilgilerin yanı sıra kişinin doğrudan veya dolaylı olarak belirlenebilmesinde kullanılan bilgiler bütünüdür.

Gerçek kişinin;

- *Ad, Soyadı*
- *Doğum Yeri ve Tarihi*
- *Vatandaşlık (kimlik) Numarası, Pasaport Numarası*
- *Telefon Numarası, e-Posta Adresi*
- *Araç Plakası*
- *Sosyal Güvenlik Numarası*
- *Özgeçmişi, Sicil Bilgisi*
- *Fotoğraf, Görüntü, Ses Kaydı, Yazılı Belgeler (Mektup, SMS vb.)*
- *İkamet Adresi, İş Adresi*
- *Biyometrik Bilgileri, Parmak İzi, IP Adresi, Irkı, Etnik Kökeni*
- *Tercihleri, Hobileri, İnancı, Dini, Siyasi Görüşü*
- *Aile Bilgileri, Etkileşimde Bulunduğu Kişilerin Bilgileri, Grup Üyelikleri*
- *Sağlık Bilgileri, Raporları, Genetik Bilgileri*
- *Belgeler (Bordro, Banka Dekontu, Kredi Kartı Ekstreleri, Nüfus Cüzdanı Fotokopisi vb.) gibi kişiyi tespit edilebilir duruma getiren bilgiler kişisel veridir.*⁴⁹

Tüm dünyada borsada en fazla değer kazanan kâğıt misali değeri sürekli yükselmekte olan ‘veri’, gerçek hayatta kanunlarla teminat altına alınmak istense de dijital platformlarda da özellikle temel haklar ve özgürlükler temelinde korunabilecek formatta teknolojik altyapılarla donatılmalıdır. Kişisel verilerin, sistemlerinde depolanması ve algoritmalar yardımıyla kullanıcıya özgü içerik üretimi sunan dijital teknoloji şirketleri, her geçen gün veri bankalarını daha da büyütmek için büyük çaplı ar-ge çalışmaları yürütmektedir. Verinin kıymetini çok önceden fark eden dünyanın önde gelen dijital medya devleri büyük verinin depolanması, saklanması, kaydedilmesi, toplanması, paylaşılması gibi hususlarda hem yasal hem de maddi ve teknolojik altyapı konusunda devlet aygıtlarından çok daha büyük bir yol kat etmiş durumdadırlar.

⁴⁹ “Kişisel Veri Nedir?”, Mysoft, <https://www.mysoft.com.tr/kisisel-veri-nedir-kisisel-veriler-nelerdir> [Erişim Tarihi: 14.10.2022].

Dünya devletleri, yeni yeni kişisel verilerin korunmasına dair kanuni ve teknolojik altyapı çalışmaları başlatırken bu şirketlerin hâlihazırda depoladıkları milyarlarca veri ve kullanıcı sözleşmeleriyle garanti altına aldıkları (tik kutusu) veri kaynakları (insan) bulunmaktadır. Hacmi, hızı, çeşitliliği, depolanması, güvenlik filtresinden geçmesi büyük teknolojik altyapılar gerektiren büyük verinin korunması için dağıtık sistemler, uçtan uça filtreleme/şifreleme sistemleri, granüler erişim kontrolü gibi pek çok araç geliştirilmekte ve güvenlik kaygılarının giderilmesi hususunda büyük teknoloji yatırımları yapılmaktadır.⁵⁰ Fakat yapay zekâ ve özel yazılımlar aracılığıyla kullanıcılarına “sözde” rızaya dayalı veri kullanım sözleşmeleri imzalatan dijital medya şirketleri, veri hırsızlığının sık sık gündeme gelmesi ile hem ulus-devletler hem de veri sahiplerinin göz hapsindedir.

2.3.3.3. Büyük Veri

Büyük veri, basitçe bir verinin yani ham bilginin analiz edilip sınıflandırılmış, anlamlı ve işlenebilir hale dönüştürülmüş halidir.⁵¹ Veri tabanlarında depolanan ‘şey’ in analiz edilerek atıl kalan bilgiyi insanoğluna faydalı bir enformasyona dönüştürmek üzere işleyen mekanizmaya büyük veri denmektedir. Büyük veri, internet ağlarında dolaşan her tip verinin derlenmesi ve anlamlı bir hale getirilmesinden oluşan devasa veri yığını olarak da tanımlanabilir.

Dijital dünyada atılan her adım; arama motoruna yazılan her bir kelime, çevrimiçi sipariş verilen bir kaza, sosyal medya hesaplarında atılan her beğeni, yapılan her yorum veya izlenilen bir hikâye ile birlikte geride pek çok veri kırıntısı bırakılmaktadır. Bilgisayarların işleyemeyeceği kadar büyük, her geçen gün sayısı katlanarak büyüyen bu devasa veri yığınları arasında bıraktığımız kırıntıların izini sürerek tüketim alışkanlıklarımıza, beğeni, beklenti ve taleplerimize yönelik doğru keşifler sunmaya özgülenmiş analiz teknolojileri sistemi büyük veri mekanizmasının ürünüdür. E-devlet, e-nabız gibi örnekleriyle ülkemizde ve dünyada da büyük veri analiz sistemlerinden ar-ge, sağlık, turizm, eğitim, teknoloji, bilim, istatistik, ekonomi,

⁵⁰ Deniz Boz Eravcı, ”Kurumların Dijital Dönüşümü: Büyük Veri”, *Çalışma İlişkileri Dergisi, Journal of Labour Relations*, C.11, S.1 (2020 Ocak): 104.

⁵¹ “Big Data (Büyük Veri) Nedir?”, Medium, <https://medium.com/dusunenbeyinler/big-data-b%C3%BCy%C3%BCk-veri-analizi-d53d8f8ab52b> [Erişim Tarihi: 08.11.2022].

finans, kültür-sanat, spor, medikal, üretim, güvenlik, GSM-GPS teknolojileri gibi pek çok alanda yararlanılmaktadır.⁵²

Büyük veri analitiği teknolojileri üzerine kurulu International Business Machines (IBM)'e göre dünyada her gün 2,5 kentilyon bayt/2,5 milyar gigabayt veri üretildiği tahmin edilmektedir.⁵³ Daha güncel bir araştırmaya göre ise 2023 yılında her gün 3,5 kentilyon bayt veri oluşturulmaktadır. En az 1200 petabaytlık veri ise Facebook, Google, Amazon, Microsoft gibi dijital medya devleri tarafından kullanılarak paylaşılmış ve depolanmıştır.⁵⁴ Statista Araştırma Şirketi, 2022 yılının sonunda dünya çapında üretilen dijital veri hacminin yaklaşık 97 ZB (1 zettabyte= 10^{21} byte) olacağını, bu oranın 2025 yılında ise yaklaşık 181 ZB'ye ulaşacağını öngörmektedir.⁵⁵

Google, Amazon, Walmart, Apple, Microsoft, Meta, LinkedIn gibi dijital devler büyük veriyi en iyi şekilde kullanan şirketler arasındadır. Dünyanın dört bir yanından milyonlarca kaynaktan (web ve sosyal medya, arama motorları, mobil cihazlar, nesnelerin interneti /IoT, yapay zeka vb.) gelen dosya, konum, belge, fotoğraf, video, beğeni, yorum, yazı, istatistik gibi pek çok veri kayıt altına alınarak işlenmekte ve oluşan büyük veri havuzundan karlılık adına en iyi analizler çıkarılmaktadır. Forbes dergisinin 2018 yılında yayınladığı istatistiklere göre hacmi, hızı ve çeşitliliği (3V: Volume, Velocity, Variety) her geçen dakika artan dünyadaki verilerin yüzde 90'ı sadece son iki yılda üretilmiştir.⁵⁶

Doğru analiz teknikleriyle büyüyen bu büyük veri pazarının 2023 yılında 103 milyar dolar büyüklüğe ulaşacağı tahmin edilmektedir.⁵⁷

⁵² Boz Eravcı, *a.g.d.*, 91-105.

⁵³ Ertuğrul Aktan, “Büyük Veri: Uygulama Alanları, Analitiği ve Güvenlik Boyutu”, *Bilgi Yönetimi Dergisi*, C.1, S.1 (2018): 5.

⁵⁴ Jason Wise, “How Much Data Is Created Every Day In 2023? (New Stats)”, <https://earthweb.com/how-much-data-is-created-every-day/> [Erişim Tarihi: 08.03.2023].

⁵⁵ Lionel Sujay Vailshery, “Exponential Growth of Data and Connected Devices”, <https://www.statista.com/statistics/1175706/worldwide-edge-computing-market-revenue/> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

⁵⁶ Bernard Marr, “How Much Data Do We Create Every Day The Mind Blowing Stats Everyone Should Read”, <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/05/21/how-much-data-do-we-create-every-day-the-mind-blowing-stats-everyone-should-read/?sh=27e8790260ba> [Erişim Tarihi: 19.10.2022].

⁵⁷ “Büyük Veri Hangi Kaynaklardan Elde Edilir?”, Innova, <https://www.innova.com.tr/tr/blog/buyuk-veri-blog/buyuk-veri-hangi-kaynaklardan-elde-edilir> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

DOMO veri uygulama platformunun her yıl yayımladığı Data Never Sleeps Raporu'nun 2022/10.0 sürümünde açıklanan rakamlara göre dünyada dakikada Google'da 5.900.000 arama yapılmakta; Youtube'a 500 saatlik video yüklenmektedir. Snapchat'e 2.430.555 snap, Twitter'a ise 347.222 tweet atılırken, Instagram'a 65.972 yeni fotoğraf yüklenmektedir. Facebook'ta 1.700.000 içerik paylaşılırken, tam 231.458.333 e-mail ve 16.000.000 mesaj gönderilmekte; Zoom'da 104,642 saatlik çevrimiçi görüşme gerçekleşirken, Amazon'da 443,000 dolarlık alışveriş yapılmaktadır. Tezimize konu olan WhatsApp anlık mesajlaşma uygulaması ise en son 2020 yılında incelenmiş ve platformdan dakikada 41.666.667 mesaj paylaşıldığı kaydedilmiştir.⁵⁸

Veri, yenedünya düzeninde paradan daha değerli bir meta haline gelmiştir. Dünya çapında çoğalarak artan bir hızda açılan web siteleri, yapılan Google araştırmaları, gönderilen e-mailler, atılan tweetler, kısa mesajlar, yüklenen Instagram ve Facebook içerikleri, Youtube videoları, çevrimiçi Zoom aktiviteleri, bilgisayar, akıllı telefon ve tablet satışlarının artması beraberinde verinin değerinin de artmasına neden olacaktır.

2018 Dünya Ekonomik Forumu'nda yaptığı konuşmada, verinin dünyadaki en önemli servet olduğunu, veriyi kontrol edenin sadece insanlığı değil geleceği de kontrol edeceğini, açıklayan ünlü tarihçi Yuval Noah Harari, verinin günümüz ve geleceğimiz için ne denli önemli olduğunun altını ısrarla çizmiştir. Harari, özellikle bilgi teknolojisi ile biyoteknoloji devriminin birleşmesi ile bedenimizde ve beynimizin içinde neler olduğuna dair verilere ulaşabilen insanı insandan daha iyi anlayan algoritmalar tarafından “insanlığın 200 yıl içinde hackleneceğini” dile getirmiştir. Büyük şirketlerin verilerin çoğunu ellerinde tutmalarından duyulan endişeye de değinen Harari, anahtar kelimenin “biyometrik veri” olduğuna dikkat çekmiş ve hacklenecek şeyin bilgisayarlar değil, insan beyni olduğunu, veri hakkındaki esas tartışmaların ise daha yeni başladığını ileri sürmüştür. Hatta Google, Facebook gibi birkaç şirket ve Çin gibi istisnai birkaç ülke hariç dünyanın geri kalanının ‘veri’ hakkında fikir sahibi bile olmadığını da konuşmasına eklemiştir.⁵⁹

⁵⁸ Jace McLean, “Data Never Sleeps Hits Double Digits!”, <https://www.domo.com/data-never-sleeps#data> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

⁵⁹ Yuval Noah Harari, “Will The Future Be Human?”, (World Economic Forum, 2018), https://www.youtube.com/watch?v=hL9uk4hKyg4&ab_channel=WorldEconomicForum [Erişim Tarihi: 18.10.2022].

2.3.4. Veri Mahremiyeti

Teknoloji şirketlerinin, dijital dünyanın hammadde kaynağı veriler, kullanıcı özeline indirgendiğinde ise kişisel veriler uğruna verdikleri savaşlar birer birer ortaya çıktıkça hem veri kaynağı kişilerin hem kurumların hem de ulus-devletlerin tedirgin olmaya başladığı yeni bir kriz alanı ortaya çıkmaya başlamıştır. Toplanan veriler teknoloji şirketlerine fırsatlar yaratırken kişi ve kurumlara tehdit, tehlike ve sorumluluk olarak geri dönmüştür. Doğrudan veya dolaylı olarak bireye ait bilgiler bütünü olarak tanımlanan verinin, bireysel ve toplumsal düzeyde mahreminin korunması için gerekli hukuki, idari ve teknik tedbirler alınmadığı takdirde veri ihlallerinin ortaya çıkma ihtimali çok yüksektir. Bu sebeple veri sahiplerinin mahremiyeti ile veriyi kullanan taraflar arasında en iyi dengeyi bulmak için ulusal ve uluslararası alanda koruyucu tedbirler alınması zorunlu hale gelmiştir.

Mahremiyet kelime anlamı olarak kişinin özel yaşam alanını, başkalarıyla paylaşmak istemediği tüm duygu ve düşüncelerinin bütününe temsil etmektedir. Veri mahremiyeti ise en özet haliyle kişinin kendisine ait bilgilerin gizli tutulmasını isteme hakkıdır. Daha geniş bir tanımla; veriyi kaynak olarak kullanan taraf bu verilerin mahrem kalmasından sorumludur. Bu verileri hayatın olağan akışındaki hukuk kurallarına, etik ilkelere ve ahlaki değerlere uygun olarak işlemek ve veri sahiplerini korumak zorundadır. Aynı zamanda veri sahibinin (kişi, kurum, devlet) bu süreçte sisteme girdiği verinin hangi amaçla kullanılacağını, işleneceğini ve paylaşılacağını şeffaf bir şekilde bilmesi ve kontrol etmesi gerekmektedir.⁶⁰ Özellikle temel hak ve özgürlüklerin hem ulusal hem de uluslararası alanda kabul görmüş kişisel verileri koruma normlarına uygun şekilde güvence altına alınması bu aşamada hayata geçirilmesi gereken en somut adımlardan biri olarak görülmelidir. Veri mahremiyeti konusunda temel kaynak teşkil eden metinlerden birisi Genel Veri Koruma Tüzüğü'dür.

2.3.5. Genel Veri Koruma Tüzüğü

Veri mahremiyeti konusunda temel kaynak teşkil eden metinlerden birisi Genel Veri Koruma Tüzüğü' dür (GPDR - General Data Protection Regulation). 25 Mayıs

⁶⁰ Yılmaz Vural, "Veri Mahremiyeti: Saldırıları, Korunma ve Yeni Bir Çözüm Önerisi", *Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi*, Cilt:4, No:2 (2018): 22.

2018’de yürürlüğe girmiş dünyadaki en katı gizlilik ve güvenlik düzenlemesi olarak anılan GDPR, Avrupa Birliği tarafından hazırlanmış ve kabul edilmiş bir yönetmeliktir. Kapsam olarak Avrupa Birliği vatandaşlarının verilerinin toplandığı AB haricindeki coğrafyalarda bile geçerliliğini korumaktadır.⁶¹ GDPR, veri ihlalleri söz konusu olduğunda ihlali işleyen tarafa büyük para cezaları kesilmesini öngören bağlayıcılığı yüksek bir yasal metindir. Özünde; Avrupa Birliği ve Avrupa ekonomik alanında yaşayan insanların kendi kişisel bilgilerini kontrol altında tutmaları üzerine inşa edilmiştir.

Bu tüzük, veri sahibine veri kullanımına açık onay verme, verinin kopyasını veya silinmesini talep etme, rıza onayını geri alma gibi haklar tanırken; veri sorumlusuna da verinin işleme amacını, yasal dayanağını, ne kadar süre saklanacağını, kimlerle paylaşılacağını, veri ihlali olması halinde veri sahibine 72 saat içerisinde bilgilendirme yapılması gibi teknik ve kurumsal veri koruma yükümlülükleri öngören önemli bir tüzüktür.⁶² Pek çok ülke için veri koruma alanında ulaşılması gereken nihai metin olarak gösterilen GDPR bu alanda şimdiye kadar yapılan en caydırıcı yaptırımlara sahip yasal metindir. Avrupa birliği vatandaşlarının veri mahremiyetini korunmak üzere ortaya atılan GDPR, kişisel ve toplumsal olarak şeffaflık ve onay alma konusunda kullanıcıların çıtasının ne kadar düşük olduğu hususunda büyük bir farkındalık yaratmıştır. GDPR’a uyum yerine pek de büyük olmayan para cezalarını kabul edip, veri işleme sebeplerini daha iyi anlatacak avukatlar tutmaya başlayan teknoloji şirketleri için verinin cezadan daha kıymetli bir nimet olduğu ortaya çıkmıştır. Avrupa da dahi GDPR’ı yürürlüğe koymada tereddüt yaşayan ve ciddiye almayan ülkeler olduğu düşünülünce Avrupa dışında zorluklarla karşılaşılması ihtimalinin daha yüksek olduğunun farkına varılmıştır.⁶³ Bu yüzden büyük umutlarla

⁶¹ Yavuz Akbulak, “Avrupa Birliği ‘Genel Veri Koruma Yönetmeliği’nin Temel Esasları”, <https://legal.com.tr/blog/genel/avrupa-birligi-genel-veri-koruma-yonetmeliginin-temel-esaslari/> [Erişim Tarihi: 13.03.2023].

⁶² Murat Volkan Dülger, “Avrupa Birliği Veri Koruma Tüzüğü Bağlamında Kişisel Verilerin Korunması”, *Yaşar Hukuk Dergisi*, C.1, S.2 (Temmuz 2019): 88-125.

⁶³ Jeanette Herrle, Jesse Hirsh, “The Peril and Potential of the GDPR”, https://www.cigionline.org/articles/peril-and-potential-gdpr/?utm_source=google_ads&utm_medium=grant&gclid=CjwKCAjwrdmhBhBBEiwA4Hx5g7K8VKvvV962-3NjQ5yHhDxBWYu1nNo5iZm4NG5ki8Tqaraf7M1-iRoCwEQQA_vD_BwE [Erişim Tarihi: 18.04.2023].

yürürlüğe konan GDPR’ın başarılı olması için ulusal ve uluslararası alanda işbirliği gerektiren pek çok dinamiği harekete geçirmek son derece önemlidir.

Veri koruma ilkeleri kapsamında verinin işlenmesini katı usul ve esaslara bağlayan veri güvenliği konusunda son derece hassas bir şekilde kaleme alınmış GDPR, sınırların ötesinde uzlaşıya dayalı bir veri koruma standardı oluşturmak üzere yola çıkmıştır. Bu açıdan Avrupa Birliği üyesi olan/olmayan pek çok ülke tarafından da kanun modeli olmuş bir tüzüktür. Türkiye Cumhuriyeti mevzuatına uyarlanmış hali “6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu” ise 2016 yılında yürürlüğe girmiştir.⁶⁴

⁶⁴ Evrensel Metinler, “Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü”, <https://hukukbook.com/avrupa-birligi-genel-veri-koruma-tuzugu-gdpr/> [Erişim Tarihi: 13.03.2023].

3. İLETİŞİM BAĞLAMINDA TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

İletişim denildiğinde akla gelen tüm kavramlar internetin icadından sonra tamamen değişmiştir; mektup, telefon ya da telgrafla haberleşmek yüzyılımı bile doldurmadan maziye gömülmüş yerini dijital ortamlarda anlık haberleşmeye odaklı yepyeni iletişim araçlarına bırakmıştır. İnternete bağlanabilen, taşınabilir her türlü cihazlarla bilgiye ulaşmak ve bilginin yayılmasına şahit olmak hiçbir zaman bu kadar hızlı olmamıştır.

20.yy.'ın baş döndüren dijital iletişim teknolojileri bir yandan insanların hayatını kolaylaştırırken bir yandan da onun kişisel verilerine sosyal devlet olma ilkesi gereği erişen devlet aygıtlarının yanı sıra özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinin ulaşmasını da çok daha kolay hale getirmiştir. Dijital platformlarda paylaşılan kimlik, aile bilgileri, fotoğraflar, ses kayıtları ve videolar kişiye ait bilgilere bunları depolayan, kaydeden, paylaşan özel hukuk kişilerini ve bunun yanı sıra kötü niyetli gerçek kişileri de sistemin öngörülebilir risklerinden biri olarak hayatımıza sokmuştur.⁶⁵ Oysa demokratik toplumlarda bireyin kişilik haklarını geliştirmesinin önündeki en büyük engel kişisel veri hırsızlığı olarak görülmektedir. Bu durum, bireyin mahremiyet kaygısı gütmekten üretmesi, kendini ifade etmesi ve kendisi ile ilgili her alanda tasarruf sahibi olma hakkından kaynaklanmaktadır.

*Hakeza kişisel verilerin yasalarla korunmasındaki temel esas da insan onuru ve buna bağlı olarak da bireylerin kişiliklerini serbestçe geliştirebilmesi hakkına dayanmaktadır.*⁶⁶

İnternet teknolojisinin ortaya çıkarttığı özgürlük dilemması insanları sorgulanamaz ve kaçınılmaz bir düzenin cenderesine sokmuştur. Pek çok ülkede temel insan hakları arasında sayılarak ücretsiz sunulan internet hizmeti; yapılan her paylaşım ve yorum, gidilen her kafe, ödenen her hesap, dijital ortamda yazılan her bir sözcük ile birlikte kontrol ve denetim mekanizmasına otomatik olarak dâhil olan göz hapsindeki “özgür” kitleleri ortaya çıkartmıştır.

⁶⁵ Duman, a.g.t.,14.

⁶⁶ a.g.t., 76.

İletişim ve kontrol mekanizmasının iç içe geçtiği 20. yüzyıl teknolojisinde sosyalleşmek adı altında her anını sanal kamusal alanlarda paylaşan insanlar, kontrolü elinde tutmak isteyen iktidarlara ve kapitalist şirketlere eskiden ulaşılması çaba gerektiren kişisel verilerini gönüllü paylaşımlarla kendiliğinden altın tepside sunar olmuştur. Teknoloji şirketleri ve iktidarlar tarafından insanlığa hizmet etmek ve hayatı kolaylaştırmak adı altında tasarlanan ve kullanıma sunulan teknoloji ürünleri bunları kullanan kitleleri gözetim altında tutmaya elverişli dijital birer kelepçeye dönüşmüştür.

İktidarlar ve güç erkleri tarafından “güvenlik, denetim, sosyal hayatı düzenlemek” gibi başlıklar altında içi boşaltılan özgürlük kavramı insanları gönüllü bir gözetlenme küresinin içine sokmuş, insanlar sosyalleşerek özgürleştiklerini zannederken daha çok gözetlenir hale gelmişlerdir.⁶⁷

Özellikle internet kullanım oranının artmasıyla birlikte özel kuruluşlar ve resmi kurumların kayıt havuzlarında toplanan kişisel verinin büyüklüğü gün geçtikçe artmaktadır. Üstelik bu verilerin insanların izni olmadan nerede, ne zaman ve nasıl kullandıklarından bihaber olunması hukuki olarak da anayasanın ikinci bölümü “Kişi Hak ve Ödevleri” kısmında düzenlenen “Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması” hükümlerine aykırılık teşkil etmekle birlikte, “Temel Hak ve Hürriyetler” kapsamında yine pek çok yasal hakkın ihlal edildiğini de göstermektedir. Kişisel verileri elinde tutan, toplayan, depolayan ve hatta ulusal ve uluslararası düzeyde paylaşabilecek kaynaklara yasal bir sınırlama getirilememesi, sürecin kişisel veri sahiplerinin aleyhine işlemesine ve zamanla bu verilerin kötüye kullanılması ve maddi, manevi zararlarla karşılaşılması riskini ortaya çıkartmaktadır. Bu yüzden tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de değişen iletişim teknolojileriyle birlikte ihlali ve suiistimali söz konusu olabilecek pek çok temel insan haklarına yönelik yasal düzenlemeler özellikle Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde yeni iletişim dünyasının ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla ulusal ve evrensel düzeyde yeniden düzenlenmek adına hızlandırılmıştır.

1982 Anayasasında yer alan “özel hayatın gizliliği” ve “maddi ve manevi varlığı geliştirme” hakkı ile doğrudan ilişkili “Kişisel Verilerin Korunması” hakkı 2016 yılında kanunlaşarak bu konudaki yasal boşlukların giderilmesi ve hukuki güncellemelerin gerisinde kalınmaması amaçlanmıştır. Ancak anayasal güvence

⁶⁷ Erdem, a.g.t., 130-140.

altında olan haberleşme özgürlüğü, düşünce ve kanaatlerini açıklama ve yayma hakkı gibi temel hak ve hürriyetler henüz internet dünyasının değiştirdiği mahremiyet algılarındaki farklılıklar sonrası ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte güncellenememiştir. Oysa bu haklar dijital dünyada meydana gelen hak ihlal ve suiistimallerinden en çok etkilenen ve düzenleme gerektiren haklar arasında bulunmaktadır. Bu bağlamda ulusal ve evrensel düzeyde hukuki çalışmalar takip edilerek, güncel hayata odaklı yasal düzenlemelerin yapılmasına katkı ve hız verilmesi gerekmektedir.

3.1. Uluslararası Hukukta İletişim Bağlamındaki Temel Hak ve Özgürlükler

Türkiye, yasaları ve Anayasası dışında da ifade özgürlüğü konusunda bağlayıcılığı olan bazı uluslararası anlaşmalara taraf olmuştur. Bu uluslararası metinler Türkiye'deki iç hukukun oluşmasına da rehberlik etmiştir. Bunlardan ilki 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. Adından da anlaşılacağı gibi bu sadece bildiridir. Birtakım hak ve hürriyetlerden söz etmiş, ama bu hak ve hürriyetlerin nasıl gerçekleşeceğini ve nasıl korunacağını belirtmemiştir.⁶⁸ Türkiye, Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan metinlerin dışında kurucu üye statüsünde olduğu Avrupa Konseyi'nin 1953 yılında yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini de 1954 yılında onaylamıştır. Türkiye 1987 yılında sözleşmenin yargı organı olan mahkemenin zorunlu yargı yetkisini de 1987 yılında tanımıştır. Sözleşme, Türk iç hukuk düzeninde kanunlar üstü konumunda bulunmaktadır.⁶⁹

3.1.1. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Türkiye'nin de kurucu üyeleri arasında olduğu II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası ekonomik, kültürel, sosyal işbirliği oluşturmak amacıyla 1945 yılında San Francisco'da 50 ülkenin temsilcileriyle Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM) adında bir örgüt kurulmuştur.⁷⁰

⁶⁸ İbrahim Sena Arvas, *İfade Özgürlüğü Bağlamında Türkiye'de Twitter Sosyal Medya Araştırmaları*, ed. Ali Murat Kırık, Ali Büyükaslan (Çizgi Kitabevi, 2016), 3.

⁶⁹ Özden Cankaya, Melike Batur Yamaner, *Kitle İletişim Özgürlüğü*, (Beta Yayınevi, 2012), 19.

⁷⁰ "History of the United Nations", United Nations, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un> [Erişim Tarihi: 15.09.2022].

Türkiye, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni 6 Nisan 1949 tarihinde kabul etmiştir. Kuruluş amaç ve ilkelerinin evrensel düzeyde hayata geçirilmesi ve güvence altına alınması için de 10 Aralık 1948 tarihinde 30 maddeden oluşan BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi imzalanmıştır. Tüm üye devletlerin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı göstermeyi ve gözetmeyi taahhüt ettikleri bu beyannamenin özü şöyledir: “Bütün insanlar ırk, dil, din, renk, cinsiyet, köken, statü vb. ayrım gözetilmeksizin eşit doğarlar ve bildirmede yer alan bütün temel insanlık hakları hukukun egemenliği ile korunur.”⁷¹

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde ifade özgürlüğü bağlamında dikkate alınacak maddeler 19. ve 29. maddelerdir.

Madde 19: Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar.

Bu madde yer, zaman, mekân ve yapay ulus-devlet sınırları gözetilmeksizin tüm insanların düşüncelerini ifade etme özgürlüğünün bir hak olduğunun altını çizmektedir. Ayrıca günümüz teknolojik gelişmeleri doğrultusunda sık sık karşılaşılan sorulardan en önemlisine cevaben; kitle iletişim araçları üzerinden her koşulda ve her araçla düşüncelerini yayma ve bu yolla bilgi edinmeyi de bir hak sayan ve bu hakka hiçbir koşulda müdahale edilmemesinin altını çizen uluslar üstü bir ana kaynak metin olma özelliği taşımaktadır.

Tüm üye ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kitle iletişim hukuku kapsamında hazırlanan yasal metinlerde 19. Madde referans alınmıştır. Türkiye’de 1961 ve 1982 Anayasaları bu doğrultuda hazırlanmıştır.

19. maddedeki hükümden doğacak “ifade özgürlüğü hakkına hiçbir şekilde müdahale edilemez” anlamı hukuken ve fiilen pek çok yanlış anlamayı beraberinde getireceği için bu boşluk ifade özgürlüğüne getirilebilecek sınırları çizen 29/2 maddesinde ayrıca belirtilmiştir.

Madde 29/2: Herkes, hak ve özgürlüklerini kullanırken, ancak başkalarının hak ve özgürlüklerinin gereğince tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ile demokratik bir toplumdaki ahlak, kamu düzeni ve genel refahın adil gereklerinin karşılanması amacıyla, yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olabilir.

⁷¹ “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”, İnsan Hakları Belgeleri, <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/> [Erişim Tarihi: 15.09.2022].

Yukarıda yer alan hüküm dünya üzerinde pek çok ülkenin anayasal metinlerine referans olan evrensel bir bildirgenin boşluğa mahal vermeden açık ve net bir şekilde her coğrafya ve rejimde uygulanmasını kolaylaştıran bir maddedir. Demokratik toplum düzeninin gelişmesine katkı sağlayacak ifade özgürlüğünün yine ancak birbirinin düşüncelerine saygı duyan ve yasal sınırları ihlal etmeyen demokratik toplumlarda gelişebileceğinin altı çizilmiş, demokratik bir ortamda ifade özgürlüğünü sağlamak için de yasal sınırlamalar getirmenin toplum refahı, genel ahlak ve kamu düzeni için önemli bir husus olduğu vurgulanmıştır. Bu sayede keyfi ve şahsi sınırlamalardan uzak, demokratik, evrensel, hukuki, sınırları ve amacı belirlenmiş, net bir metin ortaya çıkmıştır.

3.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanmış bir metindir. Avrupa Konseyi'ni kuran Londra Antlaşması 5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa ülkesi tarafından imzalanmıştır.⁷² Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Konseyi kurulduktan yaklaşık üç ay sonra konseye davet edilmiş ve bu daveti kabul ederek 8 Ağustos 1949 tarihinde konseye kurucu üye sıfatıyla katılmıştır. Avrupa Konseyi Statüsü de 12 Aralık 1949 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiştir.⁷³ Avrupa Konseyine üyelikle ilgili 5456 Sayılı Onay Kanunu 17 Aralık 1949 gün ve 7382 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

İçerik bakımından dünyanın en tanınmış ve kabul görmüş metni olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) bu Konsey bünyesinde hazırlanmıştır. AİHS Konsey üyelerinin, savaşımlardan yorgun düşmüş Avrupa kıtasının güven ve iş birliği içinde, çatışmalardan uzak, dünyada barış ve adaleti oluşturan demokrasi, özgürlük, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı konularının güvenceye bağlandığı, uzlaşmaya dayalı bir coğrafya tesis etme arzusu üzerine ortaya çıkmıştır.⁷⁴

⁷² “Avrupa Konseyi”, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa [Erişim Tarihi: 06.04.2023].

⁷³ Ali Servet Öncü, Erkan Cevizliler, “Avrupa Bütünleşmesi İçin Önemli Bir Adım: Avrupa Konseyi ve Türkiye'nin Konseye Üyeliği Meselesi”, *Gazi Akademik Bakış*, C.7, S.13 (2013): 15-44.

⁷⁴ “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, Avrupa Anlaşmaları Serisi-No.5, <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf> [Erişim Tarihi: 02.09.2022].

İnsan hakları ve temel özgürlükleri korumak, geliştirmek, bu hak ve özgürlükleri güvence altına almak hususunda ortak bir anlayış ve sorumluluk inşa etmeyi amaçlayan AİHS, 3 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tarafların uymak zorunda olduğu “Hak ve Özgürlükler” yer alırken ikinci bölümde birinci bölümde yer alan hak ve özgürlükleri güvenceye almak üzere yetkili kılınmış, denetleyici bir yargı organı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise “Çeşitli Hükümler” başlığı altında teknik detaylar yer almaktadır.⁷⁵ Tüm dünyada kült bir kaynak olarak gösterilen AİHS’nin birinci bölümde yer alan “hak ve özgürlükler” başlığı altında yer alan maddelerinden öne çıkanlardan birisi 9. maddedir.

Madde 9: Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

- 1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.*
- 2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.*

Şeklinde ifade edilen 9. Madde, düşünce özgürlüğü kapsamında BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 19 ile aynı ifadeleri içermektedir. Düşünce özgürlüğünün bir hak olduğu ve sınırlamaların ancak kamu yararı ve güvenliği söz konusu olduğu hallerde yasalarla konabileceği tekrar belirtilmiştir. Konseye üye ülkelerin uymayı taahhüt ettikleri AİHS içerisinde ifade özgürlüğü konusundaki en tanınmış madde Sözleşme’nin 10. Maddesidir. Taraf devletlerin anayasaları ve yasalarının bu maddeye uygun şekilde hazırlanması, mahkeme kararlarının ise söz konusu madde ile çelişmeyecek şekilde verilmesi gerekmektedir.

Madde 10: İfade Özgürlüğü

- 1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.*
- 2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.*

⁷⁵ “İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme”, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (Roma, 1950), https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf [Erişim Tarihi: 02.09.2022].

Yasal sınırları 2. fıkrada çizilen ifade özgürlüğü hiçbir otorite müdahalesi olmaksızın uluslar üstü düzeyde haberleşmeyi hak saymaktadır. Ancak bu hakkın sınırsız ve müdahalesiz kullanılması esnasında doğabilecek sorunlara da demokratik toplum gereği kamu otoritelerinin elini güçlendirecek yasal çerçeveler getirmek de ihmal edilmemiştir. Dolayısıyla ifade özgürlüğünde insanlara sınırsız özgürlük tanıyan yasa koyucu bu hakkın her bir vatandaş özelinde korunması için de kamu otoritelerinin elini güçlendirmiştir.

Bu maddede birer cümle olarak geçen pek çok hak, ülkemizde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda anayasal olarak güvence altına alınmış temel hak ve özgürlükler kapsamında yer almaktadır. Özellikle “Özel Hayatın Gizliliği, Haberleşme Özgürlüğü, Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü, Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü” doğrudan bu maddenin içeriği doğrultusunda Türk Cumhuriyeti Devleti ve milletinin şahsına münhasır olarak hazırlanmış ve özel bir metne dönüşmüştür. Avrupa Konseyi Sözleşme'nin 10. maddesinde ifade özgürlüğünün sınırlarını çizmiş ancak temel haklar içerisinde yer alan bu özgürlük ve diğerlerinin kötüye kullanılmasını yasaklayan hükümler de getirmiştir.

Madde 17: Hakları Kötüye Kullanma Yasağı

Bu Sözleşme 'deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme 'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme 'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz.

Yukarıda yer alan madde sözleşmenin evrensel bir çerçeve sözleşme olması özelliğini korumak istercesine doğrudan kural koyucu şahıs veya otoriteleri hedef almaktadır. Bu sözleşmenin evrensel standartlara uygun olarak insan hakları konusunda çerçeve sınırlar çizdiğini, bu sınırların kimse veya kimselerce alt veya üst sınır olarak algılanarak; hak ve özgürlükleri kaldırma, değiştirme ya da sınırların limitini zorlama şeklinde yorumlanamayacağının altı çizilmektedir. 17. madde dezenformasyona yol açacak yorumlamalara karşı uyarı hükmü niteliğinde bir maddedir.

Madde 18: Haklara Getirilecek Kısıtlanmaların Sınırlanması

Anılan hak ve özgürlüklere bu Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar öngörüldükleri amaç dışında uygulanamaz.

Yukarıdaki maddede ise temel haklarının sınırlanması konusunda taraf devletlerin gözetmesi gereken ölçü belirtilmiştir. Sözleşmenin içeriğinin yorumlanması kısmında amaca aykırı kısıtlanmaların önüne geçilmesini hedeflemektedir. Açık ve net bir şekilde hem insan hak ve özgürlüklerini hem de buna kanunen getirilebilecek kısıtlanmalardaki

amacı içeren sözleşme, referans alındığı yasalar da dâhil buradaki amacının haricinde uygulanamaz.

Sonuçta insanlar tarafından insanı korumak için tanımlanan haklar ve bu hakları korumak için getirilen ve olması gerektiği düşünülen kuralların tümü insan elinden çıkmaktadır ve insan zihninin bir ürünüdür. Özünde “insan” olan bunca çalışma, insanın insana karşı haklarını bilmesi ve o hakları yine insana karşı savunmasının mücadelesidir. Bu özün farkına varmış coğrafyalarda özgürlükler ile kurallar dünyasında ahenk içinde yaşayan daha müreffeh ve halk dilinde ‘demokratik’ ülkeler görülmektedir.

Yüzyıllardan beri kaosu, savaşı, insanın insana verdiği zararı engellemek amacıyla yazılan çizilen her metin özünde aynıdır. Temel hak ve özgürlük standartlarının evrenselleştirilmesinin gerekliliği altında yatan en önemli sebep, dünyanın her yerinde insana saygılı, adil ve demokratik rejimlerin artacağı, daha özgür ve daha mutlu insan sayısının artması ile birlikte daha yaşanılabilir bir dünya yaratılacağına dair umutlardır. Türkiye Cumhuriyeti devleti de bu hedefler doğrultusunda kendi hukuk düzenini taraf olduğu uluslararası organizasyonların ölçülerine uygun şekilde hazırlamaya gayret etmektedir.

3.2. Anayasa’da İletişim Bağlamındaki Temel Hak ve Özgürlükler

Anayasal metinlerin çerçeve metinler halinde normlar hiyerarşisinde en üstte olduğunu, bir hakkın en üst düzey korunma statüsüne sahip olmak için o ülkenin anayasasında yer alması gerektiğini, kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgeler hiyerarşisinde ayrıntılara yukarıdan aşağıya doğru yer verildiğini göz önünde tutarak Türkiye’de temel hak ve hürriyetlerin yasal dayanaklarını, içeriğini, yıllar içindeki gelişimi, referans aldığı metinleri, belgeleri ve sistemleri, ihtiyaçlar kapsamında ortaya çıkan yeni yasal düzenlemeleri yeni iletişim teknolojileri ışığında ele almak yeni dünya düzenini anlamlandırmak için elzem bir husus olarak gözükmemektedir.

3.2.1. Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı

Günümüzde insanların gerçek dünyadaki madde ve manevi varlığının yanı sıra gelişen internet dünyası ile birlikte dijital dünyada da korunması gereken dokunulmazlıkları, maddi ve manevi varlığı bulunmaktadır. İnternet ağı üzerindeki varlığın ve eylemlerin

gerçek hayatın bir parçası olmasından hareketle, kişilerin dokunulmazlıkları, maddi ve manevi varlıklarını koruyan Anayasal güvencenin burada da gözetilmesi gerekmektedir.

Madde 17: Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz... Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.⁷⁶

Yasal düzenlemelerle temel hak ve özgürlükler arasına alınan kişisel verilerin korunması konusu da Anayasanın 17. Maddesinde yer alan kişinin maddi, manevi varlığını koruma ve geliştirmesi hakkı ile örtüşmektedir. Dijital mecralarda işlenen, paylaşılan, kaydedilen, depolanan kişisel verilerin korunması dolaylı da olsa kişinin hem vücut bütünlüğünün korunmasına hem de manevi varlığının geliştirilmesi ile bağlantılı bulunmaktadır. Bu bağlamda dijital ortamlarda kayıtlı pek çok kişisel fotoğraf, özel bilgi, belge ve doküman, ses kaydı, video görüntüleri kişinin rızası dışında kullanıldığı hallerde doğrudan özel hayatın gizliliğine dolaylı olarak da kişinin maddi manevi varlığına zarar vermektedir. Bu açıdan bu madde günümüzün iletişim metotlarına göre kişinin dijital mecralarda da maddi manevi varlığını koruyabilmesi amacıyla geniş yorumlanabilme özelliğine sahiptir.

3.2.2. Özel Hayatın Gizliliği

Yukarıda da söz edildiği gibi temel hak ve özgürlüklerin kapsamı hayatı dijital ya da gerçek olarak ayırmamaktadır. Ancak internet ağının insanların günlük yaşam pratiklerine nüfus etmesi sonucu bazı temel insan haklarının yeniden tanımlanması ya da genişletilmesi gerekmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 20. maddesi bu duruma örnek gösterilebilir.

Madde 20: "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların

⁷⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Md.17.

düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”⁷⁷

Özel hayat ve aile hayatının gizliliği dokunulamaz ve yüzyıllardır saygı gösterilmesi gerekli bir alan olarak anayasa hükmünde “hak” şeklinde yer almaktadır. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 12’de yer alan özel yaşamın gizliliği ve aile hayatının korunması hükmünü kaynak alan madde⁷⁸, sınırlamalar konusunda da BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 29/2. bendi ile Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi’nin ifade özgürlüğü maddesi 10/2. bendi ile paralellik göstermektedir. Bu hakkın ihlal edilmemesi konusunda var olan yasal dayanağın dahi tekrar üst merci onayına sunulması şartı ihlallerin ihmalini zorlaştırmak adına getirilmiştir.

Ayrıca günümüzün haberleşme teknolojisi ile dijital mecralarda meydana gelen kişisel veri havuzları ve burada depolanan verilerin işlenmesi, korunması, değiştirilmesi, silinmesi, düzeltilmesi gibi konuların günden güne önem kazanması ile bu maddeye 2010 yılında ek bir fıkra getirilmiştir. Ancak bu maddede yer alan husus, konunun önemi ve çağın gerekleri doğrultusunda 24 Mart 2016 tarihinde kanunlaşarak “6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu” adıyla Resmi Gazetede yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

3.2.3. Haberleşme Özgürlüğü ve Haberleşmenin Gizliliği

Kronolojik olarak gazete, radyo ve televizyondan sonra bilgisayarlara bir kitle iletişim aracı özelliği kazandıran internet ağı sayesinde haberleşmenin kapsamı ve tanımı da değişmiştir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın haberleşme özgürlüğünü ve gizliliğini teminat altına alan düzenlemeleri internet tabanlı haberleşmeleri kapsamaktadır.

Madde 22: “Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar. İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.”⁷⁹

⁷⁷ a.g.k., Md.20.

⁷⁸ Duman, a.g.t., 19.

⁷⁹ a.g.k., Md.22.

Yukarıdaki hükümde bahsi geçen “haberleşme” kavramı kişilerin kendi aralarında birbiriyle bir takım iletişim araçlarını kullanarak serbestçe kurdukları iletişim türüdür. “Haberleşme özgürlüğü” ise iletişim araçları vasıtasıyla birbirleriyle iletişim kuran kişileri ifade ederken “haberleşme hakkı” hukuk devletinin koyduğu kurallar doğrultusunda kişilerin kullanabileceği bir hak olarak ifade edilmektedir.⁸⁰

Günümüz dijital dünyasının haberleşme tanımı bakımından oldukça sığ kalan bu maddenin telefon, telgraf harici geliştirilen internet tabanlı iletişim teknolojilerini de içine alan “İletişim Özgürlüğü” gibi daha kapsayıcı bir ifadeye dönüştürülmesi gerekmektedir çünkü gelişen teknolojilerle birlikte haberleşme ve iletişim diyalog boyutundan titreşim boyutuna geçmiş ve ‘kitle iletişim özgürlüğü’ ne dönüşmüştür.

Kitle iletişim özgürlüğü kapsamında kayıt altına alınan veriler ise beraberinde “özel haberleşmenin gizliliğini ve kişisel verilerin korunması” ilkelerinden veri toplama ve işleme faaliyetlerinin “hukuka uygunluk ve dürüstlük” kurallarını ihlal etmektedir.⁸¹

Günümüz iletişim teknolojileri ile haberleşme sürecinde her kelimenin, paylaşımın karşı tarafın haricinde hizmet sağlayıcılar tarafından da kayıt altına alındığı endişesi hakimdir. Dolayısıyla haberleşirken özgür olmak kadar haberleşmenin mahrem kalması da son derece önem verilmesi gereken bir husustur. Birbiriyle iç içe geçmiş haberleşme ve mahremiyet meselesinde ‘Haberleşmenin Gizliliği’ ayrı bir kanun maddesi olarak belirtilmemişse de metin içinde yer verilerek anayasal olarak teminat altına alınmıştır. Ayrıca Türk Ceza Kanunu 132. Maddesi ile haberleşmenin gizliliğinin ihlali bir suç olarak sayılmış ve cezai yaptırıma tabi tutulmuştur.⁸²

Bu sebeple ilgili kanun metninde bahsi geçen haberleşmenin gizliliği kavramı çağımızın mahremiyet endişelerine cevap verecek nitelikte bir boşluğu doldurmuştur. Tez konumuzun da ana hatlarını oluşturan iletişim kurarken yaşadığımız güvenlik kaygıları, haberleşmenin gizli ve güvenilir olması gerekliliğinden yola çıkılarak evrensel düzeyde AİHS 8. maddesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 12.

⁸⁰ Mehmet Saydam, “Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi”, (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2011), 7.

⁸¹ Duman, a.g.t., 205.

⁸² “Türk Ceza Kanunu (5237 S.K.)”, *Resmi Gazete*, 25611 (Ekim 2004), Md. 132.

maddesi; ulusal düzeyde ise temel hak ve özgürlüklerimizden “özel hayatın gizliliği” ve “kişisel verilerin korunması” hakkı ile yasal olarak teminat altına alınmıştır.

İnsanın var olduğu andan itibaren haberleşmek için duyduğu kaygıdan kaynaklanan temel insan hak ve özgürlüğü olmayı en çok hak eden meselelerden birisi olan haberleşme özgürlüğü, özünde insanı insan yapan en temel unsuru, merak duygusunu, barındırdığı için sınırlandırılması hususunda da oldukça hassas davranılması gereken bir alandır. Zira insanların birbirini anlamaları için haberleşmeleri, iletişimde olmaları gerekmektedir.

Bu bağlamda iletişim özgürlüğünün tam manada hayata geçirilmesi için özel veya kamuya bağlı hizmet sağlayıcı otoritelerin veri mahremiyeti içeren pek çok konuda gizlilik taahhüdünde bulunması gerekmektedir. Kişisel verileri kayıt altına alma, işleme, depolama, paylaşma, kullanma gibi süreçlerin şeffaflık içinde yürütülmesi ve taahhüdü kontrol eden üst merci mekanizmaların oluşturulması konusunda katı ve garantici davranılması gerekmektedir.

3.2.4. Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü

Haberleşmenin özgürlüğü ve gizliliğinin, düşünce ve kanaat oluşumunun bir ön koşulu olduğu kabul edilmelidir. Düşünce ve kanaatin oluşması için haberleşmenin özgür olmasını sağlayacak tedbirlerin alınması gerekmektedir. Düşünce ve kanaatin oluşumunda internet tabanlı haberleşmenin başı çektiği kitle iletişim araçlarının son derece büyük bir önemi bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası düşünce ve kanaat özgürlüğünü 25. maddesi ile teminat altına almıştır.

25. Madde: “Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.”⁸³

Anayasada yer alan düşünce ve kanaat özgürlüğü Mustafa Kemal Atatürk’ün de “...Her ilerlemenin, kurtuluşun anası özgürlüktür”⁸⁴ sözünde ifade ettiği üzere bir toplumun ilim, bilim, teknoloji, siyaset, sosyal ve kültürel her alanda ilerlemesinin başlıca koşulunu oluşturmaktadır. Fikirlerin hiçbir baskı, korku, şiddet unsuru altında kalmadan hür bir şekilde ifade eden ve birbirinin hakkına saygı duyan insanların

⁸³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Md.25.

⁸⁴ Ali Nazmi Çora, *Atatürk’ün Düşünce Sistemi* (Ankara: Atayurt Yayınevi, 2019), 43.

oluşturduğu toplumlar, aksi durumdaki toplumlardan bir adım önde, insan onuruna yakışır hayat standartlarında yaşamaya daha yakın topluluklardır. Her Türk vatandaşının fikir ve kanaatini özgürce açıklaması, hiçbir insanın fikir ve kanaatlerinden dolayı kınanma, dışlanma, suçlanma gibi eylemlere maruz kalmamasını anayasayla güvence altına alan bu madde insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği olan düşünmenin koruyucu unsurudur. Demokratik toplumun bir gereği olarak ifade özgürlüğü ve kişisel verilerin korunması bağlamında tamamlayıcı bir unsur olan, düşünce ve kanaat hürriyeti getirilen sınırlamalarla da özel hayatın ve aile hayatının korunmasına elverişli hale getirilmiş, varlığı ve uygulanması çok kıymetli bir yasa metnidir.

3.2.4. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü

İnternet tabanlı iletişim günümüzde düşünce ve kanaatlerin açıklanması, yayılması için küresel çapta işleyen büyük katılımlı bir kitle iletişim ağıdır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın düşüncelerin açıklanması ve yayılması konusundaki temel insan hakkını teminat altına alan 26. Maddesi kuşkusuz internet tabanlı iletişim açısından çok önemli bir değere sahiptir.

26. Madde- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlandırılması sayılmaz Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.⁸⁵

Birbirlerinin ilgili ve bağılısı diye tabir edebileceğimiz ‘düşünce ve kanaat hürriyeti’ ile ‘düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti’ ni birlikte ele alacak olursak; sosyal bir varlık olan insan içinde bulunduğu çevreyle iletişim kurarak ihtiyaçlarını giderebilmektedir. İfade özgürlüğünün doğrudan beslediği düşünce ve kanaat

⁸⁵ a.g.k., Md.26.

özgürlüğü sayesinde düşünceler özgürce dile getirilmekte veya kaleme alınabilmektedir.

Edindiğimiz bir bilgiyi alma, kullanma, paylaşma veya çevremizde olan bitenler hakkında fikir yürütme, bir kanaate varma ve bunları açıklarken, paylaşırken, gerektiğinde savunurken herhangi bir izne, otoriteye veya kurala bağlı kalmaksızın serbestçe ifade etmemizi sağlayan da bu hak ve tamamlayıcılarıdır. Ancak her hakkın özünde olduğu gibi bu hakkın da özgürce kullanılmasında başka kimseler adına hak ihlalleri doğurmaması için çerçevesi yasalarca belirlenmiş sınırlandırmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda; kimsenin düşüncelerini açıklamak zorunda bırakılamayacağı gibi düşüncelerini açıkladığında bundan dolayı kınanma, suçlanma gibi eylemlere de maruz bırakılamayacağının altı çizilmiştir.

3.3. İnternet Tabanlı İletişimde Genel Yasal Çerçeve: Haklar ve Sorumluluklar

20. yy da internetin icadı yukarıda da bahsedildiği üzere pek çok alanda hayatı değiştirmiştir. Ancak bunlardan belki de en önemlisi ve en yavaş olanı hukuki alandaki değişimlerdir. Çünkü internet ile birlikte devletlerin yapay ulus-devlet sınırlarının ötesinde, egemenlik alanlarını aşan yepyeni problemleri ortaya çıkmıştır. Yeni bir oyuncak gibi kurulması talimata göre yapıldığında elverişli olacak bu oyuna ulus ötesi pek çok aktörün kurlsızca dâhil olması sistemi deyim yerinde ise alt üst etmiştir. Devletler ve devlet üstü kurum ve kuruluşların eskiden var olmayan, tecrübe etmedikleri bir alanda ortaya çıkan bu dijital problem yumağı, vatandaşların kişisel hak ve özgürlüklerine dair ihlaller ortaya çıktıkça acil çözülmek üzere hızla büyüyen bir sarmala dönüşmüştür.

Dijital medya alanının sonsuzluğu, konuya hakim uzmanların henüz bilinmemesi ya da yetişmemesi, hukuki alt yapı alanındaki boşluğun fark edilmemesi, bürokratik engellerin aşılma zorluğu gibi pek çok sorun ulusal ve uluslararası düzeyde hem de yetkilerinin sınırlarının dahi net olmadığı bir alanda otoritelerin önüne bir buz dağı gibi çıkmıştır. 18.yy Westphalia Antlaşması ile ulus- devletlerin kuruluşundan bu yana egemenlik sınırları dâhilinde vatandaşına yönelik hak ve özgürlükleri korumak ve ihlalleri ortadan kaldırmak adına alınan önlemlerin hiçbirinin; konulan yasalar, kurulan ulus üstü cemiyetler, örgütler, ittifaklar, imzalanan sözleşmeler vb. dijital

dünyadaki hak ve özgürlükleri koruyacak evrensel kurallar niteliğinde olmadığı ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda hem dünya genelinde BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan temel hak ve özgürlükler, hem de bu belgeler ışığında hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan temel hak ve özgürlükler internet teknolojisi ile gelişen yeni dünya düzenine uyum sağlamak üzere ek yasal düzenlemelere tabi tutulmuştur.

Türkiye'de 2023 Ocak ayı itibarıyla 71,38 milyon internet kullanıcısı olduğu göz önünde tutulduğunda⁸⁶ dijital mecralara yönelik yasal düzenlemelerin revize edilmesi ve hatta sıfırdan yapılma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Temel hak ve özgürlüklerden ifade özgürlüğünün sembolü haline gelen sosyal mecralarda pek çok çekirdek hakkımızı dijitalde de teminat altına alacak yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur.

İnternet ortamında işlenen suçlarla mücadele ve ceza sorumluluğu konusunda atılan ilk adım, Avrupa Konseyi'nce hazırlanan internet ve bilgisayar ağları aracılığıyla işlenen suçlara ilişkin ilk uluslararası sözleşme olan 2001 tarihli Siber Suç Sözleşmesi'dir. Avrupa Konseyi kurucu üyesi olan Türkiye, taraf ülkelere de mevzuat düzenlemesi öngören bu sözleşmeyi 2010 yılında imzalamış ancak bürokratik engeller sebebiyle 29.09.2014 tarihinde yürürlüğe koyabilmiştir.⁸⁷

Tanım olarak bilişim, bilginin elektronik ve teknolojik cihazlar kullanılarak aktarılması iken bu esnada bilgisayar, tablet, cep telefonu gibi dijital iletişim araçları veya pos makinası gibi alışveriş araçları kullanılarak işlenen suçlar ise bilişim suçları veya diğer adıyla siber suçları meydana getirmektedir.⁸⁸ Ülkemizde siber suçlara yönelik özel, tek bir kanun olmayıp en kapsamlı yasal metin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'dur. Avrupa Siber Suç Sözleşmesi'ne paralel olarak hazırlanan TCK 10.

⁸⁶Osman Kara, "We Are Social Dijital 2023 Global ve Türkiye Raporu Yayınlandı!" <https://omgiletisim.com/we-are-social-dijital-2023-global-ve-turkiye-raporu-yayinlandi/> [Erişim Tarihi: 27.03.2023].

⁸⁷Merve Erdem, Gürkan Özocak, "Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi ve Türk Hukukuna Etkileri", <http://ozocak.com/Dosyalar/27669f.pdf> [Erişim Tarihi: 11.10.2022].

⁸⁸Baran Doğan, "Bilişim Suçu Nedir?", <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/bilisim-suclari-nelerdir.html> [Erişim Tarihi: 12.10.2022].

Bölüm “Bilişim Alanında Suçlar” başlığı altında siber suçların tanımı her biri madde madde verilmiştir.⁸⁹

*Türk Ceza Kanunu’nda Yer Alan Bilişim Alanında Suçlar:*⁹⁰

Madde 243: Bilişim Sistemine Girme

Madde 244: Sistemi Engelleme, Bozma, Erişilmez Kılma, Verileri Yok Etme veya Değiştirme

Madde 245: Banka veya Kredi Kartının Kötüye Kullanılması

Madde 245/A: Yasak Cihaz veya Programlar

Siber Suç Sözleşmesi’nde dahi tanımı ve içeriği konusunda uzlaşşı sağlanamamış siber suçlar genel olarak TCK’da yazılı klasik suçların bilişim sistemleri aracılığıyla dijital mecralarda işlenmesini veya elektronik şekilde delil toplamayı gerektiren suçlar olarak tanımlanmaktadır. Siber suçlar, hukuka aykırı bir şekilde bilişim sistemine girmek ve orada kalarak suçun somut unsurlarını internete bağlı cihazlar üzerinden tamamlamak suretiyle gerçekleştirildiği için de mücadele edilmesi teknik ve hukuki uzmanlık ve adli işbirliği gerektiren zor ve masraflı bir alandır.⁹¹ Devletler bazında vatandaşlarının hak, özgürlük ve kişisel verilerinin, devlet gizinin, resmi bilgi, belge ve sistemlerinin; Özel şirketler bazında çalışanlarının, üyelerinin, çalışma sistemlerinin, verilerinin; Şahıslar bazında ise kişisel verilerin ve özel hayatın gizliliğinin korunması açısından siber suçlarla mücadele hayati önem taşımaktadır.⁹²

Literatürde “Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi” olarak geçen Budapeşte Sözleşmesi’nin imzalanma nedeni dijital mecralarda işlenen suçlarda bir devletin hatta ulus üstü örgütlerin dahi yetersiz kalması ile uluslararası bir meseleye dönüşen siber suçların klasik adli yöntemlerin aksine uluslararası iş birliği yöntemleri ile çözülmesine duyulan ihtiyaçtır. Bu belge sanal ortamda işlenen suçlara yönelik ortak tanımlama yapmak, devletlerarası tek bir muhakeme kuralı oluşturmak, ulusal ve uluslararası bağlamda iş birliği yöntemleri ile ortak hükümleri hızlıca devreye sokmak temel ilkelerinde hazırlanmıştır. Ancak hazırlanan bu örnek teşkil edecek belge

⁸⁹“Türkiye’de Bilişim Hukuku”, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, <https://internet.btk.gov.tr/turkiye-de-bilisim-hukuku> [Erişim Tarihi: 12.10.2022].

⁹⁰ “Türk Ceza Kanunu (5237 S.K.)”, *Resmi Gazete*, 25611 (Ekim 2004), Md.243, 244, 245, 245/A.

⁹¹ Murat Önok, “Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Işığında Siber Suçlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.19, S.2 (2013): 1232-1238.

⁹²Ali Sabri Sır, ”Siber Güvenlik Nedir? İnternette Ne Kadar Güvendedeyiz?” <https://alisabrisir.medium.com/siber-g%C3%BCvenlik-nedir-i%C3%87nternette-ne-kadar-g%C3%BCvendedeyiz-c55691b98679> [Erişim Tarihi: 12.10.2022].

maalesef pek çok Avrupa ülkesinde de ulusal egemenlik ve mülklik konularında endişe yaratarak ortak karara bağlanamamıştır.⁹³

Dolayısıyla internet kullanım oranına bağlı olarak sayısı her geçen gün artan bilişim suçlarına yönelik hem ülkemizde hem de uluslararası platformlarda yasal düzenlemelerin zorunluluğu ve aciliyeti söz konusu olmuştur.

Siber saldırılar karşısında özelden genele, ulusaldan evrensele her bireyin ve otoritenin elini güçlendirecek nitelikte dijital veri güvenliğine dair yasal metinler hazırlanırken çekirdek hakların özüne dokunulmaması ilkesi göz önünde tutularak evrensel ve esnek yasalar oluşturulmaktadır. Bu maksatla uluslararası düzeyde hızlanan hukuki düzenlemelere paralel olarak ülkemizde de 23 Mayıs 2007 tarihinde internet ortamına özgü düzenlemeleri ilk kez hayata geçiren 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir.⁹⁴

3.3.1. 5651 Sayılı Kanun

İfade özgürlüğünün en somut haliyle vücut bulduğu internet tabanlı sosyal mecralarda ve anlık mesajlaşma uygulamalarında kullanıcıların başka bir kimsenin özgürlük alanını ihlal etmesi ve/veya kişisel verilerin kötüye kullanılması sonucu yasal düzenlemeler gerektiren çok hassas bir alan ortaya çıkmıştır. İnternet ortamında suç teşkil edecek paylaşımların giderek artması, anonim kimliklerin arkasına saklanarak kişi hak ve özgürlüklerinin düşünce özgürlüğü kapsamında ihlalinin yaygınlaşması ve kolaylaşması, suçluların kimlik tespit sürecinin toplumsal açıdan telafisi mümkün olmayan zararlara yol açacak kadar uzun olması yasal olarak acil bir sosyal medya düzenlemesini zorunlu kılmıştır.

Bu kapsamda 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 Sayılı Kanunun amaç ve kapsamı; içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları

⁹³ Önok, “a.g.d.”, 1241-1244.

⁹⁴ “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (5651 S.K.)”, *Resmi Gazete*, 26530 (Mayıs 2007).

üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.” şeklinde tanımlanmıştır.⁹⁵

Avrupa ülkelerine nazaran Türkiye’de yürürlüğe geç giren 5651 Sayılı Kanun, dijital iletişim alanının düzenlenmesine dair kapsamlı bir içerik oluşturmuştur. Yasa koyucu tarafından kafa karışıklığına yol açan dijital dünyanın yeni aktörleri (içerik sağlayıcı, yer ve erişim sağlayıcı, toplu kullanım sağlayıcı) tek tek tanımlanmış ardından sorumluluk rejimi bağlamında dijital iletişimin taraflarına yüklenen yeni görevler açıklanmıştır. Bir bakıma Türkiye’deki tüm internet kullanıcılarını ve hizmet sağlayan kurum ve şirketleri etkileyecek internet dünyasına dair yeni yol haritasında yer verilen aktörlerden özellikle içerik sağlayıcı, yer ve erişim sağlayıcı kavramlarının üzerinde önemle durmak gerekmektedir.

İnternet ortamında kullanıcılara sunduğu bilgi veya veriyi kendisi üreten, değiştiren, belirleyen, zamanla güncelleyen gerçek veya tüzel kişiler içerik sağlayıcısı olarak tanımlanmıştır. İçerik sağlayıcı kendi yüklediği her içerikten bizzat sorumludur. Facebook, Twitter gibi siteler bunun en güzel örneğidir. Bu tarz siteleri tasarlayan, hazırlayan, yöneten ve yayınladığı içerikten sorumlu olan içerik sağlayıcının sorumluluğu ilgili kanun metninde şu şekilde açıklanmıştır:

*Madde 4: (1) İçerik sağlayıcı, internet ortamında kullanıma sunduğu her türlü içerikten sorumludur. (2) İçerik sağlayıcı, bağlantı sağladığı başkasına ait içerikten sorumlu değildir. Ancak, sunuş biçiminden, bağlantı sağladığı içeriği benimsediği ve kullanıcının söz konusu içeriğe ulaşmasını amaçladığı açıkça belli ise genel hükümlere göre sorumludur.*⁹⁶

İnternet ortamında yer alacak hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan veya işleten gerçek veya tüzel kişilere ise yer sağlayıcı denmektedir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından kendi bünyesinde hizmet veren ve ticari amaçlı hizmet veren yer sağlayıcılar olarak ikili bir ayrım söz konusu olsa da genel olarak içerik veya hizmetin paylaşıldığı web sitesi veya adresinin sahibi yer sağlayıcı konumundadır. Ülkemizde Trendyol, ekşisözlük, onedio.com gibi pek çok örneği bulunan yer sağlayıcıların yükümlülükleri kanunun ilgili maddesinde aşağıdaki gibi açıklanmıştır.⁹⁷

⁹⁵ a.g.k., Md 1.

⁹⁶ a.g.k., Md 4.

⁹⁷ Ecenur Tuncel Uyanık, “İçerik Sağlayıcı, Yer Sağlayıcı, Erişim Sağlayıcı Kavramları” <https://www.kutelhukuk.com/blog/icerik-saglayici-yer-saglayici-erisim-saglayici-kavramlari#:~:text=Birka%C3%A7%20%C3%B6rnekle%20a%C3%A7%C4%B1klamak%20gerekirs>

*Madde 5: (1) Yer sağlayıcı, yer sağladığı içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir. (2) Yer sağlayıcı, yer sağladığı hukuka aykırı içerikten, ceza sorumluluğu ile ilgili hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu Kanunun 8 inci ve 9 uncu maddelerine göre haberdar edilmesi halinde ve teknik olarak imkân bulunduğu ölçüde hukuka aykırı içeriği yayından kaldırmakla yükümlüdür.*⁹⁸

Bu yükümlülükleri başlıklar altında toparlayacak olursak; yer sağlayıcı kendisine bildirilen hukuka aykırı içeriği kaldırmak, IP adresi, tarih, saat, işlem gibi trafik bilgilerini belirli bir süre saklamak, faaliyetine ilişkin BTK'ya yer sağlayıcılık bildiriminde bulunmak ve kullanıcılarını kişiliği, merkezi, iletişim bilgileri vb. konularda bilgilendirme yükümlülüğüne sahiptir. Aksi takdirde idari yaptırımlara maruz kalma durumu söz konusudur.⁹⁹

Erişim sağlayıcı kavramının yasa metnindeki tanımı ise “kullanıcılarına internet ortamına erişim olanağı sunan gerçek veya tüzel kişiler” olarak geçmektedir. Kullanıcıların internete erişimi için hizmet sunan Türk Telekom, Kablonet gibi internet servis sağlayıcıları ile sık sık karıştırılan bu kavram aslında web sitesinin internete erişimini sağlayan tarafı tanımlamak için kullanılmaktadır. Yani hali hazırda internet servis sağlayıcıları tarafından sunulmuş olan internet hizmetine erişmek için teknolojiden destek alarak ve birtakım sistemler kurarak internete erişim imkânı sunan gerçek ve tüzel kişilere erişim sağlayıcısı denmektedir.¹⁰⁰

BTK'nın tanımına göre; “Kurduğu kablolu ve kablosuz sistemler, dial-up, ADSL, ethernet vb. teknolojilerle internete erişim olanağı sağlayan gerçek ve tüzel kişilerdir. Sitenin IP adresinin kimlik bilgilerinde kayıtlı olan organizasyon bilgisi de elde edilmektedir.”¹⁰¹ Erişim sağlayıcıların yükümlülükleri kanunun ilgili maddesinde aşağıdaki şekilde ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.

e%2C%20Habert%C3%BCrk,ki%C5%9Filik%20ise%20yer%20sa%C4%9Flay%C4%B1c%C4%B1%20konumundad%C4%B1r [Erişim Tarihi:27.03.2023].

⁹⁸ a.g.k., Md 5.

⁹⁹“Yer Sağlayıcı ve İçerik Sağlayıcı Tanımı ve Sorumlulukları”, Özdoğru&Partners Hukuk Bürosu, <https://www.ozdogruhukuk.com/yayinlar/yer-saglayici-ve-icerik-saglayici-tanimi-ve-sorumluluklari.html> [Erişim tarihi:28.03.2023].

¹⁰⁰ Uyanık, a.g.e.

¹⁰¹“Erişim Sağlayıcı”, Site Bilgileri Sorgu Sayfası, https://internet2.btk.gov.tr/sitesorgu/index.php?menu=menu_sss [Erişim tarihi:28.03.2023].

Madde 6: (1) Erişim sağlayıcı;

a) Herhangi bir kullanıcısının yayınladığı hukuka aykırı içerikten, bu Kanun hükümlerine uygun olarak haberdar edilmesi halinde ve teknik olarak engelleme imkânı bulunduğu ölçüde erişimi engellemekle,

b) Sağladığı hizmetlere ilişkin, yönetmelikte belirtilen trafik bilgilerini altı aydan az ve iki yıldan fazla olmamak üzere yönetmelikte belirlenecek süre kadar saklamakla ve bu bilgilerin doğruluğunu, bütünlüğünü ve gizliliğini sağlamakla,

c) Faaliyetine son vereceği tarihten en az üç ay önce durumu Kuruma, içerik sağlayıcılarına ve müşterilerine bildirmek ve trafik bilgilerine ilişkin kayıtları yönetmelikte belirtilen esas ve usullere uygun olarak Kuruma teslim etmekle, yükümlüdür.

(2) Erişim sağlayıcı, kendisi aracılığıyla erişilen bilgilerin içeriklerinin hukuka aykırı olup olmadıklarını ve sorumluluğu gerektirip gerektirmediğini kontrol etmekle yükümlü değildir.

(3) Birinci fıkranın (b) ve (c) bentlerinde yer alan yükümlülüklerden birini yerine getirmeyen erişim sağlayıcısına Başkanlık tarafından onbin Yeni Türk Lirasından ellibin Yeni Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.¹⁰²

Bu yasal düzenlemenin geniş kapsamdaki amacı ise 7. Maddede “toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülükleri” kapsamında, internetin getirdiği imkânları kullanarak suç unsuru oluşturan içerikleri çıkarları doğrultusunda işleyen, kullanan, depolayan, paylaşan, kaydeden insan, kurum, kuruluş veya işletmeleri kontrol ve kayıt altına almak şeklinde açıklanmıştır. Özellikle toplu olarak internet hizmeti sunan otel, alışveriş merkezi, üniversite, kafe, restoran gibi yerlerdeki ücretsiz ağ hizmeti kullanımından doğan suç ve unsurlarını barındıran içeriklerin tespitinde yaşanan sıkıntılardan dolayı ücretsiz ağ hizmeti sunan sağlayıcıların uyması gereken yasal sorumluluklar belirlenmiştir. İnternet hizmetinden yararlanmak isteyen kullanıcılara gönderilecek şifrelerle suç işleyen veya yasadışı içerik servis eden kişilerin kimliği, suçun veya yasadışı içeriklerin paylaşımının ne zaman ve nerede gerçekleştirildiği kolayca açığa çıkarılmaktadır. Düzenlemede yer alan “loglama” yani kayıt altına alma yöntemi ile suç ve unsurları, internet hizmeti sunan işletme veya kurumları değil aksine ilgisini bağlar hale getirilmiştir.¹⁰³

Geçmişten günümüze dünyanın her yerinde yasal düzenlemelerle sınırları çizilen, koruma altına alınan hak ve özgürlüklerimiz gelişen teknolojilere paralel olarak hem şekil değiştirmekte hem de hâlâ yasal düzlemde korunmaya muhtaç gözükmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında olduğu gibi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından da demokratik toplumların ilerlemesinde ve bireylerin gelişmesinde en

¹⁰² a.g.k., Md.6.

¹⁰³ Yaşar Yılmaz, “5651 Sayılı Yasa Nedir? Kanuna Karşı Yaptırımlar Nelerdir?”, <https://www.cozumpark.com/5651-sayili-kanun/> [Erişim Tarihi:05.07.2022].

önemli koşul sayılan ‘ifade özgürlüğü’ özünde mutlak bir hak olmadığı için ancak belli şartlar oluştuğunda sınırlandırılabilir. Bu konuda istisnalar olmakla birlikte herkesin ulaşabileceği sınırsız bir veri havuzu ve kitle iletişim aracı olarak insanlığın hizmetine sunulan internet tabanlı dijital dünyaya getirilecek her türlü kısıtlama, engel, yasak veya iyileştirmeler Anayasanın 13.maddesi, Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması,¹⁰⁴ kapsamındaki hususlar dikkate alınarak uygulanmak zorundadır. Ancak Türkiye’de şu ana kadar pek çok internet sitesi bu kanun kapsamında mahkeme kararı ve Bilgi Teknolojileri Kurulu kararlarına istinaden erişime engellenmiştir. Gerekçelerin çoğu zaman açıklanmaması ise 5651’in keyfi uygulamalara yol açtığını düşündürmektedir.¹⁰⁵

Bu sebeple özgürlüklerimiz lehine yapılan tüm düzenlemelerin yasal sınırlar çerçevesinde yapılmasına azami özen gösterilmelidir aksi takdirde bu düzenlemeler lehten ziyade temel hak ve hürriyetlerimizin sırtına saplanan zehirli bir hançerden farklı sonuçlar doğurmayacaktır.

3.3.1.1. 5651 Sayılı Kanun Kapsamında Anlık Mesajlaşma Uygulamaları ve Sosyal Ağ Sağlayıcılar

5651 sayılı Kanun’a göre Sosyal Ağ Sağlayıcısı, sosyal etkileşim amacıyla kullanıcıların internet ortamında metin, görüntü, ses, konum gibi içerikleri oluşturmalarına, görüntülemelerine veya paylaşımlarına imkân sağlayan gerçek veya tüzel kişileri ifade etmektedir. Bu tanıma göre; Facebook, Twitter, WhatsApp, Snapchat vb. uygulamalar söz konusu terim kapsamına girmektedir.¹⁰⁶ Anlık mesajlaşma uygulamaları ve sosyal ağlara getirilen sorumluluklar 5651 sayılı Kanun’a eklenen Ek Maddeler ile tanımlanmıştır.

Ek Madde 4 – (Ek:29/7/2020-7253/6 md.)

(1) Türkiye’den günlük erişimi bir milyondan fazla olan yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcı; Kurum, Birlik, adli veya idari makamlarca gönderilecek tebligat, bildirim veya taleplerin gereğinin yerine getirilmesi ve kişiler tarafından bu Kanun kapsamında yapılacak başvuruların cevaplandırılması ve bu Kanun kapsamındaki diğer yükümlülüklerin yerine getirilmesini temin

¹⁰⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Md.13.

¹⁰⁵ Yaman Akdeniz, Kerem Altıparmak, *Internet: Restricted Access Critical Assesment of Internet Content Regulation And Censorship in Turkey*, (Ankara: İmaj Yayınevi, 2008), 35-62.

¹⁰⁶ Gözdenur Kılıç, “5651 Sayılı Kanun’da Yapılan Sosyal Medya’ya İlişkin Değişiklikler”, <https://fikrimulkiyet.com/5651-sayili-kanunda-yapilan-sosyal-medyaya-iliskin-degisiklikler/> [Erişim Tarihi:05.07.2022].

için yetkili en az bir kişiyi Türkiye’de temsilci olarak belirler ve bu kişinin iletişim bilgilerine kolayca görülebilecek ve doğrudan erişilebilecek şekilde internet sitesinde yer verir. Sosyal ağ sağlayıcı bu kişinin kimlik ve iletişim bilgilerini Kuruma bildirmekle yükümlüdür. Temsilcinin gerçek kişi olması hâlinde bu kişinin Türkiye’de mukim ve Türk vatandaşı olması zorunludur. Türkiye’den günlük erişimin on milyondan fazla olması hâlinde; yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcı tarafından belirlenen gerçek veya tüzel kişi temsilci, sosyal ağ sağlayıcının sorumlulukları saklı kalmak kaydıyla teknik, idari, hukuki ve mali yönden tam yetkili ve sorumlu olup bu temsilcinin tüzel kişi olması hâlinde doğrudan sosyal ağ sağlayıcı tarafından sermaye şirketi şeklinde kurulan bir şube olması zorunludur.

(2) Birinci fıkrada düzenlenen temsilci belirleme ve bildirme yükümlülüğünü yerine getirmeyen sosyal ağ sağlayıcıya, Kurum tarafından bildirimde bulunulur. Bildirimden itibaren otuz gün içinde bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde sosyal ağ sağlayıcıya Başkan tarafından on milyon Türk lirası idari para cezası verilir. Verilen idari para cezasının tebliğinden itibaren otuz gün içinde bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde otuz milyon Türk lirası daha idari para cezası verilir. İkinci kez verilen idari para cezasının tebliğinden itibaren otuz gün içinde bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde Başkan tarafından Türkiye’de mukim vergi mükellefi olan gerçek ve tüzel kişilerin ilgili sosyal ağ sağlayıcısına yeni reklam vermesi yasaklanır, bu kapsamda yeni sözleşme kurulamaz ve buna ilişkin para transferi yapılamaz. Reklam yasağı kararının verildiği tarihten itibaren üç ay içinde bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde Başkan, sosyal ağ sağlayıcının internet trafiği bant genişliğinin yüzde elli oranında daraltılması için sulh ceza hâkimliğine başvurabilir. Başvurunun kabulüne ilişkin hâkim kararının uygulanmasından itibaren otuz gün içinde söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmemesi hâlinde Başkan, sosyal ağ sağlayıcının internet trafiği bant genişliğinin yüzde doksan oranına kadar daraltılması için sulh ceza hâkimliğine başvurabilir. Hâkim ikinci başvuru üzerine vereceği kararında, yüzde elliden düşük olmamak kaydıyla, sunulan hizmetin niteliğini de dikkate alarak daha düşük bir oran belirleyebilir. Bu kararlara karşı Başkan tarafından 5271 sayılı Kanun hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebilir. Hâkim tarafından verilen kararlar erişim sağlayıcılara bildirilmek üzere Kuruma gönderilir. Kararların gereği, bildirimden itibaren derhâl ve en geç dört saat içinde erişim sağlayıcıları tarafından yerine getirilir. Temsilci belirleme ve bildirme yükümlülüğünün yerine getirilmesi hâlinde; verilen idari para cezalarının dörtte biri tahsil edilir, reklam yasağı kaldırılır ve hâkim kararları kendiliğinden hükümsüz kalır. İnternet trafiği bant genişliğine yapılan müdahalenin sona erdirilmesi için erişim sağlayıcılara Kurum tarafından bildirim yapılır.

(3) Türkiye’den günlük erişimi bir milyondan fazla olan yurt içi veya yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcı, 9 uncu ve 9/A maddeleri kapsamındaki içeriklere yönelik olarak kişiler tarafından yapılacak başvurulara, başvurudan itibaren en geç kırk sekiz saat içinde olumlu ya da olumsuz cevap vermekle yükümlüdür. Olumsuz cevaplar gerekçeli olarak verilir.

(4) Türkiye’den günlük erişimi bir milyondan fazla olan yurt içi veya yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcı, kendisine bildirilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararlarının uygulanmasına ve üçüncü fıkra kapsamındaki başvurulara ilişkin istatistiksel ve kategorik bilgileri içeren Türkçe hazırlanmış raporları altı aylık dönemlerle Kuruma bildirir. Üçüncü fıkra kapsamındaki başvurulara ilişkin rapor, kişisel verilerden arındırılmak suretiyle sosyal ağ sağlayıcının kendi internet sitesinde de yayınlanır. Sosyal ağ sağlayıcıların Kuruma sundukları raporlar; başlık etiketleri, öne çıkarılan veya erişimi azaltılan içeriklere ilişkin algoritmalarına, reklam politikalarına ve şeffaflık politikalarına ilişkin bilgileri de içerir. Sosyal ağ sağlayıcı hesap verebilirlik ilkesine uygun şekilde hareket etmek, Kanunun uygulanmasında şeffaflığı sağlamak, Kanunun uygulanmasına ilişkin gerekli tüm bilgi ve belgeleri Kurum tarafından istenildiği zaman Kuruma vermekle yükümlüdür. Sosyal ağ sağlayıcı kullanıcılarına eşit ve tarafsız davranmakla yükümlü olup Kuruma sunulacak raporda bu hususa ilişkin alınan tedbirlere de yer verilir. Sosyal ağ sağlayıcı, bu Kanun kapsamındaki suçlara ilişkin içerikler ile başlık etiketlerinin yayınlanmamasına ilişkin kendi sistem, mekanizma ve algoritmasında Kurumla iş birliği hâlinde gerekli tedbirleri alır ve bu tedbirlere raporunda yer verir. Sosyal ağ sağlayıcı, kullanıcılara öneriler sunarken hangi parametreleri kullandığına internet sitesinde açık, anlaşılır ve kolaylıkla ulaşılabilir şekilde yer vermekle yükümlüdür. Sosyal ağ sağlayıcı, kullanıcılara önerdiği içeriklere ilişkin tercihleri güncelleme ve kişisel verilerinin kullanılmasını sınırlandırma seçeneği sunma konusunda gerekli tedbirleri alır ve bu tedbirlere raporunda yer

verir. Sosyal ağ sağlayıcı, reklamlara ilişkin içerik, reklam veren, reklam süresi, hedef kitlesi, ulaşılan kişi veya grup sayısı gibi bilgilerin yer aldığı bir reklam kütüphanesi oluşturarak bunu internet sitesi üzerinden yayınlar ve bu hususa raporunda yer verir.

Yukarıdaki düzenleme ile internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamalarının da sosyal ağ sağlayıcı tanımına dâhil edildiği görülmektedir. Bu noktada sosyal ağ sağlayıcılara Türkiye’de en az bir temsilci bulundurma zorunluluğu getirilmiştir. Bu zorunluluğu yerine getirmeyenlere önce para cezasına hükmedilmiş, gerekliliğin karşılanmaması durumunda Türkiye’de vergi mükellefi olan gerçek ve tüzel kişilerin ilgili sosyal ağ sağlayıcısına yeni reklam vermesi yasaklanacağı belirtilmiştir. Reklam yasağına rağmen zorunluluğa uymayan sosyal ağ sağlayıcılara ise internet trafiği bant genişliğinin yüzde elli oranında daraltılması yaptırımı getirilmiştir. Söz konusu 4. maddede buna ek olarak Türkiye’den günlük erişimi bir milyondan fazla olan yurt içi veya yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcıların kendilerine bildirilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararlarının uygulanmasına ilişkin istatistiksel ve kategorik bilgileri içeren Türkçe hazırlanmış raporları altı aylık dönemlerle bildirme zorunluluğu getirilmiştir. Bu madde ile ayrıca sosyal ağ sağlayıcıların, kullanıcılarına önerdiği içeriklere ilişkin tercihleri güncelleme ve kişisel verilerinin kullanılmasını sınırlandırma seçeneği sunma konusunda gerekli tedbirleri alması zorunluluğu getirilmiştir. Söz konusu düzenlemede en fazla dikkat çeken bölüm ise 3. Fıkra da atıfta bulunulan “Özel hayatın gizliliği nedeniyle içeriğe erişimin engellenmesi” maddesine ilişkin sosyal ağ sağlayıcısına tanınan 48 saatlik geri bildirim yükümlülüğüdür. Tüm bunların yanı sıra 5651 Sayılı Kanun’un sosyal ağ sağlayıcılarına, dolayısıyla anlık mesajlaşma uygulamaları şirketlerine getirdiği en kapsamlı sorumluluklar yukarıdaki 4. Maddeye 13 Ekim 2022’de yapılan ek fıkralar ile düzenlenmiştir.

5651 Sayılı Kanunun 4. maddesine 13 Ekim 2022 tarihinde eklenen Ek fıkralar:

(5) Türk Ceza Kanununda yer alan;

a) Çocukların cinsel istismarı,

b) Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma,

c) Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak,

ç) Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar,

d) Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk, suçlarına konu internet içeriklerini oluşturan veya yayan faillere ulaşmak için gerekli olan bilgiler soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında yargılamanın yürütüldüğü mahkeme tarafından talep edilmesi üzerine ilgili sosyal ağ sağlayıcısının Türkiye’deki temsilcisi tarafından adli mercilere verilir. Bu bilgilerin talep eden Cumhuriyet Başsavcılığı veya mahkemeye verilmemesi durumunda, ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından, yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcısının internet trafiği bant

genişliğinin yüzde doksan oranında daraltılması talebiyle Ankara Sulh Ceza Hâkimliğine başvurulabilir. İnternet trafiği bant genişliğinin daraltılması kararı verilmesi hâlinde, bu karar erişim sağlayıcılara bildirilmek üzere Kuruma gönderilir. Kararın gereği, bildirimden itibaren derhâl ve en geç dört saat içinde erişim sağlayıcıları tarafından yerine getirilir. Sosyal ağ sağlayıcının, bu fıkra kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi hâlinde yaptırımlar kaldırılır ve Kuruma bildirilir.

(6) Türkiye'den günlük erişimi bir milyondan fazla olan yurt içi veya yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcı, Türkiye'deki kullanıcıların verilerini Türkiye'de barındırma yönünde gerekli tedbirleri alır.

(7) Sosyal ağ sağlayıcı, çocuklara özgü ayrıştırılmış hizmet sunma konusunda gerekli tedbirleri alır.

(8) Üçüncü fıkradaki yükümlülüğü yerine getirmeyen sosyal ağ sağlayıcıya beş milyon Türk lirası, dördüncü fıkradaki yükümlülüğü yerine getirmeyen sosyal ağ sağlayıcıya ise on milyon Türk lirası idari para cezası Başkan tarafından verilir.

(9) Türkiye'den günlük erişimi bir milyondan fazla olan yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcılar hakkında 8 inci ve 8/A maddeleri kapsamında verilecek olan idari para cezaları bir milyon Türk lirası olarak, 8 inci ve 9 uncu maddeleri kapsamında verilecek olan adli para cezaları ise elli bin gün olarak verilir.

(10) 8 ve 8/A maddeleri kapsamındaki idari tedbirler saklı kalmak kaydıyla, bu Kanun kapsamında Başkan tarafından verilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereğinin yerine getirilmemesi hâlinde, Türkiye'de mukim vergi mükellefi gerçek ve tüzel kişilerin, ilgili yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcıya altı aya kadar reklam vermesinin yasaklanmasına Başkan tarafından karar verilebilir, bu kapsamda yeni sözleşme kurulamaz ve buna ilişkin para transferi yapılamaz. Reklam yasağı kararı, Resmî Gazete'de yayımlanır. Başkan, reklam yasağı kararının yanı sıra içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının yerine getirilmesine kadar sosyal ağ sağlayıcının internet trafiği bant genişliğinin yüzde elli oranında daraltılması için sulh ceza hâkimliğine başvurabilir. Hâkim tarafından verilen internet trafiği bant genişliğinin yüzde elli oranında daraltılmasına ilişkin kararın ilgili sosyal ağ sağlayıcıya bildirilmesinden itibaren otuz gün içinde içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının sosyal ağ sağlayıcı tarafından yerine getirilmemesi hâlinde, sosyal ağ sağlayıcının internet trafiği bant genişliğinin yüzde doksan oranına kadar daraltılması için Başkan tarafından sulh ceza hâkimliğine başvurulabilir. Hâkim tarafından verilen kararlar, erişim sağlayıcılara bildirilmek üzere Kuruma gönderilir. Kararların gereği, bildirimden itibaren derhâl ve en geç dört saat içinde erişim sağlayıcıları tarafından yerine getirilir. Sosyal ağ sağlayıcının, içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereğini yerine getirmesi ve Kuruma bildirmesi hâlinde yalnızca internet trafiği bant genişliğinin daraltılması tedbiri kaldırılır.

(11) Bu Kanun kapsamında Başkan tarafından verilen idari para cezalarının yasal süresinde ödenmemesi durumunun bir yıl içinde birden fazla gerçekleşmesi hâlinde, Başkan tarafından yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcıya Türkiye'de mukim vergi mükellefi gerçek ve tüzel kişilerin ilgili sosyal ağ sağlayıcısına altı aya kadar yeni reklam vermesinin yasaklanmasına karar verilebilir, bu kapsamda yeni sözleşme kurulamaz ve buna ilişkin para transferi yapılamaz. Reklam yasağı kararı, Resmî Gazete'de yayımlanır. Yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcının, idari para cezalarının tamamını ödemesi ve Kuruma bildirmesi hâlinde reklam yasağı kararı kaldırılır.

(12) Bu madde uyarınca verilen reklam yasağına aykırı davranan Türkiye'de mukim vergi mükellefi gerçek ve tüzel kişilere, on bin Türk lirasından yüz bin Türk lirasına kadar idari para cezası uygulanmasına Başkan tarafından karar verilebilir.

(13) Sosyal ağ sağlayıcı, kullanıcılarının haklarının korunmasına yönelik olarak Kurum tarafından yapılacak kullanıcı haklarına ilişkin düzenlemelere uymakla yükümlüdür.

(14) Hukuka aykırılığı hâkim veya mahkeme kararı ile tespit edilen içeriğin sosyal ağ sağlayıcıya bildirilmesi durumunda, bildirime rağmen yirmi dört saat içinde içeriği çıkarmayan veya erişimi engellemeyen sosyal ağ sağlayıcı, doğan zararların tazmin edilmesinden sorumludur. Bu hukuki

sorumluluğun işletilmesi için içerik sağlayıcının sorumluluğuna gidilmesi veya içerik sağlayıcıya dava açılması şartı aranmaz.

(15) Sosyal ağ sağlayıcı, başlık etiketleri ve öne gelmek üzere fıkralar eklenmiş ve diğer fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir. Çıkarılan içeriklerin uyarı yöntemiyle kaldırılması için Kurumla işbirliği içinde etkin bir başvuru mekanizması kurmakla yükümlüdür. Sosyal ağ sağlayıcı, başlık etiketleri veya öne çıkarılan içerikler aracılığıyla ortam sağladığı başkasına ait yayın yoluyla işlenen suçtan, kendisine hukuka aykırı içeriğin bildirilmiş ve buna rağmen içeriğin bildiriminden itibaren derhal ve en geç dört saat içinde kaldırılmamış olması durumunda söz konusu içerikten doğrudan sorumludur.

(16) Sosyal ağ sağlayıcı, kişilerin can ve mal güvenliğini tehlikeye sokan içerikleri öğrenmesi ve gecikmesinde sakınca bulunması hâlinde, bu içeriği ve içeriği oluşturana ilişkin bilgileri yetkili kolluk birimleriyle paylaşır.

(17) Bu maddenin uygulanmasında sosyal ağ sağlayıcının yükümlülükleri, içerik veya yer sağlayıcısı olmasından doğan sorumluluk ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz.

(18) Kurum, sosyal ağ sağlayıcının bu Kanuna uyumuna ilişkin olarak sosyal ağ sağlayıcıdan kurumsal yapı, bilişim sistemleri, algoritmalar, veri işleme mekanizmaları ve ticari tutumlar dâhil her türlü açıklamayı talep edebilir. Sosyal ağ sağlayıcı, Kurum tarafından talep edilen bilgi ve belgeleri en geç üç ay içinde vermekle yükümlüdür. Kurum, sosyal ağ sağlayıcının bu Kanuna uyumunu sosyal ağ sağlayıcının bütün tesislerinde yerinde inceleyebilir.

(19) Sosyal ağ sağlayıcı, kamu güvenliğini ve kamu sağlığını etkileyen olağanüstü durumlara ilişkin kriz planı oluşturmakla ve Kuruma bildirmekle yükümlüdür.

(20) Bu maddenin altıncı, yedinci, onüçüncü, onaltıncı, onsekizinci ve ondokuzuncu fıkralarındaki yükümlülüklerini yerine getirmeyen sosyal ağ sağlayıcıya Başkan tarafından bir önceki takvim yılındaki küresel cirounun yüzde üçüne kadar idari para cezası verilebilir.

Söz konusu kapsamlı düzenleme ile birlikte 4. maddenin 5. Fıkrasında, TCK'da yer alan bazı katalog suçlar kapsamına giren internet içeriklerinin talep edilmesi durumunda sosyal ağ sağlayıcı tarafından Türkiye'deki adli mercilere verilmesi zorunlu kılınmıştır. Zorunluluğun yerine getirilmemesi durumunda ise internet trafiği bant genişliğinin daraltılması yaptırımını uygulanacağı belirtilmiştir. 13 Ekim 2022 tarihinde 4. Maddeye eklenen bir başka fıkrada ise, Türkiye'den günlük erişimi bir milyondan fazla olan yurt içi veya yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcının, Türkiye'deki kullanıcıların verilerini Türkiye'de barındırmasına hükmedilmiştir. Ayrıca sosyal ağ sağlayıcının içeriklerde çocuklara özgü ayrıştırma hizmeti sunması zorunlu kılınmıştır. Söz edilen tarihte yapılan güncelleme yine özel hayatın gizliliği nedeniyle içeriğin çıkartılması kararına uymayan sosyal ağ sağlayıcısına para cezası yaptırımını düzenlemiştir. Düzenleme içeriğin çıkarılması hükümlerine uyulmaması durumunda yüzde doksana varan bant daraltma yaptırımını da içermektedir. Para cezalarının ödenmemesi durumunda reklam yasağı da aynı tarihte yürürlüğe giren bir başka yaptırımdır. 5651 sayılı Kanun'un anlık mesajlaşma uygulamaları için en önemli düzenlemesi kullanıcı verilerinin Türkiye'de saklanması zorunluluğudur.

3.3.2. 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu

İnternetle birlikte değişmek ve geliştirilmek zorunda kalınan hukuki metinlere 24 Mart 2016 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 6698 Sayılı “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu” eklenmiştir.

Anayasanın 20. Md. ile güvence altına alınan “Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması” hükmünde geçen “kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir...” cümlesi gereği geliştirilen düzenleme sayesinde kişisel verilerin korunması hususu anayasada yer alan salt bir metin olarak kalmamıştır. Aynı zamanda veri sahibinin bilgilendirilmesi, verilere erişiminin sağlanması, verileri sildirebilme ve düzeltirebilme imkânı ile verilerinin ne için kullanıldığını öğrenme hakkının tanındığı şekilde genişletilmiştir.¹⁰⁷ Çünkü günümüz teknolojisinde kişisel verilerin korunmasını istemek artık temel bir haktır ve ihlali, bireyin insan olarak doğuştan sahip olduğu “kişiliğini hür iradesiyle özgürce geliştirebilmesi” temel hak ve hürriyetinin gasp edilmesi anlamına gelmektedir.

Kişisel verilerin korunması alanında ortaya çıkan ilk belge, 1990 yılında BM Genel Kurulu’nda kişisel verilerin korunması hukuku alanında düzenlenen “Bilgisayara Geçirilmiş Kişisel Veri Dosyalarının Düzenlenmesi Rehber İlkeleri” adlı bir kılavuzdur. Bu kılavuz, kanunilik ve dürüstlük, doğruluk, amaca ve şartnameye uygunluk, ilgili kişinin erişiminin sağlanması, bireyler arasında ayrımcılık yapılmaması, istisna yapma yetkisi, güvenlik, denetim ve yaptırımlar, sınır ötesi veri akışı şeklinde belirlenen ilkeler doğrultusunda hazırlanmıştır.¹⁰⁸

Ardından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. Maddesinde yer alan “Özel Yaşam ve Aile Hayatına Saygı Hakkı” hükmünde açık bir şekilde yer bulamayan kişisel verilerin korunması ifadesi zamanla 8.madde dayanak gösterilerek içtihadı yorumlarla genişletilmiştir.¹⁰⁹ Alınan pek çok tavsiye kararının ardından 1985 yılında “108 Sayılı Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireyin Korunması” adlı

¹⁰⁷ Duman, a.g.t., 144-152.

¹⁰⁸ “Bilgisayarlı Kişisel Veri Dosyalarının Düzenlenmesine İlişkin Esaslar”, BM Genel Kurulu, <https://www.refworld.org/pdfid/3ddcafaac.pdf> [Erişim Tarihi: 06.10.2022].

¹⁰⁹ Duman, a.g.t.,21-22.

sözleşme yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 28 Ocak 1981 tarihinde imzalamış ancak sözleşme 1 Eylül 2016’da yürürlüğe girmiştir.¹¹⁰

2004 yılında yürürlüğe giren ek protokol ile imzacı ülkeler arasında aynı ilke ve standartların uygulanmasını öngören bu sözleşme aynı zamanda Avrupa Konseyi üyesi olmayan devletlerin imzasına da açılarak günümüzde veri koruması alanında bağlayıcılığı olan ilk hukuki uluslararası belge olma özelliğini taşımaktadır.¹¹¹

108 Sayılı Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireyin Korunması Sözleşmesi’nin 1. Maddesinde yer alan; “İş bu sözleşmenin amacı, her bir tarafın ülkesinde, uyruğu veya ikamet yeri ne olursa olsun her gerçek kişinin temel hak ve özgürlüklerini ve özellikle kendisiyle ilgili kişisel verilerin otomatik işleme tabi tutulması karşısında özel hayata saygı hakkını güvence altına almaktır.”¹¹²

Yukarıda yer alan ifadenin, 6698 Sayılı “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu” madde 1’de açıklanan amaç ile örtüştüğü görülmektedir.

6698 Sayılı “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 1. Madde: “Kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir.”¹¹³

Yukarıda ifadelerle açıklanan kanunun amacı, özünde teknolojik gelişmelere engel olacak gerekli ve faydalı verilere ulaşmaya yasaklar getirmemektedir. Aksine internetle hayatımıza giren dijital medya platformları, uygulamalar, teknolojik cihazlarla her gün giderek kolaylaşan ve çeşitlenen veri toplama yöntemlerinin yetkili kişilerce, meşru amaçlarla ve gerektiği kadar kullanılması, işlenmesi ve depolamasına izin verilmesini amaçlamaktadır. Ancak anlık gelişen ve değişen teknoloji dünyasının hızına bürokratik süreçlere tabi hukuksal düzenlemelerin yetişme kabiliyeti neredeyse imkânsızdır. Bu yüzden bu konuda ölçüt alınması gereken en güzel örnek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından kişisel verilerin korunmasına dair Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne uygulanan yorum tekniğidir. Kişisel verilerin korunmasını “Güncel koşullar altında yorumlanması gereken yaşayan bir enstrüman” şeklinde tanımlayan AIHS, böylelikle teoriden öte güncel hayata uyarlanabilen, her durum ve

¹¹⁰ “Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi (8576 S.K.)”, *Resmî Gazete*, 2016.

¹¹¹ Duman, a.g.t., 23-25.

¹¹² a.g.s., Md.1.

¹¹³ “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698 S.K.)”, *Resmî Gazete*, 29677 (Nisan 2016), Md.1.

şarta özgü yorumlanma kabiliyetine sahip yararlı ve esnek bir hukuki metne dönüşmüştür.¹¹⁴

Türkiye'nin taraf olduğu bu protokolün 4. Maddesi; "Tarafların Görevleri"¹¹⁵ hükmü gereğince; anayasada yer alan temel hak ve hürriyetlerin korunması doğrultusunda özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunmasını sağlamak ve vatandaşta bu konuda farkındalık bilincini oluşturmak amacıyla 30 Ocak 2017 tarihinde Adalet Bakanlığı ilişkisi 'Kişisel Verileri Koruma Kurumu' açılmıştır.¹¹⁶

Hem Türkiye'de hem de dünyada yasa koyucuların aynı hassasiyetle yapacağı hukuki düzenlemeler gelecekte bu alanda yaşanabilecek değişim ve dönüşümleri de kapsayıcı nitelikte olduğu sürece daha başarılı olması beklenmektedir. Çünkü değişen ve gelişen iletişim teknolojileri karşısında hâlihazırdaki yasal düzenlemelerin ihtiyaçları karşılayamadığı ortadadır. Özellikle internetin getirdiği teknolojik değişimler devletin otorite aygıtları ile yasal amaçlarla ve gereklilik ölçütüne göre topladığı kişisel verilerden bağımsız, özel şirketlere sirayet ederek devasa boyutta kişisel veri havuzuna sahip özel hukuk kişilerini ortaya çıkarmıştır. Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp gibi platformların veri tabanları milyarlarca kişinin fotoğraf, video, ses ve mesaj kayıtlarıyla doludur. Ayrıca kişisel beğeni, görüş ve yorumlarını içeren pek çok içeriği de kapsayan bir veri bankasına sahip bu kuruluşların bu verileri ne şekilde kullanabileceğinin sınırının ve denetiminin bulunmaması toplumda özel hayatın gizliliği ve bu platformların kullanımı konusunda büyük kaygı da yaratmaktadır.

2014 yılında 87 milyon Facebook kullanıcısı verilerini toplulukların tutumlarını değiştirmek hedefiyle izinsiz bir şekilde toplamaya başlayan Cambridge Analytica Şirketi yetkilileri, veri analizi teknolojisini kullanarak Trump'ın seçimleri kazanması ve BREXIT referandumu gibi dünyanın kaderini değiştirecek olaylarda yaptıkları önemli hamleler ile ne denli büyük veri ihlallerine imza attıklarını itiraf etmişlerdir.¹¹⁷

2016 siyasi seçimlerini etkilemek adına Facebook'ta yayınlanan bir anket uygulaması ile başlayan veri ihlali, sistemdeki güvenlik açığını kullanarak ankete katılan 50

¹¹⁴ Elif Küzeci, "Anayasal Bir Hak: Kişisel Verilerin Korunması", *Bilişim Kurultayı*, (2010):146 <http://www.bilisimdergisi.org.tr/s128/pdf/142-149.pdf> [Erişim Tarihi: 07.07.2022].

¹¹⁵ Kişisel Verilerin Otomatik, a.g.s., Md.4.

¹¹⁶ Kişisel Verileri Koruma Kurumu, (2016), <https://www.kvkk.gov.tr/#> [Erişim Tarihi: 05.10.2022].

¹¹⁷ Umut Özdemir, "Facebook-Cambridge Analytica Skandalının Katılımcı Kültür, Dijital Emek Sömürüsü ve Mahremiyetin İhlali Çerçevesinde İncelenmesi", *Egemia Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya Ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, S.10, (2022): 25-26.

milyon kişiye uygulanan profillemeye özelliği ile toplamda 87 milyon insanın verisine ulaşana dek sürmüştür.

Profillemeye özelliğinin sözlük anlamı: “Kişisel verilerin münhasıran otomatik sistemler vasıtasıyla işlemek suretiyle, ilgili kişinin işteki performansı, ekonomik durumu, sağlığı, kişisel tercihleri, ilgi alanları, güvenilirliği, davranışları, konumu veya hareketlerine ilişkin hususların analiz edilmesi veya tahmin edilmesi başta olmak üzere söz konusu kişiye ilişkin belirli kişisel özelliklerin değerlendirilmesi şeklindeki kişisel veri işleme biçimi”¹¹⁸ şeklindedir.

Bu özellik sayesinde şirket Facebook üzerinden kişiye özgü politik reklamlar vererek seçim kampanyasını dijital mecralarda çok rahat bir şekilde yürütmüştür. Kullanıcıların kişisel tercihlerinden siyasi eğilimlerine hatta arkadaş listesine kadar uzanan profillemeye yöntemi ile manipülatif bir seçim stratejisi yürüten şirket, kullanıcıların internete ve Facebook’a bakış açılarını değiştiren Facebook-Cambridge Analytica Veri Skandalı’nın ifşa edilmesiyle tarihe geçmiştir.¹¹⁹

Yasalarla güvence altına almaya çalıştığımız temel hak ve özgürlüklerimizin korunma ve sınırlandırılma meselesi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte sonu görünmeyen bir tünele girmiş bulunmaktadır. Bir terazinin iki kefesine konan hak ve kurallar, değişen şartlara uyarlanarak, güncel ve esnek kalması sağlanarak öyle hassas tartılmalıdır ki haklar kuralların çiğnenmesine engel olmasın; kurallar da haklarımızın elimizden alınmasına sebep olmasın. Özellikle bu hususta değinilmesi gereken en önemli nokta dijital mecralarda haklarımızın korunması adına varlık gösteren kamu otoriteleri ve özel şirketlere tanıdığımız yetki devri meselesidir.

3.4. Kişisel Verilerin Devri

Dijital çağın bir parçası olarak kullanılmak zorunda olan sosyal mecralarda gezinirken bilinçli bilinçsiz ya da mecburi olarak hizmet sağlayıcılara sunulan bir takım veriler, insanların rızası alınmadan veya kullanım esnasında üstü kapalı şekilde kabul edilen şartnameler veya kullanıcı üyelik sözleşmeleri vasıtasıyla kullanıcılara onaylatılarak toplanmakta, saklanmakta, pazarlanmakta, değiştirilebilmekte ve/veya silinebilmektedir. Böylelikle kişisel verilerin kullanım hakkı, çoğunlukla bilinçsizce,

¹¹⁸ “Profillemeye”, Madde ve Gerekeşi İle Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (Bilgi Notu) ve Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Terimler Sözlüğü, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/5388/Madde-ve-Gerekcesi-ile-Kisisel-Verilerin-Korunmasi-Kanunu-Bilgi-Notu-ve-Kisisel-Verilerin-Korunmasina-Iliskin-Terimler-Sozlugu> [Erişim Tarihi:16.07.2022].

¹¹⁹ Onat Çelik, “Cambridge Analytica Skandalı ve Adım Adım Tüm Detayları”, <https://www.pollective.com.tr/cambridge-analytica-skandalı/> [Erişim Tarihi:09.07.2022].

anlık mesajlaşma uygulamalarına, internet sitelerine veya kullanılan diğer internet tabanlı uygulamalara devredilmektedir.

Hem kamu hem de özel hukukta sıklıkla kullanılan bir kavram olan ‘yetki devri’ bir makamın veya yönetici pozisyonunda yer alan kişi veya birimlere atfedilmiş yetkilerin bu organların yükünü hafifletmek için belirli zaman ve yasal sınırlar dâhilinde farklı makamlara devredilmesi olarak tanımlanmaktadır.¹²⁰

Dijital ortamda yetki devri ise üyelik gerektiren veya hesap açılması gereken siteler için üyelik sözleşmesi ve kişisel veri kutucuklarını onaylattırarak, üyelik gerektirmeyen siteler içinse site kurucusunun sitenin kullanım koşullarını tek taraflı irade beyanıyla açıkladığı ve ziyaretçilerine sitesini ziyaret etmeyi bu kurallara uymak şartıyla kabul ettiklerini bildirmek usulü ile gerçekleştirilmektedir.

Konuyu bir kahve işletmesinin internete erişim giriş sayfası üzerinden açıklayacak olursak internet hizmeti almak istenildiğinde ekrana gelen uyarı metninin içeriği aşağıdaki gibidir.

*Kahve D... ile paylaştığınız verileriniz bizlerle güvendedir, asla yurtdışındaki şirketlere transfer etmiyoruz. KVKK uyarınca sunucuları yurtdışında olan bulut hizmetleri kullandığımız için üyelik işlemlerinizi bu izni almak zorundayız. Detaylı bilgiye KVKK aydınlatma metnimizden ulaşabilirsiniz.*¹²¹

Aşağıdaki kutucuklara onay verilmediği takdirde bu işletmenin sunduğu internet hizmetinden yararlanılması söz konusu değildir.

Tablo 3. 1: Kahve Dünyası Gizlilik Politikası.

✓	Kullanıcı sözleşmesini kabul ediyorum.
✓	Kişisel verilerimin aydınlatma metninde belirtilen işletme amaçları ile sınırlı olmak üzere yurtdışına aktarılmasını açık rızamla kabul ediyorum.

“6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Uyarınca Aydınlatma Metni”, Kahve Dünyası, https://cdnd.kahvedunyasi.com/pdf/Gizlilik_Politikasi.pdf [Erişim Tarihi:26.04.2023].¹²²

¹²⁰ Yasemin Mamur Işıkcı, Esmeray Alacadağlı, Emre Akcagündüz “Kamu Yönetimi Ansiklopedisi Genişletilmiş 2. Cilt”, (Ankara: Astana Yayınları, 2021), 1116-1117.

¹²¹ “İnternete Bağlan”, Kahve Dünyası, <https://www.turknetwifi.com/guest/s/wbwet5sa/> [Erişim Tarihi:15.07.2022].

¹²² “6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Uyarınca Aydınlatma Metni”, Kahve Dünyası, https://cdnd.kahvedunyasi.com/pdf/Gizlilik_Politikasi.pdf [Erişim Tarihi:26.04.2023].

İlgili işletmenin kendi resmi sitesine uyarladığı 6698 sayılı kanunun aydınlatma metni tablo 3.1’de görüldüğü şekilde tik kutucukları işaretlenerek onaylanmadığı sürece kullanıcılar internete erişim sağlayamamakta ve hizmet alamamaktadır.

Aynı işletme onay karşılığı internet hizmetinden yararlanmak isteyen müşterilerine internet sayfasında; veri sorumlusu, kişisel verilerin hangi amaçla işleneceği, işlenen kişisel verilerin kimlere ve hangi amaçla aktarılabileceği, kişisel veri toplamanın yöntemi ve hukuki sebebi, kişisel veri sahibinin 6698 sayılı kanunun 11. Maddesinde sayılan haklarını ‘KVKK Aydınlatma Metni’ kapsamında ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır.¹²³

Böylelikle dijital mecralarda kullanıcı koşulları açık rıza, zımni kabul ve/veya üyelik sözleşmesi kutucuğu onaylanarak veri sahibi tarafından kişisel veriler üzerinde sahip olunan tüm hak ve yetkiler kullanılan site veya uygulama hizmeti sunan sağlayıcıya devredilmiş olmaktadır. Kullanım koşulları ve kullanıcı/üyelik sözleşmesi karşılaştırıldığında aralarındaki farklar daha net görülmektedir.¹²⁴

Tablo 3.2: Kullanım Koşulları ve Üyelik Sözleşmesi.

Kullanım Koşulları	Kullanıcı/Üyelik Sözleşmesi
Site kurucusunun internet sitesine girenlere açıkladığı tek taraflı irade beyanıdır.	Kullanıcı tarafından onaylandığı an hukuki sorumluluk doğuran çift taraflı bir mutabakat metnidir.
Onay veya imza gerektirmez. Zımni kabule dayalıdır.	Kullanıcı sözleşmesi kutucuk onayını veya imzalanmasını gerektirir.
Açıklanan koşullar kullanıcıyı internet sitesini kullandığı süreç; kurucuyu kullanıcı sözleşmesinde açıkladığı sorumluluklar oranında bağlamaktadır. Kullanıcıya kanuni sorumluluklar hariç sorumluluk yüklemes.	Sözleşme mahiyetinde olduğu için siteye üye olunduktan sonra çift taraflı hukuki sorumluluk (ceza, tazminat, telafi, yaptırım vb.) doğurmaktadır.
Kullanıcı koşulları ziyaretçilere aşağıdaki hususlarda bilgi verir. • İnternet sitesinin kullanım amacı, • İnternet sitesinin kullanım şekli,	Kullanıcı sözleşmesi kullanıcılara aşağıdaki hususlarda bilgi verir. • İçerik • İnternet sitesinin kullanım amacı,

¹²³ “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Aydınlatma Metni”, Kahve Dünyası Sözleşmeler, <https://www.kahvedunyasi.com/sozlesmeler/kvkk-aydinlatma-metni-a5c8> [Erişim Tarihi:28.03.2023].

¹²⁴Murad Güdücü, “Kullanım Koşulları ve Üyelik Sözleşmesi”, <https://www.parasut.com/blog/kullanim-kosullari-ve-uyelik-sozlesmesi> [Erişim Tarihi:11.10.2022].

• İnternet sitesinde suç oluşturan hareketler, • Tek taraflı sorumluluk (site sahibi), • Kullanıcının yükümlükleri	• İnternet sitesinin kullanım şekli, • İnternet sitesinde suç oluşturan hareketler, • Site sahibinin sorumlulukları, • Kullanıcının sorumlulukları, • Üyelik bilgileri ve üyeliğin kullanım şekli, • İhtilaf veya zarar oluşması halinde yapılacaklar
Amacı: Siteyi ziyaret eden kullanıcılara site kullanım koşulları doğrultusunda siteden faydalanabileceklerini, site kullanım koşulları haricindeki tutum ve davranışlardan ziyaretçilerin yükümlü oldukları alanlar ile hizmet sağlayıcısının sorumlu olduğu kısımlar hakkında bilgi vererek; sorumluluk ve yükümlülüklerin muhatapları belirlenmektedir.	Amacı: Site veya uygulamayı kullanan üyelerden sunulan hizmet karşılığında uyacakları şartlar konusunda bizzat taahhüt almak; yaşanacak aksi durumlarda doğacak yükümlülüklerden üyenin de bizzat sorumlu olmasıyla hizmet sağlayıcısının tek taraflı sorumluluğunun ortadan kalkması amaçlanmaktadır.
Siteyi kullanılmaya başlandığı an kullanım koşullarının kabul edildiği öngörüsüne dayanmaktadır.	Kutucuklar işaretlenmez ya da imzalanmazsa siteyi veya uygulamayı kullanamazsınız.

Murad GÜDÜCÜ, “Kullanım Koşulları ve Üyelik Sözleşmesi”, Kullanım Koşulları ve Üyelik Sözleşmesi | Paraşüt (parasut.com) [Erişim Tarihi:11.10.2022].’ den uyarlandı.

Kullanıcı koşulları ile kullanıcı üyelik sözleşmesi arasındaki farkları ayrıntılı bir şekilde açıklayan yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere pek çok kullanıcı tarafından çoğu zaman birbirleriyle aynı anlamda kullanılmalarına rağmen şeklen ve usulen birbirinden tamamen farklı metinlerdir. Pek çok kullanıcı için angarya olarak görülen ve içerikleri okunmadan geçilen her iki metinde de internet sitesi veya dijital bir platformu kullanmak için gerekli koşulları ve yükümlülükleri açıklamakta, içerik, amaç, sorumlu ve yükümlü taraflar, kabul şartları ve sorumluluklar net bir şekilde belirtilmektedir. Ancak her geçen dakika artan internet kullanım oranları göz önüne alındığında, aradaki ayrımı fark etmeden sadece siteyi veya uygulamayı kullanmak amacıyla edim ve ifa yükümlülüklerinden bihaber şekilde dijital mecralara adım atan binlerce insan olduğu görülmektedir. Dolayısıyla da ortaya çözümü belli ancak tarafları belirsiz pek çok dijital mesele çıkmaktadır.

3.5. Dijital Çağda İstatistikler

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve akabinde tüm dünyaya yayılmasında domino taşı etkisi yaratan internetin icadı, günden güne anlamı değişen yepyeni bir iletişim kavramı ortaya çıkarmıştır. İnternetin adım adım geçirdiği her gelişim dalgası

üretim ve tüketim alışkanlıklarını kökten değiştirmiştir. Özellikle Web 2.0 temelli küresel sosyal medya uygulamaları karşılıklı, eş zamanlı, aktif bilgi paylaşımı özellikleri ile hayatımızın ortasına düşen bir bombadan farksız olmuştur. Akıllı cep telefonları, bilgisayarlar, kol saatleri, I-Padler gibi teknoloji türevli her aracı internete ve dolayısıyla ona yüklenen anlamlara bağlanmak üzere satın alan tüketim toplumu karşısında talebe yetişmeye ve hatta daha fazla kar elde etmek için yeni dijital ürünler, uygulamalar, platformlar üretmeye çalışan dev sermayeli şirketlerin hem sayısı hem de sermayesi gün geçtikçe artış göstermiştir.

2023 yılı Ocak ayında yapılan 'Küresel Genel Bakış Raporu' verilerine göre dünyada 5,16 milyar internet kullanıcısı ve 5,44 milyar mobil telefon kullanıcısı bulunmaktadır ve dünya nüfusunun 4,76 milyarı aktif birer sosyal medya kullanıcısıdır. İnternette geçirilen 6 saat 37 dakikanın yaklaşık %38'i (2 saat 31 dakika) sosyal medya uygulamalarına aittir. Ve internete bağlanmada en çok kullanılan cihaz ise bilgisayar, laptop, tablet vb. akıllı cihazların hepsini geride bırakarak yüzde 92,3'lük kullanım oranı ile cep telefonları olmuştur. Cep telefonlarında geçirilen 5 saat 01 dakikalık dünya ortalamasının yüzde 42,4'lük kısmı sosyal medya uygulamalarında geçirilmektedir. İnternet kullanıcılarının en favori sosyal medya platformları ise sırasıyla; 1.Whatsapp, 2.Instagram, 3.Facebook, 4.Wechat, 5.TikTok 6.DoUyin, 7.Twitter, 8.Fb Messenger, 9.Telegram, 10.Line isimli uygulamalardır.¹²⁵

Yukarıda yer alan verilere göre insanların günlük yaşam pratiklerinin çoğunu internet üzerinden yapabildikleri görülmektedir. İnternet ağında geçirilen zaman her geçen gün insanların hayatında daha fazla yer kaplamaktadır. Bilgiye hızlı ve kolay erişimin konforuna paralel olarak internete bağlı veya bağımlı hayat süren insan sayısı da her geçen gün artmaktadır.

Küresel Genel Bakış Raporu'nun 2023 Şubat ayında yayınlanan Türkiye verilerine göre ise; ülkede toplam nüfusunun yüzde 83,4'üne denk gelen 71.38 milyon internet kullanıcısı ve toplam nüfusun 73,1'ine denk gelen 62.55 milyon sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. İnternette geçirilen 7 saat 24 dakikalık bir günlük süre ile 15. sırada yer alan ülkemizde, sosyal medyaya ayrılan süre 2 saat 27 dakikalık dünya ortalamasının (2 saat 54 dakika) 27 dakika üzerindedir. Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya platformları arasında birinci sırada Instagram, ikinci sırada WhatsApp anlık konuşma ve mesajlaşma uygulaması ardından Facebook, Twitter, Telegram, Facebook Messenger, TikTok ve SnapChat uygulamaları gelmektedir. Nüfusunun yüzde 95,4'ü mobil bağlantıya sahip olan Türkiye'de günün 4 saat 26 dakikası telefonlarda geçirilmektedir. En çok zaman geçirilen uygulamaların başında ise 18 saat 30 dakika ile Youtube, 21 saat 24 dakika ile Instagram, 11 saat 54 dakika ile WhatsApp gelmektedir.¹²⁶

Veriler göstermektedir ki dijital dünyaya dair kullanım istatistikleri her yıl hızla değişmeye devam etmektedir. Buna bağlı olarak bölgesel ve küresel düzeyde sosyal medyaya ayrılan reklam bütçeleri de her saniye farklılık göstermektedir. Dünyada

¹²⁵ Simon Kemp, "Digital 2023: Global Overview Report", <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> [Erişim Tarihi: 25.03.2023].

¹²⁶ Simon Kemp, "Digital 2023: Turkey", <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turkey> [Erişim Tarihi: 26.03.2023].

2023 yılı dijital reklam harcamaları 331,8 milyar dolar¹²⁷ civarındayken; Türkiye’de bu oran 855,3 milyon dolardır.¹²⁸

Dijital dünyaya yapılan her türlü yatırımın teknoloji şirketlerine katlanarak geri döndüğü, isimleri dünyanın en zengin insanları listesinin ilk sıralarında yer alan ve servetleri pek çok ülkeden daha fazla olan sosyal medya patronlarından da kolayca anlaşılmaktadır. Mart 2023 tarihinde açıklanan dünyanın en zenginleri listesinin ikinci sırasında 196,5 milyar dolar serveti ile Twitter başta olmak üzere pek çok teknoloji şirketinin sahibi Elon Musk bulunmaktadır. Üçüncü sırada Amazon’un sahibi Jeff Bezos, beşinci sırada Microsoft’un sahibi Bill Gates ve on beşinci sırada da ünlü sosyal medya platformu Facebook’un sahibi Mark Zuckerberg yer almaktadır. Listenin çoğunluğunun Microsoft, Amazon, Google, TikTok gibi internet medyası alanlarında aktif şirketlerden oluştuğu gözlemlenmektedir.¹²⁹

Pazarın büyüklüğü ve tüketim alışkanlıklarının bir “tık” kadar kolaylaştığı dijital dünyada, dev bütçeli şirketler veri havuzlarındaki kullanıcılarına ‘profilleme’ gibi pek çok özellik sayesinde kişinin zevk ve ihtiyaçlarına yönelik özel ve kişisel reklamlar sunabilmektedir. Dijital platformlardaki cazibeli pazarı kaybetmek istemeyen dev şirketler, piyasaya her gün yeni bir dijital ürün, cihaz, hizmet, uygulama sürerek veya platform açarak veri havuzlarını genişletmeye devam etmektedir. Sınırsız arz talep döngüsünde oluşan dijital medya piyasalarına iktidarların vatandaşlarını korumak amacıyla müdahale etme çabası, kar amacı güden şirketlerin yatırımlarının büyüklüğü ve hızı yanında kıyas dahi edilemeyecek kadar ufak çaplı kalmaktadır.

Tüketim çılgınlığından yararlanmak üzere piyasaya her gün iletişim teknolojilerinin farklı sürümlerini süren dijital medya şirketleri, ulusal ve uluslararası hukukta pek çok devletin sınırları dâhilindeki egemenlik ve vatandaşlık haklarını zorlayan kullanıcı sözleşmeleri ile milyarlarca kullanıcının verisini zapturapt altına almaktadır. Tam da bu noktada kişisel verilerin doğru, güvenilir ve gerekli amaçlarla kullanılması aşamasında yasal olmayan pürüzler ortaya çıkmaktadır. Kullanıcılar tarafından

¹²⁷ Simon Kemp, “Digital 2023: Global Overview Report”, <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> [Erişim Tarihi: 25.03.2023].

¹²⁸ Simon Kemp, “Digital 2023: Turkey”, <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turkey> [Erişim Tarihi: 26.03.2023].

¹²⁹ “The Real Time Billionaires List”, The World’s Real-Time Billionaires, <https://www.forbes.com/real-time-billionaires/#217251f43d78> [Erişim Tarihi: 26.03.2023].

imzalanan kullanıcı sözleşmeleri, okunmadan işaretlenen onay kutucukları gerek ulus-devletler gerekse uluslararası örgütler açısından devletlerin vatandaşını veya kişinin kendi verilerini korumasına engel teşkil etmektedir.

Kullanıcı sözleşmesi imzalanarak giriş yapılan her sosyal medya platformu veya uygulamanın, küresel düzeyde tüm kullanıcılarına aynı veri gizliliği ve korunması hakkını sağlaması yasal olarak zorunlu hale getirilmesi gereken uluslar üstü bir mesele halini almıştır. Hakeza buna en güzel örnek; 2021 yılında yeni bir kullanıcı/üyelik sözleşmesi hazırlayarak kullanıcı verilerini Facebook ile paylaşacağını açıklayan WhatsApp uygulaması olmuştur.

Güncellenen Koşullar ve Gizlilik Sözleşmesi’ni onaylamayan kullanıcılarına hizmet vermeyeceğini açıklayarak tüm dünyanın gündemine oturan anlık mesajlaşma uygulamasının bu güncellemesinin içeriğindeki önemli bir diğer ayrıntı ise bu sözleşmenin Avrupa Birliği kapsamındaki kullanıcılarını etkilemeyecek şekilde hazırlanmış olmasıdır. Çünkü Avrupa Birliği, vatandaşlarının kişisel verilerinin gizli tutulması hususunda 2018 yılında Genel Veri Koruma Tüzüğü’nü imzalayarak vatandaşlarına özgü her hangi bir veri ihlali olmasının yolunu önceden kapatmıştır. GDPR’a bağlılıkla yükümlü pek çok teknoloji şirketi gibi WhatsApp da bu güncellemeyi uygularken Avrupa birliği vatandaşlarını hariç tutmak zorunda kalmış ve ana sayfasında yer alan Avrupa Bölgesi’nde yaşayan ile yaşamayan kullanıcılarının tabi oldukları Hizmet Koşulları ve Gizlilik İlkesi’ni çifte standart oluşturacak şekilde ayırmış ve o şekilde uygulamaya koymuştur. Türkiye’nin ve dünyanın gündemine oturan ve çifte standart içeren bu güncelleme daha sonradan iptal edilmiş olsa da WhatsApp’a milyonlarca kullanıcı kaybettirmiştir. Kullanıcılar WhatsApp yerine ikame pek çok anlık mesajlaşma uygulamasına geçiş yapmış ya da geçiş yapmak zorunda kalmıştır.

Türkiye’de WhatsApp hizmet güncelleme konusunun gündeme gelmesi ile birlikte 12 Ocak 2021’de Kişisel Verileri Koruma Kurumu tarafından bir kamuoyu duyurusu yayınlanmıştır. Yapılan ön değerlendirmeye göre; kişisel verilerin işlenmesi ve yurtdışında yerleşik üçüncü taraflara aktarılmasına yönelik sunulan hizmetin açık rıza

koşuluna bağlanması hususunda açık rıza unsurlarına dair bir ihlal olup olmadığının incelenmesi için WhatsApp Inc. Şirketi hakkında resen inceleme başlatılmıştır.¹³⁰

WhatsApp anlık mesajlaşma uygulaması ile pek çok insanın farkındalığının arttığı yukarıda da söz edildiği gibi kullanıcı koşullarından farklı olarak kullanıcının imza ve kutucuk onayı gibi taahhüdüne ihtiyaç duyan bir mekanizma işleten ‘Kullanıcı Sözleşmeleri’ sadece anlık mesajlaşma uygulamalarında bulunmamaktadır. Her gün sıklıkla kullanılan sosyal medya platformlarına da kullanıcı adı, mail adresi, cep telefonu numarası gibi kişisel verileri kaydetmek şartıyla giriş yapılmaktadır. Facebook, Twitter, Tik Tok, Reddit, Swarm gibi platformlar; pubG, FİFA, Growtopia, Haday gibi oyunlar; Amazon, Trendyol, Dolap gibi pazaryerleri; Akbank, Binance gibi mobil bankacılık uygulamaları; YHT, Mobiett, HGS, EnerjiSA gibi kamu hizmeti uygulamaları; THY, Turkcell, Kahve Dünyası gibi kurumsal şirket uygulamaları kısaca hizmet ve ürün satışı yapan tüm özel ve kamu tüzel kişileri kullanıcılarına üyelik sözleşmesi imzalatmaktadır. Bununla birlikte hedeflenen amaç öncelikle hukuki sorumluluk ve yükümlülükleri üyelerle paylaşmak, ikincil olarak da üyelik avantajları adı altında alınan kayıtlar ile kişisel veri havuzlarını genişletmektir.

Kişisel verilerin ticari bir metaya dönüştüğü günümüzde sözleşme ile kişisel verilerin kullanım hakkını garanti altına almak oldukça akıllıca bir işlem gibi gözükmektedir. Hukuki terim olarak da iki ya da daha fazla kişinin karşılıklı ve birbirine uygun açık veya örtülü irade beyanına dayanarak kurulan ve şartlarına uyulması yasayla desteklenmiş hukuki işlemler olan sözleşmeler¹³¹ kelime anlamı olarak da ‘kullanıcı sözleşmesi’ işleminin meşruiyetini destekler gözükmektedir.

Kullanıcı sözleşmesi imzalatmayan ancak alışveriş yapılması için kişisel temel bilgiler (ad, soyadı, mail, adres, cep telefonu vb.) talep eden pek çok internet sitesi de veri toplayarak pazarını büyötmeyi amaçlamaktadır. Derimod, LC Waikiki, BIM, Boyner, Migros gibi büyük markalardan butik veya sokak arası işletmelere kadar e-ticaret yapan her işletme bu potaya girmektedir. Bu mecralardan alışveriş yapıldığı andan itibaren telefonlara, e-maillere gelen indirim mesajları, bültenler, aktüeller, kişiye özel

¹³⁰“WhatsApp Uygulaması Hakkında Kamuoyu Duyurusu”, KVKK, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/6855/WHATSAPP-UYGULAMASI-HAKKINDA-KAMUOYU-DUYURUSU> [Erişim Tarihi:01.04.2023].

¹³¹ “Türk Borçlar Kanunu(6098 S.K.)”, *Resmi Gazete*, 27836 (Ocak 2011), Md.1.

kampanyalar, özel fırsatlar vb. pek çok reklam kişisel verilerin kullanım amacına sadece birer örnek teşkil etmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye’de en çok kullanılan anlık mesajlaşma uygulamalarının önkoşulu olarak yer alan Kullanıcı Sözleşmeleri’nin gerçek veya kamu tüzel kişileri arasında yapılan alışverişin yeni gözdesi, kişisel verileri garanti altına almak adına onaylatılan hukuki metinlerini incelemek gerekmektedir.

4. ANLIK MESAJLAŞMA UYGULAMALARI VE KULLANICI SÖZLEŞMELERİ

Anlık mesajlaşma, internet tabanlı ağ hizmetine bağlı uygulamalar sayesinde yazılı, sesli, görüntülü şekilde hatta duygularımızı anlatan simgeler aracılığıyla bir ya da daha fazla kişiyle çevrimiçi sohbet etmeye imkân tanıyan iletişim kurma yöntemidir. Kullanıcıların karşılıklı olarak telefonlarına yükledikleri programlar aracılığıyla çalışan anlık mesajlaşma uygulamalarının sayısı, iletişime hız katması ve onu kolaylaştırması açısından dünyada her geçen gün artmaktadır. Ayrıca kullanıcılarına mesaj göndermenin yanı sıra ücretsiz dosya gönderme, grup görüşmesi, haber servisi, oyun oynama, fotoğraf paylaşma, süreli mesaj gibi pek çok farklı özellikler sunan anlık mesajlaşma uygulamaları teknolojik olarak geliştirilmeye ve güncellenmeye devam etmektedir.

Hem dünyada hem de Türkiye’de kullanıcı sayıları milyonlara varan anlık mesajlaşma uygulamaları, kişisel verileri elinde tutan ve devasa veri havuzunda depolayan uygulamalardır. Bu uygulamaları kullanan insanların hangi verilerinin, nerede, ne zaman, ne amaçlı ve kimlerle paylaşıldığını şeffaflık politikası güdülse dahi tamamıyla bilmesine imkân yoktur.

Bu tarz dijital ortamlarda var olmanın, bu tür uygulamalar aracılığıyla iletişim kurmanın bir takım ihlallere yol açmasına dair bedelleri kabul ederek kayıt olan kullanıcılar, uygulamalara ait kullanıcı sözleşmelerini mahremiyet paradoksu altında imzalamaktadır. Kişisel bilgilerinin işleme riskini göze alıp, uygulamayı kullanmadaki (mecburiyet, alışkanlık, kolaylık vb.) çıkarını ön planda tutan kullanıcılar çoğu zaman sayfalarca uzayan, küçük puntolu, karmaşık metinleri okumadan formalite icabı diyerek kabul edip geçmektedir.¹³²

¹³² Meryem Okumuş, Sait Sinan Atılğan, “Üniversite Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Dijital Mahremiyet Kaygısı Arasındaki İlişki”, *TRT Akademi*, C:6, S.12 (Mayıs 2021):351.

Oysa ürün veya hizmeti sunan uygulamanın kullanılmaya başlandığı andan itibaren kullanıcıyı bir oldubittiye getirerek sözleşmenin tüm şartlarını kabul etmiş varsayan ve şirketi de bundan sonraki hiçbir sorumluluktan mükellef tutmayacak şekilde hazırlanmış metinler yasal olarak geçersizdir. Tek tıkla gizlilik adına izin isteyen tutarsız sözleşmeler Borçlar Hukuku'na göre tek tarafın aleyhine şartları ağırlaştırdığı için hakkaniyet ve adalete, genel işlem şartlarından ise iradelerin uyuşması şartına aykırı düşmektedir. Ayrıca Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanunun 6. Maddesi Haksız Şartlar hükmü gereği tüketici zararına olan maddeler geçersiz kılındığı için bu tarz kontrolün kaybedildiği, veri gizliliklerini ihlal edilen sözleşmelerin çoğu hükmü hukuken geçersizdir.¹³³

Depolanan kişisel verileri ticari, siyasi, ideolojik kaygılarla pek çok alanda gerçek ve tüzel kişilerin kullanımına açan bu uygulamalar, rıza yorgunluğu ile imzalattıkları kullanıcı sözleşmelerine daha iyi hizmet vermek politikası adı altında aldığı izinlerle cihazlardaki rehber, konum, banka ve mail hesapları gibi diğer bilgilere de ulaşabilmektedir.

Bilginin en taze haline ulaşmamızı sağlayan internete bağlı bilgisayar, telefon, tablet gibi akıllı cihazlara indirilerek ve akabinde kullanıcı gizlilik sözleşmesine onay verilmesi karşılığında hizmet sunan sesli, görüntülü, yazılı iletişimi sağlayan pek çok anlık konuşma ve mesajlaşma uygulaması bulunmaktadır. WhatsApp, BiP, Telegram, Signal, WeChat, Facebook Messenger bunlardan sadece bir kaçıdır. Dünyada 2 milyar aktif WhatsApp kullanıcısı bulunurken, aktif Telegram kullanıcı sayısı 700 milyondur. Çin'in WeChat uygulamasına ait kullanıcı sayısı 1,309 milyon iken Fb Messenger'ın dünya çapında kullanıcı sayısı 931 milyondur.¹³⁴ Türkiye'de bir GSM operatörünün kurduğu anlık mesajlaşma uygulaması platformu olan BiP'in 2022 yılı son çeyrek aktif kullanıcı sayısı ise 17,9 milyon civarındadır.¹³⁵ WhatsApp güncelleme sözleşmesi sonrası popülerliği daha da artan ve Signal Vakfı tarafından 2018 yılında hayata

¹³³ B.Zakir Avşar, Gürsel Öngören, *Bilişim Hukuku*, (İstanbul:Türkiye Bankalar Birliği Yayınevi,2010), 104-107.

¹³⁴ Simon Kemp, "Digital 2023: Global Overview Report", <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> [Erişim Tarihi: 25.03.2023].

¹³⁵ BiP Genel Merkez, E-posta Mesajı, Nisan 18, 2023.

geçirilen Signal uygulamasının 2021 yılındaki kullanıcı sayısı verileri ise yaklaşık 40 milyondur.¹³⁶

Her geçen gün farklı bir iletişim zincirinin halkasına eklenerek sosyal hayata entegre olmaya çalışan insanoğlu, dijital iletişim yollarının kullanım oranlarındaki artışa paralel olarak işlenen, kaydedilen, paylaşılan, depolanan kişisel verilerinin güvenliği konusunda haklı kaygılar gütmeye başlamıştır. Akabinde bu kaygılar kamu otoriteleri ile sosyal medya şirketlerini kullanıcıların özel hayatını, daha basit anlamda kişisel verilerini korumayı garanti edecek idari, teknik ve hukuki altyapılar hazırlamaya mecbur bırakmıştır.¹³⁷

Milyarlarca insanın her an iletişim kurmak için kullandığı bu uygulamaların sağladığı veya sağlamayı taahhüt ettiği güvenlik kalkanları incelendiğinde ise daha iyi hizmet verme politikası amacıyla toplanan kişisel verilerin aslında ne amaçla, ne kadarının, nerelerde kullanıldığına dair şeffaf bir veri politikası izlenmesinin gerekliliği ve önemi daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

4.1. WhatsApp

İki eski Yahoo çalışanı tarafından 2009 yılında akıllı telefonlar için kısa mesajlaşmaya (SMS) alternatif olarak tasarlanan yeni adıyla Meta olan Facebook şirketlerinin bir parçası olan WhatsApp uygulaması adını “What’s Up” (Naber?) sorusuna uygulanan kelime oyunundan almıştır. Metin, fotoğraf, video, belge, konum gibi pek çok veri paylaşma özelliği ile 180’i aşkın ülkede 2 milyardan fazla insan tarafından kullanılan uygulama sesli, görüntülü, yazılı ve GIF veya çıkartmalar yardımıyla duygusal iletişime de olanak sağlayan bir siber hizmet uygulamasıdır.¹³⁸ WhatsApp mobil telefonlara uygulama marketlerinden ücretsiz olarak indirilmekte veya kimi cihazlarda hazır yüklü olarak bulunmaktadır.

Android ve iOS telefonların haricinde web sürümü de bulunan uygulama bilgisayarda dâhil toplam 4 cihazda aynı anda kullanıma uygundur. Uygulamayı telefonlarına

¹³⁶David Curry, “Signal Revenue & Usage Statistics (2023)”, <https://www.businessofapps.com/data/signal-statistics/> [Erişim Tarihi: 28.03.2023].

¹³⁷ Berat Duman, “WhatsApp Veri Paylaşım Politikasının Kişisel Verilerin Korunması Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi (AB Hukuku İle Mukayeseli)”, *Adalet Dergisi*, S.66 (2021/1): 544.

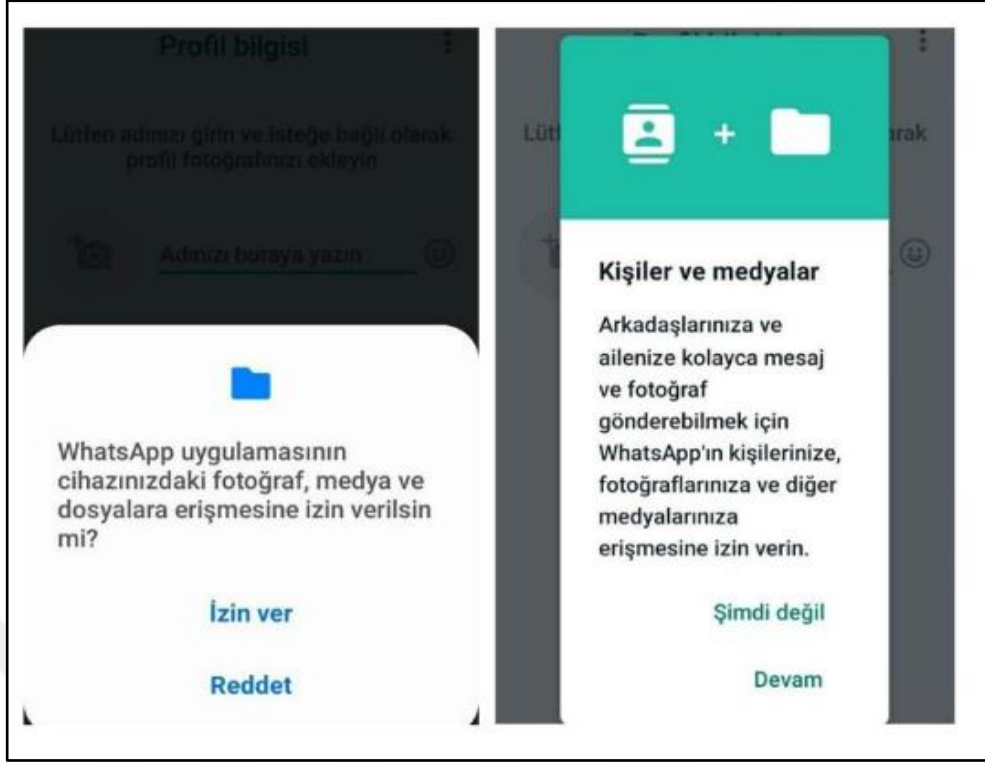
¹³⁸ “About WhatsApp”, WhatsApp, <https://www.whatsapp.com/about> [Erişim Tarihi: 11.04.2023].

yüklemek isteyen kullanıcılar, dil seçiminin ardından “WhatsApp’a Hoş geldiniz” mesajı ve “Gizlilik İlkemizi okuyun. Hizmet koşullarını kabul etmek için ‘Kabul et ve devam et’ seçeneğine dokununuz” uyarısı ile başlayan bir indirme süreci ile karşılaşmaktadırlar.

Şekil 4.1: WhatsApp Kurulum Aşaması (1).

Aktif hücre halinde bırakılmış Gizlilik İlkesi ve Hizmet Koşulları kullanıcıları son 4 Ocak 2021 (arşivlenmiş sürümler) düzenlemesine yönlendirmektedir. Kabul et ve devam et sekmesi sonrası cep telefonu numarasını giren kullanıcılara SMS ile onay mesajı gelmektedir. Ardından kişilere, medyaya, fotoğraf ve dosyalara erişim izni isteyen mesajlar gönderen uygulama, reddet seçeneğinin tıklanması halinde kullanıcılara her fırsatta tekrar erişim izni için mesajlar göndermeye devam etmektedir.

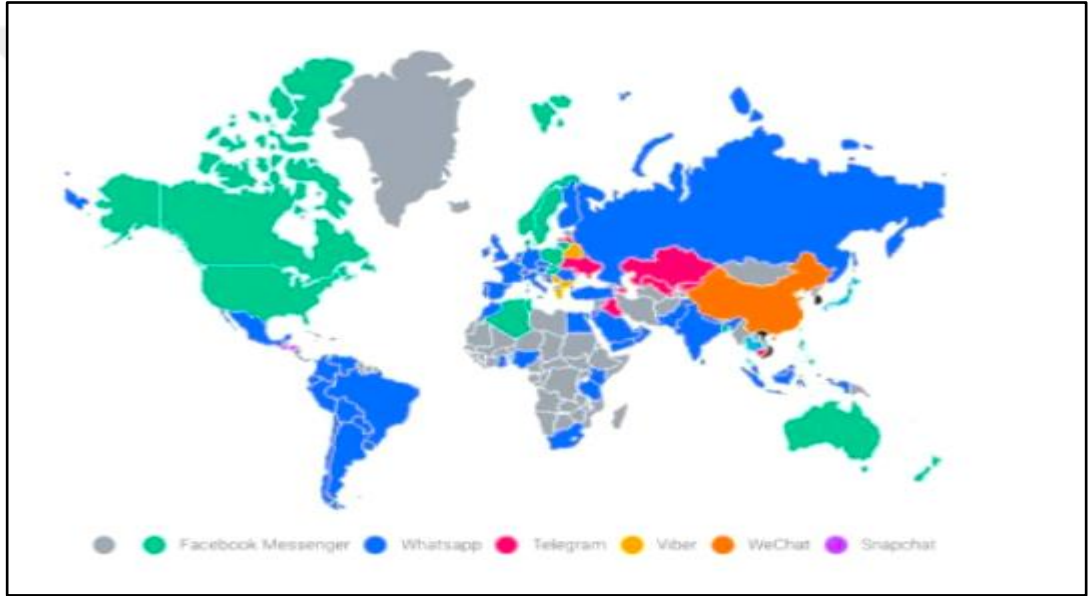
Şekil 4. 2: WhatsApp Kurulum Aşaması (2).

Kullanıcının hesabı eskiyse Google Drive'daki yedekleri geri yükleme fırsatı sunulmaktadır.

Şekil 4.3: WhatsApp Kurulum Aşaması (3).

Uygulama bu aşamalar sonrası 2 dakika gibi kısa bir sürede kullanıma hazır hale gelmektedir. Boyutu 2 GB'a kadar olan dosyaları tek seferde uçtan uca şifrelenmiş olarak gönderebilme ve 1024 kişiye kadar katılımcı eklenebilen grup iletişimi sağlama özellikleri içeren platform aynı anda 32 kişiye kadar görüntülü arama yapma imkânı da sağlamaktadır.¹³⁹ WhatsApp, 2023 yılının en iyi üç mesajlaşma uygulaması sıralamasında Facebook Messenger ve Telegram'ı geride bırakarak 2022 yılında olduğu gibi yine birinci sırada yer almıştır. Dünya lideri mesajlaşma uygulaması aynı zamanda 100 ülke arasından 63 ülkede en iyi mesajlaşma uygulaması seçilerek zirvedeki yerini 2022 korumaktadır.¹⁴⁰

Şekil 4.4: Dünya Çapında En Popüler Mesajlaşma Uygulamaları Android Uygulama Verileri: Ocak-Aralık 2022.

Liz March, “Most Popular Messaging Apps Worldwide 2023”, <https://www.similarweb.com/blog/research/market-research/worldwide-messaging-apps/> [Erişim Tarihi: 28.03.2023]. Çevrilmiştir.

Dünyanın en popüler anlık mesajlaşma uygulaması WhatsApp'ın kullanıcılarına sunduğu özelliklerin başında gizlilik esaslı özel mesajlaşma hizmeti gelmektedir. Uçtan uca şifreleme özelliği ile verilerin sadece taraflar arasında kaldığı, WhatsApp

¹³⁹ “WhatsApp Blog”, WhatsApp, <https://blog.whatsapp.com/> [Erişim Tarihi:11.04.2023].

¹⁴⁰Liz March, “Most Popular Messaging Apps Worldwide 2023”, <https://www.similarweb.com/blog/research/market-research/worldwide-messaging-apps/> [Erişim Tarihi: 28.03.2023].

da dâhil 3. Kişilerin mesaj içeriklerine ulaşamadığını belirten kripto sisteminde daha fazla güvenlik isteyen kullanıcılar için iki adımlı doğrulama özelliği de geliştirilmiştir. WhatsApp, kullanıcıyı aynı telefon numarası ile sisteme kayıt olmaya çalışan veri hırsızlarına karşı da 6 haneli bir anahtar sistemi ile koruma altına almaktadır. Belirli periyodlarla iCloud veya Google Drive'a yedeklenen sohbetlerin güvenilirliğine dair endişeleri gidermek üzere uçtan uca şifrelenmiş yedekleme özelliği aktif edildiği takdirde yedeklenen içeriklere de üçüncü taraf hizmet sağlayıcıların ve WhatsApp'ın erişiminin söz konusu olmadığı belirtilmiştir. Uygulamanın resmi sitesinde yüz tanıma veya parmak izi okutma gibi yöntemlerle cihaza yönelik dışarıdan gelebilecek güvenlik tehditlerine özgü hizmetlerin sunulduğu da yer almaktadır.¹⁴¹

Güvenli ve gizli haberleşmek adına konan diğer bir koruma katmanı ise etkinleştirildiği takdirde 24 saat, 7 gün veya 90 gün seçenekleriyle yeni sohbetlere uygulanabilen kaybolan süreli mesajlar özelliğidir. Ancak platform tarafından süreli mesaj içeriklerinin kaybolmadan önce iletmeye, kopyalanmaya, ekran görüntüsü ile kaydedilmeye müsait olduklarına dair uyarı, uygulamanın resmi sitesinde kullanıcıların dikkatini çekmek üzere açıklanmıştır.¹⁴²

Lisanslı bir yazılım olan WhatsApp sadece onu yazan firma tarafından geliştirilebilir özellikte kapalı kaynak kodlu işletim sistemine sahip bir uygulamadır. Yani WhatsApp yazılımının dışarıdan bir müdahale ile değiştirilmesine, geliştirilmesine, kodlarının incelenmesi veya tersine mühendislik gibi işlemlere maruz kalmasına sistemsal olarak izin vermez.

Kapalı kaynak kodlu diğer adıyla sahipli yazılımlarda tüm haklar yazılım firmasına aittir ve bu nedenle kapalı kaynak kodlu yazılımlar genellikle ücretlidir, kullanımı esnasında patent ve telif yasaları devreye girmektedir. Açık kaynak kodlu yazılımın WhatsApp gibi kapalı kaynak kodlu yazılımlardan en önemli farkı güvenlik noktasındadır. Bilimsel olarak güvenlik noktasında açık ve kapalı kaynak kodun aynı noktada olduğu belirtilmiş olsa da hata ayıklamaya imkân vermemesi ile eleştiri alan

¹⁴¹ “Message Privately”, Privacy, <https://www.whatsapp.com/privacy> [Erişim Tarihi:11.04.2023].

¹⁴²“About Disappearing Messages”, Help Center, https://faq.whatsapp.com/673193694148537/?helpref=uf_share [Erişim Tarihi:11.04.2023].

kapalı kaynak kodlu/sahipli yazılımların dışardan sızmaların ve saldırıların önüne geçmede daha güvenli olduğu düşünülmektedir.¹⁴³

Güvenlik bağlamında da açık kaynak kodlu yazılımlardan bir adım önde olduğu varsayılan dünyanın en popüler anlık mesajlaşma uygulaması WhatsApp, 2014 yılında rekor bir fiyat ile Facebook şirketi tarafından satın alınmıştır. İlk başlarda şirketin, özerk yapısının korunacağı düşünülmüş ancak zaman içinde kurucu yöneticilerin şirketten ayrılması ile Facebook WhatsApp işbirliğinin rengi değişmeye başlamıştır. Dünyanın tüm ülkelerindeki kullanıcılar 4 Ocak 2021 tarihli gizlilik ilkesi güncellemesi kararına¹⁴⁴ kadar WhatsApp Facebook işbirliğinden etkilenmemiş idiler ancak 4 Ocak 2021 tarihinde alınan kararla ilk kez bu birlikteliğin kişisel veriler özelinde ne kadar etkili sonuçlar doğurabileceği fark edilmeye başlamıştır.

4 Ocak 2021 tarihli Gizlilik İlkesi güncellemesi ile platform, kullanıcı verilerini sunduğu hizmetlerin yürütülmesi, sunulması, iyileştirilmesi, anlaşılması, özelleştirilmesi, desteklenmesi ve pazarlanması amacıyla kullanılmak üzere Facebook ve ona bağlı şirketlerle paylaşabileceğini duyurmuştur. Buna ilave olarak paylaşılan verilerin Facebook Şirketlerince kendi amaçları doğrultusunda kullanamayacağını da bu metne eklemiştir. Ayrıca Facebook ile yasal bir şekilde kullanıcı verilerini paylaşacağını açıklayan WhatsApp, yeni koşulları onaylamayan kullanıcılarına 8 Şubat 2021 tarihi itibarıyla uygulamayı kullanamayacaklarını da bildirmiştir. WhatsApp kullanıcı verilerinin kullanıcıların rızasına istinaden Facebook ve aile şirketleri ile paylaşılacağını açıklandığı bu güncellemede platformu kullanmak isteyen herkesin bu onayı vermek zorunda olduğu belirtilmiştir. Ancak veri gizliliği konusunda mazisi karanlık olan Facebook ile yapılan bu sözleşmeye kullanıcıların onay vermemek gibi bir seçenekleri olmadığı düşünülürse, kullanıcılar kişisel verilerini bir nevi kendi rızaları ile paylaşmış duruma düşürüldükleri için uygulamayı kullanma noktasında bir takım tereddüde düşmeye başlamışlardır.¹⁴⁵

¹⁴³ Hakan Demirtel, Şeref Sağıroğlu, “Özgür Dağıtım Konu Olan Yazılımlar: Nedir? Ne Kadar Güvenlidir?”, *Tübat Bilim Dergisi*, C:4, S:1 (2011): 59-62.

¹⁴⁴“WhatsApp Privacy Policy,” WhatsApp, Effective Date: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 11.04.2023].

¹⁴⁵ Eray Kalelioğlu, “WhatsApp’tan Olay Açıklama: Verilerinizi Facebook’la Paylaşmayanlar, WhatsApp’ı Kullanamayacak”, <https://www.webtekno.com/verilerini-facebookla-paylasmayanlar-whatsappi-kullanamayacak-h104483.html> [Erişim Tarihi: 11.04.2023].

Şekil 4.5: WhatsApp Gizlilik İlkesi Güncelleme Duyurusu.

Yukarıda şekil 4.5'te yer alan güncelleme duyurusu ile verilerinin Facebook şirketi ile kendi rızalarına istinaden paylaşılacağını okuyan kullanıcılar, WhatsApp uygulaması tarafından 8 Şubat 2021 tarihine kadar belirlenen sürede bu onayı vermedikleri takdirde platformu kullanamayacaklarını öğrenmişlerdir. Veri mahremiyeti konusunda yeni bir sayfa açan bu güncelleme dünya çapında hem WhatsApp hem de tüm veri sahibi kullanıcıları için bir dönüm noktası olmuştur.

4.1.1. WhatsApp Gizlilik Sözleşmesi

2021 yılı güncellemesinin dışında WhatsApp, kurulduğu tarihten günümüze gelen kadar pek çok kez gizlilik politikası güncellemiştir. Bunlardan 7 tanesi de resmi internet sitesinde kullanıcılara açıklanmıştır.¹⁴⁶

¹⁴⁶“Archive: WhatsApp Privacy Policy”, WhatsApp, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

WhatsApp'ın 7 Temmuz 2012 tarihli ilk gizlilik politikası ve güncellemesinin üzerinden 4 yıl, Facebook'a satışının üzerinden 2 yıl geçtikten sonra 25 Ağustos 2016 tarihinde yeni bir 'Gizlilik Politikası' açıklanmıştır:

*"Facebook şirketler ailesine katıldık. WhatsApp, Facebook şirketler ailesinin bir parçası olarak bu şirketler ailesinden bilgi alır ve onlarla bilgi paylaşır. Onlardan aldığımız bilgileri kullanabiliriz ve onlar da onlarla paylaştığımız bilgileri Hizmetlerimizi ve tekliflerini çalıştırmaya, sağlamaya, iyileştirmeye, anlamaya, özelleştirmeye, desteklemeye ve pazarlamaya yardımcı olmak için kullanabilirler. Buna altyapı ve dağıtım sistemlerinin iyileştirilmesine yardımcı olmak, Hizmetlerimizin veya onlarınların nasıl kullanıldığını anlamak, sistemlerin güvenliğini sağlamak ve spam, kötüye kullanım veya ihlal faaliyetleriyle mücadele etmek dâhildir. Facebook ve Facebook ailesindeki diğer şirketler de ürün önerilerinde bulunmak (örneğin, arkadaşlar veya bağlantılar veya ilginç içerikler) ve ilgili teklifler ve reklamlar göstermek gibi hizmetlerindeki deneyimlerinizi iyileştirmek için bizden gelen bilgileri kullanabilir. Fakat WhatsApp mesajlarınız başkalarının görmesi için Facebook'ta paylaşılmayacaktır. Aslında Facebook, WhatsApp mesajlarınızı Hizmetlerimizi çalıştırmamıza ve sağlamamıza yardımcı olmak dışında herhangi bir amaçla kullanmayacaktır."*¹⁴⁷

Dünya üzerinde hiçbir ayırım yapılmadan tüm kullanıcılara ait verilerin teknik destek, altyapı, yayın iyileştirme, güvenlik, analiz, hizmet sunma ve iyileştirme, reklamcılık vb. çalışmalar amacıyla Facebook şirketleri ile paylaşılacağına dair açıklamalara yer verilen bu güncellemede mesaj içeriklerine dair hiçbir içeriğin paylaşılmayacağını altı özellikle çizilmiştir. Ayrıca dikkat çeken diğer bir husus ise gizlilik politikası metninde yer almamasına rağmen uygulamayı kullanırken kullanıcılara Facebook ile veri paylaşımını 30 gün içinde devre dışı bıraktıracak ret seçeneğinin sunulması olmuştur.¹⁴⁸

Ancak süreyle sınırlı bu seçenek sadece reklam amacıyla kullanılacak verilere ilişkin rızanın geri çekilmesini içermekte; sistem güvenliği ve hizmet süreçleri analizi amacıyla Facebook'a veri aktarılmasını kapsamamaktaydı. Bu gelişmeler üzerine bu güncellemeden rahatsızlık ve endişe duyan, Avrupa ülkeleri (Birleşik Krallık dâhil) ve veri koruma merkezleri yasal dayanağı olmayan bu veri aktarımı sürecine karşı ses yükseltmeye başlamışlardır.¹⁴⁹ Güncellemede WhatsApp kullanıcılarının telefonları

¹⁴⁷"WhatsApp Privacy Policy", WhatsApp, Last Modified: August 25, 2016, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20160825> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

¹⁴⁸ Thomas Brewster, "WhatsApp'ın Verilerinizi Facebook ile Paylaşmasını Durdurmak İçin 30 Gününüz Var", <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2016/08/25/whatsapp-facebook-share-your-number-and-usage-data/?sh=69eceb442042> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

¹⁴⁹ Nafiye Yücedağ, Şhriban İpek Aşıkoğlu, Elif Beyza Akkanat Öztürk, "WhatsApp Gizlilik Politikası: Facebook'a Aktarım Hükümlerinin Dünü Bugünü Yarını(?)", <https://blog.lexpera.com.tr/whatsapp-gizlilik-politikasi-facebook-aktarim-hukumlerinin-dunu-bugunu-yarini/#fnref12> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

ile Facebook kullanıcılarının kimliklerinin eşleştirilme olasılığına dair duyuruların açıklanması ile 2014 yılında Facebook ve WhatsApp birleşmesine onay veren Avrupa Komisyonu da harekete geçmiştir. WhatsApp ve Facebook kullanıcı hesapları arasında otomatik eşleştirme yapılmayacağına dair komisyona verilen 2014 beyanının yanıltıcı ve hatalı bilgiler içerdiği yönünde çıkan kararın sonucunda Facebook’a 110 milyon Euro (toplam cirosunun yüzde 1’ine kadar) para cezası kesilmiştir.¹⁵⁰

İki yıl boyunca süren incelemeler, açılan davalar, yapılan baskılar Facebook’a hiçbir yasal prosedüre dayanmadan, kullanım koşullarına rıza gösterilmesini zorunlu kılan sözleşmelerle Avrupa Birliği kullanıcılarının verilerini şirketleri arasında aktarma olasılığını rafa kaldırtmıştır.

12 Mart 2018 tarihinde Birleşik Krallık ’ta veri koruma politikalarına dair kuralları düzenleyen; tavsiye kararları, rehberlik ve teşvik hizmetleri, denetim ve istişare ziyaretleri gibi yetkilere sahip Bilgi Komiserliği Ofisi-Information Commissioner’s Office (ICO),¹⁵¹ WhatsApp’ın veri aktarım politikasının amaçlarını sınırlandırmak ve bunu hukuka uygun bir şekilde düzenlemek üzere bir veri işleme yasası taahhütnamesi hazırlamıştır. WhatsApp tarafından imzalanan bu taahhütnameye göre; GDPR yürürlüğe girmeden WhatsApp ’tan Facebook’a veri aktarımı yapılmayacaktır. GDPR yürürlüğe girdikten sonra veri aktarımı GDPR’ın gereklerine uygun şekilde koruma, güvenlik veya diğer amaçlarla yapılabilecek, reklam ve Facebook ürünlerinin geliştirilmesi amacıyla yapılacak veri aktarımı ise GDPR 56. maddesi¹⁵² kapsamında baş denetleyici otorite uhdesinde gerçekleştirilecektir.¹⁵³

12 Mart 2018 tarihli taahhüdün ardından 24 Nisan 2018 tarihinde Avrupa Bölgesinde geçerli olmak üzere yeni bir gizlilik politikası güncellemesi yayınlanmıştır. Bu sözleşme ile kullanıcılar Avrupa bölgesinde yaşayanlar (Birleşik Krallık dâhil) ve yaşamayanlar diye ikiye ayrıştırılarak iki farklı hizmet koşuluna tabi tutulmuştur.

¹⁵⁰ “Birleşmeler: Komisyon, WhatsApp’ın Devralınması Hakkında Yanıltıcı Bilgi Sağladığı İçin Facebook’a 110 Milyon Euro Para Cezası Verdi”, Avrupa Komisyonu, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_1369 [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

¹⁵¹“Some Basic Concepts”, ICO, <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/introduction-to-dpa-2018/some-basic-concepts/#9> [Erişim Tarihi: 13.04.2023].

¹⁵² “Art.56 GDPR Competence Of The Lead Supervisory Authority”, GDPR, <https://gdpr-info.eu/art-56-gdpr/> [Erişim Tarihi: 13.04.2023].

¹⁵³ “Data Protection Act 1998 Undertaking”, (12 March 2018), <https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/undertakings/2258376/whatsapp-undertaking-20180312.pdf> [Erişim Tarihi: 13.04.2023].

Güncellenmenin giriş kısmına eklenen; “Avrupa Bölgesinde yaşıyorsanız, WhatsApp Ireland Limited size WhatsApp uygulamasını bu Hizmet Koşulları ve Gizlilik Politikası kapsamında sağlar.” ibaresi oldukça dikkat çekici bir ifade olmuştur. Bu güncellemeden kısa bir süre sonra 25 Mayıs 2018 tarihinde Avrupa bölgesinde yaşayan kullanıcıların verilerini otomatik karar verici yapay zekâ ve algoritmaların boyunduruğundan kurtaran Avrupa Genel Veri Koruma Tüzüğü yayınlanmıştır. Diğer güncellemelerden farklı olarak bu güncellemede WhatsApp’ın Facebook şirketleri ile nasıl çalıştığına “Diğer Facebook Şirketleriyle Nasıl Çalışıyoruz?” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir:

“Facebook Şirketlerinin bir parçasıyız. Facebook Şirketleri’nin bir parçası olarak WhatsApp, Facebook Şirketleri’nden bilgi alır ve onlarla bilgi paylaşır. Onlardan aldığımız bilgileri kullanabiliriz ve onlarla paylaştığımız bilgileri, Hizmetlerimizi ve teklilerini işletmek, sağlamak, iyileştirmek, anlamak, özelleştirmek, desteklemek ve pazarlamak için kullanabilirler. Bu altyapı ve dağıtım sistemlerinin geliştirilmesine yardımcı olmayı, Hizmetlerimizin veya onların Hizmetlerinin nasıl kullanıldığını anlamayı, işletmelerle bağlantı kurmanız için bir yol sağlamamıza yardımcı olmayı ve sistemleri güvence almayı içerir. Ayrıca spam, tehdit, kötüye kullanım veya ihlal faaliyetleriyle mücadele etmek ve Facebook Şirketi Ürünleri genelinde emniyet ve güvenliği teşvik etmek için de bilgi paylaşırız. Ancak, WhatsApp mesajlarınız başkalarının görmesi için Facebook’ta paylaşılmaz. Aslında Facebook, WhatsApp mesajlarınızı Hizmetlerimizi işletmemize ve sunmamıza yardımcı olmak dışında herhangi bir amaçla kullanmayacaktır.”¹⁵⁴

Uygulamanın 2018 güncellemesinde, 2016 sürümünde revize edilen hükümlerin yanı sıra Facebook ve aile şirketlerinin hizmet iyileştirmesi için aldığı bilgiler arasında yer alan; “Ürün önerilerinde bulunmak (örneğin, Arkadaşlar veya bağlantılar veya ilgi çekici ilginç içerikler) veya sizinle alakalı teklif ve reklamlar göstermek buna örnek olarak verilebilir.” kısmının da politikadan çıkarıldığı görülmektedir.¹⁵⁵ Güncellemelere devam eden uygulama 19 ay sonra yeni bir güncelleme yayınlamıştır.

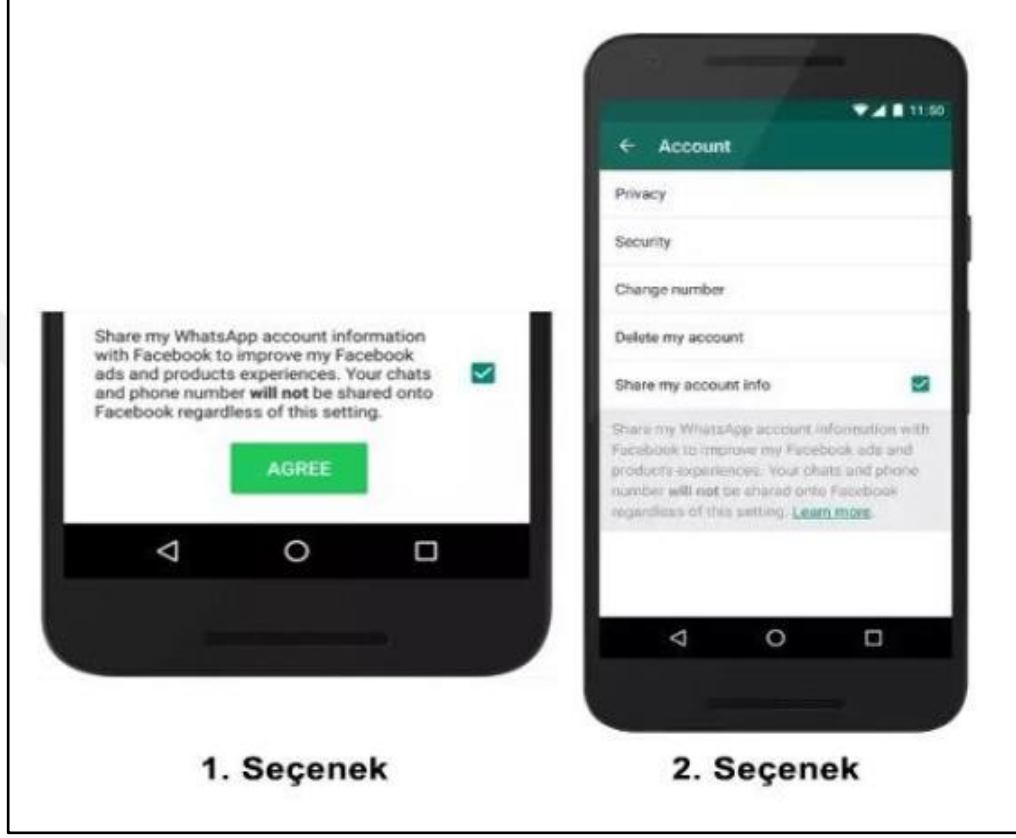
24 Nisan 2018 tarihli Avrupa Bölgesinde geçerli olmak üzere yayınlanan gizlilik politikası güncellemesini tamamlar nitelikteki yeni güncelleme, 19 Aralık 2019 tarihinde Avrupa Bölgesi Dışındaki Ülkeler için Geçerli Gizlilik Politikası şeklinde yayınlanmıştır.¹⁵⁶ 19 Aralık 2019 tarihli güncelleme, 25 Ağustos 2016 tarihli gizlilik politikası metni ile içerik olarak aynıdır ve Facebook ile veri paylaşmayı reddetme

¹⁵⁴“WhatsApp Privacy Policy”, WhatsApp, Last Modified: April 24, 2018, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20180424> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

¹⁵⁵ Yücedağ N., Şehriban İpek Aşıkoğlu, Elif Beyza Akkanat Öztürk, a.g.e.

¹⁵⁶“WhatsApp Privacy Policy”, WhatsApp, Last Modified: December 19, 2019, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy/revisions/20191219> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

seçeneği uygulama içinde kullanılmakta ancak politika metni içinde yine yer almamaktadır. Kullanıcılar bunu ilk seçenek; uygulamayı indirirken Facebook ile veri paylaşımına dair gelen metni kabul etmeyerek veya ikinci seçenek; veri paylaşımına 30 gün boyunca engel olabilen önceden kabul edilen kullanım koşullarını “Hesap Ayarları > Veri Paylaşımı” kısmından tiki kaldırarak değiştirebilmektedir.¹⁵⁷

Şekil 4.6: Veri Paylaşımını Reddetme Seçenekleri.

Komal Mohan, “How To Stop WhatsApp From Sharing Your Data With Facebook”, <https://www.gadgetsnow.com/how-to/how-to-stop-whatsapp-from-sharing-your-data-with-facebook/articleshow/63766022.cms> [Erişim Tarihi: 12.04.2023]. Çevrilmiştir.

Kullanıcılara veri paylaşımı konusunda manuel müdahale imkânı veren son güncelleme olan 2019 gizlilik sözleşmesi de yerini kısa bir süre sonra yenisine bırakmıştır. Avrupa bölgesi dışındaki ülkeler için geçerli olmak üzere yayınlanan 20 Temmuz 2020 tarihli yeni gizlilik politikası incelendiğinde 25 Ağustos 2016 tarihinden bu yana önemli bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

¹⁵⁷ Komal Mohan, “How To Stop WhatsApp From Sharing Your Data With Facebook”, <https://www.gadgetsnow.com/how-to/how-to-stop-whatsapp-from-sharing-your-data-with-facebook/articleshow/63766022.cms> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

19 Aralık 2019 tarihli gizlilik güncellemesi ile aynı içeriğe sahip olan 20 Temmuz 2020 gizlilik politikasında sadece Avrupa’da yaşayan kullanıcıların farklı esaslara tabi olduklarını belirtmek için giriş kısmına 24 Nisan 2018 güncellemesinde de yer alan “Avrupa Bölgesi’nde ikamet ediyorsanız, WhatsApp hizmeti size WhatsApp Ireland Limited tarafından bu Hizmet Koşulları ve Gizlilik İlkesi uyarınca sunulur” ibaresi eklenmiştir.¹⁵⁸ Bu güncellemeden sonra yayınlanan 4 Ocak 2021 tarihli gizlilik politikası ise kullanıcı veri gizliliği konusunda dijital dünyadaki dengeleri değiştirecek nitelikte önemli ve örnek bir metin olarak değerlendirilmektedir.

4.1.1.1. Güncel WhatsApp Gizlilik Sözleşmesi

Günümüzde kullanılan 4 Ocak 2021 tarihli son Gizlilik Politikası, 22 Kasım 2021, 10 Mart 2022 ve 14 Kasım 2022 tarihlerinde güncellenerek Avrupa bölgesi ve Avrupa bölgesi dışında uygulanmak üzere iki farklı sürümde yayınlanmıştır.¹⁵⁹ 24 Nisan 2018 tarihli gizlilik politikasının geçerli olduğu Avrupa bölgesi için farklı, 19 Aralık 2019 tarihli güncelleme metninin uygulandığı Avrupa bölgesi dışında kalan ülkeler için farklı güncelleme politikası getirilmiştir.

Avrupa Bölgesinde geçerli olacak 04 Ocak 2021 tarihli Gizlilik Politikası ve Güncellemesi 24 Nisan 2018 tarihli gizlilik politikasını güncellediği için birlikte kıyaslanmayı, Avrupa Bölgesi Dışındaki Ülkeler için geçerli olacak 04 Ocak 2021 Gizlilik Politikası ve Güncellemesi ise hem 25 Ağustos 2016 yılında dünya genelinde yayınlanan gizlilik politikasını hem de 24 Nisan 2018 tarihli Avrupa Bölgesinde geçerli gizlilik politikasını kapsadığı için birlikte kıyaslanmayı gerektirmektedir. Ayrıca 28 Ekim 2021 tarihinde Facebook Şirketleri’nin ismini “Meta”¹⁶⁰ olarak değiştirme kararı alması üzerine sözleşmelerde geçen Facebook ibaresi Meta olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu bağlamda aşağıdaki tabloda politika ve güncellemeler arasındaki içerik değişiklikleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmaktadır.

¹⁵⁸“WhatsApp Privacy Policy”, WhatsApp, Last Modified: July 20, 2020, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy/revisions/20200720> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

¹⁵⁹“WhatsApp Privacy Policy”, WhatsApp, Effective Date: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

¹⁶⁰ “Meta Tanıtımı: Bir Sosyal Teknoloji Şirketi”, Meta, <https://about.fb.com/news/2021/10/facebook-company-is-now-meta/> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

Tablo 4.1: 04 Ocak 2021 Gizlilik Politikası ve Güncellemesi Temelinde İçerik Karşılaştırmaları.

Avrupa Bölgesinde Geçerli	Avrupa Bölgesi Dışındaki Ülkeler için Geçerli
1. Bu altyapı ve dağıtım sistemlerinin geliştirilmesine yardımcı olmayı, Hizmetlerimizin veya onların Hizmetlerinin nasıl kullanıldığını anlamayı..., kısmındaki ‘onların hizmetlerinin nasıl kullanıldığını anlamak’ kısmı kaldırılmış sadece ‘hizmetlerimizin nasıl kullanıldığını anlamak...’ ibaresi bırakılmıştır. 2. Hizmet alınması sırasında mesajların paylaşılmayacağı ifadesi, “Facebook Şirketleri’nden hizmet aldığımızda, onlarla paylaştığımız bilgiler WhatsApp adına ve talimatlarımıza uygun olarak kullanılır. WhatsApp’ın bu temelde paylaştığı hiçbir bilgi Facebook Şirketleri’nin kendi amaçları için kullanılamaz”, şeklinde değiştirilmiştir. 3.“Hizmetlerimizi ve Facebook şirketlerinin sunduğu olanakların yürütülmesi, sunulması, iyileştirilmesi, anlaşılması, özelleştirilmesi, desteklenmesi ve pazarlanması” ve “bu şirketlerin sunduğu Hizmetlerin nasıl kullanıldığını anlamaya” ifadesi politika metninden çıkarılmıştır. 4.Genel metne kullanıcıların dikkatini çekmek üzere; uygulamayı kullanırken herhangi bir kullanıcının sohbetlerin ekran görüntüsünü, ses kaydını alabileceği, bunların başka platformlarda paylaşılabileceği, işletmelerle sohbetlerin pek çok kişi ve/veya 3. Taraf hizmet sağlayıcılar tarafından görülebileceğine dair genel uyarılar eklenmiştir. ¹⁶¹ 5. 25 Ağustos 2016 tarihli Gizlilik politikasında yer alan “Facebook ve Facebook ailesindeki diğer şirketler de ürün önerilerinde bulunmak (örneğin, arkadaşlar veya bağlantılar veya ilginç içerikler) ve ilgili teklifler, reklamlar göstermek gibi hizmetlerindeki deneyimlerinizi iyileştirmek için bizden gelen bilgileri kullanabilir.” İbaresini Avrupa bölgesinde geçerli olacak 2018 Gizlilik güncellemesinde yer almadığı gibi Avrupa Bölgesinde Geçerli olacak 04 Ocak 2021 tarihli Gizlilik Politikası ve Güncellemesinde de yer almamıştır.	1. Bu altyapı ve dağıtım sistemlerinin geliştirilmesine yardımcı olmayı, Hizmetlerimizin veya onların Hizmetlerinin nasıl kullanıldığını anlamayı... ibaresi muhafaza edilmiştir. 2. Aslında Facebook, WhatsApp mesajlarınızı, Hizmetlerimizi işletmemize ve sunmamıza yardımcı olmak dışında herhangi bir amaçla kullanmayacaktır, ibaresi metinden çıkarılmıştır. 3. 25 Ağustos 2016 tarihli gizlilik politikasında yer alan “Facebook ve Facebook ailesindeki diğer şirketler de ürün önerilerinde bulunmak (örneğin, arkadaşlar veya bağlantılar veya ilginç içerikler) ve ilgili teklifler ve reklamlar göstermek gibi hizmetlerindeki deneyimlerinizi iyileştirmek için bizden gelen bilgileri kullanabilir. “ibaresi “sizin için önerilerde bulunmak (örneğin, arkadaşlar veya grup bağlantıları veya ilginç içerikler hakkında), özellikleri ve içeriği kişiselleştirmek, satın alma işlemlerini ve işlemleri tamamlamanıza yardımcı olmak ve ilgili teklifleri ve reklamları göstermek gibi hizmetlerinizi ve bunları kullanma deneyimlerinizi iyileştirmek için kullanabilir,” şeklinde revize edilmiştir. ¹⁶² 4. Ayrıca 25 Ağustos 2016 tarihli gizlilik politikasında eski kullanıcılara özel sunulan 3 gün süreyle Facebook ile veri paylaşımını reddetme seçeneğine bu politikada ne eski ne de yeni kullanıcılar adına yer verilmemiştir. ¹⁶³ 5.Yeni bir madde olarak metne, “WhatsApp deneyimlerinizi diğer Meta Şirketi Ürünleri ile birleştirmenizi sağlayan entegrasyonlar sağlamak. Örneğin, WhatsApp’taki şeyler için ödeme yapmak üzere Facebook Pay hesabınızı bağlamanıza izin vermek veya WhatsApp hesabınızı bağlayarak Portal gibi diğer Meta Şirketi Ürünleri üzerinden arkadaşlarınızla sohbet etmenizi sağlamak, ibaresi eklenmiştir.

¹⁶¹ “How We Work With Other Facebook Companies”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: January 04, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/updates/privacy-policy-eea?lang=en#privacy-policy-updates-how-we-work-with-other-facebook-companies> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

¹⁶² “How We Work With Other Meta Companies”, WhatsApp Privacy Policy, Effective Date: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

¹⁶³ Yücedağ, Nafiye, Şehriban İpek Aşıkoğlu, Elif Beyza Akkanat Öztürk, a.g.e.

4 Ocak 2021 gizlilik güncellemesinin hem Avrupa ülkesi hem de Avrupa ülkesi olmayan bölgelere özgü getirdiği değişikliklerin yansıtıldığı tablo 4.1’de, bölgelere özgü içerikleri değiştirilen, sözleşme maddesinden çıkarılan veya aksine eklenen pek çok ibare rahatlıkla görülmektedir. Özellikle çifte standart olarak algılanabilecek değişikliklerin sebebinin bir hukuk metni olması da veri güvenliği konusunda bağlayıcılığı yüksek yasal sözleşmelerin önemini gözler önüne sermektedir.

2016 yılında tüm dünyada geçerli olmak üzere yayınlanan WhatsApp gizlilik politikasında kullanıcı verilerini Facebook şirketleri ile paylaşacağını duyuran platformunun bu kararı pek çok idare ve otoriteyi harekete geçirmiştir. Özellikle Avrupa Bölgesi’nde kişisel verilerin yasal olmayan amaçlarla kullanılmaması adına yürütülen çalışmalar, GDPR tüzüğü yürürlüğe girmeden önce meyvelerini vermiş ve 24 Nisan 2018’te Avrupa bölgesi kullanıcılarına özgü içerik güncellemesi yapılmasına vesile olmuştur. Ardından 24 Mayıs 2018’de imzalanan GDPR hükümleri gereği Avrupa bölgesinde yaşayan kullanıcıların verileri yasal olarak da korunmaya başlamıştır. Avrupa Bölgesi’ndeki kullanıcılar için adeta veri koruma kalkanı oluşturan GDPR tüzüğü bu bölgede yaşayan kullanıcıların verilerinin işlenmesini standart veri koruma hükümlerine sıkı sıkıya bağlamış, ihlal durumunda ise şirketleri ağır para cezalarına mahkûm etmiştir.

Bu bağlamda 4 Ocak 2021 Gizlilik İlkeleri’nde yapılan güncellemeler, Avrupa bölgesinde yaşayan kullanıcılara ait veriler GDPR hükümleri gereği korunduğu için onlar için bir tehlike arz etmezken Türkiye’nin de yer aldığı Avrupa bölgesi dışında yaşayan kullanıcılar için veri mahremiyeti konusunda endişe yaratan bir boyutta değerlendirilmiştir.

Dolayısıyla 2018 sonrası yapılan 19 Aralık 2019, 20 Temmuz 2020 tarihli güncellemelere ilişkin veri paylaşım politikaları ülkemizin de içinde bulunduğu “Avrupa Bölgesi dışındaki ülkeler için geçerli olan kullanıcı hizmet koşulları ve gizlilik politikaları” kapsamında yapılmaya başlamıştır.

*WhatsApp kullanıcı verilerinden; hesap, durum, bağlantı, cihaz ve otomatik olarak toplanan verilerden; kullanım, kayıt ve konum gibi verileri kullanıcıların rızasına istinaden Facebook ve aile şirketleri ile paylaşılacağına açıklandığı 4 Ocak 2021 tarihli son güncelleme ise platformu kullanmak isteyen herkesten belirli bir tarihe kadar olumlu onay almak üzere kurulmuştur.*¹⁶⁴

8 Şubat 2021 tarihinde yürürlüğe gireceği açıklanan 4 Ocak 2021 tarihli gizlilik politikasında Meta'nın üçüncü taraf işletmelerle şeffaflık ilkesi ve güvenli hizmet koşullarında veri alışverişi yaptığı ayrıca ödeme hizmetinin gizlilik ilkelerine bağlı gerçekleştirildiği açıklanmışsa da sözleşme kabul edilmediği takdirde kullanıcılara uygulamayı kullanmamak haricinde bir seçenek sunulmamıştır. Bu güncelleme ile bir anda dünyanın gündemine taşınan WhatsApp platformu, milyonlarca kullanıcıyı veri güvenliği endişesi sebebiyle rakip uygulamalara kaptırmıştır.

Boykot ve çifte standarda isyanın çığ gibi artması üzerine tepkileri dindirmek için 15 Ocak 2021 tarihinde açıklama yayınlayan WhatsApp platformu, 8 Şubat tarihinde hiçbir kullanıcının hesabının askıya alınmayacağını veya silinmeyeceğini, sohbetlerin gizliliğinin uçtan uca şifreleme özelliği ile korunmaya devam edeceğini açıklamıştır. Söylentilerin aksine ne Meta ne de WhatsApp'ın kişisel verileri okuyup dinlemediği, kaydını almadığı, konumunu görmediği, verilerin reklam amacıyla kullanılmadığı vurgulanmıştır.¹⁶⁵

4.1.2. WhatsApp Kullanıcı Sözleşmesinde Çifte Standart

Bu bağlamda resmi internet sayfasından verilen arşivlenmiş sürümünü incelediğimiz 4 Ocak 2021 tarihli Gizlilik Politikası, 2018 tarihli güncellemede olduğu gibi kullanıcılarını Avrupa bölgesinde yaşayan ve yaşamayanlar şeklinde ikiye ayırmaktadır. Avrupa bölgesinde yaşayan kullanıcılara WhatsApp Ireland Limited hizmetleri, Avrupa Bölgesi dışında yaşayan kullanıcılara ise farklı 'Hizmet Koşulları ve Gizlilik İlkesi' içeren Whatsapp Limited Liability Company hizmetleri sunmaktadır.¹⁶⁶

Bunun esas nedeni Avrupa Birliği vatandaşlarına ait verilerin Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) kapsamında olmasıdır. Avrupa Birliği dışındaki WhatsApp

¹⁶⁴ Kalelioğlu, a.g.e.

¹⁶⁵ "Answering Your Questions About WhatsApp's January 2021 Privacy Policy Update", Help Center, https://faq.whatsapp.com/595724415641642/?helpref=uf_share [Erişim Tarihi: 15.04.2023].

¹⁶⁶ "WhatsApp Legal Info", WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#oLkkOFsXwPTRfjQp> [Erişim Tarihi: 13.04.2023].

kullanıcılarına ait kişisel verilerin işleme usulünde GDPR kadar katı kurallar ve güvenceler getiren bir mekanizma olmadığı için Türkiye'nin de tabi olduğu Avrupa bölgesi dışında kalan ülkelerdeki kullanıcıların bilgileri otomatik olarak politikada yazan güvenlik, analiz, reklam, hizmet iyileştirme vb. amaçlarla talep edilmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere Avrupa bölgesi dışında geçerli olan gizlilik politikasına 2016 yılından beri veri aktarımı konusunda esaslı bir değişiklik yapılmadığı ortadadır.

“Önemli Güncellemeler”¹⁶⁷ başlığı altında güvenlik ilkesini “gizliliğinize saygı DNA’mıza kodlanmıştır”, şeklinde deklare eden platform, kullanıcı verilerinin hangi yasal dayanaklara göre nasıl işlendiğini, Facebook’un işletmelerle kurduğu iletişim modellerini ve ödeme hizmetlerini açıklamıştır. Facebook Şirketleri’ne ilişkin veri aktarma süreçlerinde toplanan verilerin kategorilere ayrılmış şekilde hangisinin, hangi yasal dayanağa göre ve ne amaçla işlendiği ise 14 Kasım 2022 sürümünde “Bilgilerinizi nasıl ve neden işliyoruz ve işleme için yasal dayanağımız.”¹⁶⁸ başlığı altında yer alan tabloda ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

4 Ocak 2021 tarihli güncellemenin en büyük eksikliği kaygılara cevap verememesi olunca yeni güncellemelerde bu eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla uygulamayı kullanırken güvenlik kaygısı yaşanmaması adına 2016 yılında tamamlanan ‘Uçtan Uca Şifreleme’ (E2E) özelliği 22 Kasım 2021 tarihli güncelleme ile duyurulmuş, 10 Mart 2022 ve 14 Kasım 2022 tarihli güncellemelerde de bu özellik uyarı şeklinde yer almaya devam etmiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁷ “Key Updates”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: January 4, 2021 <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-key-updates> [Erişim Tarihi: 14.04.2023].

¹⁶⁸“How and Why We Process Your Information and Our Legal Basis For Processing”, WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea?eea=1#privacy-policy-legal-basis-for-processing-data> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

¹⁶⁹“Key Updates”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: November 22, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20211122#privacy-policy-key-updates> [Erişim Tarihi: 15.04.2023].

Her zaman olduğu gibi, kişisel konuşmalarınızı okuyamıyor veya dinleyemiyoruz, çünkü uçtan uca şifreleniyorlar. Bu asla değişmeyecek.

Şekil 4. 7: Uçtan Uca Şifreleme (E2E) Özelliği Duyurusu.

“Key Updates”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: November 22, 2021 <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20211122#privacy-policy-key-updates> [Erişim Tarihi: 15.04.2023]. Çevrilmiştir.

Gizliliğin en önemli endişe kaynağı oluşturduğundan yola çıkan platform, açıklamasında uçtan uca şifreleme özelliği sayesinde mesaj içeriklerinin yanlış kişilerin eline geçmesine ve WhatsApp sunucularında dahi saklanmasına izin verilmediğini, aktifleştirmeye gerek kalmadan otomatik çalışan bu özellik sayesinde kullanıcıların mesajlarını WhatsApp’ın dâhi okuyamadığı ve dinleyemediğini açıklamıştır.¹⁷⁰

WhatsApp, uçtan uca şifreleme özelliği sayesinde daha hızlı, basit ve gizli bir güvenlik kalkanı oluşturduklarını, rakip uygulamalardaki ‘gizli sohbet açma’ gibi özelliklere gerek olmadığını açıklamıştır.

4 Ocak 2021 gizlilik güncellemesi ile birlikte tüm kullanıcıların hedef tahtasına konan WhatsApp, gizlilik ve güvenlik konusunda dünya standartlarında en iyi kriptolama sistemi olarak bilinen Signal uygulamasına ait Signal Protokolü’nü 2014 yılında uygulamaya koyan ilk anlık mesajlaşma uygulamaları arasındadır. Güvenli mesajlaşma uygulamalarının sunduğu fiili bir standart haline gelmiş uçtan uca şifreleme sistemi olan Signal Protokolü, açık kaynak kodlu ve şeffaflık içeren özellikleriyle mesajlaşma platformlarındaki sohbetleri uçtan uca şifreleyerek güvende

¹⁷⁰ “WhatsApp Security Advisories”, WhatsApp, <https://www.whatsapp.com/security/advisories> [Erişim Tarihi: 29.03.2023].

tutmak üzere geliştirilmiştir. Çok başarılı bir şifreleme sistemi ile oluşturan bu protokol, her mesajı açan genel bir anahtar yerine her mesajlaşma için yeni birer anahtar zinciri oluşturmaktadır. Sistem mesajlaşan taraflar arasında mesajın çözülmesi için oluşturulan geçici ve özel anahtarların eşleşmesi ile çalışmakta böylelikle her kullanıcı ve her mesaj sonrası yenilenen anahtarlar sistemi ile güvenlik çemberi sürekli güncellenmektedir.¹⁷¹

Uçtan uca şifreleme özelliği ve Signal şifreleme protokolü açıklamaları ile güvenlik çemberini genişletmek isteyen WhatsApp, kullanıcı verilerinin hangi amaçlar doğrultusunda paylaşıldığını, “Facebook Şirketleri İle Nasıl Çalışırız” başlığı altında; yönergelere uygun bir şekilde emniyet, güvenlik, bütünlük, hizmet sağlama, işletme, geliştirme, anlama, iyileştirme, özelleştirme, destekleme ve pazarlama ile altyapı, teknoloji ve sistemlerin sağlanmasını desteklemek¹⁷² olarak açıklamış ayrıca aynı içerikleri “Bilgileri Nasıl Kullanıyoruz” başlığı altında 5 maddede aşağıdaki şekilde ayrıntılı olarak tekrarlamıştır.

1. Hizmetleri yürütmek ve sağlamak kapsamında; müşteri desteği sunmak, satın alma veya işlemleri tamamlamak, hizmetleri iyileştirmek, düzeltmek, özelleştirmek.
2. Emniyet, güvenlik ve bütünlüğü sağlamak ve artırmak kapsamında; kullanıcılardan toplanan bilgileri hesapları ve işlemleri doğrulamak, zararlı faaliyetlerle mücadele etmek, kullanıcıları kötü deneyim ve spam içeriklerden korumak, şüpheli ve ihlal içeren işlemleri araştırmak ve hizmetlerin yasal şekilde kullanıldığından emin olmak.
3. Hizmetlerimiz, koşullarımız, ilkelerimiz ve güncellemelerimiz hakkında bilgi vermek ve Facebook Şirketlerinin hizmetlerinin pazarlanması. (Üçüncü taraf bant reklamlarına hala izin verilmediği bu bölümde belirtilmiştir.)
4. Kurumsal etkileşimler kapsamında; işletmelerin WhatsApp üzerinden ürün ve hizmetlerine yönelik katalog, güncelleme, pazarlama gibi içerikleri göndermek.
5. Mesajlaşma Meta verileri kapsamında; mesaj veya arama bilgilerini hizmetleri yürütmek, hizmetin emniyetini gizliliğini ve güvenliğini sağlamak faturalama yapmak ve gerektiğinde yasal yükümlülükleri yerine getirmek.¹⁷³

Facebook/Meta ve şirketleriyle paylaşılacak üzere toplanan bu sürecin en önemli aktörü olarak; kullanılan hizmete, hizmete erişime, kullanma veya hizmeti yükleme

¹⁷¹ Andy Greenberg, “Hacker Lexicon: What Is The Signal Encryption Protocol”, <https://www.wired.com/story/signal-encryption-protocol-hacker-lexicon/> [Erişim Tarihi: 29.03.2023].

¹⁷² “How We Work With Other Facebook Companies”, WhatsApp Privacy Policy, Last Updated: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-how-we-work-with-other-facebook-companies> [Erişim Tarihi: 14.04.2023].

¹⁷³ “How We Use Information”, WhatsApp Privacy Policy, Last Updated: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-how-we-use-information> [Erişim Tarihi: 14.04.2023].

zamanına göre değişiklik gösteren veriler, WhatsApp Gizlilik Politikası gereği aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere 3 kategoride toplanmaktadır.¹⁷⁴

Tablo 4. 2:Toplanan Kullanıcı Verileri Kategorileri.

1. Grup	2. Grup	3. Grup
Kullanıcıların Sağladığı Bilgiler	Otomatik Olarak Toplanan Bilgiler	Üçüncü Taraf Bilgileri
Hesap bilgileri - Teslim edilmeyen mesajlar ve medya mesajları/MMS – Bağlantılar - Durum bilgisi - İşlem ve ödeme verileri Müşteri desteği ve diğer iletişimler.	Kullanım ve kayıt bilgileri - Cihaz ve bağlantı bilgileri - Konum bilgileri - Çerezler.	Başkalarının sizin hakkınızda sağladığı bilgiler - Kullanıcı şikâyetleri - WhatsApp'taki işletmeler - Üçüncü taraf hizmet sağlayıcıları - Üçüncü taraf hizmetleri.
Bu bilgiler kullanıcıların platformdaki kullanmak istedikleri hizmetleri tercih etmeleri doğrultusunda uygulamanın ilgili hizmeti sağlaması için WhatsApp ile paylaşılacak bilgiler arasında yer almaktadır: Profil adı, cep telefonu, kredi kartı bilgisi, e-posta adresi, durum bilgisi, rehberdeki kişilerin bağlantıları vb.	Bu bilgiler uygulamayı kullanabilmek için gerekli izinleri vermeye rıza gösterdiğimiz bilgiler arasında yer almaktadır: Uygulamada ne zaman çevrimiçi olduğunuz, uygulamayı yüklediğiniz cihazın işletim sistemi, mobil şebekesi, dil ve saat dilimi, konum özelliğini aktifleştirildiğinde kullanmak istediğinizde konumu, hizmet sunumu ve özelleştirilmesi amacıyla çerezler vb.	Uygulamayı kullanırken kurmuş olduğumuz iletişim ağları sürecinde üçüncü taraf aktörler tarafından sağlanan bilgiler bu kapsamdadır: Dâhil olunan gruplar, etkileşim kurulan işletmeler veya rehberinde kayıtlı olduğunuz bir başka kullanıcı aracılığıyla paylaşılan cep telefonu numarası, şikâyet edilme durumlarında incelenmeye alınan bilgiler, hizmet iyileştirmesi teknik ve siber destek gibi konular için yapılan araştırma, anket, istatistiklerde kullanılan veriler, iCloud, Google Drive gibi üçüncü taraf veri depolama hizmetlerindeki bilgiler, WhatsApp içeriklerini farklı kanallarda paylaşma durumunda ortaya çıkan bilgiler vb.

“Information We Collect”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-information-we-collect> [Erişim Tarihi: 13.04.2023]. Çevrilmiştir.

Yukarıdaki tabloda WhatsApp platformunun kullanım sözleşmesini onaylayan kullanıcılardan elde ettiği veriler kategorilere ayrılmış şekilde verilmektedir. Bu

¹⁷⁴ “Information We Collect”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-information-we-collect> [Erişim Tarihi: 13.04.2023].

tabloya göre platform, bazı verileri kullanıcılardan doğrudan sağlarken bazılarını uygulamayı kullandıkları için otomatik elde etmekte bazı bilgileri ise dolaylı yollarla yani üçüncü taraf kişilerle yapılan işlemler aracılığıyla çekmektedir.

Kategorilere ayrılarak toplanan kullanıcı verilerinin bu politikada veri sorumlusu sıfatıyla bulunan WhatsApp tarafından hangi yöntemle toplanıp, hangi amaçla işleneceği, hangi yasal dayanaklara göre, kimlere aktarılacağı “KVKK Üçüncü Bölüm; Haklar ve Yükümlülükler”¹⁷⁵ ile ‘Aydınlatma Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ’¹⁷⁶ kapsamında tek tek, net, açık ve sade bir dille, şeffaf ve ayrıntılı olarak açıklanması gerekmektedir ki hukuka uygunluk sebepleri yoruma gerek kalmadan net bir şekilde ispatlanabilsin. KVKK’da belirtilen verilerin birlik dışına aktarılması konusunda istenen güvenceler;

Yeterli korumanın bulunduğuna dair karar, bağlayıcı kurumsal kurullar ve bu kurulların kurum tarafında kabulü, açık rıza ve veri sorumlusu tarafından taahhütname verilmesi ve bunun kabulü,

GDPR hükümlerindeki verilerin birlik dışındaki bölgelere aktarılması konusunda istenen güvenceler;

Yeterli korumanın bulunduğuna dair karar, komisyon tarafından kabul edilen veri koruma hükümleri, bağlayıcı kurumsal kurullar ve bu kurulların kurum tarafında kabulü, açık rıza, madde 49’da belirtilen komisyon tarafından kabul edilen standart veri koruma hükümleri,

Şeklinde ayrıntılı olarak sıralanmıştır.¹⁷⁷ Ancak 4 Ocak 2021 tarihli politika metninde, görüldüğü üzere toplanan verilerden hangilerinin, hangi amaçlar doğrultusunda işlendiğinde dair belirgin açıklamalara yer verilmediği gibi hangi verilerin hangi yasal dayanaklarla işlendiği de söz konusu politika metninde yer almamıştır. Bu açıdan incelenen “Bilgilerinizi Nasıl İşliyoruz” başlığı, toplanan verilerin işleme amacını yasal dayanakları açıklamadan; rıza unsuru, yasal yükümlülükleri yerine getirme, meşru menfaatler, kamu yararı gibi genel hukuki kavramları metinde kullanarak açıklamaya çalışmış, konu yasal dayanaklar verilmeden genel ifadelerle ayrıntıya girmeden netlikten uzak bir şekilde kapatılmıştır.

¹⁷⁵ “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698 S.K.)”, Resmi Gazete, 29677, (Nisan 2016), Üçüncü Bölüm.

¹⁷⁶ “Aydınlatma Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”, Resmi Gazete, 30356, (10 Mart 2018).

¹⁷⁷ Kutluhan Abut, “Kişisel Verilerin Yurtdışına Aktarımının KVKK ve GDPR Kapsamında Değerlendirilmesi”, <https://www.eralp.av.tr/kisisel-verilerin-yurtdisina-aktariminin-kvkk-ve-gdpr-kapsaminda-degerlendirilmesi/>. [Erişim Tarihi: 16.04.2023].

Bu kapsamda genel ifadelerle verilerin şartlara uygun olarak hizmet temin etmek temelinde; hizmet analizi, faturalandırma, güvenlik açıklarını düzeltmek, kötü amaçlı yazılımlardan korunmak, emniyet, müşteri desteği, trafik yönetimi ve arıza tespiti gibi amaçlarla kullanıldığı açıklanmıştır.¹⁷⁸Toplanan kişisel verilerin nasıl işlendiği hususu ise ayrı bir başlık altında veri ile yasal dayanak eşleştirmesi yapılmaksınız verilmiştir. “Bilgilerinizi Nasıl İşliyoruz” sürecinde yer alan bilgi yığınları aşağıdaki konu başlıkları temelinde özetlenerek sunulmuştur. Bu bağlamda kişisel veriler aşağıda yer alan maddeler kapsamında toplanmaktadır.¹⁷⁹

1. Küresel faaliyetler başlığı altında açıklandığı şekilde kullanıcı verilerini ABD ve diğer ülke ve bölgeler olmak üzere üçüncü ülkelere aktarmak, iletmek, depolamak veya işlemek,
2. Güncellemeler hakkında bilgi vermek veya kullanıcı sorularına yanıt vermek,
3. Rıza unsuru kapsamında cihaz bilgilerinizi kullanarak (konum, kamera ve fotoğraflara erişim izni gibi) ilgili hizmeti sağlamak, (onay geri çekilene kadar)
4. Yasal bir yükümlülüğe uyma,
5. Kullanıcının veya başka bir kişinin hayati çıkarlarının korunması,
6. Meşru menfaatler kapsamında; işletmelere ve diğer iş ortaklarının çıkarlarına yönelik doğru ve güvenilir rapor, istatistik, fiyatlandırmalar çıkartarak kontrolör sıfatı ile ölçüm, analitik ve diğer iş hizmetlerini sağlamak, Facebook şirketi ürünlerini tanıtmak ve pazarlamak için kullanıcılara pazarlama iletişimi sağlamak, dolandırıcılık, yasadışı faaliyetler, ilke ihlalleri, ölümcül veya fiziki zararlarını önlemek için kolluk kuvvetleri dâhil başkalarıyla bilgi paylaşmak ve yasal taleplere yanıt vermek, spam, tehdit, kötüye kullanım ve sistem güvenliği ve bütünlüğünü desteklemek için Facebook Şirketleriyle bilgi paylaşmak,
7. Kamu yararına yürütülen görevler.¹⁸⁰

Yukarıda sayılan açıklamalardan 3., 4., 5., ve 6. Maddeler KVKK kapsamında kişisel verilerin işleme şartlarının hukuka uygunluk sebepleri arasında sayılmaktadır.

Türkiye’nin tabii olduğu gizlilik politikasına uygulanmayan bu maddeler WhatsApp’ın Avrupa bölgesindeki kullanıcılarının Facebook’a veri aktarımını meşrulaştıran hükümlerdir. Veri sorumlularının, KVKK ve Aydınlatma tebliği yükümlülüklerine aykırı şekilde kişisel verilerin işlenmesi sürecinde hukuki dayanaklarını ve amaçlarını şeffaf bir şekilde açıklamaması, basit ve sade bir dille hazırlamaması idari para cezası uygulanmasını gerektirirken; kullanıcının anlamayacağı şekilde hazırlanmış bir metin de bilgilendirmeye dayalı açık rıza unsuru

¹⁷⁸ “How We Use Information”, WhatsApp Privacy Policy, Last updated: January 4, 2021 <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-how-we-use-information> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

¹⁷⁹“How We Process Your Information”, WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-how-we-use-information> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

¹⁸⁰“Kişisel Verilerin İşlenme Şartları”, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4190/Kisisel-Verilerin-Islenme-Sartlari> [Erişim Tarihi: 27.04.2023].

aranmayacağı için hukuka aykırılık doğurabilmektedir. Bu açıdan veri sorumlusu, veri işleme süreçlerini açıklarken tam, eksiksiz ve şeffaf, yanlış anlamalara ve yorumlamaya mahal vermeyecek şekilde açık rızaya, dürüstlük, sınırlılık ve ölçülülük ilkelerine uygun yasal bir zeminde açıklamak zorundadır.¹⁸¹

Ancak evrensel mevzuat hükümleri ile yaşadığı çatışmalar sonucu Avrupa bölgesi ülkelerinde politika güncellemesi yapmak zorundan kalan WhatsApp, Avrupa bölgesi dışında uyguladığı gizlilik koşullarında da ülkelerin yerel mevzuatlarını dikkate alan politikalar yazmaktan uzak görünmektedir.

Yine Aydınlatma Tüzüğü ‘ilgili kişinin hakları’ kapsamında kullanıcıların kendi verilerine dair; bilgilerine erişme, düzeltme, bunların aktarılması veya silinmesini isteme, işlenmesine kısıtlama getirme ve itiraz haklarına dair 4 Ocak 2021 Gizlilik Güncellemesi Sözleşmesi’nde WhatsApp’ın baş denetim makamı olan İrlanda Veri Koruma Komisyonu’na veya diğer makamlara şikâyetle bulunma ibaresi dışında yasal bir bilgilendirme bulunmamaktadır. Durum, platformdaki ayarları değiştirme, onayları geri çekme gibi genel ifadelerle özetlenmiştir.¹⁸²

Mevzuatta kullanıcılara ait kişisel verilere ilişkin veri sorumlusunun yükümlülükleri; kişisel verilerin hukuka aykırı işlenmesini ve erişilmesini önlemek ile kişisel verilerin muhafazasını sağlamak¹⁸³ olarak verilmişken WhatsApp veri sorumlusu sıfatıyla bu yükümlülüğü sadece veri saklamak olarak değerlendirmiş gözükmektedir. Gizlilik politikasında yer alan amaçlar veya yasal yükümlülükler veya meşru menfaatleri (kendi ve kullanıcının) doğrultusunda sadece gerekli olduğu sürece verileri sakladığını ifade eden şirket, kişisel verilerin hukuka aykırı işlenmesini ve erişilmesini önleme hususunda izlediği şirket politikasına dair bir bilgi paylaşmamıştır.

Uçtan uca şifreleme özelliğinin kullanıldığı mesajlaşma süreçlerinin yönetimi hakkında kullanıcılarına hizmet ayarları üzerinden bilgilerini yönetme seçenekleri açıklanmış, ardından hesabını silmek isteyen kullanıcıların verilerine ve saklanan

¹⁸¹ Yücedağ, Nafiye, Şehriban İpek Aşıkoğlu, Elif Beyza Akkanat Öztürk, a.g.e.

¹⁸² “How You Exercise Your Rights”, WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-how-you-exercise-your-rights>, [Erişim Tarihi: 14.04.2023].

¹⁸³ “Aydınlatma Yükümlülüğünün”, a.g.t., Md 12.

verilere ne olduğuna dair sorulara cevap verilerek “bilgilerinizi yönetme ve saklama” başlığı kapatılmıştır.¹⁸⁴

Burada belirtilmesi gereken en önemli husus bilgi demeti halinde kullanıcıların okuması için hazırlanan sözleşme metni, içeriğinde temel alınan yasal metinlere yer vermediği için yasal haklarını veya kaynağı bilmeyen kullanıcılar için tastamam gözükebilmektedir. Ancak bu bölümde karşılaşıldığı üzere aradaki farklar, eksiklik veya boşluklar geçerli olan veri koruma kanununu, yönetmeliği vb. yasal düzenlemeleri okuyarak kıyas yapıldığında ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan 4 Ocak 2021 gizlilik politikası, mevzuat yerine WhatsApp’ın hizmet politikası gereklerine uygun olarak yazılmış sınırlı bir metin olarak değerlendirilmektedir.

Kullanıcı verilerini işlemenin yönetilmesi hususunda cep telefonu, profil adı, profil resmi, kişi, grup ve toplu mesaj listeleri ve WhatsApp hesabını silme gibi seçeneklerin kullanıcının tercihi bırakıldığı alanların haricinde kullanıcılara ait bilgilerin saklanması hususunun Gizlilik İlkesi’nde yer alan meşru amaçlar doğrultusunda ve yasal zorunluluklar kapsamında yürütüldüğünü politika metninin en altındaki “Hukuk Haklarımız ve Koruma” başlığı altında 4 maddeyle açıklayan platform, 2016 yılındaki güncellemeden farklı olarak 4 Ocak tarihli güncellemeye (d) bendindeki ölüm veya olası bedensel yaralanmaları önlemek dâhil, ibaresini eklemiştir. Bu kapsamda WhatsApp tarafından saklanan kullanıcı bilgilerine dair yürütülen politika maddeleri şu şekildedir:

- (a) Geçerli mevzuat hükümlerine göre yasal işlem ve hükümet taleplerine yanıt verilmesi
- (b) Kullanım şartları ve ihlallerin soruşturulması ile diğer geçerli koşulların uygulanması
- (c) Dolandırıcılık ve diğer yasa dışı faaliyetleri, güvenlik ve teknik sorunların tespit edilmesi, araştırılması, önlenmesi veya çözülmesi (d) Ölüm veya olası bedensel zararları önlemek de dâhil, kullanıcıların WhatsApp’ın, Facebook Şirketlerinin veya başkalarının haklarının, mülkiyetinin ve güvenliğinin korunması”, için toplanan verilere erişim hallerine istisnalar getirildiği, ancak bu gibi durumlarda iyi niyet ve bilginin gerekli olduğuna kanaat getirilmesi gerektiği.
- (d) Ölüm veya olası bedensel zararları önlemek de dâhil, kullanıcıların WhatsApp’ın, Facebook Şirketlerinin veya başkalarının haklarının, mülkiyetinin ve güvenliğinin korunması”, için

¹⁸⁴“Managing and Retaining Your Information”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-managing-and-retaining-information> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

*toplanan verilere erişim hallerine istisnalar getirildiği, ancak bu gibi durumlarda iyi niyet ve bilginin gerekli olduğuna kanaat getirilmesi gerektiği de açıklamalara eklenmiştir.*¹⁸⁵

Dünya çapında her geçen gün artan kullanıcı sayısıyla milyonlara hizmet veren bu uygulama “Global Operasyonlar”¹⁸⁶ başlığı altında ise Facebook şirketleri ve diğer ortaklarıyla hizmet koşulları ve gizlilik politikası kapsamında ABD veya üçüncü ülkelere veri aktarımını Avrupa komisyonu kararı uyarınca yaptığını belirterek pek çok kez olduğu gibi yine bilgi tekrarına düşmüş ancak topladığı verileri işlemedeki yasal dayanaklarını hangi veriler özelinde kullandığını bir kez daha açıklamayarak 4 Ocak 2021 tarihli tarihe geçen gizlilik politikasını veri koruma prosedürlerine uymadan sonlandırmıştır.

4.1.3. WhatsApp Protestoları Sonrası Sözleşme Güncellemeleri

Yukarıda da bahsedildiği üzere 4 Ocak 2021 tarihli gizlilik politikası tüm dünyada çifte standart ve veri mahremiyeti konusunda büyük endişe yaratan bir güncelleme olmuştur. WhatsApp’a açıklandığı günden itibaren milyonlarca kullanıcı kaybettirmiştir. Kullanıcılarında güven kaybına sebep olan bu güncellemeden vazgeçilse bile büyük bir itibar kaybı yaşayan WhatsApp hem kendi hem de diğer sosyal medya platformları adına veri mahremiyeti konusunda kullanıcılarda büyük farkındalık oluşmasına sebep olmuştur.

Şirketler için kötü ama veri sahibi kimseler için iyi olan bu haber ile kişisel verinin önemi hakkında büyük bir eşik atlanmıştır. Pek çok kullanıcı bu güncelleme ile kişisel verinin değerini anlamış, onayladığı kutucukları okumaya başlamış, içerikleri karmaşık olsa da anlamaya, sorgulamaya çaba sarf etmiştir. İşte bir tıkla veya uygulamayı indirerek kişisel verilerinin işlenmesine dair pek çok hakkı bilmeden ya da önemsemeyen ya da zorunluluk gibi sebeplerle şirketlere teslim eden kullanıcılar için artık sorgulama dönemi başlamıştır. Ancak farkındalığı yüksek, haklarından haberdar olan bu bilinçli kitle için şirketlerin de bir adım atması ve meşru zemine

¹⁸⁵“Law, Our Rights and Protection”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-law-rights-and-protection> [Erişim Tarihi: 15.04.2023].

¹⁸⁶ “Our Global Operations”, WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-law-rights-and-protection> [Erişim Tarihi: 15.04.2023].

oturtması gereken kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik politikaları üzerine çalışmaları gerekmeğe başlamıştır.

Bu bağlamda sektörün öncüsü WhatsApp 4 Ocak 2021 politikasına üç adet daha güncelleme getirerek işe başlamıştır. 4 Ocak 2021 politikası temel alınarak protestoya sebep olan kısımlar törpülenmiş ve 22 Kasım 2021, 10 Mart 2022, 14 Kasım 2022 tarihli üç adet gizlilik politikası yayınlanmıştır. Bu güncelleme sözleşmelerinde 4 Ocak 2021 politikasından farklı olarak ele alınan kısımlar özellikle yasal zeminde veri sorumlusunun yükümlülükleri bakımından önemli gelişmeler içermektedir.

22 Kasım 2021, 10 Mart 2022, 14 Kasım 2022 tarihli gizlilik politikalarının giriş kısmı incelendiğinde; her üçünün de İrlanda Veri Koruma Komisyonu talimatıyla güncellendiği ve görüşmelerin uçtan uca şifreleme özelliği ile kilitlenmiş olduğu uyarısıyla başladığı görülmektedir. Ardından verilerin işlenmesi hususundaki yasal dayanakların artırıldığı ibaresine rastlanmaktadır. Avrupa bölgesinde GDPR hükümlerini yasal dayanak olarak gösteren şirket hangi verilerin, ne amaçla işlendiğini ve yöntemini liste şeklinde açıkladığını belirtmektedir.

Bu bağlamda incelenen güncellenmiş yeni gizlilik politikalarının ilgili başlıklarına (Bilgilerini Nasıl İşliyoruz ve İşlemenin Yasal Dayanakları) bakıldığında verilerin işlenme amaçlarının (neden ve nasıl) ve karşısında da o amaca ilişkin veri kategorilerinin uzunca bir liste halinde verildiği görülmektedir. Ancak 4 Ocak 2021'den farklı olarak "Yasal Yükümlülüğe Uyum" başlığı altında yer alan listelerde ilk kez konu temelinde kullanılan yasal dayanakların isimlerine ve karşılarında yer alan eşleştirilmiş bilgi kategorilerine rastlanmaktadır.¹⁸⁷ Her ne kadar veri sorumlusunun, her bir kişisel verinin hangi yasal dayanağa göre işlendiğini yasal mevzuatlara göre tek tek belirtmesi gerekse de WhatsApp şimdiye kadar hiçbir yerde zikretmediği mevzuat hükümlerini sözleşme metnine yazarak diğer uygulamalara göre bir adım öne geçmiştir. Metinde bahsi geçen mevzuat hükümleri aşağıda belirtilmiştir:

- *Medeni ve Ticari konularda; (AB) 1215/2012 sayılı Yönetmelik ve mahkeme emirleri.*
- *Cezai konularda; 2006 tarihli Ceza Adaleti Yasasının 6(1)(a) maddesi ile değiştirilen 1997 tarihli Ceza Adaleti (Çeşitli Hükümler) Yasasının 10. Bölümü.*
- *Tüketici konularında; 2014 İrlanda Rekabet ve Tüketiciyi Koruma Yasası.*
- *Kurumsal ve Vergilendirme konularında; 2014 Şirketler ve Vergi Yasası.*

¹⁸⁷ "How We Process Your Information and Our Legal Basis For Processing", WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20211122#privacy-policy-legal-basis-for-processing-data> [Erişim Tarihi: 14.04.2023].

- *Düzenleyici konularda; GDPR Hükümleri ve 2018 Genel Veri Koruma Yasası.*¹⁸⁸

Güncellenen bu sürümlerle veri mahremiyeti konusunda endişelenen kullanıcılarına eskiye nazaran daha fazla yasal ayrıntı veren WhatsApp'ın güvenlik ve gizlilik konusunda meşruiyet sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi bu durum veri sahibi kimseler için iyi bir gelişme olsa da ulusal ve uluslararası mevzuat hükümlerine göre hala yeterli değildir. Veri sahiplerinin kişisel verileri üzerindeki hak, yetki ve sorumluluklarına dair bilgileri arttıkça hem bireysel hem de kamu otoriteleri bazında veri sorumlularından talep edilen yasal iyileştirmelerin oranı da artacak gibi gözükmemektedir. Veri sorumlusu şirketlerin kişisel verinin gizliliğini ve güvenliğini sağlama yükümlülükleri veri sahipleri, devletler ve veri koruma otoritelerinin baskısıyla paralel olarak pozitif yönde gelişmektedir.

WhatsApp resmi internet sayfasında uygulama özellikleri, şirket yapısı, misyonu, amacı özellikle 4 Ocak güncellemesinden sonra popülerleşen ve hassaslaşan kişisel verilerin korunması konusunda önem arz eden gizlilik ilkeleri genel başlıklar altında açıklanırken kullanıcı sözleşmesi sayfanın en altında küçük puntolarla yazılmış şekilde bulunmaktadır.¹⁸⁹ 14 Kasım 2022 tarihli güncel Gizlilik Politikası'nda "Hizmet Koşulları" > "WhatsApp Yasal Bilgiler" > "Gizlilik Koşulları" sekmeleri takip edilerek metnin içinde aktif hücre olarak atıf yapılan Kullanıcı Sözleşmesi'nin yürürlük tarihi 4 Ocak 2021 olarak gözükmemektedir.¹⁹⁰

4 Ocak 2021 tarihli WhatsApp Hizmet koşulları metninde yer alan "Uygulamalarımız, hizmetlerimiz, özelliklerimiz, yazılımlarımız veya İnternet sitemiz aracılığıyla Hizmetlerimizi sağlayabilmemiz için, Hizmet Koşullarımızı ("Koşullar") kabul etmeniz gerekmektedir" ifadesi şimdiye kadar ele alınan veri aktarımı hususundaki tartışmaların da mihenk noktasıdır.

Çünkü kullanıcıların bu koşulu kabul etmesi ile hukuki sonuçları olan bir sözleşme doğmaktadır. Üstelik sözleşmedeki taraflardan birinin ediminin sadece veri sağlamak olduğu bu tarz ücretsiz hizmet sözleşmelerinde pek çok hukuka uygunluk sebebi

¹⁸⁸"Compliance With A Legal Obligation", WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-legal-basis-for-processing-data> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

¹⁸⁹ WhatsApp, (2009), <https://www.whatsapp.com/> [Erişim Tarihi:16.04.2023].

¹⁹⁰ "WhatsApp Terms Of Service", WhatsApp, <https://www.whatsapp.com/legal/terms-of-service-eea> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

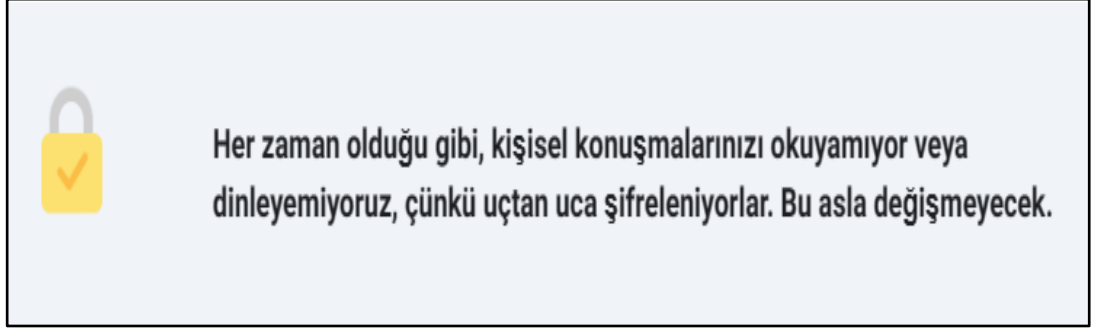
birlikte aranmaktadır. Burada sözü geçen kabul şartı, hukuka uygunluk sebeplerinden “açık rıza” unsurundan önce “sözleşmenin kurulması ya da ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla, sözleşmenin taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması” sebebidir. Çünkü açık rıza unsurunun meşru olması için öncelikle ilgili sözleşmenin tamamen anlaşılır, net ve şeffaf bir şekilde veri sahibi tarafından anlaşılmış olması gerekmektedir. Henüz anlaşıldığı belli olmayan bir veri sözleşmesinde aranan ilk kurucu unsur verilerin işlenmesinin gereğinin olup olmadığıdır. Amaçları, yasal dayanakları ve içerikleri belirtilerek işlenme gerekçeleri açıklandıktan sonra rıza unsuru şartına bakılması gereken ve hizmetin karşılığının doğrudan veri olduğu bu tarz sözleşmelerde hükümlerin çok açık şekilde belirtilmesi gerektiğinin de altı özenle çizilmelidir. 4 Ocak 2021 tarihli politika, ne eski ne yeni kullanıcılarına 2016’da olduğu gibi en azından reklam faaliyetleri amacıyla bile olsa Facebook’a veri aktarımını 30 gün içinde engelleme imkânı vermemiş, gizlilik koşullarını kabul etmeyen kullanıcılarına uygulamayı kullanmamak harici seçenek tanımamıştır. 2014 yılında şirket birleşmesi sürecinde bilgilendirme eksikliği yüzünden Avrupa Komisyonu’nca cezalandırılan veri sorumlusu platformun,¹⁹¹ 4 Ocak 2021 güncellemesi de dâhil mevzuata uygun açık, şeffaf ve net bir politika metni oluşturmak için herhangi bir çaba sarf ettiği görülmemektedir.

Zira 25 Ağustos 2016 tarihli ve 28 Ocak 2020 tarihli Hizmet Koşulları’nda da; “Uygulamamızı yükleyerek, uygulamamıza erişerek veya uygulamalarımızı, hizmetlerimizi, özelliklerimizi, yazılımlarımızı ya da İnternet sitemizi (toplu olarak "Hizmetler") kullanarak Hizmet Koşullarımızı ("Koşullar") kabul etmiş olursunuz” ifadesi yer almaktadır. Kabul edilen böyle bir sözleşmenin ne kadar açık rızaya dayanarak imzalandığı tartışmaya açıktır. Özgür iradeye ve seçme hakkı tanınmasına dayanan açık rıza beyanı WhatsApp’ın hizmet koşullarını açıkladığı kabul metnindeki bu ifade için çok da geçerli gözükmemektedir.

4 Ocak 2021 tarihli gizlilik politikası, bu tarihten sonra 22 Kasım 2021, 10 Mart 2022 ve 14 Kasım 2022’de olmak üzere tam üç kez güncellenerek son şeklini almıştır. Gizlilik metnine bu güncellemelerle gelen en önemli özellik kullanıcıların güvenlik ve

¹⁹¹ Yücedağ, Nafiye, Şehriban İpek Aşıkoğlu, Elif Beyza Akkanat Öztürk, a.g.e.

gizlilik endişelerine çare olmak adına eklenen mesajların uçtan uca şifrelendiğine dair uyarı metnidir.¹⁹²

Şekil 4.8: 4 Ocak 2021 Politikası Önemli Güncellemeler.

“Key Updates”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: November 14, 2022 <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-key-updates> [Erişim Tarihi:16.04.2023]. Çevrilmiştir.

Tüm hizmetler için geçerli olduğu açıklanan gizlilik politikası, özünde kullanıcı sözleşmesinin bir parçası olarak ele alınması gereken tamamlayıcı bir metindir. 4 Ocak 2021 tarihli WhatsApp Güvenlik politikasını “Gizliliğinize saygı DNA’mıza kodlanmıştır” şeklinde deklare eden şirket, kullanıcılarının mesajlaşırken güvenlik kaygısı yaşamaması adına 2016 yılında tamamlanan ‘Uçtan Uca Şifreleme’ (E2E) özelliğini devreye soktuğunu belirtmiştir. İlk kez 22 Kasım 2021 tarihli güncellemede yer alan uçtan uca şifreleme özelliği duyurusu bundan sonra gelen güncelleme metinlerinde de yer almaya devam etmiştir. Bu özellik sayesinde mesaj içeriklerinin yanlış kişilerin eline geçmesine ve WhatsApp sunucularında dahi saklanmasına izin verilmemekte, herhangi bir aktifleştirmeye gerek kalmadan otomatik çalışan bu özellik ile mesajların içeriğinin ne WhatsApp ne de üçüncü kişilerce okunamadığı ve dinlenemediği yinelenmektedir.¹⁹³

Gizlilik ve güvenlik konusunda Signal uygulamasının çalışma şekli olarak benimsediği ve uygulamasından daha fazla tanınan Signal Protokolü’nü kullanan WhatsApp, kullanıcılarına gizli, hızlı ve basit bir güvenlik kalkanı oluşturmayı amaçladığını açıklamıştır.

¹⁹²“Key Updates”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: November 14, 2022, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-key-updates> [Erişim Tarihi:16.04.2023].

¹⁹³ “WhatsApp Security Advisories”, WhatsApp, <https://www.whatsapp.com/security/advisories> [Erişim Tarihi: 29.03.2023].

Resmi sayfa tarafından yönlendirilen 4 Ocak 2021 tarihli “WhatsApp Gizlilik Politikası”, yasal bilgilendirme ile başlamaktadır. Kullanıcılarını Avrupa bölgesinde yaşayan ve yaşamayanlar şeklinde ikiye ayırmaktadır; Avrupa bölgesinde yaşayan kullanıcılara WhatsApp Ireland Limited hizmetleri, Avrupa Bölgesi dışında yaşayan kullanıcılara ise farklı ‘Hizmet Koşulları ve Gizlilik Politikası’ içeren WhatsApp LLC (WhatsApp Limited Liability Company) hizmetleri sunmaktadır.¹⁹⁴ Aynı ibarelere 14 Kasım 2022 tarihli son güncellemede de rastlanmaktadır.¹⁹⁵

Bu ayrımın nedeni diğer güncellemelerde de bahsedildiği üzere Avrupa Birliği vatandaşlarına ait verilerin Genel Veri Koruma Tüzüğü kapsamında olmasıdır. Türkiye’nin dâhil olduğu Avrupa Birliği dışındaki WhatsApp kullanıcıları grubuna ait kişisel verilerin işleme usulünde GDPR ya da benzeri bir yasal mekanizma işletilmediği için bu kullanıcıların bilgileri sistem tarafından otomatik olarak talep edilmekte ve işlenmektedir. Şirket hizmet sağlamak genelinde veri toplaması gerektiğini açıklayarak bu verileri üç kategoriye ayırmıştır. Hizmet sunabilmek adına en azından cep telefonu numarası gibi belli başlı temel bilgileri toplamak zorunda olduğunu bildiren platform, kullanıcılardan toplanan verilerin hizmet türüne göre değişiklik gösterdiğini ifade etmektedir.¹⁹⁶

Bu bağlamda kullanıcılardan toplanan bilgiler son güncellemelerle eklenen ve çıkarılan metinlerle birlikte Tablo 4.3’te belirtildiği şekilde üç grupta değerlendirilmektedir.

¹⁹⁴ “Key Updates”, WhatsApp Privacy Policy, Effective Date: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 27.04.2023].

¹⁹⁵ “Key Updates”, WhatsApp Privacy Policy, Last Modified: November 14, 2022, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-key-updates> [Erişim Tarihi: 16.04.2023].

¹⁹⁶ “Information We Collect” WhatsApp Privacy Policy, Last modified: November 14, 2022 <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-information-we-collect> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

Tablo 4.3: Toplanan Verilerin Son Güncellemelere Göre Kategorilendirilmiş Versiyonu.

1.Grup	2.Grup	3.Grup
Kullanıcıların Sağladığı Bilgiler	Otomatik Olarak Toplanan Bilgiler	Üçüncü Taraf Bilgileri
- Hesap bilgileri - Teslim edilmeyen mesajlar ve medya mesajları/MMS - Bağlantılar - Durum bilgisi - Topluluk ve Grup Bilgisi (14 Kasım güncellemesi) - İşlem ve ödeme verileri - Müşteri desteği ve diğer iletişimler. - Hesap Erişim Bilgileri (14 Kasım güncellemesi)	- Kullanım ve kayıt bilgileri - Günlük ve sorun giderme bilgileri (14 Kasım güncellemesi) - Cihaz ve bağlantı bilgileri - Konum bilgileri - Çerezler. - Kullanıcı seçenekleri(14 Kasım güncellemesi) - Kimlik doğrulama bilgileri (14 Kasım güncellemesi)	- Başkalarının sizin hakkınızda sağladığı bilgiler - Kullanıcı raporları - WhatsApp'taki işletmeler - Üçüncü taraf hizmet sağlayıcıları (14 Kasım güncellemesi ile kaldırılmıştır)¹⁹⁷ - Üçüncü taraf hizmetleri
Bu bilgiler kullanıcıların platformdaki kullanmak istedikleri hizmetleri tercih etmeleri doğrultusunda uygulamanın ilgili hizmeti sağlaması için WhatsApp ile paylaşılabilecek bilgiler arasında yer almaktadır: Profil adı, cep telefonu, kredi kartı bilgisi, e-posta adresi, durum bilgisi vb.	Bu bilgiler uygulamayı kullanabilmek için gerekli izinleri vermeye rıza gösterdiğimiz bilgiler arasında yer almaktadır: Uygulamada ne zaman çevrimiçi olduğunuz, uygulamayı yüklediğiniz cihazın işletim sistemi, mobil şebekesi, dil ve saat dilimi, konum özelliğini kullanmak istediğinizde konumu vb.	Uygulamayı kullanırken kurmuş olduğumuz iletişim ağları sürecinde üçüncü taraf aktörler tarafından sağlanan bilgiler bu kısımda yer almaktadır: Dâhil olunan gruplar, etkileşim kurulan işletmeler veya rehberinde kayıtlı olduğunuz bir başka kullanıcı aracılığıyla paylaşılan cep telefonu bilginiz, şikâyet edilme durumlarında incelenmeye alınan tarafların kullanıcı bilgileri, hizmet iyileştirmesi teknik ve siber destek gibi konular için yapılan araştırma, anket, istatistiklerde kullanılan veriler, iCloud, Google Drive gibi üçüncü taraf veri depolama hizmeti sağlayan bir özellik kullandığınızda paylaşılan bilgileriniz vb.

“Information We Collect” WhatsApp Privacy Policy, Last modified: November 14, 2022, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-information-we-collect> [Erişim Tarihi: 30.03.2023]. Çevrilmiştir.

¹⁹⁷ “Information We Collect”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: November 14, 2022, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-information-we-collect> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

Tablo 4.3.’te, Tablo 4.2’de açıklanan kategorilere ayrılmış bilgilere 4 Ocak 2021 tarihinden sonra yapılan güncellemeler eklenmiştir. WhatsApp platformunun kullanım sözleşmesini onaylayan kullanıcılardan elde ettiği veri kategorilere aynı kalmış ancak Kullanıcıların Sağladığı Bilgiler kategorisine; Topluluk ve Grup Bilgisi ile Hesap Erişim Bilgileri eklenmiştir. Otomatik Olarak Toplanan Bilgiler kategorisine; Günlük ve sorun giderme bilgileri, Kullanıcı seçenekleri ve Kimlik doğrulama bilgileri eklenmiştir. Üçüncü Taraf Bilgileri kategorisinde ise Üçüncü taraf hizmet sağlayıcıları bilgisi kaldırılmıştır.

Platform kullanıcıların verilerini nasıl kullandığını, öncelikle hizmet sağlamak ardından daha iyi hizmet verebilmek ve yeni hizmetler geliştirmek, özelleştirmek, desteklemek, pazarlamak, çerezleri, deneyimleri iyileştirmek şeklinde açıklamıştır. Yöntem olarak ise yürürlükteki yasalara tabi, kullanıcı tercihleri doğrultusunda, emniyet ve güvenlik tedbirleri altında, gerektiğinde kullanıcılarına hizmetleri hakkında bilgilendirici içerikler göndermek ve izin verilen ölçüde üçüncü taraf kurumsal işletmelerin kullanıcılarla bağlantıya geçmesine olanak sağlayan bir yol izlediğini belirtmiştir. Web sitesinde henüz üçüncü taraf bant reklamlarına izin vermeyen uygulama bu yöntemin gelecekte olması ihtimaline açık kapı bıraktığını belirtmektedir.¹⁹⁸

Meta şirketlerinin bir parçası olduğunu ve onlarla çeşitli hizmet başlıkları altında bilgi paylaştığını açıklayan platform, 4 Ocak 2021 politikasında çok fazla ayrıntıya girmemiştir.

Ancak 14 Kasım 2022 güncellemesinde ABD, İrlanda, İspanya, Birleşik Krallık, İsrail, Almanya, Singapur’dan kendisine hizmet sağlayan Meta Şirketleri’nin hangi konularda destek sağladığını ayrıntılarıyla açıklamıştır. Toplanan verilerin hangi amaçla hangi menşe ülke Meta şirketi ile paylaşıldığı politika metnine eklenmiştir.¹⁹⁹

¹⁹⁸ “How We Use Information”, WhatsApp Privacy Policy, Effective Date: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

¹⁹⁹ “How We Work With Other Meta Companies”, WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-how-we-work-with-other-meta-companies> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

Kullanıcı bilgilerinin yönetilmesi hususunda cep telefonu, profil adı, profil resmi, kişi, grup ve toplu mesaj listeleri ve WhatsApp hesabını silme gibi seçeneklerin kullanıcının tercihi bırakıldığını ve ayarlar menüsünden manuel kontrol edilebileceğine içeren metin, kullanıcılara ait bilgilerin saklanması hususunun gizlilik politikasında yer alan meşru amaçlar doğrultusunda ve yasal zorunluluklar kapsamında yürütüldüğü açıklanmıştır.²⁰⁰

Bu bağlamda “Hukuk, Haklarımız ve Koruma” başlığı altında aşağıdaki durumlar söz konusu olduğunda WhatsApp’ın topladığı bilgilere erişim hallerinin istisnaları sıralanmış, bu gibi durumlarda iyi niyet ve bilginin gerekli olduğuna kanaat getirilmesi durumunda verilere erişim sağlandığı, korunduğu ve paylaşıldığı açıklanmıştır. Bu haller:

1. *Yasal işlemler veya devlet taleplerine yanıt verilmesi hali.*
2. *İhlal durumunda bunların soruşturulması hali*
3. *Yasadışı faaliyetlerin, teknik sorunların ve güvenlik sorunlarının tespit edilmesi hali*
4. *Son olarak da ölüm ve muhtemel yaralanmaları önlemek dâhil kullanıcıların hakları, mülkiyetleri ve güvenliklerinin korunması hali.*²⁰¹

Dünya çapında iletişim kurma ağı olan ve 2 milyar aktif kullanıcıya sahip WhatsApp anlık mesajlaşma uygulaması, Meta şirketlerinin küresel altyapısını ve veri merkezlerini kullanmakta olduğunu, veri paylaşımlarının küresel iletişim amaçlı yapıldığını ve küresel çapta sürekli güncellenen bir gizlilik politikası uyguladığını açıklayarak 4 Ocak 2021 tarihli gizlilik politikasını sonlandırmıştır.

Ancak hâlihazırda 14 Kasım 2022 tarihli güncellenmiş sürümünü kullandığımız 4 Ocak 2021 tarihli gizlilik politikası, ayrıntılı içeriklere sahip 14 başlıktan oluşan, kullanıcının ihtiyacına göre soru sorma yöntemi kullanılarak samimi bir üslupla hazırlanmış, okuma kolaylığı sağlamak için metnin içinde diğer konulara aktif link açılmış, kullanıcı ve veri sorumlusunun hak, sorumluluk ve yükümlülüklerine oldukça ayrıntılı şekilde yer verilmiş bir metin olarak gözükmemektedir. Pek çok kez tekrara düşmüş ve özünde yasal mevzuat hükümlerini, hak ve sorumluluklarını bilmeyen kullanıcılar için pek de yapıcı ve yardımsever bir politika metni olarak

²⁰⁰“Managing and Retaining Your Information”, WhatsApp Privacy Policy, Effective Date: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

²⁰¹“Law, Our Rights and Protection”, WhatsApp Privacy Policy, Effective Date: January 4, 2021, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

gözükmemektedir. Metin içinde atıf yapılan aktif linklerle kullanıcının tek seferde okuyamayacağı kadar yorucu ve karışık hale getirilmiştir.

14 Kasım 2022 tarihli güncellemede ise WhatsApp Protestosu Sonrasında Yapılan Güncellemeler başlığımızda belirtildiği üzere “Bilgilerinizi Nasıl ve Neden İşliyoruz ve İşlemenin Yasal Dayanağı” başlığı altında hangi verilerin, ne amaçla ve hangi yasal dayanağa istinaden açıklandığı ayrıntılı bir liste şeklinde kullanıcılarla paylaşılmıştır.²⁰²

4 Ocak 2021 tarihli gizlilik sözleşmesinden sonra yapılan güncellemeler göstermektedir ki WhatsApp kişisel verilerin güvenliği ve gizliliği endişeleri karşısında yasal mevzuata dayalı politika güncellemelerine yoğunlaşmıştır.

Özellikle son güncelleme sözleşmesinde mevzuatta yer alan kişisel verilerin işlenmesi için aranan hukuki şartlardan; kanunda sınırlı olarak sayılan açık rıza unsuru, yasal bir yükümlülüğe uyma hali, sizin veya başka bir kişinin hayati çıkarlarının korunması hali, meşru menfaat halleri²⁰³ kapsamına giren verilerin işlenme amaç ve gerekçeleri açıklanarak meşruluk konusunda uygulamaya getirilen eleştiriler bertaraf edilmeye çabalanmıştır.

Kullanıcı verilerinin saklanması ve saklanma süreçleri konusunda da ayrıntılı yer veren 14 Kasım güncellemesine göre kullanıcı verileri; çeşitli hizmetleri sağlamak amaçlı yasal talepler, şikâyetler, güvenlik, operasyonel ihtiyaçlar, GDPR Tüzüğü ve AB Direktifi 2002/58/EC uyarınca hesap ömrü ve 30-60-90 günlük sürelerle saklanabilmektedir.²⁰⁴ Yasal mevzuatların isimlerinin yazılması ve sürelerin belirtilmesi bu sözleşmede dikkat çeken en önemli ayrıntılardandır.

Hesap yönetim süreci, hesabın silinmesi ve küresel operasyonlar başlıklarında 4 Ocak 2021 politikasına eklenecek bir bilgi vermeden güncellemeyi kapatan WhatsApp, 4

²⁰² “How and Why We Process Your Information And Our Legal Basis For Processing”, WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-legal-basis-for-processing-data> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

²⁰³ a.g.k., Md.5.

²⁰⁴ “Retention of Your Information”, WhatsApp Privacy Policy, <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-retention-of-your-information> [Erişim Tarihi:27.04.2023].

Ocak 2021 tarihli politikasına yaptığı son güncelleme ile diğer uygulamalara kıyasla hukuken büyük fark yaratmış gözükmektedir.

Anlık mesajlaşma uygulamalarından da öte tüm sosyal medya mecralarında veri güvenliği konusunda kullanıcılarda endişe ile birlikte farkındalık da yaratan 4 Ocak 2021 tarihli politika, pek çok devleti ve devlet üstü örgütleri yasal düzenlemeler konusunda tetiklemiştir. Platform güncellemeleri ile her ne kadar yasal mevzuat adına tamamen yeterli bir içerik sağlamış olmasa da en azından kişisel verilerin işlenmesi sürecinde yasal adımların başlangıcını atmış sayılmaktadır.

4.2. Telegram

Telegram, 2013 yılında Rus programcılar Paul ve Nikolai Durov kardeşler tarafından WhatsApp'a alternatif olmak üzere yazılmış; metin mesajı, ses, video, fotoğraf ve dosya gibi paylaşımlara izin veren ücretsiz bir anlık mesajlaşma uygulamasıdır. Başlıca rakibi olan WhatsApp'ın 2021 yılında gizlilik ayarlarını değiştirme kararı alması üzerine sadece 72 saat gibi kısa bir sürede 25 milyondan fazla insan tarafından indirilmiş ve Ocak ayı itibarıyla 500 milyon aktif kullanıcıya ulaşmıştır.²⁰⁵

Sensor Tower'in verilerine göre 1-31 Ocak 2021 tarihleri arasında 63 milyondan fazla indirilme rakamına ulaşan Telegram, dünyada 2021 yılı Ocak ayı içinde en çok indirilen oyun dışı uygulama olmuştur.²⁰⁶ Dünyanın en popüler uygulamalarından biri haline gelen Telegram sadece 2021 yılında 430 milyon kez indirilerek 2014 yılından 2021'e dek kümülatifte 1 milyar indirme rakamını aşmıştır.²⁰⁷ 2022 yılında dünyada en çok indirilen 5 uygulamadan birisi olan Telegram, 2023 yılında aylık 700 milyondan fazla aktif kullanıcı sayısına erişmiştir.²⁰⁸

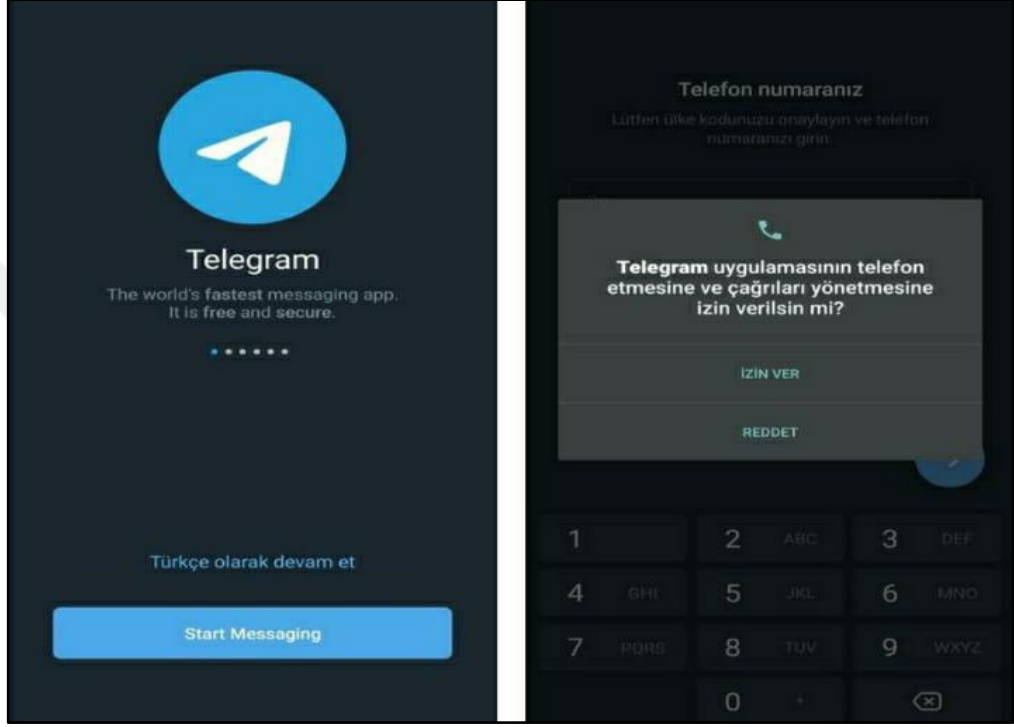
²⁰⁵ Stan Schroeder, "Telegram Hits 500 Million Active Users Amid WhatsApp Backlash" <https://mashable.com/article/telegram-500-million?europa=true> [Erişim Tarihi:31.03.2023].

²⁰⁶ "Top Apps Worldwide for January 2021 by Downloads," Sensor Tower Blog, <https://sensortower.com/blog/top-apps-worldwide-january-2021-by-downloads> [Erişim Tarihi:12.04.2023].

²⁰⁷ Mansoor Iqbal, "Telegram Revenue and Usage Statistics (2023)", <https://www.businessofapps.com/data/telegram-statistics/> [Erişim Tarihi:31.03.2023].

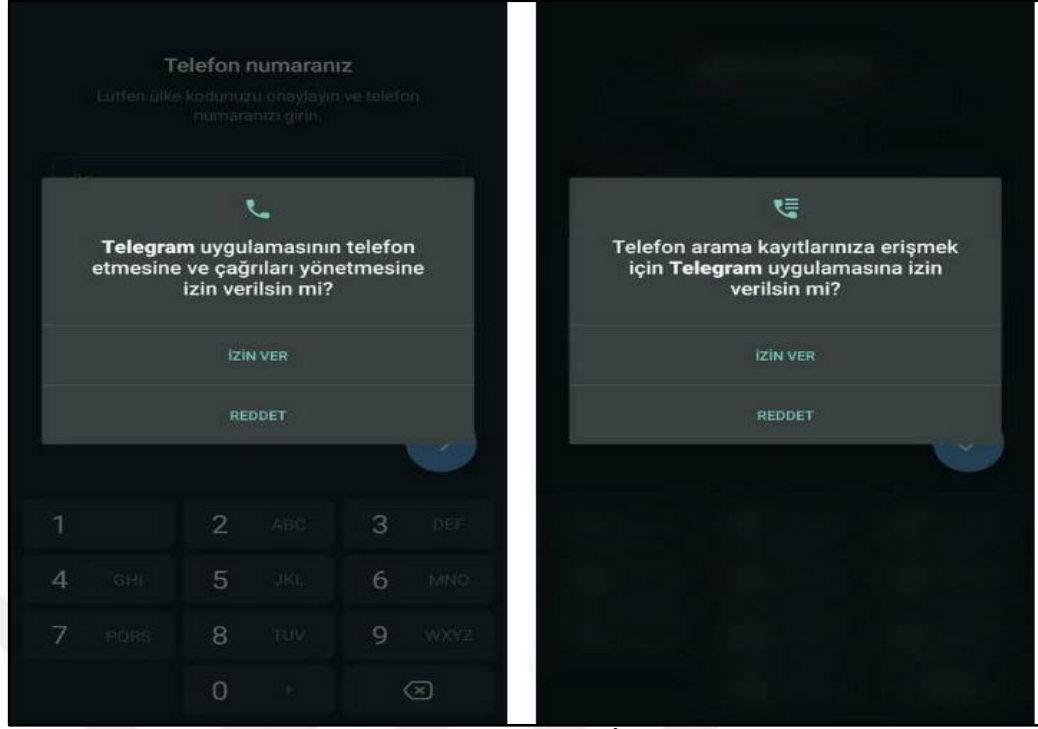
²⁰⁸ "700 Million Users and Telegram Premium", Telegram, <https://telegram.org/blog/700-million-and-premium/tr?ln=a> [Erişim Tarihi:31.03.2023].

Alternatif anlık mesajlaşma uygulamalarından Telegram'ı kullanmak isteyenlerin uygulamayı indirdikten sonra yapmaları gereken ilk adım aramalara izin vererek ülke kodu ile birlikte cep telefonu numarası girerek sisteme kayıt olmaktır. Ardından Telegram uygulamasının telefon etmesine ve çağrılarını yönetmesine izin verilsin mi, gibi uyarılara izin vererek numara doğrulama aşamasına geçilmektedir.

Şekil 4.9: Telegram Uygulaması İndirme Aşaması (1).

Telegram'ın arama ve çağrılarını yönetmesine dair gelen uyarılara da izin verilerek SMS olarak gelen kod ilgili alana girildiğinde uygulama kullanıma hazır hale gelmektedir. Hakeza bu aşamalarda reddet seçeneği seçildiğinde kullanıcılar tekrar telefon numarası onay sayfasına geri döndürülmekte ve telefon arama kayıtları ile ilgili onay uyarıları ekranda defalarca belirmektedir.

Şekil 4.10: Telegram Uygulaması İndirme Aşaması (2).

Bu süreçlerin tamamında kullanıcılar hiçbir kullanıcı sözleşmesi, protokol vb. imzalamak veya onay kutucuğuna tik atmak gibi bir prosedürle karşılaşmamaktadır. Kısaca, kullanıcılar platforma kayıt oldukları andan itibaren platformun tüm kullanım koşullarını otomatik olarak kabul etmiş sayılmaktadır. Kullanıcılar, Telegram gizlilik politikasına uygulamayı yükledikten sonra ayarlar menüsünden ulaşabilmektedir.

St. Petersburg’ tan politik nedenlerle ayrılan platformun merkezi yasal olarak Londra’da, faal olarak ise Dubai’dedir. Ayrıca Berlin ve Singapur’da da üsleri bulunan platform, kurduğu bu çok merkezli sistemi lehine kullanarak açıklamaktadır. Özellikle veri güvenliği noktasında bulutta saklanan günlük mesajların sızdırılmasına yönelik eleştirileri; “dünyanın farklı noktalarında birden fazla veri merkezinde depolanan verilere hem üçüncü kişilerin hem de resmi kurumların ulaşması için birden fazla ülke mahkemesinin devreye girmesi gerekmektedir”, şeklinde cevaplarla karşılamaktadır.²⁰⁹

²⁰⁹Beyza Büyükağaçcı, “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları ve Kişisel Veriler”, <https://www.kocav.org.tr/2022/08/24/anlik-mesajlasma-uygulamalari-ve-kisisel-veriler/> [Erişim Tarihi: 18.04.2023].

Telegram uygulaması, sahipli yazılım olarak anılan WhatsApp ve BiP 'ten farklı olarak açık kaynak kodla yazılmıştır. Normalde açık kaynak kodlu yazılıma sahip uygulamalarda, yazılım kodunun herkese açık olması, bu kodun geliştirilebilir ve aynı zamanda siber güvenlik uzmanları tarafından da denetlenebilir bir mekanizmaya sahip olması anlamına gelmektedir. Günümüzdeki pek çok internet teknolojisinin altyapısı ve dijital hizmetlerin çoğu da açık kaynak kodlu lisansa sahip yazılımların bizlere birer armağanıdır. Çünkü açık kaynak kod lisansına sahip yazılımlarda; lisans ücreti almak yerine kodun geliştirilmesine yönelik kolektif çabalar desteklenmekte ve işbirliği ile daha iyi ve kaliteli yazılımların geliştirilmesi kolaylaşmaktadır. Sisteme dönüştürülebilir, yeniden kullanılabilir bir standart getiren bu kodlama sistemi, maliyet ve zamandan tasarruf edilerek yaratıcılığı, inovasyon sürecini geliştirmeye kaydırmaktadır. Hem özel şirketlerin hedeflerine ulaşması hem de kamu yararı için oluşturulan pek çok açık kaynak yazılım, birilerinin o açık kaynak kodu geliştirmesi, değiştirmesi hem de var olan hataları bulup düzelterek daha iyisini yapmasına imkân vermesiyle teknoloji dünyasının çehresini değiştirerek geçmişten günümüze değin çok büyük katkılar sağlamıştır.²¹⁰

Ancak Telegram uygulaması şimdiye kadar açık kaynak kod lisansına sahip bir uygulama olduğu için illegal ve manipülasyona açık içerikler ile kötü niyetli faaliyetlerin merkezi olduğuna dair pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Uygulamanın kullanım şartlarında “yasal olmayan amaçlarla kullanılmayacağı” hükmüne yer verilmiş olsa da kullanım şartında yazan her maddenin kanun hükmü gibi birebir uygulanacağını garantisinin olmaması bu eleştirilerin dozunu daha da artırmaktadır. Ayrıca diğer bir önemli ayrıntı ise uygulama, açık kaynak kodlu olmasına rağmen güvenlik konusunda kendi geliştirdiği ve sadece Telegram tarafından kullanılan kapalı kaynak MTProto şifreleme protokolünü²¹¹ kullanmaktadır. Ancak Telegram’a özel yazılan bu el yapımı protokol, açık kaynaklı Signal Protokolü gibi genel geçer ve güvenilirliği kanıtlanmamış olduğundan ve sistemin dışından uzmanlarca test edilme

²¹⁰Amanda Brock, “What Is Open Source, and Why Does It Matter Today?”, <https://www.openaccessgovernment.org/open-source-technology/129261/#:~:text=Today%20open%20source%20has%20changed,trying%20to%20do%20everything%20yourself> [Erişim Tarihi: 31.03.2023].

²¹¹“MTProto Mobil Protokolü”, Telegram, <https://core.telegram.org/mtproto> [Erişim Tarihi: 31.03.2023].

imkânı bulunmadığından Telegram’a dair güvenlik endişelerini ortadan kaldırmaya yetmemiştir.

Telegram uygulamasının güvenlik ve gizlilik odaklı politikalarına dair diğer bir eleştiri ise uçtan uca şifreleme özelliğini sadece gizli sohbetler sekmesinde uygulamasıdır. Bunun anlamı günlük mesajlaşma trafiğindeki içeriklerin ek bir koruma katmanı ile şifrelenmediği yani gizli sohbet sekmesindeki gönderen ve alıcı trafiğinin arasına günlük sohbette Telegram sunucularının girmesi demektir.

Gizli sohbetlere kendisinin dahi erişiminin olmadığını açıklayan platform günlük sohbet içeriklerinin şifreleme anahtarlarına sahip gözükmemektedir. Teoride gönderici tarafından şifrelenen mesajlar çözülmek üzere Telegram sunucularına gönderilmekte buradan da son şifre çözücü olan alıcının cihazına gönderilmektedir. Bu denkleme göre Telegram normal sohbetlere erişebilmektedir. Ancak platform bu iddialara karşı yürüttüğü ‘saklanan mesajlara veya şifre çözme anahtarlarına ulaşmak için ancak pek çok mahkeme emrine ihtiyaç olduğu’ şeklindeki veri güvenliği politikasını savunmayı ısrarla sürdürmektedir.²¹²

Bu bağlamda gizli sohbetler ve günlük sohbetler arasındaki temel farklar şu şekildedir:²¹³

- *Günlük Sohbet: (Gönderici-Sunucu-Alıcı)*
Telegram bulutta depolanır, cihazlar arası senkronize yapılabilir, yönlendirilebilir çok sayıda insanla sohbet imkânı sağlar.
- *Gizli Sohbet: (Gönderici-Alıcı)*

Cihazınızda saklanır, geri okuma koruması sağlar, uçtan uca şifreleme özelliği, mesajın ömrünü ayarlama imkânı, mesaj içerikleri iletilemez, mesajlar senkronizedir; biri silerse diğer taraftan da silinir. Mesajlar kendi kendini imha edebilir, ekran görüntüsü almak ve kaydetmek yasaktır, birebir görüşme sağlar, yönlendirilmez.

Bulut tabanlı, reklamsız ve ücretsiz bir siber hizmet uygulaması olan Telegram kendini kullanımı oldukça basit, kendini yok etme özelliğine sahip uçtan uca şifrelenen gizli mesajlaşma ağı bulunan, hem telefon hem webden kullanıma uyumlu, dünyanın pek

²¹²Salih Eray Okan, “WhatsApp, Telegram, Signal/ Gerçekte Hangisi Daha Güvenli?”, <https://hwp.com.tr/whatsapp-telegram-signal-gercekte-hangisi-daha-guvenli-172365> [Erişim Tarihi: 01.04.2023].

²¹³“Telegram Secret Chat: How It Is Different From Regular Chats”, Gadgets Now, <https://www.gadgetsnow.com/social/telegram-secret-chat-how-it-is-different-from-regular-chats/articleshow/80280228.cms> [Erişim Tarihi:01.04.2023].

çok yerinde sunucusu olduğu için diğer uygulamalardan daha hızlı, 2 GB'a kadar medya gönderme gücüne sahip, açık kaynak kod özelliği ile geliştirilmeye açık, ücretsiz ve güvenli, diğer uygulamalara nazaran 200.000'e kadar kişiyle sohbet etmeyi sağlayan grup odaları ile daha sosyal ve kişiye özel haber kanalları ile etkileyici bir siber hizmet olarak tanımlamaktadır. Telegram, WhatsApp ile aynı pek çok özelliğe sahip olsa da algoritma sistemi olarak WhatsApp'tan tamamıyla farklıdır. Telegram'ı WhatsApp'tan ayıran temel özellikler şunlardır:

- *Gizli sohbet odaları, tekli ve grup sohbet odaları*
- *Gruplara ayrıcalıklı yönetici atama, bot yönlendirme imkânı*
- *Grup üye kapasitesi 200bine kadar kullanıcı destekli*
- *Gruba daha fazla üye için katılım daveti linki oluşturma*
- *Sadece gizli sohbetler için uygulanan uçtan uca şifreleme özelliği*
- *Kendini imha eden süreli mesajlar, iz kalmadan iki taraftan da senkronize silinebilen mesajlar, sabitlenen mesajlar*
- *Mesajları içeriklere göre derleme/klasörleme ve favori mesajları kaydetme ve platformda en üstte tutma*
- *Konuşma geçmişini karşılıklı temizleme veya gruplarda kalıcı geçmişi herkese açık yapabilme*
- *Telegram kanalları, herkese açık ve (Twitter'a benzeyen sosyal ağ kısmı) sınırsız sayıda abonesi olabilir*
- *Kendi kanalını oluşturma veya ilgi alanınıza özgü grupları ara kısmından bulma*
- *Telefon numarası bilmediğimiz kullanıcılar ile kullanıcı adı ile görüşme, telefon numarası gizleme imkânı*
- *Ekran görüntüsü (ScreenShot) alınma uyarısı gibi özellikleri*
- *2 GB'a kadar dosya gönderme (zip, doc, mp3vb.),*
- *Kullanıcılara özel içerik gönderen bot hesaplar: Hava durumu, makale vb.*
- *İçerik üreticilere kanallara abone olarak mesaj gönderme imkânı sağlama*
- *Farklı bir telefon numarasından hesap açma*
- *Dosyaları indirmeden iletme özelliği*
- *Bulut depolama alanına sahip olduğu için mesajları yedekleme ve geri yükleme gibi sınırsız sunucu depolama imkânı (gizli sohbetler hariç)*
- *WhatsApp'ta bir kez oynatılabilen animasyon çıkartmalar, Telegram'da daha az şarj, depolama alanı kullanarak hızlı ve yüksek kalitede sunulmaktadır. Ayrıca kullanıcılar kendi çıkartmalarını oluşturabilmektedir.*²¹⁴

Bulut tabanlı, ücretsiz bir siber uygulaması olan ve öyle kalacağının taahhüdünü veren Telegram, şimdilik reklamsız olsa da ilerleyen dönemlerde uygulamanın sosyal ağ ayağı olarak belirtilen kanallarda reklam almaya başlayacağını açıklamıştır. Gizlilik politikası ile pek çok kullanıcıya güvenlik konusunda daha cazip gelen platform web sitesinde şimdiye kadar hükümetler de dâhil hiçbir partiyle veri paylaşmadığını, veri güvenliği başlığı altında ise Avrupa ve Birleşik Krallıkta 'ki kullanıcıların verilerini GDPR hükümlerine göre topladıklarını ifade etmiştir. Ancak uygulamayı kullanmak

²¹⁴“WhatsApp ve Telegram: Karşılaştırmalı Analiz”, Edubirdie, <https://edubirdie.com/examples/whatsapp-vs-telegram-comparative-analysis/> [Erişim Tarihi: 01.04.2023].

isteyenlerin çerez politikasına açık rıza ile kabul vermemeleri halinde uygulamayı kullanamama durumları söz konusudur.²¹⁵

Güvenlik konusunda duyulan endişelere verilen yanıtlar arasında “Cihazınız Cebinizde Olduğu Sürece Telegram’ınız Güvendedir” ifadesini kullanan Telegram iddiasını sistemdeki açıkları yakalamak üzere düzenlediği yarışmalarla da sürdürmüştür. 2014 yılının başında Telegram, mesajlaşma trafiğine ait şifreleme algoritmalarında bir açık bulmak üzere tüm bilgisayar korsanları ve güvenlik uzmanlarını Telegram’ın şifrelerini çözmeye ve sistemdeki güvenlik açıklarını bulmaya davet etmiş ancak yarışmanın bir kazananı olmamıştır. Aynı yılın Kasım ayında düzenlenen 2. yarışmada ise Telegram’ın şifrelemesini kırabilene \$300.000 ödül vereceği açıklanmış ancak yine bir kazanan çıkmamıştır.²¹⁶

4.2.1. Telegram Kullanım Şartları

Pek çok ülkede milyonlarca kullanıcısı bulunan anlık mesajlaşma uygulaması Telegram, veri mahremiyetinin gündemin ilk sıralarında yer aldığı dijital dünyanın en önemli aktörleri arasında yer alırken bunun gerektirdiği sorumlukları da yerine getirmek için platformu daha güvenilir kılmak adına sürekli güncellemeler yapmaktadır. Hizmet iyileştirmesi ve gizlilik korkusu konusunda özellikle rakibi WhatsApp’ın 2021 güncellemesinin ardından gözlerin kendisine çevrildiği Telegram, kriz anını fırsata çevirecek pek çok hamle yapmış ve dünya devleri arasında ismini duyurmayı başarmıştır.

10 yaşında genç bir şirket olan Telegram, güvenlik ve gizlilik konusundaki şirket felsefesini; “İnsanların güvenilmeyi hak eden zeki ve iyi varlıklar olduğundan yola çıkarak onların düşüncelerini özgürce paylaşmayı, iletişim kurmayı ve bunu sağlayacak araçları yaratmayı hak ettiklerine inanıyoruz”²¹⁷ şeklinde açıklamaktadır.

Uygulamayı indirme aşamasında hiçbir kullanıcı sözleşmesi ile karşılaşmayan kullanıcılar, web sitesi üzerinden ana sayfada yer alan “Gizlilik”, mobil sürümünde ise

²¹⁵ Büyükağaçcı, a.g.e.

²¹⁶“\$300.000 for Cracking Telegram Encryption”, Telegram, <https://telegram.org/blog/cryptocontest?setln=tr> [Erişim Tarihi:28.04.2023].

²¹⁷Sinan Küstür, “Telegram’ın Aylık Aktif Kullanıcı Sayısı 200 Milyona Ulaştı”, <https://www.teknoblog.com/telegram-aylik-aktif-kullanici-sayisi-200-milyon/> [Erişim Tarihi: 02.04.2023].

“Ayarlar > Gizlilik Politikası” sekmelerine tıklayarak Telegram gizlilik politikasına ulaşabilmektedir. Diğer uygulamalardan da aşına olunan gizlilik politikası ve kullanım koşulları metninin birlikte değerlendirilmesi hususu göz önüne alındığında Telegram gizlilik politikası metninde de kullanım koşulları sayfasında “Telegram’a kaydolarak, Gizlilik politikamızı kabul etmiş ve şunları yapmamayı kabul etmiş olursunuz” ifadesi ile karşılaşılmaktadır. Yani BiP ve WhatsApp uygulamasında olduğu gibi uygulamaya cep telefonunu girerek kaydolan her kullanıcı hizmet şartlarını otomatik olarak kabul etmiş sayılmaktadır. Bu bağlamda kullanıcıların uygulamayı hangi şartları kabul ederek kullandıklarını açıklayan “Kullanım Şartları” ve onunla birlikte kabul edilmiş farz edilen “Gizlilik Politikaları” platforma üye olurken hatta öncesinde değerlendirilmesi gereken iki önemli protokol metindir.

Gizlilik politikası metninde Kullanım Şartları’na yapılan atıfla geçiş yapılan başlıkta uygulamaya kayıt olan kullanıcıların ‘yapma ve yapmama’ yükümlülüklerine değinilmektedir. Kullanıcılar tıpkı gizlilik politikasını önden kabul ettikleri gibi; uygulama üzerinden spam göndermeme veya kullanıcıları dolandırmama, herkese açık kanallarda ve/veya botlarda şiddeti teşvik etmeme, illegal pornografik içerikleri yayınlamama koşullarını da kabul ederek uygulamayı kullanmayı kabul etmek zorundadır. Ayrıca GDPR hükümlerinin uygulandığı Avrupa Birliği ülkeleri ve Birleşik Krallık vatandaşlarına kayıt için en az 16 yaşında olma şartı getirilmiştir.²¹⁸

WhatsApp Kullanıcı Sözleşmesi ile kıyaslanınca 3 madde ve kısa bir açıklama içeren kullanıcı metni oldukça sade bir metin gibi gözükmemektedir. Lisanslar, feragatnameler, mahkeme kararları, tazminat ve tahkim hükümleri gibi hizmet şartları açıklayan WhatsApp’tan sonra Telegram’ın sadece kısa bir metinle açıklamakla yetinerek geri kalan sayfalarda Telegram Premium özelliği tanıtması oldukça dikkat çekicidir.

4.2.2. Telegram Gizlilik Politikası

Telegram kullanıcılarının kayıt olurken kabul ettikleri varsayılan “Kullanım Şartları” protokolünün olmazsa olmazı, mütemmim cüzü kabul edilen Telegram Gizlilik Politikası’nın platformun resmi sayfasında iki temel ilke üzerine inşa edildiği açıklanmaktadır. Bunlardan ilki kullanıcı verilerinin asla reklam amacıyla

²¹⁸ “Terms of Service”, Telegram, <https://telegram.org/tos> [Erişim Tarihi: 02.04.2023].

kullanılmadığı, ikincisi ise saklanan verilerin sadece hizmet vermek için gerekli olanlardan seçildiğidir.²¹⁹

Ayrıca Telegram Gizlilik Politikası, 14 Ağustos 2018’te AB Veri Koruma Yasası gereğince Avrupa Ekonomik Alanı’nda yaşayan kullanıcılar için Londra Şirketi’ni temsilci atamak üzere ve son olarak da 8 Eylül 2022 tarihinde hizmet iyileştirmesi kapsamında genişletilmiştir.²²⁰

Kullanıcı verilerinin platform tarafından nasıl kullanıldığını ve korunduğunu açıklayan “Gizlilik Politikası” metninde;

- *Kişisel verilerin işlenmesinin yasal dayanağı,*
- *Hangi kişisel verilerin toplanabileceği,*
- *Kişisel verilerin nasıl güvende tutulduğu,*
- *Kişisel verilerin ne için kullanılabilceği,*
- *Kişisel verilerin kimlerle paylaşılabileceği*
- *Kullanıcıların kişisel verilerine dair haklarına yer verildiği,²²¹ açıklanmaktadır.*

Ancak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 20. maddesi 3. fıkrasında²²² yer alan kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenleneceği hükmüne göre; Anayasal ile en üst düzeyde güvence altına alınan kişisel verilerin yukarıdaki başlıklar kapsamında içeriğinin gereken şekilde doldurulup doldurulmadığı hususu incelenmesi gereken en önemli aşamadır. Aksi halde gösterişli ama içerik olarak kullanıcıyı yoran, belirsiz, meşruiyetten yoksun sözleşmelerle karşılaşılabilmektedir.

Bu bağlamda platform, kişisel verilerin işlenmesindeki yasal dayanaklarını;

Meşru çıkarlarını ön planda tutma gerekçesiyle etkili ve yenilikçi hizmetler sunmak ve dolandırıcılık veya güvenlik sorunlarını tespit etmek, önlemek veya başka bir şekilde ele almak (bu çıkarlar temel hak ve özgürlüklerle karşı karşıya gelmedikçe),²²³ şeklinde 2 madde ile açıklamaktadır.

Ancak WhatsApp gizlilik politikasında eleştiri alan kullanıcı verilerinden hangilerinin, hangi amaçla ve hangi yasal dayanaklara göre işlendiğine dair tespit edilen eksiklikler

²¹⁹“Privacy Principles”, Telegram Privacy Policy”, <https://telegram.org/privacy#1-1-privacy-principles> [Erişim Tarihi: 02.04.2023].

²²⁰“Changes to This Privacy Policy”, Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#11-changes-to-this-privacy-policy> [Erişim Tarihi: 02.04.2023].

²²¹ “Table of Contents”, Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#1-3-table-of-contents> [Erişim Tarihi: 02.04.2023].

²²² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Md. 20(3).

²²³“Legal Ground For Processing Your Personal Data”, Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#2-legal-ground-for-processing-your-personal-data> [Erişim Tarihi: 18.04.2023].

Telegram uygulamasında daha fazla görülmektedir. Toplanan hiçbir kullanıcı verisini hiçbir yasal metne dayandırmayan politika metni, bu bölümü oldukça kısa bir şekilde kapatmıştır. Platform tarafından kullanılan verilere ilişkin açılan “Hangi Kişisel Verileri Kullanıyoruz” başlığında ise kişisel veriler 6 kısımda kümelendirilmiştir.²²⁴

Bunlar;

1. *Temel Hesap Verileri: (Cep Telefonu Numarası, Kullanıcı Adı, Profil Adı ve Profil Resmi) Uygulamaya kayıt olmak için gerekli ilk veri olan cep telefonu numaramızdır. Gerçek olması gerekmeyen bu bilgilerden kullanıcı adı, telefon numaranızı vermeden kullanıcı adı linki sayesinde (t.me/adınız) diğer kullanıcılarla irtibata geçmenizi sağlar. Profil adı ise WhatsApp uygulamasında da kullanılan kişilerimiz tarafından görünen addır.*
2. *E-posta Adresi: Şimdilik sadece 2 adımlı doğrulama işlemi için istenen e-mail bilgisine reklam, spam vs. düşmemektedir.*
3. *Mesajlar: Üçüncü taraf yedekleme hizmeti kullanılmadan platformun dünyanın farklı bölgelerindeki veri merkezlerinde kapalı kaynak şifreleme protokolü MTPProto'ya göre sakladığı bulut/ günlük sohbetleri ile uçtan uca şifrelenmiş, verilerin sadece cihazlarda saklandığı ve içeriklerin hatta gönderilen bir medya içeriğinin bile sadece kullanıcılar tarafından bilindiği gizli sohbetler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca genel sohbetler kapsamına giren gruplarda ve kanallarda yapılan sohbetlere ait veriler de bulutta toplanmakta ancak doğası gereği herkesin erişimine açık olan verilerdir.*
4. *Telefon Numarası ve Kişiler: çoğu uygulama için parmak izi gibi benzersiz tanımlayıcılar olarak kullanılan kişiye özel cep telefonu numaraları Telegram'a kayıt olmak için temel bilgiler arasında yer almaktadır. Rehberin senkronize edilmesi ise kullanıcı iznine tabidir.*
5. *Konum Verileri: Tıpkı WhatsApp uygulamasında olduğu gibi konum paylaşma özelliği hem çevrimiçi hem de çevrimdışı iken veri paylaşımına izin vermektedir.*
6. *Çerezler: Profilleme veya reklam amacının dışında Telegram'ı web tarayıcı da kullanmak isteyenlere hizmet sağlama ve zenginleştirme amacıyla sağlanan küçük metin dosyalarıdır. Çerezlere izin verilmediği takdirde Telegramweb²²⁵ özelliğinden faydalanmak söz konusu değildir.*

Hangi verinin hangi amaçlarla kullanıldığı ve hangi yasaya dayanarak işlendiği bu aşamaya kadar henüz metnin hiçbir kısmında açıklanmamıştır. Güvenlik ve gizlilik konusunda hangi verilerin, ne amaçla toplandığının ardından gelen en önemli diğer bir soru ise verilerin nerede depolandığı ve güvenli bir şekilde saklanıp saklanmadığıdır. Bu konuda Birleşik Krallık veya Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinden birinden kayıt olmuş kullanıcılara GDPR kalkınını uygulamak zorunda olan Telegram, yasal zorunluluklar gereği bu kullanıcıların verilerini Hollanda'daki merkezinde sakladığını ve şirketin merkezi Avrupa ekonomi bölgesinde yer almadığı için de bu bölgede temsilci olarak Telegram UK Holdings Ltd. şirketini atadığını açıklamıştır. Ayrıca gerçek bilgilerin asla deşifre edilemeyeceği, uçtan uca şifrelenmiş gizli sohbet

²²⁴“What Personal Data We Use” Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#3-what-personal-data-we-use> [Erişim Tarihi: 18.04.2023].

²²⁵“Log In To Telegram By QR Code”, Telegram, <https://web.telegram.org/k/> [Erişim Tarihi:02.04.2023].

içeriklerinin ise sadece kullanıcılarda bulunması sebebiyle ortada saklanmaya değer bir veri bulunmadığı açıklanmıştır. Farklı coğrafyalardaki temsilciliklerde veri saklayan sunuculara dair güvenlik endişelerine ise sunucuların ve ağların Telegram'ın mülkiyetinde olduğu açıklaması ile yanıt verilmiştir.²²⁶

700 milyondan fazla kullanıcı sayısına ulaşmış platform, kişisel veya toplu verileri hizmet politikasında defaatle açıkladığı üzere sadece hizmet sağlama ve geliştirmeye ilişkin toplamakta ve ancak gerekli olduğu süre kadar maksimum 12 ay boyunca saklayabilmektedir. Kötüye kullanım, spam mesajlar vb. kullanım koşulları ihlallerini bildirmek için merkeze gönderilen şikâyet mesajları üzerine bulut sohbetlerdeki veriler moderatörler veya algoritmalar tarafından yine bu hizmet amacıyla incelenmektedir. Kullanıcı verileri alınarak gösterilen bir reklamlama modeli yoktur, herkese açık kanallardan 'bire çok modeli' ile tanıtım yapmak isteyenlere özgün bir servis sağlanmaktadır. Kanallar üzerinden içerik üreticilere tanınan reklam içerikli mesaj gönderme hizmeti sadece kanalın konusuna özgü içeriklerin servis edilmesine dair hizmet sunmakta, bunu yaparken hiçbir abonenin verilerinin analiz edilmediğinin altı önemle çizilmektedir.²²⁷

Telegram'ın en çok tartışılan aktörlerinden botlar, belirli görevler(anket yapmak, yabancı dil kanalı, gezi rehberi tarzı sosyal ağlar oluşturmak, özel günleri hatırlatmak, sohbet içeriklerini denetlemek vb.) için oluşturulan ve 3. taraf programlar tarafından işletilen özel Telegram hesaplarıdır. 10 milyondan fazla bot hesabının yer aldığı platformda açık kaynak kod özelliği ile bot oluşturmak ve geliştirmek ücretsizdir. Telegram kendi botları hariç geliştirilen diğer botların verilere erişiminin kendileriyle bağlantılı olmadığını da ayrıca açıklamıştır. Kendileri sohbet başlatamayan botlar sohbet etmek veya görevlerini gerçekleştirmek üzere gruplara ve kanallara davet edilmek kaydıyla aktif hale gelmektedir.²²⁸ Sohbetlerde yönetici dahi olabilen botların tamamı gizlilik modunda çalışır ve sadece sohbetteki ilgili mesajları görebilirler. Veri depolama alanları sınırlı, çevrimiçi veya son görülme gibi durum özellikleri de

²²⁶ "Keeping Your Personal Data Safe", Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#4-keeping-your-personal-data-safe> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

²²⁷ "Processing Your Personal Data", Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#5-processing-your-personal-data> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

²²⁸ "Bots: An Introduction For Developers", Telegram, <https://core.telegram.org/bots> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

bulunmayan botların sistemden çekebileceği veriler; profil adı, profil resmi, kullanıcı adı, IP adresi gibi genel verilerle sınırlandırılmıştır.²²⁹

Gizlilik politikasında alışveriş süreçlerine dair, Telegram uygulaması üzerinden ödeme botları vasıtasıyla gerçekleşen bir satın alma işleminde Telegram'ın hiçbir kullanıcının kredi kartına ait verileri sunucularında saklamadığı, ödeme kabul etmediği ve komisyon almadığı açıklanmıştır.²³⁰ Kullanıcıya ait kredi kartı bilgilerini doğrudan satıcıya gönderen platform, alışverişin tamamen dışında kalarak alışverişe konu olan mal ve hizmet bedelinin ödenmesi ve teslimat sürecinde kaydedilen kart, adres veya iletişim bilgileri gibi veriler ile alışverişte çıkan ihtilaflardan da sorumlu taraf tutulamayacağını ilan etmiştir.²³¹

Telegram'a kayıt olduğu andan itibaren kullanıcı koşulları ve gizlilik politikasını kabul etmiş varsayılan kullanıcılar tıpkı WhatsApp 'ta olduğu gibi GDPR hükümlerinin geçerli olduğu ve olmadığı alanlarda yaşayanlar olmak üzere ikiye ayrıştırılmakta ve veri paylaşım politikası bu çerçevede düzenlenmektedir. Kullanılmaya başladığı andan itibaren 6 ayda bir şeffaflık raporu açıklayan Telegram;

Hizmet sağlamak, iyileştirmek ve desteklemek amacıyla Telegram grup şirketlerinden Londra veya Dubai ile gerekli haller (terör zanlısı olduğunuza dair mahkeme emri) durumunda kolluk kuvvetleri ile ve kullanıcı talebi doğrultusunda mesajların tercümesi için çeviri ve sesin metne dönüştürülmesi hizmeti sunan Google ile veri paylaşımı yapmaktadır.²³²

Gizlilik politikasında açıklandığı üzere veri işleyen taraf Telegram'ın olduğu gibi kişisel verilerin sahibi ve literatüre veri sorumlusu olarak geçen kullanıcıların da dijital alışverişin bir tarafı olarak sorumlulukları olduğu kadar hakları da bulunmaktadır. Bu kapsamda kullanıcıların; platform sunucularında saklanan kişisel verilerinin bir kopyasını talep etme, bu kopyayı başka bir veri denetleyicisine iletme, kişisel verilerin silinmesini veya değiştirilmesini talep etme gibi hakları vardır. Bunun yanı sıra verilerinin işlenmesine bir kısıtlama getirebilir veya işlenmesine itiraz edebilir, yanlış

²²⁹ “Bot Messages”, Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#6-bot-messages> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

²³⁰ “Bot Payments API”, Telegram, <https://core.telegram.org/bots/payments> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

²³¹ “Third Party Payment Services”, Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#7-third-party-payment-services> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

²³² “Who Your Personal Data May Be Shared With”, Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#8-who-your-personal-data-may-be-shared-with> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

veya eksik olduğunu düşündüğü kişisel verilerini düzelttirmek isteyebilir hatta eksik ve yanlış olduğunu düşündüğü kişisel verileri yetkili mercilere şikâyet etme hakkını kullanabilmektedirler.²³³

Dünyanın en favori sosyal medya uygulamaları arasında 9. sırada²³⁴ yer alan Telegram uygulaması, kullanım koşullarını açıkladığı resmi sayfasında Telegram’a kaydolarak “Gizlilik Politikamızı Kabul Etmiş Olursunuz”, ibaresini kullanıcılarına peşinen bildirmektedir. Ardından platforma kayıtlı olan ancak Telegram hesabını silmek isteyen ve en az 6 ay çevrimiçi olmayan kullanıcılarının sistemdeki verilerine dair “hiçbir ayak izi kalmamak üzere silineceği”²³⁵ bilgisini de sözleşme metnine eklemiştir.

Güncellemelerle sürekli değişen kullanım koşulları ve gizlilik politikasını ayrıntılı bir şekilde açıklamasının yanı sıra platform, kullanıcılarının Telegram’a dair aklına gelebilecek her türlü soru ve endişesine yanıt bulabildiği Sıkça Sorulan Sorular (S.S.S.)²³⁶ başlığını da hizmet, gizlilik ve güvenlik sorunlarına dair çözüm bulmak amacıyla hizmete sunmuştur.

Telegram, gizlilik ve güvenlik endişeleri sebebiyle WhatsApp’a alternatif olarak doğmuş, açık kaynak kod yazılımı ile pek çok eleştiriye maruz kalsa da bu sistemi lehine çeviren açıklamalar yaparak dünyanın en çok kullanılan uygulamalarından biri olmayı başarmıştır. Ülkesindeki baskılardan sıyrılıp daha özgür ve özgün bir iletişim için dünyanın pek çok yerinde konuşlanarak üsler açmış, WhatsApp’tan sonra geliştirilmesinin avantajlarını iyi kullanmış, ondaki eksiklikleri bularak gidermek üzere gizli sohbetler gibi pek çok yeni özellikte sektöre öncülük ederek kullanıcı sayısını günbegün artırmıştır. Telegram’dan bahisle kullanıcı odaklı, yeni özellikler geliştirme de cesur ve WhatsApp’a göre daha basit bir uygulama olarak söz edilebilmektedir.

²³³ “Your Rights Regarding The Personal Data You Provide To Us”, Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#9-your-rights-regarding-the-personal-data-you-provide-to-us> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

²³⁴ Kemp, Global Overview Report.

²³⁵ “Deleting Data”, Telegram Privacy Policy, <https://telegram.org/privacy#10-deleting-data>, [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

²³⁶ “Telegram FAQ”, Telegram, <https://telegram.org/faq> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

Dijital yüzyılda, sahip olunmak üzere hedefe konmuş en değerli varlık olarak görülen “veri” yarışında, Telegram da tıpkı diğer kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik politikaları metinlerinde yapıldığı gibi üstünkörü geçtiği veri sahibi ve veri sorumlusu hak ve yükümlülüklerini yasal bir zemine oturtmaktan ziyade kullanıcıların içini rahatlatacak beyanatlar vermeyi tercih etmiştir. Tercih etmiştir çünkü genel kaniya göre kullanıcıların çoğu bu politika metinlerini rıza yorgunluğu, mecburiyet, alışkanlık gibi sebeplerle okumamakta, metnin içinde neler olması gerektiğine dair bilgi sahibi olmadıkları için eksik bir metin olduğunun dahi farkında olmamaktadır.

Bu yüzden Telegram gibi diğer sosyal mecra kullanım sözleşmeleri de çerçeve bir metin çizilerek sadece görsel olarak erişilebilir olduğunu ispat eder şekilde kullanıcılara imzalatılmakta ya da zımnen kabul ettirilerek geçirilmektedir. Oysa 4 Ocak 2021 tarihli WhatsApp Gizlilik güncellemesi ile farkındalık oluşan verinin kıymeti ve korunması hususunda tıpkı Avrupa Bölgesi ülkelerinde yetersiz olsa da en azından varlığı sayesinde caydırıcı unsur olarak kullanıcılara veri mahremiyeti zırhı giydiren GDPR gibi yasal metinlerin tüm dünyaya yayılmasının önü açılmıştır.

Pek çok devlet vatandaşlarının verisini korumak için ulusal ve uluslararası düzeyde yasal süreçler başlatmış, pek çok kullanıcı verilerinin nerelerde, ne için, nasıl kullanıldığını sorgular hale gelmiştir. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere bireyselden ziyade kolektif bir çalışmayla başarı sağlanabilecek veri koruma kabiliyeti devletlerin de ötesinde sosyal medya şirketlerinin teknolojileriyle yarışmayı gerektiren hızlı ve pahalı bir alandır. Bu sebeple dijital her uygulamada toplanan veriler özelden genele, vatandaştan devlete, devletten dünyaya uzanan bir hiyerarşi ile korunmaya alınmalı ve evrensel düzeyde bağlayıcılığı yüksek yasal metinler hazırlanarak korunmalıdır.

4.3. BiP

BiP, WhatsApp’a alternatif ve güvenli anlık mesajlaşma uygulamalarından biri olmak üzere Türkiye’de 4 Kasım 2013 tarihinde Turkcell GSM operatörü tarafından hizmete sunulmuş, görüntülü ve sesli görüşme hizmeti temelinde farklı pek çok iletişim özelliği ile donatılmış anlık mesajlaşma uygulamasıdır.

BiP İletişim Teknolojileri ve Dijital Servisler A.Ş. tarafından 192 ülkede hizmet veren uygulama, WhatsApp’ın 4 Ocak 2021 gizlilik güncellemesinin ardından BiP yılda 4

kez 3 aylık dönemler şeklinde yayınlanan Turkcell çeyrek finansal sonuçlar raporuna göre 2021 yılı ilk çeyrekte 32 milyon yeni indirme sayısına ulaşmıştır.²³⁷ Bu sayı 11 Ocak 2021 tarihinde Turkcell tarafından son 3 günde 4,6 milyon yeni kullanıcı BiP ailesine katılmıştır, şeklinde açıklanmıştır.²³⁸ BiP Genel Merkez'den 18 Nisan 2023 tarihli e-posta ile alınan verilere göre BiP kullanıcı sayısı 2021, 1. çeyrekte 2022 yılının son çeyreğine kadar aşağıdaki tablo ile gösterilmiştir.

Tablo 4. 4:BiP Genel Merkez Kullanıcı Sayıları Verisi.

Dönem	BiP Aktif Kullanıcı
Q1 2021	40,0
Q2 2021	26,4
Q3 2021	27,3
Q4 2021	26,9
Q1 2022	25,6
Q2 2022	23,4
Q3 2022	19,5
Q4 2022	17,9

BiP Genel Merkez, E-posta Mesajı, Nisan 18, 2023.

Yukarıdaki tabloya göre BiP, 2021 yılında WhatsApp'ın Facebook ile veri paylaşacağını açıkladığı gizlilik güncellemesi ile kullanıcı sayısında zirveyi görmüş ve 40 milyon aktif kullanıcı sayısına ulaşmıştır. Ancak aynı tablodan görüldüğü üzere WhatsApp'ın da veri paylaşımı politikasında geri adım atmasının da rolünün olduğu süreçte BiP uygulaması zamanla kullanıcı sayısında düşüş yaşamıştır. Bu veri tablosuna göre BiP kullanıcı sayısı 2022 yılı sonu itibariyle 17,9 milyon aktif kullanıcıdan ibarettir.²³⁹ Alternatif arayan kullanıcıların imdadına yetişen uygulama WhatsApp'ın sunduğu tüm özelliklere sahip olmakla birlikte şifreli veri koruma

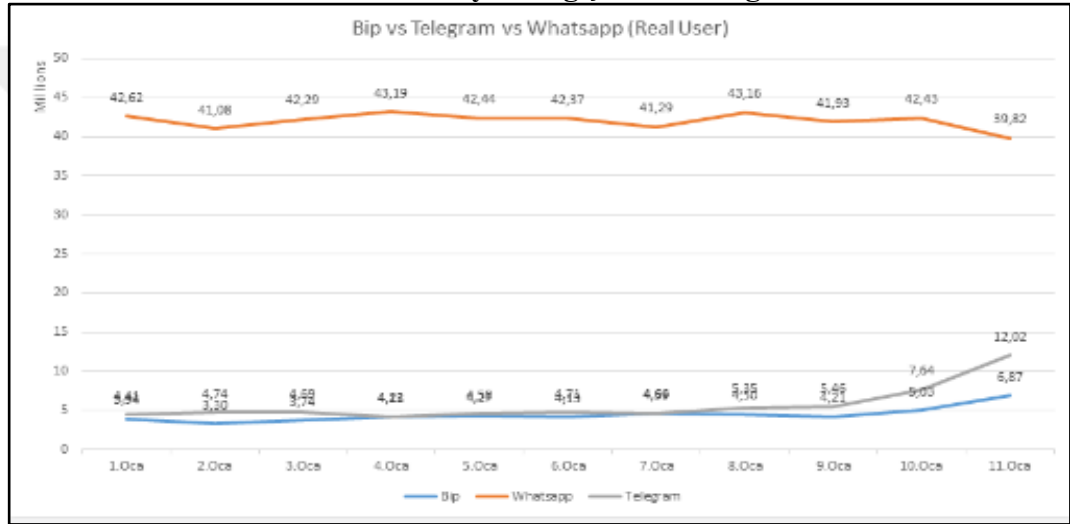
²³⁷ “Çeyrek Finansal Raporlar”, Turkcell, <https://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/yatirimci-iliskileri/ceyrek-finansal-sonuclar> [Erişim Tarihi: 18.04.2023].

²³⁸ “Milyonlar BiP'i Tercih Etti”, BiP, <https://medya.turkcell.com.tr/en/bulletins/millions-have-preferred-BiP/> [Erişim Tarihi: 17.04.2023].

²³⁹ BiP Genel Merkez, E-posta Mesajı, Nisan 18, 2023.

sistemi ile sağladığı verileri Turkcell'in Türkiye'deki veri merkezinde tutmaktadır.²⁴⁰ Yapılan araştırmalar 2021 yılında BiP'in kullanıcı sayısındaki artışın arkasında yatan en önemli unsurun 'yerli ve milli uygulama' olduğuna dair yapılan vurgu olduğunu göstermektedir.²⁴¹ Uluslararası alanda dijital analiz hizmeti veren Gemius Araştırma Şirketi tarafından WhatsApp gizlilik politikası güncellemesi açıklamasının ardından yapılan 1-11 Ocak 2021 tarihlerini kapsayan araştırmada WhatsApp, BiP, Telegram anlık mesajlaşma uygulamalarının kullanıcı sayılarındaki değişimler ise aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 4.1: 01-11 Ocak 2021 Tarihlerinde WhatsApp, BiP, Telegram Günlük Kullanıcı Sayısı Değişiklik Grafiği.

Gözde Ulukan, “11 Günde WhatsApp, Telegram ve BiP'in Kullanıcı Sayılarının Değişimi”, <https://webrazzi.com/2021/01/14/11-gunde-whatsapp-telegram-ve-BiP-in-kullanici-sayilarinin-degisimi/> [Erişim Tarihi: 17.04.2023].

Buna göre Aralık 2020'de kullanıcı sayısı 52.812.240 olan WhatsApp, 1 Ocak 2021'de 42.620.000'e, 11 Ocak 2021 tarihinde ise ilk kez 40 milyonun altına düşerek 39.818.480 kullanıcı sayısına inmiştir. Bu bağlamda yaklaşık 13 milyon kullanıcı kaybetmiştir. Telegram kullanıcı sayısı Aralık 2020'de 16.531.840 iken, 1 Ocak 2021'de 4.413.769 kişi, 11 Ocak 2021'de de kümülatif olarak 12.022.400 kullanıcı

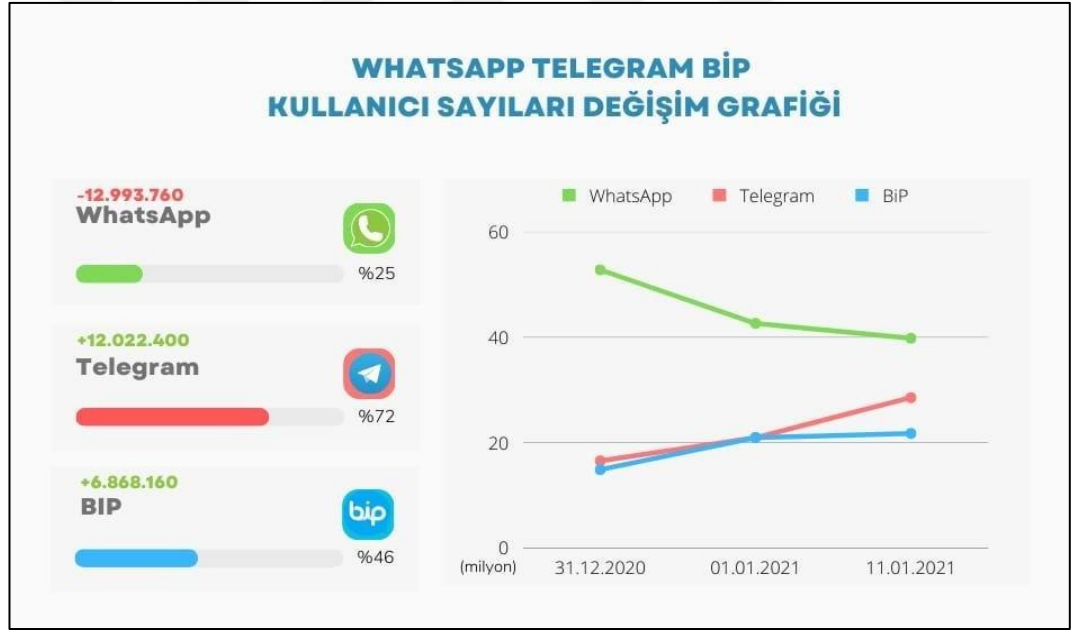
²⁴⁰“WhatsApp, Signal, Telegram ve Diğerleri: Dünya’da Durum Ne?”, Chip, https://www.chip.com.tr/haber/whatsapp-signal-telegram-ve-digerleri-dunya-durum-ne_92577.html [Erişim Tarihi: 06.09.2022].

²⁴¹ Vildan Gölpinar Demirci, Başak Bulut Kömeçoğlu, “Sosyal Ağlarda Veri Gizliliği: Türkiye’de WhatsApp Gizlilik Sözleşmesine Gösterilen Tepkilerin Duygu Analizi”, *KAÜİİBFD*, C.13, S.26 (2022): 734.

sayısı artışıyla toplamda 28.554.240 kişiye ulaşmıştır. BiP kullanıcı sayısı Aralık 2020’de 14.877.200’dir. 1 Ocak 2021’de yaklaşık 4 milyon, 11 Ocak 2021’de 6.868.160’lık bir artışla 21.745.360 rakamına ulaşmıştır.²⁴²

Tüm dünyada milyonlarca kullanıcıya sahip uygulamaların aldığı basit bir güncelleme gibi görünen hizmet sözleşmelerine dair değişiklik kararları on günlük süreçte üç anlık mesajlaşma uygulamasında yaşanan kullanıcı sayılarındaki değişim dalgasından da anlaşılacağı üzere çok önemli boyutlara ulaşarak milyonların kararına etki etmektedir. Grafik 4.2’de daha basit bir şekilde ifade edilen anlık mesajlaşma uygulamaları arasında yaşanan kullanıcı göçü oranları, bir kez daha veri politikalarına dair alınacak kararların yerel ve küresel çapta önemine dikkat çekilmesini sağlamıştır.

Grafik 4.2: 01-11 Ocak 2021 Tarihlerinde WhatsApp, BiP, Telegram Kullanıcı Sayıları Değişim Grafiği.

Grafik 4.2’de gösterilen 1-11 Ocak 2021 tarihleri arasındaki 10 günlük veri analiz sonuçları, 2020 Aralık ayındaki verilerle 11 Ocak 2021 verileri kıyaslandığında WhatsApp aleyhine, BiP ve Telegram lehine büyük değişiklikler söz konusu olduğunu göstermektedir. İlerleyen dönemlerde teknoloji şirketlerinin yapacağı güncelleme kararlarında etkisi olacak bu sonuçlar, WhatsApp, BiP ve Telegram gibi anlık

²⁴² Gözde Ulukan, “11 Günde WhatsApp, Telegram ve BiP’in Kullanıcı Sayılarının Değişimi”, <https://webrazzi.com/2021/01/14/11-gunde-whatsapp-telegram-ve-BiP-in-kullanici-sayilarinin-degisimi/> [Erişim Tarihi: 17.04.2023].

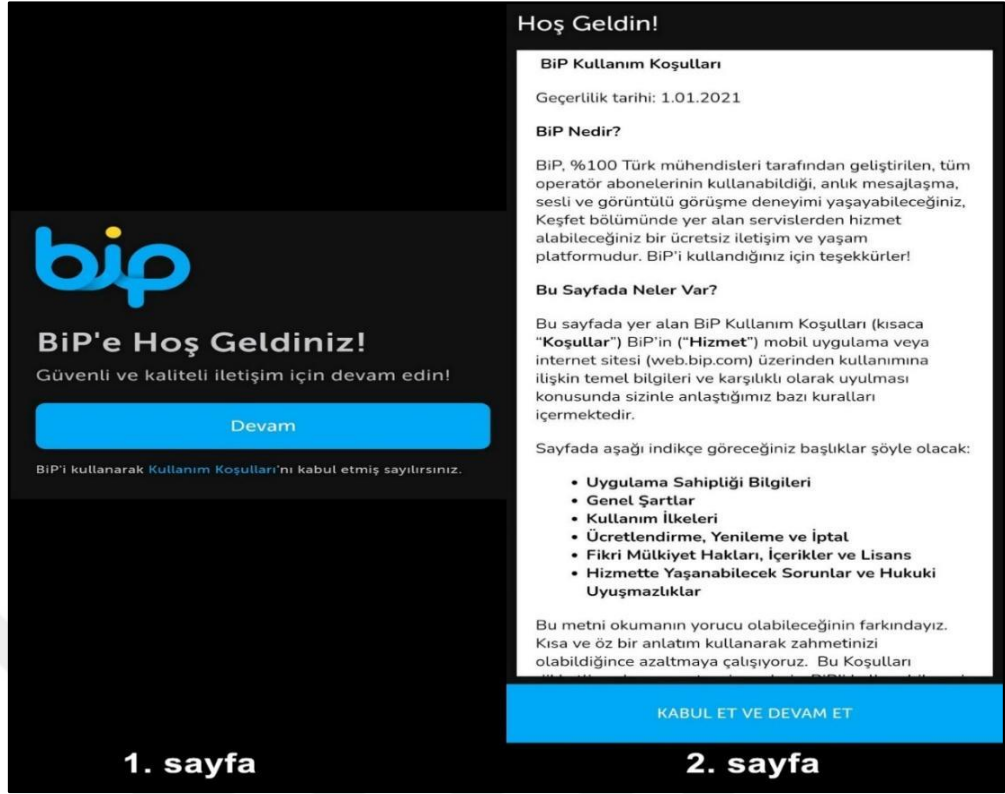
mesajlaşma uygulamalarının tercihinde veri sahibi kullanıcı kişiler için veri mahremiyeti ve güven unsurunun ne kadar etkili olduğuna dair önemli bir örnek oluşturmuştur.

“Her şeyiyle bizim uygulamamız her şeyiyle Türkiye’nin yerli uygulaması” sloganıyla hizmete başlayan BiP; yerli uygulamalarımızdan Yaani, fizy, TV Plus, Dergilik, GNÇ, Paycell gibi ismini duyurmuş ve tamamen Türkiye’deki yerli mühendisler tarafından üretilmiştir.²⁴³ Yerli uygulamalar konusunda aydınlatılması gereken önemli bir husus 2021 yılı Temmuz ayında gerçekleşen yapılandırmadır. Turkcell’in sunduğu servislerden biri olan Yaani, fizy, Lifebox, TV+ ve BiP gibi uygulamalar bu tarih itibariyle Turkcell’den ayrılmış ve böylece gizlilik politikaları da özerk hale getirilmiştir. Turkcell’e özgü düzenlenen gizlilik politikaları bu karardan sonra her servisin kendi müşterisine uygun bir şekilde düzenlenmeye başlamıştır.²⁴⁴

Bu uygulamayı kullanmaya karar veren Android ve iOS kullanıcılarının BiP uygulamasını indirmelerinin ardından karşılarına çıkan ilk sayfa “BiP’e Hoşgeldiniz” ekranı olmaktadır. Ekranda giderek daha küçük puntolarla yazılmış “Güvenli ve kaliteli iletişim için devam edin” ifadesi ve onun hemen altında gözden kaçırmamak için dikkatlice okumaya ihtiyaç duyulan “BiP’i kullanarak Kullanım Koşullarını” kabul etmiş sayılırsınız” cümlesi yer almaktadır.

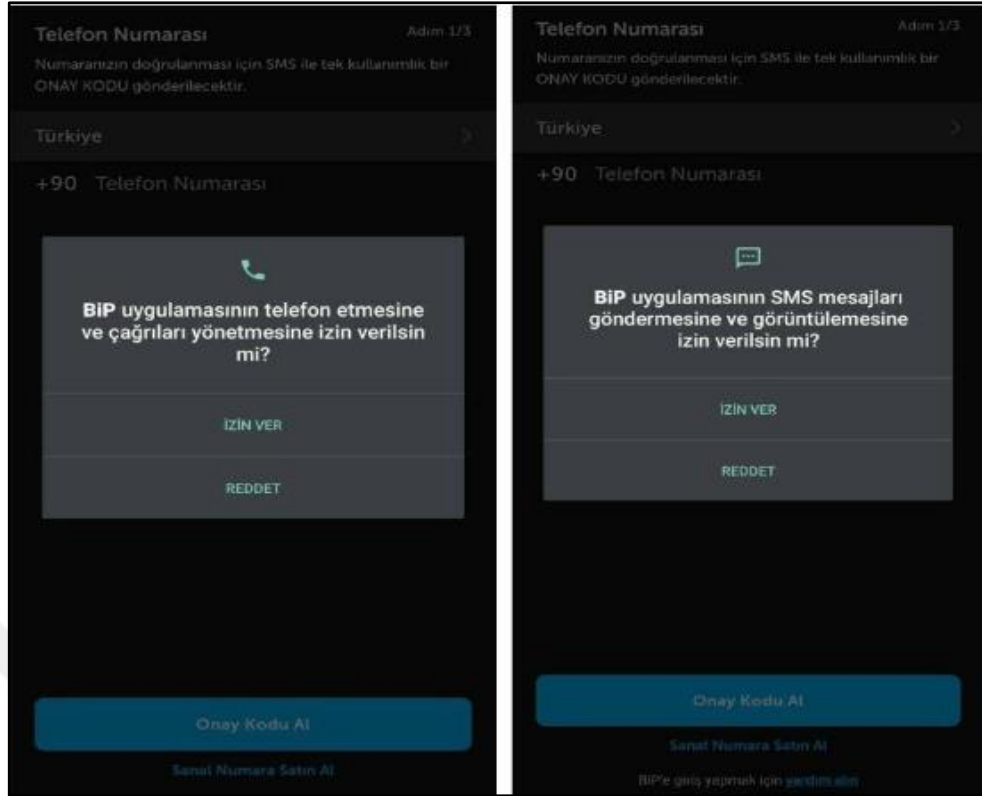
²⁴³“Her Şeyiyle Bizim, Her Şeyiyle Türkiye’nin”, Türkiye’nin Uygulamaları, <http://www.turkiyeninuygulamalari.com/tr> [Erişim Tarihi: 08.04.2023].

²⁴⁴ Sabri Küstür, “Turkcell’in BiP ve Diğer Dijital Servislerinde Veri Gizliliği ve Güvenliğe Bakışı”, <https://www.teknoblog.com/turkcell-bip-diger-dijital-servislerinde-veri-gizliliği/> [Erişim Tarihi:17.04.2023].

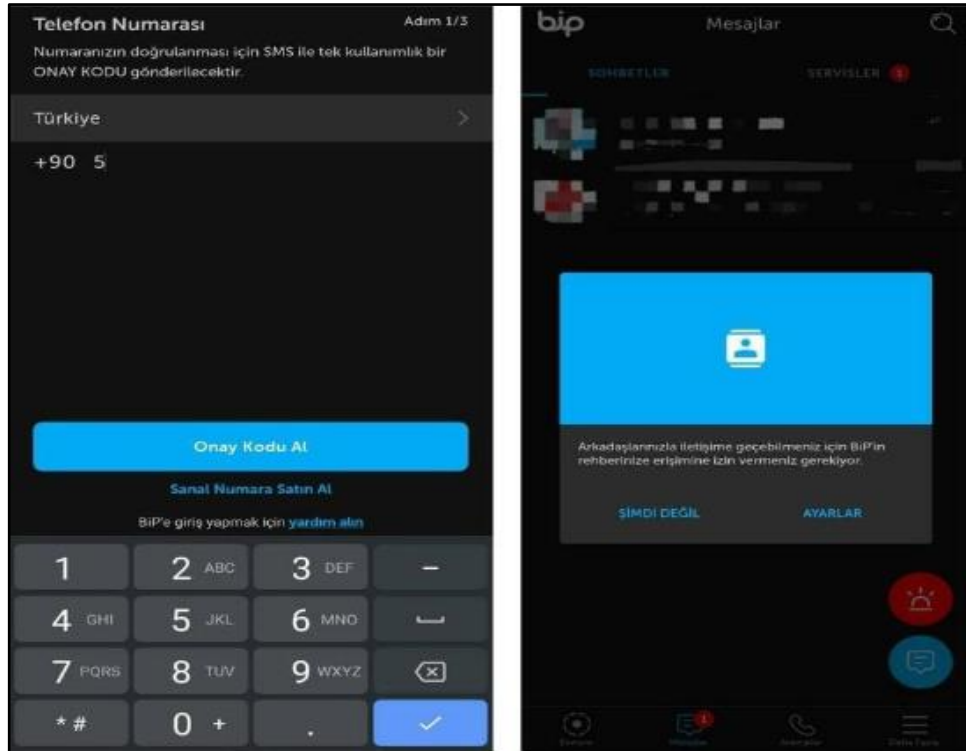
Şekil 4.11: BiP Uygulaması İndirme Aşaması (1).

Aktif hücre yapısı olan “Kullanım Koşulları” tıklandığında 01.01.2021 tarihinde yürürlüğe girmiş tarafların uymayı kabul ettikleri BiP kullanım şartları ve hizmet koşullarıyla karşılaşılmaktadır. ”Kabul et ve Devam et” sekmesini geçtiğinizde ‘uygulamanın telefon etmesine ve çağrılarını yönetmesine ve SMS göndermesine izin verilsin mi?’ gibi erişim izni soruları ile karşılaşılmaktadır.

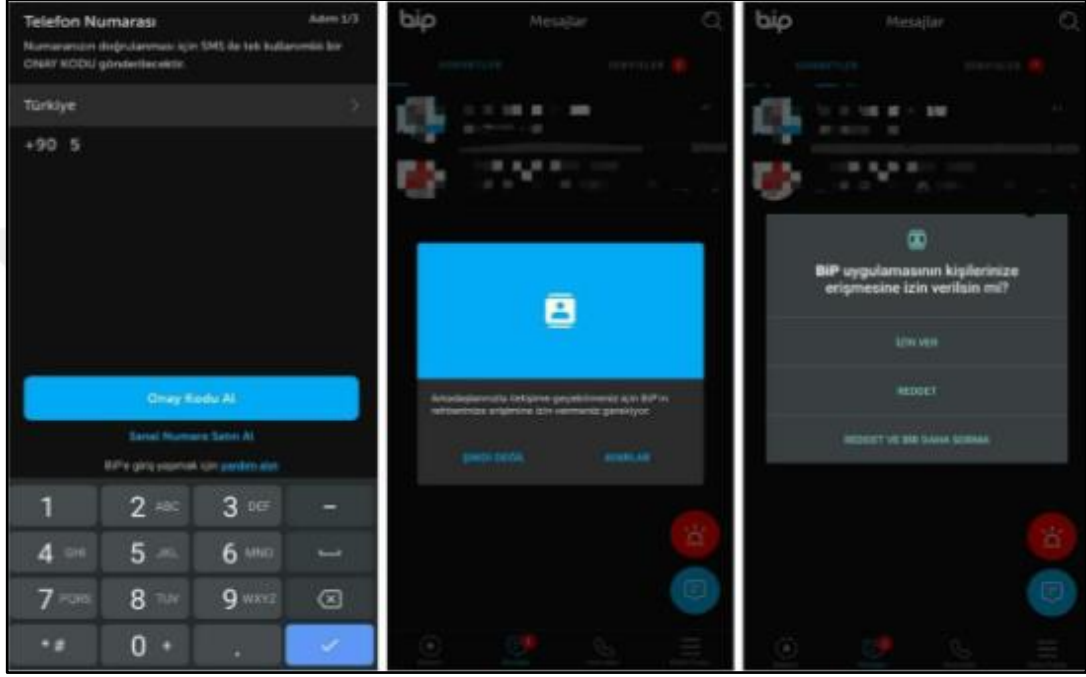
Şekil 4.12: BiP Uygulaması İndirme Aşaması (2).

Cep telefonuna gelen onay koduyla sisteme kayıt olduktan sonra uygulama cihazdaki fotoğraf, medya, dosya erişimine izin talep eden uyarı mesajları göndermektedir. Bu seçeneklerin kabul edilmemesi halinde sistem kuruluma izin vermemektedir.

Şekil 4.13: BiP Uygulaması İndirme Aşaması (3).

Sanal numarayla kayıt olma seçeneği de sunan uygulamada kullanıcılar kayıt aşamasının sonunda WhatsApp ve Telegram’da olduğu gibi gerçek isim yazmadan profil adıyla uygulamayı kullanmaya başlamaktadır. Kullanıcılar uygulamayı indirirken bu aşamaları reddettikleri takdirde “...iletişime geçmek için izin vermeniz gerekmektedir...” uyarısı ile karşılaşmaktadır.

Şekil 4.14: BiP Uygulaması İndirme Aşaması (4).

Uygulama indirme aşamalarını tamamlayan kullanıcılar için WhatsApp ile benzer pek çok özellik taşıyan BiP bunun yanı sıra kendine özgü özelliklerle de kullanıcıların dikkatini çekmektedir.

*Telefon harici, web üzerinden de sesli ve görüntülü aramaya izin veren platform 100’den fazla dilde anlık çeviri hizmeti ve 15 kişilik gruplarla sesli ve HD görüşme ayrıca 1000 kişiye kadar grup oluşturma imkânı sağlamaktadır. Farklı platformlardaki grupları ve tüm içeriklerini tamamen BiP’e taşıma, sohbetlerini arşivleme, sohbetleri okunmadı olarak işaretleme özellikleri haricinde kişiselleştirme özelliği ile ana menüye en çok kullanılan 2 hizmeti ekleme hizmetini de kullanıcılarına sunmaktadır.*²⁴⁵

WhatsApp’ın yarattığı 2021 krizi sonrası alternatif uygulama arayan kullanıcılar için BiP’in sunduğu en kritik özelliklerden birisi de sohbet taşıma özelliği olmuştur. Bu özellik sayesinde insanlar eski alışkanlıklarından kopmadan ama daha güvenilir olduğunu düşündükleri bir platforma geçerek kaldıkları yerden sohbete devam

²⁴⁵ “BiP Özellikler”, BiP, <https://BiP.com/tr/ozellikler/> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

etmişlerdir. BiP'in diğer uygulamalar arasında en çok fark yaratan özelliği ise ana ekranda yer alan “Acil Durum” butonu olmuştur. Ne WhatsApp ne de Telegram 'da böyle bir özellik yer almamaktadır. Acil durum butonu uygulamanın yerli ve milli olmasının getirdiği bir avantaj olarak görülebilmektedir.

Pratik ve hayat kurtarıcı bir özellik olan Acil durum, BiP uygulamasını kullanan kişiler için BiP'in giriş sayfasından 112 Acil, 155 Polis, 184 SABİM gibi hatlara tek tıkla kolay ve hızlıca erişim imkânı sağlayabilmektedir. Özellikle afet durumlarında kilitlenen altyapı sorununa alternatif olarak geliştirilmiş bu buton acil durum kişisi olarak belirlenen kişi veya kişilere internetin olmadığı ya da çekmediği durumlarda bluetooth özelliği aktif edilerek BiP mesajı veya SMS olarak konum bilgisi ve eklenen mesajı otomatik olarak iletmektedir.²⁴⁶ Turkcell harici diğer operatörlerden de ücretsiz kullanım sağlayan ve BiP uygulaması yüklü olmayan herhangi bir numara çevrildiğinde de arama yapabilen uygulamada mesajlar uçtan uca şifreleme yöntemi sayesinde sadece cihazlarda saklanmaktadır. Böylece hiçbir kişisel veri 3.taraflarla paylaşılmamakta, sunucularda saklanmamakta, gönderilen mesajlar alıcılara ulaşana kadar şifreli olarak muhafaza edilip iletilir iletilmez silinmektedir. Resmi sitesinde üçüncü tarafların erişimine kapalı uluslararası standartlarda Transport Layer Security (TLS) Şifreleme yöntemiyle muhafaza edilen verilerden yalnızca erişim izni istenen verilerin (galeriye, rehber, mikrofona erişim izni vs.) hizmet sunabilmek amacıyla işlendiği açıklanmıştır. Ayrıca BiP ana sayfasında yer alan açıklamada verilerin reklam, promosyon, telif pazarlama amacıyla da paylaşılması söz konusu değildir. Bu açıklamaya göre dataları Türkiye’de bulunan kişilerin verileri asla yurtdışına çıkmamakta, Türkiye’deki veri merkezlerinde saklanmaktadır. Ayrıca hesabını silen kullanıcıların tüm verilerinin tamamen sistemden silindiği açıklanmaktadır.²⁴⁷

İlk sürümü 1999’da yayınlanmış veri güvenliği ve gizli iletişim için kullanılan yaygın bir internet güvenlik sistemi olan TLS Şifreleme Protokolü yaygın adıyla SSL (Secure Socket Layer) sunucu ve istemci arasındaki iletişimin simetrik ve asimetrik şifreleme yöntemleri kullanılarak güvenli hale gelmesini sağlamaktadır. E-posta gönderirken simetrik şifreleme için üretilen özel anahtarlar asimetrik şifreleme yöntemi ile

²⁴⁶ “BiP Acil Durum İle Kesintisiz İletişim”, BiP, <https://BiP.com/tr/acil-durum-butonu/> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

²⁴⁷ “Güvenli, Şifreli, Şeffaf İletişim”, BiP, <https://BiP.com/tr/guvenlik/> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

kilitlenerek güvenli bir iletişim sağlanmaktadır.²⁴⁸ TLS Şifreleme Protokolü, iki bilgisayar arasındaki iletişimde e-posta adreslerinin şifrlenmesini, iletinin içeriğinin korunmasını ve değiştirilmemesini sağlar. Özetle bu şifreleme sistemi gönderici ile alıcı arasında bir nevi kimlik doğrulama mekanizması işlevi görmektedir.²⁴⁹ Yerli ve milli ilk anlık mesajlaşması olan BiP'i diğer uygulamalardan ayıran ve ön plana çıkması konusunda avantaj sağlayan pek çok özgün özelliği bulunduğu resmi sitesinde kullanıcılara ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır. Bu ayrıntıların kullanım koşulları ve gizlilik politikaları hususunda da meşru zeminde sağlanıp sağlanmadığının ortaya konması uygulamanın Türk toplumu ve yurtdışındaki kullanıcılar nezdinde güven ve farkındalık oluşturmada rehber niteliğinde önemli bir etken olacaktır.

4.3.1. BiP Kullanım Koşulları

BiP uygulamasının telefona yüklenme aşamasında kullanıcıları karşılayan “Hoş geldiniz” sayfasının altında yer alan metinde “BiP’i kullanarak Kullanım Koşulları’nı kabul etmiş sayılırsınız” ifadesi, uygulamanın kullanımına ilişkin tarafların karşılıklı olarak uymayı kabul ettikleri bir takım kuralları içermektedir. Ve en önemlisi de bu ifade metninin özü, BiP’e kaydolan herkesin bu kuralları kabul ettiği varsayımına dayanarak uygulamayı kullanacağıdır.

Mobil sürümde “Ayarlar > Yardım” sekmesinde yer alan geçerlilik tarihi 01.01.2021 olarak açıklanan “Kullanım Koşulları” metninde, uygulamanın BiP İletişim Teknolojileri ve Dijital Servisler A.Ş. sahipliğinde en az 13 yaşındaki kullanıcılara hizmet sağlayan ücretsiz bir yaşam platformu olduğu bilgisi yer almaktadır. Telefon numarası ile kayıt olarak üye olunan uygulamada BiP’in düzgün çalışması için gerekli olan bir takım bilgilerin BiP tarafından bu esnada alındığı ancak üçüncü taraf bağlantılara tıklandığında talep edilen kart numarası, şifre, adres gibi bilgilerin paylaşılmasına dair sorumluluğun kullanıcıya ait olduğunun altı çizilmektedir. Ayrıca 3.taraf erişimlere izin veren bağlantılarda kullanılan ve gizli tutulması gereken

²⁴⁸ Eren Başaran, “SSL/TLS Protokolü nedir? Nasıl çalışır?”, <https://medium.com/cryptwise/ssl-tls-protokol%C3%BC-nedir-nas%C4%B1l-%C3%A7al%C4%B1%C5%9F%C4%B1r-79a720b41de9> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

²⁴⁹ “TLS Nedir? SSL/TLS Kullanarak Güvenli E-posta Gönderin veya Alın”, Uzman Posta, <https://uzmanposta.com/blog/tls/> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

bilgilerin de kullanıcı inisiyatifine bırakıldığı açıklanmaktadır.²⁵⁰ Kullanım koşullarının bir bölümü olan BiP “Kullanım İlkeleri” kapsamında, BiP hesabı oluşturan kullanıcıların aşağıdaki kurallara uymayı taahhüt ettiği, aksi haldeki tüm eylemlerden bizzat sorumlu olduğunu kabul ettiği belirtilmiştir. Bu kurallar şu şekilde sıralanmaktadır.²⁵¹

- *Kullanıcıların yanlış bilgiler vermeyeceği, bu bilgileri 3.kişilerle paylaşmayacağı,*
- *Rızası olmadan başka bir kurum ya da şahıs hesabına hareket etmeyeceği,*
- *BiP’i yalan, yanlış, yanıltıcı, aldatıcı ve yasadışı bilgileri yaymak ve normal kabul edilmeyecek amaçlarla kullanmayacağı,*
- *BiP’i modifiye etmek, bozmak, hacklemek, veri toplamak amacıyla kullanmayacağı ve bu amaç için kullanacaklara destek vermeyeceği,*
- *Bilinçli şekilde virüs, program, yazılım vb. materyallerle BiP’in donanımına zarar vermeyeceği,*
- *İçerikleri kopyalama, silme, değiştirme, dağıtma, işleme, yayınlama, sergileme, lisanslama vb. işlemlere tabi tutmayacağı,*
- *BiP’i ulusal ve uluslararası alanda suç teşkil edecek, anlaşmaları ihlal edecek, yasadışı, tehditkâr, rahatsız edici, hakaret, küfür, iftira içeren, kaba, küçük düşürücü, pornografik, kamu düzeni ve ahlaka aykırı, kişilik hak ve özgürlüklerine zarar verecek şekilde kullanmayacağıdır.*

Burada net ve belirgin ifadelerle sade bir dille açıklanan kurallar bütünü BiP sözleşmesinin hukuka uygunluk sebepleri arasında anlaşılır olma kaydıyla hayat bulan açık rıza unsurunu ön plana çıkarmaktadır. Metni okuyan her insan yapmamakla yükümlü olduğu belirtilen koşulların yasal sorumluluğunu üstlenmek zorunda olduğunu anlayacaktır. Ücretsiz bir uygulama olan BiP’in servis ve kanallarından sadece bazıları ücretlidir.²⁵² BiP uygulamasında açık kaynak kodları hariç uygulamaya ait tüm markalar, ticari ad, logo, alan adı ve içerikler telif yasaları ve uluslararası anlaşma hükümlerine tabi olarak BiP’e aittir. Kullanım koşullarını kabul eden her BiP kullanıcısı, BiP’i lisans koşullarına uygun amaç ve sürelerde kullanma yükümlülüğü altındadır. Uygulamada üretilen her türlü içeriğin şahsi kullanım amaçlı üretildiği, ticari olarak kullanılmasının yasak olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda lisans ve içerik kullanma prensiplerine aykırı kullanımlarda kullanıcıların hukuki sorumluluklarının doğacağı bildirilmiştir.²⁵³

²⁵⁰ “Genel Şartlar”, Kullanım Koşulları, <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

²⁵¹ “Kullanım İlkeleri”, Kullanım Koşulları, <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

²⁵² “Ücretlendirme, Yenileme, İptal”, Kullanım Koşulları, <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

²⁵³ “Fikri Mülkiyet Hakları, İçerikler ve Lisans”, Kullanım Koşulları, <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

Hizmet kapsamında kullanıcılardan sağlanan içerikler ‘Gizlilik Politikası’ kapsamında yazılı amaçlarla sınırlı olarak kullanılmaktadır. Kullanıcı içerikleri kullanım ilkeleri ile çakışmadığı sürece BiP tarafından kontrol edilmemekte veya denetlenmemektedir. İçerik ihlallerinin bildirilebildiği bir sisteme sahip olan ancak teknik ve pratik olarak mümkün olan hallerde dahi tüm içeriklerin kaydına erişimini taahhüt etmeyen BiP, şikâyet, sistemi kötüye kullanma, lisans kapsamını aşma, kullanım koşullarını ihlal etme gibi durumlarda üyelikleri askıya alma ve feshetme yetkisine sahip olduğunu bildiren açıklamayı resmi sitesinde yayınlamıştır.²⁵⁴ Kullanım koşullarına göre ihlaller kapsamında kullanıcıya ait hesap ve/veya içerikler uygulama tarafından silinebilir, meydana gelmiş zarar varsa tazminat istenebilir veya ihlal içerikleri yetkili makamlarla paylaşılabilir. Bu kapsamda kullanıcılar, BiP İletişim’den hiçbir hak talebinde bulunamayacağını kabul etmiş sayılmaktadır. Teknik, idari veya mücbir sebep halleri gibi geçici, kısmen veya daimi hizmet kesintileri durumunda iletişimi sağlamak hususunda makul gayreti göstermek dışında herhangi bir sorumluluğu olmadığını altını çizen platform, maksimum sorumluluk tutarını son on iki ayda ödenmiş meblağ ile sınırlamıştır. BiP’e ilişkin tüm uyuşmazlık hallerinden Türk hukukuna tabi, İstanbul Anadolu Adliyesi Mahkemeleri ve İcra Daireleri sorumlu tutulmuştur. Üçüncü ülkede dava açma hakkı ise saklı tutulmaktadır.²⁵⁵ 01.01.2021 tarihli kullanım koşulları incelenen diğer iki uygulamaya ait kullanım koşulları metnine göre oldukça sade gözükmektedir. Kendisi de kısa ve öz bir metin hazırlamayı tercih ettiğini belirtilen platform BiP’in kullanacak herkes tarafından kabul edilmesi gereken bu metnin dikkatlice okunmasını tavsiye etmektedir.

4.3.2. BiP Gizlilik Politikası

Kullanım koşullarını kabul ederek BiP’e kayıt olan kullanıcıların uymayı taahhüt ettikleri şartlar arasında, kişisel verilerinin nasıl işleneceğine dair açıklamalara yer veren 05.05.2021 tarihli ‘BiP Gizlilik Politikası’ da bulunmaktadır. Aydınlatma metni olarak da geçen bu metin WhatsApp, Telegram uygulamasında olduğu gibi kullanıcıları Avrupa ülkelerinden birinde ikamet ediyorsanız diye başlayan aktif

²⁵⁴ “Kullanıcı İçeriği ve Bize Verdiğiniz Haklar”, Kullanım Koşulları, <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

²⁵⁵ “Hizmette Yaşanabilecek Sorunlar ve Hukuki Uyuşmazlıklar”, Kullanım Koşulları, <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

linkteki Aydınlatma Metni’ne²⁵⁶ yönlendirerek ayırım yaparak başlamaktadır. Ancak bu ikili fark da kullanıcılar ne WhatsApp ne de Telegram da olduğu gibi GDPR hükümleri gereği çifte standarda konu olacak farklı bir gizlilik politikası ile karşılaşmamaktadır. Türkiye ve Avrupa’da yaşayan kullanıcılara özgü metinlerin birbirinden tek farkı tercümeden kaynaklı kelimelerin yer değiştirmesi olarak gözükmemektedir. Gizlilik prensibini 6698 sayılı KVKK’da yer alan kişisel verilerin korunması ve güvenliğine uygun olarak sağlamayı taahhüt ettiğine dair açıklama ile başlayan gizlilik politikası metninde; BiP tarafından işlenebilecek kişisel veriler, bu verilerin işleme yöntemi, amacı ve yasal dayanağı, nerede saklandığı, kime ve hangi amaçlarla aktarıldığına dair ayrıntılara yer verilmektedir. Ayrıca yasal yükümlülükler doğrultusunda yetkili kurum ve kuruluşlar, kullanıcıların kişisel verilerine ilişkin haklarına dair bilgiler de bu metinde yer almaktadır.²⁵⁷ BiP tarafından işlenecek kişisel veriler kategorisinde aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

- *Kimlik ve İletişim Bilgileri: Telefon numarası, rumuz, GSM operatörü, şifreler.*
- *Kullanım Bilgileri: Teknik veriler, aktif kullanım zamanları, ileti türü (sms, emoji vb.), uygulamaya son giriş tarihi, kullanım hataları, iletişim türü (çağrı, mesaj), süresi, tarihi, tarafları, tarafların verileri. (Not: İçeriklere ait veri toplanmaz.)*
- *Kişiselleştirme Bilgileri: Rumuz, profil fotoğrafı, durum bilgisi, engellenen numaralar.*
- *Konum Bilgileri: Yaklaşık konum.*
- *Cihaz Bilgileri: Cihazın modeli, işletim sistemi, telefon dili ve operatör ile ülke bilgisi.*
- *Yedekleme Bilgileri: Talep edilmesi halinde yedeklenen veriler.*
- *Adres Defteri Bilgileri: Cihazdaki kişi bilgileri ve telefon numaraları.*²⁵⁸

Veri sözleşmelerinde dikkat edilmesi gereken en önemli unsur olan veri sorumlusunun veri aktarımını sözleşmede ayrıntılı, açık, sade ve şeffaf bir dille tüm kullanıcıların hangi verilerini hangi yasal dayanağa istinaden ve hangi amaçlar için işlendiğini anlayabileceği şekilde yazmaları gerektiği hususu diğer uygulama metinlerini incelerken de tekrarlanmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki tabloda BiP uygulamasının hangi kişisel veriyi, hangi amaçla, hangi meşru sebeple işlendiği açıklanmaktadır.²⁵⁹

²⁵⁶ “BiP Privacy Policy (Clarification Text)”, BiP, <https://BiP.com/en/privacy-policy/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

²⁵⁷ “BiP Gizlilik Politikası (Aydınlatma Metni)”, BiP, <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

²⁵⁸ “BiP Tarafından İşlenebilecek Kişisel Verileriniz”, BiP, <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

²⁵⁹ “Kişisel Verilerin İşlenmesinin Yöntemi, Amacı ve Yasal Dayanağı”, BiP, <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

Tablo 4.5: BiP Uygulaması Tarafından İşlenen Kişisel Veriler, Amacı ve Yasal Dayanağı.

İşlenen Kişisel Veriler	İşlenme Amacı	Yasal Dayanağı
Kimlik ve İletişim Bilgileri, Kullanım Bilgileri, Kişiselleştirme Bilgileri, Konum Bilgileri, Cihaz Bilgileri, Adres Defteri Bilgileri.	Düzenleyici ve denetleyici kurumlarla, yasal düzenlemelerin gerektirdiği veya zorunlu kıldığı hukuki yükümlülüklerin yerine getirilmesi, yasal takiplerin ve hukuki süreçlerin yürütülmesi.	BiP'in tabi olduğu Kanunlarda, Açıkça Öngörülen Hallerde, Mevzuata uygun şekilde.
Kimlik ve İletişim Bilgileri, Kullanım Bilgileri, Kişiselleştirme Bilgileri, Cihaz Bilgileri, Yedekleme Bilgileri, Adres Defteri Bilgileri	Kayıt olma, iletişimin sağlanması, Şikâyet yönetimi, Hata ve arızaların giderilmesi, Hizmetin ifası ve geliştirilmesi, Bağlantılı hizmetlerin optimize edilmesi ve kullanıcıya ait cihazın ayarlar ile uygun şekilde çalışmasının sağlanması.	Kişisel veri işlemenin, bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan ilgili olması kaydıyla sözleşmenin taraflarına ait Kişisel Verilerin işlenmesinin gerekli olması.
Kimlik ve İletişim Bilgileri, Kullanım Bilgileri, Cihaz Bilgileri.	Yetkili kurum, kuruluşlardan gelen taleplerin karşılanması, Kullanıcı talep ve şikâyetlerinin karşılanması amacıyla BiP'in tabi olduğu ikincil mevzuattan kaynaklanan ve tarafların haklarını veya güvenliğini korumak amacıyla zorunlu veri işleme faaliyetleri	BiP'in hukuki yükümlülüklerinin yerine getirilebilmesi için veri işlemenin zorunlu olması.
Kimlik ve İletişim Bilgileri, Kişiselleştirme Bilgileri.	Profil fotoğrafı, rumuz, durum bilgisi verilerin isteğe bağlı olarak kullanıcılar tarafından görülmesi.	Kişisel verilerin ilgili kişi tarafından alenileştirilmesi.
Kimlik ve İletişim Bilgileri, Kullanım Bilgileri.	Kullanıcının ve üçüncü kişilerin temel hak ve özgürlükleri başta olmak üzere yasalardan kaynaklanan haklarını yetkili tüm merciler nezdinde kullanması, BiP ve diğer kurum ve kuruluşlarca sağlanan ek faydalar, çekiliş, bunlara ilişkin tüm taleplerinin karşılanması, şikâyet yönetim süreçlerinin icrası.	Kişisel veri işlemenin, bir hakkın tesis edilmesi, kullanılması veya korunması için zorunlu olması.
Kimlik ve İletişim Bilgileri, Kullanım Bilgileri, Cihaz Bilgileri, Kişiselleştirme Bilgileri, Konum Bilgisi.	Hizmet kalitesinin ölçümü ve geliştirilmesi, Hizmet analizi, Denetim ve kontrol, Risk yönetimi, Yetkisiz ve hileli kullanımının tespit edilmesi, Ürün ve strateji geliştirilmesi.	BiP'in meşru menfaatleri için kişisel verilerin işlenmesinin zorunlu olması(kişi temel hak ve özgürlüklerine zarar gelmemesi kaydıyla.
Konum bilgisi, kamera ve fotoğraflara erişim, çeviri hizmeti, veri yedekleme gibi cihaz ayarlarının etkinleştirilmesi halinde	Bu özelliklerden yararlanmanız halinde üçüncü taraf hizmet sağlayıcılarının kendi koşullarına ve gizlilik politikalarına tabi olunacaktır.	Açık rıza verilmesi halinde.

Yukarıdaki tabloda BiP uygulaması tarafından işlenen verilerin kategorilere ayrılarak bu kategorideki bilgilerin hangi amaçla ve yasal dayanağa göre işlendiği göstermektedir.

Dünyadaki yeni güç kaynağının veri olduğu ve veriyi elinde tutan ülke ya da şirketlerin geleceğe şekil verdiği gerçeğinden yola çıkarak “Türkiye’nin verisi Türkiye’de kalmalı,” prensibini uyguladığını açıklayan BiP, kullanıcılarının kişisel verilerini Türkiye’de bulunan BiP sunucularında saklamaktadır. Yurtdışındaki kullanıcıların verileri ise işbirliği yapılan yurtdışı operatör sunucularında saklanabilmektedir.²⁶⁰ Böylelikle BiP’i yurtdışında kullanan kullanıcıların, yurtdışı menşeli uygulamalardan farklı olarak, verilerinin Türkiye’ye getirilmesi gibi bir şart konmamıştır.

BiP tarafından elde edilen kişisel veriler yasal yükümlülükler doğrultusunda yetkili kurum ve kuruluşlarca Aydınlatma Metni ’ne uygun olarak aktarılmaktadır. Yetkili mercilerden gelen taleplerde dahi mesaj içeriğinden ziyade kullanıcı verilerinin paylaşıldığı açıklanmıştır. Üçüncü taraf hizmet sağlayıcılar tarafından istenen verilerde ise BiP’in sorumluluğu ve yükümlülüğünün bulunmadığı yinelenmiştir.²⁶¹ Kullanıcıların kişisel verilerine ilişkin hakların yasal dayanağı 6988 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 11.maddedir.

*Bu kapsamda kullanıcılar; kişisel verilerinin işlenip işlenmediğini, işlenmişse amacını, amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını, bunlara dair bilgi edinmeyi, verilerinin aktarıldığı üçüncü şahısları öğrenmeyi, eksik veya yanlış işlenen verilerinin düzeltilmesini, KVKK 7.maddede öngörülen hallerde kişisel verilerinin silinmesini veya yok edilmesini, bu işlemlerin üçüncü kişilere bildirilmesini, işlenen verilerin otomatik sistemler vasıtasıyla işlenmesi sonucu ortaya çıkan aleyhte bilgilerine itiraz etmeyi, kanuna aykırı olarak işlenen kişisel verilerden doğan zararın tazminini talep etme haklarına sahiptir.*²⁶²

Bu bağlamda BiP kullanıcı sözleşmesi ve gizlilik politikasını kabul eden tüm BiP kullanıcıları bu sözleşme metninde yer alan tüm yasal hak ve yükümlülüklerden sorumludur. Her iki metnin de kısa, öz ve sade bir dille yazılmış olmasının yanı sıra

²⁶⁰ “Kişisel Veriler Nerede Saklanıyor?”, BiP, <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 11.04.2023].

²⁶¹ “Kişisel Veriler Kime ve Hangi Amaçlarla Aktarılıyor?”, BiP, <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 11.04.2023].

²⁶² “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698 S.K.)”, *Resmi Gazete*, 29677, (Nisan 2016), Md.11.

yasal dayanaklar hususunda WhatsApp hizmet koşullarında olduğu gibi eksik bilgilendirmeler içerdiği de göze çarpmaktadır. Özellikle “Haklarınız” başlığı altında KVKK’ya atıf yapılarak “Kanunun 11. Maddesi” ibaresi kullanılmıştır. Ancak kişisel veriler konusunda hak ve yükümlülüklerine dair hangi kanuna tabi olduğunu bilmeyen pek çok kullanıcı olduğu göz önüne alındığında bu ifade kullanıcılardan ziyade hukuk alanında uzman kişilere yönelik yazılmış gibi görünmektedir. Hakeza hukuk eğitimi almamış herhangi bir kullanıcının kanunun 11. maddesi ibaresinden çıkaracağı net bir kanun metni bulunmamaktadır.

Türkiye’nin yerli ve milli ilk anlık mesajlaşma uygulaması olarak piyasaya girmiş BiP platformu 2013 yılından bu yana Türkiye ve yurtdışında teknoloji yatırımlarına devam ederek kullanıcı sayısını artırmaya ve iletişim sistemini geliştirmeye devam etmektedir. 2021 WhatsApp krizi sonrası 32 milyon indirme ve 40 milyona yakın kullanıcı sayısına ulaşarak zirve rakamlara ulaşmıştır. Günümüzde yaklaşık 18 milyon aktif kullanıcıya sahip uygulama BiP Genel Merkez’den alınan verilere göre şimdiye kadar kümülatifte 100 milyona yakın indirme oranına ulaşmıştır. Kullanıcı Sözleşmesi’nin diğer uygulamalara nazaran daha basit ve anlaşılır olduğu gözlemlenebilen BiP’in, diğer uygulamalara getirilen kullanıcı veri toplamada, her bir verinin, hangi amaçla ve yasal zeminde toplandığını açıklamaya dair açık ve anlaşılır olmaması yönündeki eleştirilere maruz kalmaktadır.

5. TÜRK TOPLUMUNUN ANLIK MESAJLAŞMA UYGULAMALARINA GÜVENİ VE FARKINDALIK ANALİZİ

Bu araştırmada insanların internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamalarına olan güvenlerini ve bu uygulamaların kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik politikaları konusundaki farkındalıkları ölçülmüştür. Araştırmadan beklenen günümüzde yüz yüze iletişim dışında en fazla tercih edilen iletişim mecralarından olan internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamalarının güvenilirliğiyle ilgili kullanıcılarının algıları konusunda fikir vermesidir. Araştırma sonucu bulgulardan güvenilirlikle ilgili elde edilecek fikirlerin anlık mesajlaşma uygulamaları konusunda kullanıcıların farkındalık düzeyleriyle ilgili de fikir vermesi amaçlanmıştır.

5.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada veriler kantitatif (nicel veri toplama) Computer Aided Web Interviewing (CAWI) “bilgisayar destekli web görüşmesi” ile herhangi bir anketör veya robot kullanılmadan internet erişimi olan cihazlar (mobil akıllı telefon, tablet, dizüstü veya masaüstü bilgisayar, vb.) aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin toplanması için araştırmaya katılan kişilere Google anket üzerinde hazırlanmış elektronik çevrimiçi anket (Web Survey) üzerinden sorular yönetilmiştir. Bu veri toplama yöntemi ile gönüllü katılımcılardan araştırmanın amacına yönelik hazırlanmış Türkçe dilinde, tek yanıtlı, kapalı uçlu ve dolayısıyla yapılandırılmış soruları cevaplamaları istenmiştir. Araştırmada kullanılan anket formu 3 tanesi demografik özellik taşıyan geri kalan 11’i ise ölçülmek istenen güvene ve farkındalığa ilişkin toplam 14 sorudan oluşmaktadır. Anket soruları Ek 1’de yer almaktadır. Anket formunun yanıtlanması ortalama 3,5 dakika sürmektedir. Araştırmanın ilişkisel bir temele dayanmaması ve betimleyici bir yapıda olması nedeniyle sorularda sadece ölçülmek istenen tutumlara ilişkin sıklara yer verilmiştir. Araştırmada verileri herhangi bir deneme ya da ilişkisel tarama modeli benimsenmemesinden dolayı ölçek kullanılmamıştır. Nitekim hangi

ölçek kullanılırsa kullanılsın, davranışsal özelliklerin ölçülmesi, bilgi ve beceri ölçümlerine göre daha zor ve karmaşıktır. Bu durum üç nedenden kaynaklanmaktadır:

1. *Davranışsal nitelikler değişken ve kararsız yapıdadırlar.*
2. *Bunları ölçmek için çok elverişli ve yüksek nitelikli araçlar pek yoktur.*
3. *Davranışsal nitelikler, ölçekler yardımıyla karşılaştırılmazlar veya karşılaştırmaya uygun değildirler.*²⁶³

Anketin katılımcılara ulaştırılmasında sosyal medya uygulamaları, anlık mesajlaşma uygulamaları ve elektronik posta grupları üzerinden kişileri sorulara yönlendiren çevrimiçi bağlantı paylaşımları kullanılmıştır.

5.2. Evren, Örneklem ve Sınırlılıklar

Çalışmanın evreni, Türkiye’de internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamaları kullanan kişilerden oluşmaktadır. Türkiye’de 2023 Ocak ayı itibariyle 71.38 milyon internet kullanıcısı²⁶⁴ olduğu göz önünde tutulduğunda bu evreni temsil etmesi için literatürde elverişli örnekleme ve kolay örnekleme adı verilen örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu örnekleme yönteminin araştırmaya süre yönünden avantaj sağlaması ve pratik olması özellikleri öne çıkmaktadır.²⁶⁵ Evrenin büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda söz konusu evrenin içerisinde coğrafi dağılım ve demografik özellikler bağlamında anlamlı bir örneklem belirlenmemiştir. Araştırmaya ayrılan süre içerisinde olabildiğince fazla katılımcıya ulaşılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda ulaşılması en kolay olan katılımcılardan başlayarak örneklem oluşturulmuştur. Anketin ulaştığı kişilerden anket bağlantısını ulaşabildikleri diğer insanlara da göndermeleri ve bu sayede araştırmaya katılımcı sayısı bakımından katkı sağlamaları istenmiştir. Bu bağlamda araştırmaya 855 kişi katılmış, katılımcıların tamamı anket formunda yer alan soruları yanıtlamışlardır. Anket formunda Türkçe sorular sorulmasından dolayı katılımcılar Türkiye’de internet tabanlı anlık mesajlaşma uygulamaları kullanıcıları ile sınırlıdır. Araştırmada kullanılan anket formu etik kurul raporunun çıktığı 30 Mayıs 2023 tarihinde uygulanmaya başlamış ve veriler başlangıçtan itibaren yedi gün süresince toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler

²⁶³ Durmuş Ali Özçelik, *Ölçme ve Değerlendirme*, (Ankara: ÖSYM Yayınları, 1998).

²⁶⁴ Kara, a.g.e.

²⁶⁵ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006), 122-123.

ve anket formu da dâhil olmak üzere her ne kadar katılımcıların ad, soyad, iletişim bilgisi de dâhil olmak üzere kişisel bilgileri toplanmamış olsa da tüm dijital veriler 10 yıl²⁶⁶ sonra imha edilecektir.

5.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma bazı varsayımlar üzerine tasarlanmıştır. Aşağıda yer alan ön kabuller doğrulanmış ve kanıtlanmış gibi kabul edilmiştir. Bu bağlamda:

- Araştırmada ankete katılan gönüllü katılımcıların anketi objektif, gerçekçi ve dürüst şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.
- Araştırmaya katılan katılımcıların anket sorularını tek başlarına cevapladıkları varsayılmıştır.
- Araştırma örnekleminin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

5.4. Bulgular

Kullanıcı Sözleşmeleri Bağlamında Türk Toplumunun Anlık Mesajlaşma Uygulamalarına Güveni Ve Farkındalık Analizi ile ilgili anket çalışmasına 855 kişi katılım sağlamıştır. Kullanıcılar tarafından araştırma sorularına verilen cevapların istatistikleri bu bölümde yer almaktadır.

5.4.1. Araştırmaya Katılan Anlık Mesajlaşma Uygulaması Kullanıcılarının Demografik Bilgileri

Araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanan katılımcıların demografik bilgileri ve dağılım grafikleri tablolar ve şekiller aracılığıyla verilmektedir. Kullanıcıların cinsiyet, yaş grubu, eğitim durumu sorularına verdikleri yanıtlara ait frekans değerleri ve yüzdelik analizleri Tablo 5.1, 5.2, 5.3’ te verilmiştir.

²⁶⁶ “Kişisel Verileri Koruma Kurumu Kişisel Veri Saklama ve İmha Politikası”, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/5386/KVKK-KISISEL-VERI-SAKLAMA-ve-IMHA-POLITIKASI> [Erişim Tarihi: 14.03.2023].

Tablo 5.1: Kullanıcıların “Cinsiyetiniz Nedir?” Sorusuna Dair Verdikleri Yanıtların Frekans Analizi.

Cinsiyetiniz Nedir?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kadın	484	56.6
Erkek	364	42.6
Belirtilmek İstemeyen	7	0.8
Toplam	855	100.0

Tablo 5.1’ de araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının cinsiyet dağılımında kadın kullanıcı oranı %56,6 iken erkek kullanıcı oranı %42,6 olarak görülmektedir. Cinsiyetini belirtmek istemeyen kullanıcı sayısı ise %0,8’ lik bir oranla 7 kişidir. Dolayısıyla ankete katılım sağlayan kadın kullanıcıların sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 5.2: Kullanıcıların “Yaşınız Nedir?” Sorusuna Dair Verdikleri Yanıtların Frekans Analizi.

Yaşınız Nedir?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
16-27	334	39.1
28-43	390	45.6
44-58	103	12.0
58 +	28	3.3
Toplam	855	100.0

Tablo 5.2’de araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Yaşınız Nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlarda yer alan yaş aralıkları, kuşaklar arası ayırında literatüre hakim olan yıllar baz alınarak belirlenmiştir. Bu ayırma göre kuşaklar aşağıda belirtildiği şekildedir.

- 1946-1964 yılları arasında doğanlar: *Babyboomers Kuşağı*, 58 yaş ve üstü,
- 1965-1979 yılları arasında doğanlar: *X Kuşağı* , 44-58 yaş,

- 1980-1994 yılları arasında doğanlar: Y Kuşağı, 28-43 yaş.²⁶⁷
- 1996- 2010 yılları arasında doğanlar: Z kuşağı, 13-27.²⁶⁸

Bu veriler ışığında araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının büyük çoğunluğunu Y kuşağı oluşturmaktadır. 855 katılımcının 390'ı %45,6'lık bir oranla 28-43 yaş arası katılımcılardır. Ardından %39,1'lik oranla 16-27 yaş aralığındaki Z kuşağı olarak tabir edilen kullanıcıların ankette çoğunlukta olduğu görülmektedir. 44-58 yaş aralığı, X kuşağı temsilcileri de %12'lik bir oranla anlık mesajlaşma uygulamalarını kullandıklarını belirtirken, 58 yaş ve üstü grup insanlar, %3,3'lük bir oranla ankete katılım sağlamıştır. Böylelikle anlık mesajla uygulamasını en fazla kullanan katılımcılar Y kuşağı, en az kullanan Babyboomers Kuşağı olarak belirlenmiştir.

Tablo 5.3: Kullanıcıların “Eğitim Durumunuz Nedir?” Sorusuna Dair Verdikleri Yanıtların Frekans Analizi.

Eğitim Durumunuz Nedir?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Ortaokul	32	3.7
Lise	78	9.1
Üniversite	576	67.4
Lisansüstü	169	19.8
Toplam	855	100.0

Tablo 5.3'te araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Eğitim Durumunuz Nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında % 67,4'lük en büyük kısmın üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Ardından sırayla lisansüstü), lise ve

²⁶⁷ Sena Erden Ayhün, “Kuşaklar Arasındaki Farklılık ve Örgütsel Yansımaları”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.1, (Haziran 2013): 96 [Erişim Tarihi:06.05.2023].

²⁶⁸“Gen Z and Gen Alpha Infographic Update”, Mccrindle, <https://mccrindle.com.au/article/topic/generation-z/gen-z-and-gen-alpha-infographic-update/> [Erişim Tarihi:06.05.2023].

ortaokul mezunu katılımcıların oranları %19.8, %9.1, %3.2 olarak ölçülmüş ve üniversite mezunu katılımcılara göre bu oranların çok düşük olduğu gözlemlenmiştir.

5.4.2. Araştırmaya Katılan Anlık Mesajlaşma Uygulaması Kullanıcılarının Bilgi Sorularına Verdikleri Yanıtların Analizleri

Bu bölümde araştırmaya katılan kullanıcılara demografik sorulardan sonra yöneltilen 11 adet bilgi sorusuna ait analiz ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Kullanıcılara anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanmaya başladıkları andan itibaren kabul şartı olarak getirilen kullanıcı sözleşmeleri ile uygulamayı kullanmaya başladıkları anda ve sonrasında tabii oldukları yasal süreçler hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarını ölçmek üzere sorulan bilgi sorularına ait yanıtlar tablolar halinde frekans analizleri ile açıklanmış ve ardından da her sorunun cevabına ait dağılım grafikleri verilmiştir.

Tablo 5.4: “En Sık Kullandığınız ‘Anlık Mesajlaşma Uygulaması’ Hangisidir?” Sorusuna Verilen Yanıtın Frekans Analizi.

En Sık Kullandığınız "Anlık Mesajlaşma Uygulaması" Hangisidir?		
Uygulama Adı	Frekans (n)	Yüzde (%)
WhatsApp	831	97.2
BiP	5	0.6
Telegram	3	0.4
Diğer	16	1.8
Toplam	855	100.0

Tablo 5.4’te araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “En Sık Kullandığınız Anlık Mesajlaşma Uygulaması Hangisidir?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında 855 kişinin %97,2’lik büyük bir çoğunluğu WhatsApp anlık mesajlaşma uygulamasını kullanmaktadır. Grafikte Telegram ve BiP uygulamasının da dâhil olduğu geri kalan yüzdelik dilimin, toplamın %2,8’i gibi çok küçük bir orana tekabül ettiği görülmektedir. %1,8’lik dilimin içinde ise Instagram ve SMS tercihleri yer almaktadır.

Tablo 5.5: “İkinci Tercih Olarak Aynı Anda Kullandığınız ‘Anlık Mesajlaşma Uygulaması’ Var mı?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

İkinci Tercih Olarak Aynı Anda Kullandığınız ‘Anlık Mesajlaşma Uygulaması’ Var mı?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Telegram	283	33.1
WhatsApp	179	20.9
BiP	57	6.7
Diğer	336	39.3
Toplam	855	100.0

Tablo 5.5’te araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının ikinci tercih olarak aynı anda kullandığınız ‘Anlık Mesajlaşma Uygulaması’ var mı?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında 855 kişinin verdiği ilk cevap Telegram uygulamasıdır. % 33.1’lik 283 kişiye denk gelen kullanıcı nüfusu ikinci tercih uygulama olarak Telegram uygulamasını seçtiğini belirtmiştir. Ardından %20,9’luk bir oranla 179 kişinin WhatsApp anlık mesajlaşma uygulamasını seçtiği, BiP uygulamasını ikinci tercih olarak seçenlerin ise %6,7’lik bir oranla 57 kişiden ibaret olduğu görülmektedir. Grafiğin geri kalan % 39,3’lük kısmında Instagram, SMS, FbMessenger, Discord, Snapchat, Viber gibi farklı mesajlaşma uygulamalarına ait isimlere rastlanmaktadır.

Tablo 5.6: “Anlık Mesajlaşma Uygulaması Kullanma Nedeniniz Nedir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

Anlık Mesajlaşma Uygulaması Kullanma Nedeniniz Nedir?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Çevremdeki pek çok insanın kullanması (Popülerlik)	215	25.1
Güvenilirliği	28	3.3
Kullanım kolaylığı (Alışkanlık)	517	60.5
Mecburiyet	95	11.1
Toplam	855	100.0

Tablo 5.6’da araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Anlık Mesajlaşma Uygulaması Kullanma Nedeniniz Nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında katılımcıların %60.5’ inin kullanım kolaylığı (alışkanlık) seçeneğini tercih ettiği görülmektedir. İkinci sırada %25.1’lik bir oranla popülerlik seçeneğinin tercih edildiği görülürken, güvenilirlik seçeneği %3.3 gibi çok küçük bir oranla mecburiyet seçeneğinden bile sonra gelmektedir. 855 kişiden sadece 28 kişinin güvenilir olduğu için kullanmayı tercih ettiğini açıkladığı anlık mesajlaşma uygulamalarının kullanımında bu duruma göre güvenden önce diğer seçeneklerde belirtilen faktörler etkili olmaktadır.

Tablo 5.7: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları Üzerinden İletişim Kurarken Yaşadığınız En Büyük Tedirginlik Nedir?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

Anlık Mesajlaşma Uygulamaları Üzerinden İletişim Kurarken Yaşadığınız En Büyük Tedirginlik Nedir?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Mesaj içeriklerimin, kaydedilmesi, saklanması, başkaları tarafından okunması ihtimali	321	37.5
Kişisel verilerimin bilgin dışında paylaşılması, satılması ihtimali	249	29.1
Herhangi bir tedirginlik hissetmiyorum	278	32.5
Diğer	7	0.9
Toplam	855	100.0

Tablo 5.7’de araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları Üzerinden İletişim Kurarken Yaşadığınız En Büyük Tedirginlik Nedir?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında katılımcıların %53,4’ü evet,%11’i hayır, %35,6’sı bilmiyorum yanıtını vermiştir. Bu oranlara bakıldığında %53,4 oranında evet yanıtı veren katılımcıların bu konuda doğru bilgi sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 5.8:“Kullanıcı Sözleşmesi Nedir, Biliyor Musunuz?”Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

Kullanıcı Sözleşmesi Nedir, Biliyor musunuz?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	324	37.9
Hayır	531	62.1
Toplam	855	100.0

Tablo 5.8’de araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Kullanıcı Sözleşmesi” Nedir, Biliyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında katılımcıların % 62.1’inin “Hayır” yanıtını, %37.9’unun ise “Evet” yanıtını verdikleri görülmektedir. Bu oranlara bakıldığında anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcıları için kişisel verilerinin güvenliği hususunda hayati önem arz eden ve tezin odak noktasında yer alan kullanıcı sözleşmelerini okuyan ve okumayanlar arasında neredeyse yarı yarıya bir fark bulunmaktadır. Aldığı hizmetin kullanım koşullarının içeriği hakkında dahi bilgisi olmayan %62,1’lik bir oranı temsil eden kullanıcı grubunun hak ve yükümlülüklerini bilmeden uygulamaya ait hizmetlerden yararlandığı görülmektedir.

Tablo 5.9: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’nı İndirirken ya da Sonrasında Kullanıcı Sözleşmesini Okudunuz mu?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’nı İndirirken ya da Sonrasında Kullanıcı Sözleşmesini Okudunuz Mu?”		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet, okudum	216	25.3
Hayır, okumadım	476	55.7
Fark etmedim	37	4.3
Hatırlamıyorum	126	14.7
Toplam	855	100.0

Tablo 5.9’da “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’nı İndirirken ya da Sonrasında Kullanıcı Sözleşmesini Okudunuz mu?” sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında %55.7 oranında kullanıcının “hayır, okumadım” %25.3 oranında kullanıcının “evet, okudum” yanıtı vermiştir.. Anlık mesajlaşma uygulamalarının yüklenme aşamalarında pek çok kullanıcının dikkatini çekmeyecek kadar küçük puntolarla yazılan (Bip) veya ancak aktif hücre olarak bırakılmış hoş geldin karşılama metinleri içinde tıklanarak ulaşılabilen (WhatsApp) ya da uygulama kullanılmaya başlandığı an kabul edilmiş farzedilen (Telegram) kullanıcı sözleşmeleri çoğu zaman hatırlanmayacak kadar hızlı geçilen veya fark edilmeyecek kadar araya sıkıştırılmış metinlerdir. Yani %20’ye yakın kullanıcı tarafından hatırlanmama ve fark edilmeme olasılığı yüksektir.

Tablo 5.10: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları ile Hukuki Bir Sorun Yaşarsanız Yasal Olarak Öncelikle Nereye Başvurursunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

Anlık Mesajlaşma Uygulamaları İle Hukuki Bir Sorun Yaşarsanız (veri çalınması, satılması veya şahsi içeriklere erişilmesi vb.) Yasal Olarak Öncelikle Nereye Başvurursunuz?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Emniyet güçlerini (polisi) ararım	221	25.8
Mahkemeye başvururum	238	27.8
Hizmet sağlayıcıya ulaşmaya çalışırım	179	20.9
Bilmiyorum	217	25.4
Toplam	855	100.0

Tablo 5.10’da araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları ile Hukuki Bir Sorun Yaşarsanız (Veri Çalınması, Satılması veya Şahsi İçeriklere Erişilmesi vb.) Yasal Olarak Öncelikle Nereye Başvurursunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında tüm seçeneklere verilen yanıtların birbirine yakın oranlarda olduğu görülmektedir. %27.8 oranında kullanıcının mahkemeye, %25.8 oranında kullanıcı grubunun da polise başvurmayı tercih ettiği bu sorudan anlaşılmaktadır ki yasal süreçlerde hangi yolun izleneceği bilgisine sahip bir kullanıcı çoğunluğu bulunmamaktadır. Üstelik %25.4’lük oranda bir kullanıcı grubunun ilk üç seçeneğe dair de bir fikri olmadığı ve “Bilmiyorum” seçeneğini işaretlediği görülmüştür. Hizmet sağlayıcıya yani anlık mesajlaşma platformlarına ulaşmaya

çalışan % 20.9'luk oranı temsil eden kullanıcıların ise en düşük oy oranına sahip grubu temsil ettikleri gözlemlenmektedir. Yani yasal süreci bilmeyen ve öğrenmek isteyen kullanıcılardan bile az bir nüfus uygulamayla ilgili hukuki bir sorunla karşılaştığında çözüm mercii olarak hizmet sağlayıcıya ulaşma seçeneğini en sona bırakmaktadır. Buradan çıkan sonuç, kullanıcıların hukuki süreçlere dair net bilgileri olmadığı gibi üstelik yasal olarak sıkıntılı süreçlerle karşılaşmaları halinde çözüm için platformlara ulaşacaklarını düşünmemektedirler. Yani yasal sorunları çözmede hizmet sağlayıcı uygulamalara güvenilmemektedir.

Tablo 5.11: “Devletin İlgili Kurumlarının Sizi Bu Uygulamalar Yüzünden Başınıza Gelebilecek Olumsuzluklarla ve Haklarınızla İlgili Bilgilendirmesini İster Miydiniz?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

Devletin İlgili Kurumlarının Sizi Bu Uygulamalar Yüzünden Başınıza Gelebilecek Olumsuzluklarla Ve Haklarınızla İlgili Bilgilendirmesini İster Miydiniz?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	744	87
Hayır	53	6.2
Bu tip bilgilendirmeleri önemsemiyorum	58	6.8
Toplam	855	100.0

Tablo 5.11’de araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Devletin ilgili kurumlarının sizi bu uygulamalar yüzünden başınıza gelebilecek olumsuzluklarla ve haklarınızla ilgili bilgilendirmesini ister miydiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında katılımcıların % 87’si “Evet” yanıtını vermiştir.

Bu tip bilgilendirmeleri önemli bulmayan kullanıcı sayısı ise küçük bir farkla da olsa hayır bilgilendirmeye gerek yok diyenlerden 5 kişi daha fazla olarak ölçülmektedir. Bu sorunun yanıtları göstermektedir ki; anlık mesajlaşma uygulamalarına ait sözleşmeleri okuyan veya okumayan kullanıcıların büyük bir çoğunluğu, hak ve yükümlülükleri konusunda bireysel çaba ile edinilecek bilgiden ziyade öncelikle devletin ilgili kurumlarının kendilerini bilgilendirmesini talep etmektedir.

Dolayısıyla araştırmamızda tek tek incelediğimiz üç uygulamaya ait kullanıcı sözleşmeleri hem sayfa sayısı hem de içerik olarak oldukça fazla ve karmaşık bir yapıya sahiptir.

Tablo 5.12: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’nı İndirirken Kullanıcı Sözleşmesini Okuma ve Onaylama Şartı ile Karşılaştınız mı?” Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’nı İndirirken Kullanıcı Sözleşmesini Okuma ve Onaylama Şartı ile Karşılaştınız mı?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	546	63.9
Hayır	63	7.4
Fark etmedim	107	12.5
Hatırlamıyorum	139	16.3
Toplam	855	100.0

Tablo 5.12’de araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’nı İndirirken Kullanıcı Sözleşmesini Okuma ve Onaylama Şartı ile Karşılaştınız mı?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında katılımcıların % 63.9’u evet, %7.6’ü hayır, %12.5’i fark etmedim, %16.3’ü ise hatırlamıyorum yanıtını vermiştir. Evet yanıtına ve sorunun içeriğine bakıldığında bu oran bizlere Türk toplumundaki kullanıcıların anlık mesajlaşma uygulamaları kullanıcı sözleşmelerine karşı farkındalıklarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Ardından gelen %16.3’lük bir oranı temsil eden “hatırlamıyorum” cevabını veren grup ise uygulama indirilirken kullanıcı sözleşmelerine dair uyarıların bulunduğu yerlerin önemini ortaya çıkarmaktadır. Kurulum aşamalarında hızlıca geçilen sekmelere yerleştirilen gizlilik politikaları ve kullanıcı hizmet sözleşmeleri görüldüğü üzere pek çok kullanıcı tarafından ya hatırlanmamış ya da fark edilmemiştir.

Tablo 5.13: “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları Kullanımında Veri Mahremiyeti ve Güvenliği Konusunda Türk Vatandaşları ile Avrupa Vatandaşları Arasında Çifte Standart Olduğunu Düşünüyor Musunuz?” Sorusunun Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

Anlık Mesajlaşma Uygulamaları Kullanımında Veri Mahremiyeti ve Güvenliği Konusunda Türk vatandaşları ile Avrupa Vatandaşları Arasında Çifte Standart Olduğunu Düşünüyor Musunuz?		
Kategori	Frekans(n)	Yüzde%
Evet	302	35.3
Hayır	170	19.9
Bir fikrim yok	383	44.8
Toplam	855	100.0

Tablo 5.13'te araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları kullanımında veri mahremiyeti ve güvenliği konusunda Türk vatandaşları ile Avrupa vatandaşları arasında çifte standart olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında katılımcıların %44.8'inin bir fikrim yok, %35.3'ünün evet, %19.9'unun ise hayır seçeneklerini işaretledikleri görülmektedir.

Avrupa'da yaşayan vatandaşların kişisel verilerinin kullanımı, işlenmesi, depolanması, pazarlanması gibi işlemleri belirli yasal prosedürlere bağlayan 25 Mayıs 2018 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR)'ne dair Türk kullanıcıların bilgi sahibi olup olmadıklarını ölçmek üzere hazırlanmış bu soruya verilen yanıtlara göre Türk toplumu çoğunlukla kullanıcı sözleşmelerinin uygulanması aşamasında Avrupa ile aralarında bir fark olup olmadığına dair bilgi sahibi değildir. Ardından gelen hatırı sayılır bir kesim ise bu soruya evet yanıtını vererek Avrupa ile Türk vatandaşları arasında veri mahremiyeti ve güvenliği konusunda çifte standartlar olduğunu düşündüğünü belirtmektedir. %20'ye yakın bir gruba temsil eden kullanıcılar ise Türkiye ve Avrupa arasında bu konuda bir fark olmadığını düşündüğünü göstermektedir.

Tablo 5.14: “Türkiye'deki Yasaların ‘Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’ ile İlgili Sizi Yeterince Koruduğunu Düşünüyor Musunuz? Sorusuna Verilen Yanıtların Frekans Analizi.

Türkiye'deki Yasaların ‘Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’ ile İlgili Sizi Yeterince Koruduğunu Düşünüyor Musunuz?		
Kategori	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	92	10.8
Hayır	498	58.2
Bir fikrim yok	265	31
Toplam	855	100.0

Tablo 5.14'te araştırmaya katılan anlık mesajlaşma uygulaması kullanıcılarının “Türkiye'deki yasaların ‘Anlık Mesajlaşma Uygulamaları’ ile ilgili sizi yeterince koruduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara bakıldığında

katılımcıların %58.2'sinin hayır, %31'inin bir fikrim yok, %10.8'inin evet yanıtını verdikleri görülmektedir. Hayır yanıtını veren %60'ya yakın bir grubu temsil eden kullanıcıların büyük çoğunluğu oluşturduğu gerçeğinden yola çıkarak Türk toplumunun, yasaların kendilerini yeterince korumadığı fikrine sahip olduğu görülmektedir. Ardından gelen çoğunluk bir fikri olmadığı yönünde cevap verirken, yasaların kendisini koruduğunu düşünenlerin oranı yüzdelik dilimde sadece 10.8'dir.

6. SONUÇ

Her icadın temelinde yatan ihtiyaç kavramı ve merak güdüsü, insana iletişim alanında yeni bir devir başlatacak interneti keşfettirmiştir. Ve bu icattan sonra günümüzdeki anlamıyla iletişim medyasına dönüşen haberleşme kavramının temel taşları birer birer atılmaya başlamıştır. İnternet öncesi haberleşme modelleri rafa kaldırılmış veya internete uyumlu hale getirilerek gündelik hayata dâhil edilmiştir.

Bağlantılılık halinde yaşamaya odaklanan sosyal ağ toplumunun bu forma dönüşmesinde dinamiti ateşleyen en önemli faktör teknoloji şirketlerinin internet tabanlı teknolojiyle uyumlu akıllı cep telefonları, tabletler, bilgisayar gibi iletişim araçlarını geliştirerek insanları internetin olmadığı alanlarda yoksunluk hissettirecek boyutlara getirmesi olmuştur. Her geçen gün yeni özelliklerle cazip hale getirilen haberleşme uygulamaları yediden yetmişe tüm dünyada iletişimin vazgeçilmez markaları haline getirilmiştir. Neredeyse her birinin web ve mobil versiyonları olan dünya genelinde en çok kullanılan WhatsApp, Facebook, Twitter, Instagram, TikTok gibi uygulamalar milyarlarca kullanıcı için hem ücretsiz hem de hızlı ve kolay iletişimin ilk anahtarı olarak gözükmektedir.

İletişim kurmanın temel şartı olarak kabul gören ve vazgeçilmesi çok da kolay gözükmeyen sosyal mecralar ülkeler bazında bile milyonlarca fanatığı olan bir kulüp gibi işlev görmektedir ve rızaya dayalı sahip olduğu bu veri havuzuyla devasa bir güç olarak addedilmektedir. Gücü elinde bulunduran aktörlerin değiştiği dijital çağda, ulus devletlerin yerini alan sosyal medya devleri kullanıcılarda bağımlılık yaratan bu gücü ellerinden kaçırmamak için teknolojinin tüm nimetlerini kullanmaktadır. Teknik olarak insanların kendi kişisel verilerini kendi imkânlarıyla korunmasının pek de mümkün gözükmediği bu alanda, temel hak ve özgürlükler kapsamında vatandaşlarının kişisel verilerini korumak isteyen devletler ise bir takım güncel ve yasal tedbirler almak zorunda kalmaktadır.

Devletleri, özel şirketleri ve kullanıcıları karşı karşıya getiren bu sistemde yarışa bir sıfır önden başlayan teknoloji şirketleri, uygulamalarını kullanmak isteyenlere zımnen

kabul ettirdikleri kullanıcı sözleşmeleri sayesinde kendilerini garanti altına almış ve pek çok hukuki yükümlülüğünden kurtulmuştur. Kamu otoriteleri ise hukuki ve teknolojik alt yapı yetersizliği, uzmanlaşılmamış bir alan ve bürokratik hantallık gibi sebeplerle buradaki açığı fark edene kadar pek çok vatandaşının korunması gereken hak ve yükümlülüklerini ıskalamak zorunda kalmıştır.

Vazgeçilemeyecek bir iletişim modelinin ve sosyalleşme zincirinin çoktan birer halkası olmuş milyonlarca kullanıcı için bu uygulamaları kullanmaktan vazgeçmek kişisel verilerinin akıbetini öğrenmek kadar zordur. Bu dilemmeden faydalanan internetin girdiği her coğrafyada verinin getirdiği gücü elinde tutan teknoloji şirketleri devletin hegemonyasına meydan okuyarak sosyal medya platformlarını veri savaşlarının verildiği yeni bir er meydanına dönüştürmüştür. Kullanıcı sözleşmelerine bilinçli ya da bilinçsiz verilen her onay teknoloji şirketlerinin veri havuzunu doldururken kullanıcıların ve vatandaş olunan devletin hukuken elini kolunu bağlamaktadır. Veri mahremiyeti ihlallerine rağmen uygulamaları kullanmaktan vazgeçememe döngüsünde sıkışıp kalan kullanıcıların sayısı her geçen gün artarak veri havuzuna milyonlar eklenmektedir.

Başka bir iletişim modeli veya haberleşme yöntemi bilmeyen sosyal medya aracılığıyla iletişimde kalmanın veya sosyalleşmenin karşılığında kendisinden talep edilen bir takım kişisel bilgilerin öneminin farkında olmayan milyarlarca insan, günümüz dijital dünyasında en kıymetli metanın “kişisel veri” olduğunu teknoloji şirketlerinin veri skandalları ortaya çıktıkça acı tecrübeler sonucu öğrenmeye başlamıştır. Kullanıcı sözleşmelerini okumuş olan kullanıcıların dâhi uygulamaları kullanma karşılığında talep edilen kişisel bilgilerini “gizlenecek bir şeyim yok, benim verilerim ne işe yarar ki” fikriyle paylaşmakta bir sorun görmemesi zamanla yerini endişeye bırakmıştır. Ad, soyad, araç plakası, ikametgâh gibi özel verilerin haricinde biyometrik bilgiler, parmak izi, siyasi ve dini görüş, tercihler, sicil kaydı, video-ses kaydı, üyelik, genetik kod gibi dolaylı yoldan elde edilecek mahrem verilerin de bu uygulamaların veri havuzunda yer aldığı ortaya çıkması veri mahremiyeti konusunda tüm dünyada hem devletler hem de kullanıcılar için yeni bir farkındalık düzeyi yaratmıştır.

Yukarıda sözü edilen konularla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde bağlayıcılığı yüksek pek çok hukuki metin hazırlanmış olsa da bu uygulamaları kullanmaya devam

eden kullanıcıların kişisel verilerinin korunmasını sağlamak bireysel çaba veya farkındalık ile aşılacak bir mesele değildir. Her geçen dakika çeşitlenen ve sunulan hizmet içeriklerini yenileyerek daha da cazip haline gelen sosyal mecralar her yaştan kullanıcı için haberleşmeye uygun birçok yeni platformu hayata geçirmektedir. Bir internet sitesini ziyaret ederken zımnen kabul edilen kullanım koşullarında da, bir uygulamayı kullanmak için onaylanan üyelik sözleşmesinde de kullanıcılar bilerek ya da bilmeyerek pek çok yükümlülük altına girmektedir. Hayatın olağan akışında gelişen bu taahhütler karşısında kullanıcıların interneti kullanmamak haricinde rasyonel bir seçeneği kalmamaktadır. Günümüz şartlarında internet ve uzantılı araçları kullanmadan yaşamak ise neredeyse imkânsız gözüktüğü için kişisel verilerin dijital ortamda kullanılması ve korunması için yetkili kamu otoriteleri ve üst kurullara hukuk, veri mahremiyeti, temel hak ve özgürlükler, ulus-devlet sınırları, hegemonya, güvenlik, vatandaşlık gibi pek çok konuda yeni yükümlülükler doğmuştur.

Bu bağlamda dünyada ve Türkiye’de en çok tercih edilen anlık mesajlaşma uygulaması olan WhatsApp’ın dünyada veri mahremiyeti konusunda yeni bir sayfa açılmasına vesile olan 4 Ocak 2021 tarihli Kullanıcı Gizlilik Politikası Güncelleme kararı ele alınmıştır. Öncesinde de kullanıcı sözleşmelerini pek çok kez güncelleyen WhatsApp, 4 Ocak 2021 tarihinde ilk kez GDPR bölgesindekiler hariç kullanıcılarına ait verileri hizmet amaçlı kullanmak üzere Facebook ve ona bağlı şirketlerle paylaşabileceğini duyurmuştur. Üstelik bu güncellemeyi kabul etmeyen kullanıcıların uygulamayı kullanamayacağını bildiren bir açıklama yayınlamıştır. Uygulama, kendisine milyonlarca kullanıcı kaybettiren bu karardan, gelen tepkiler üzerine vazgeçse de dünya üzerindeki tüm kullanıcılara dijital mecralarda kişisel verilerine ne olduğuna ne amaçla ve ne şekilde toplandığına dair haklı sorular oluşturan bir farkındalık eşiği atlatmıştır.

Uygulamaları kullanmak isteyen her kullanıcının tek bir ile çoğu zaman fark edilmeden ya da okunmadan geçilen sözde rızaya dayandırılan kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik politikaları kullanıcıların kişisel verilerinin işlenmesi, kaydedilmesi, pazarlanması, toplanması gibi işlemler için hizmet sağlayıcıya sunulan bir nevi yetki devri ve onay sözleşmesi niteliğindedir.

Bu çalışmada incelenen WhatsApp, Telegram ve BiP’ten oluşan anlık mesajlaşma uygulamalarına ait kullanıcı sözleşmeleri ve tamamlayıcısı şeklinde tasarlanmış

gizlilik politikalarının tamamı kullanıcıları “uygulamayı indirdiğiniz andan itibaren kullanım şartlarını kabul etmiş sayılırsınız” ifadesini içeren tek bir kutucuk onayıyla deyim yerindeyse zapturapt altına alınmaktadır. Küçük puntolarla veya ara yüze sıkıştırılmış formatlarla hızlıca geçilen indirme aşamalarına dâhil edilen “kabul et ve devam et” komutu bir seçenekten ziyade uygulamayı kullanmak isteyenler için zorunlu bir ışıktır çünkü ret seçeneği işaretlendiğinde uygulamayı kullanmak imkânsız hale gelmektedir. Hayatı kolaylaştırmak için tercih edilen bu uygulamaların kullanıcıyı mecbur bıraktığı sayfalar dolusu kullanıcı sözleşmelerine bakıldığında öze aykırı bir durumla karşılaşmaktadır. Oldukça profesyonel seviyede hukuk bilgisi ve dil hâkimiyeti gerektirecek şekilde hazırlanmış bu sözleşmelerin içeriğini anlamak, kişisel verilerin korunması ve kullanılması açısından getirdiği yükümlülük ve alınan sorumlulukları fark etmek için basit ve yüzeysel bir okuma yapmak yeterli değildir. Sadece WhatsApp uygulamasının yedi adet kullanıcı sözleşmesi ve buna bağlı güncellenen gizlilik politikaları olduğu göz önüne alınırsa okunması gereken sözleşme metinlerinin büyüklüğü ortaya çıkmaktadır.

WhatsApp’ın aldığı 4 Ocak 2021 tarihli güncelleme kararıyla birlikte sosyal mecralara güven sorunu zirve yapan kullanıcıların, verilerinin hizmet adı altında aleni bir şekilde işleneceğini kabul etmesi eskisi kadar kolay olmamıştır. Kişisel verinin önemine dair farkındalığı artıran bu karar hem veri sahibi kişiler hem de sorumlusu şirketler için güven unsurunu ön plana çıkaran politikalar oluşturma açısından dönüm noktası olmuştur. Kullanıcı kaybetmek istemeyen şirketler, kullanıcı içeriklerinin güvende olduğuna dair uçtan uca şifreleme, gizli ve süreli mesaj gibi gizlilik ve güvenlik önlemlerini ön plana çıkarmıştır. Kriptolama sistemlerinin güvenilirliği ile kullanıcı sayısını artırmak isteyen rakip uygulamalardan Telegram bu dönemde kullanıcı sayısını rekor seviyelere çıkarmayı başarmış, yerli ve millilik vurgusuyla Türk kullanıcılarına ait verilerin Türkiye’de kalacağını beyan eden BiP uygulaması da tarihindeki en yüksek kullanıcı sayısına 2021 yılında ulaşmıştır.

Yukarıda söz edilen üç uygulamaya ait kullanıcı sözleşmeleri (WhatsApp’ın 14 Kasım 2022 tarihli son güncellemesi hariç) incelendiğinde; toplanan kişisel veri kategorileri, bunların nasıl toplandığı, hangi amaçlarla ve yasal dayanaklara göre kullanıldığı, uygulanan gizlilik politikaları, saklanma ve silme koşulları ile GDPR mekanizmasına dair başlıklar altında kaleme alınmış tek tip formatla yazılmış metinlere rastlanmaktadır.

14 Kasım 2022 tarihli güncellemeyle birlikte WhatsApp uygulaması ilk kez kişisel verilerin işleme şartlarını yerine getiren daha yasal bir formata kavuşmuştur. Böylelikle WhatsApp yıllarca sürdürdüğü tek tip kullanıcı sözleşmesi formatını kullanıcılarını kaybetmemek ve güvenlerini kazanmak amacıyla yasal mevzuata uygun hale getirme çabası göstermiştir.

Bu üç uygulamaya ait tüm kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik politikaları incelendiğinde kullanıcıların “indirme aşamasında tüm kullanım koşullarını kabul ettiği” varsayımı öncelikle hukuken sözleşmelerin anlaşılır olmak kaydıyla açık rızaya dayanma şartını ihlal etmektedir. Ayrıca standart bir formatla kaleme alınan sade ve anlaşılır olmaktan uzak, sayfalar dolusu yazılan bu tek tip sözleşmeler, kişisel verilerin işleme şartlarında belirtilen “verilerin kategoriler yerine tek tek, hangi amaçla, hangi yasal dayanağa göre işlendiğini yoruma mahal vermeden sade ve anlaşılır bir dille açıklanması” hükmüne de aykırıdır.

Yabancı menşeli Telegram ve WhatsApp anlık sosyal mesajlaşma uygulamalarının kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik politikalarını incelerken yaşanan zorlukların tamamı yazım dilinin ana dil olmamasından ziyade içeriğin karmaşık ve net ifadeler içermemesinden kaynaklanmaktadır. Şeffaf, sade, basit ve her dilde anlaşılır evrensel pek çok kanun metni olduğu düşünülürse kullanıcı sözleşmeleri ve gizlilik politikalarının kaleme alınmasındaki bu karmaşanın bir strateji olduğu dâhi akla gelmektedir. Bu sebeple devletin ilgili kurumlarının küresel çapta kullanılan farklı dillerde hazırlanan bu uygulamalara ait kullanıcı sözleşmelerini vatandaşlarının anlayacağı, basit şekillerde kendi diline uyarlaması öncelik verilmesi gereken ilk meseledir. Ardından bu metinlerin hukuka uygunluk şartlarını içerip içermediğini kontrol edecek yasal bir mekanizma inşa edilmesi gerekmektedir. Tüm sosyal medya uygulamalarında yer alan kullanım koşulları veya kullanıcı sözleşmelerinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının kişisel verilerini peşinen işlememesi aksi halde caydırıcı cezalar uygulanması yönünde yasal yaptırımlar getirilmesi Türk toplumunun sosyal medya uygulamalarını kullanırken yaşadığı pek çok tereddüdün devlet eliyle giderilmesinde öncü olacaktır.

İnternet tabanlı WhatsApp, Telegram, BiP anlık mesajlaşma uygulamalarını kullanan Türk toplumunun kullanıcı sözleşmelerine dair farkındalık düzeyi ve duyduğu güveni ölçmeye yönelik yapılan anket araştırmasında da kullanıcıların farkındalık ve güven

hissini etkileyen dinamikler ele alınmış ve demografik sorular hariç diğer sorulardan elde edilen bulgular betimleyici analiz yöntemiyle yorumlanmıştır. Buna göre; Türk toplumunun en çok tercih ettiği anlık mesajlaşma uygulaması açık ara farkla WhatsApp' tır. İkinci tercih olarak Telegram gösterilmiştir. Türk toplumunda anlık mesajlaşma uygulaması kullanılma nedeni kullanım kolaylığı, alışkanlık olarak belirlenmiştir. Kullanıcılar, anlık mesajlaşma uygulaması kullanırken yaşanan en büyük tedirginlik olarak mesaj içeriklerinin kaydedilmesi, saklanması ve başkaları tarafından okunması seçeneğini işaretlemiştir. Bu durum kullanıcıların kişisel verilerinin akıbetine dair endişe duyduklarını ve sözleşmeleri okumuş olsalar bile verilerinin ne şekilde, hangi amaç ve yasal dayanaklara göre kullanıldığını bilemediklerini göstermektedir. Kullanıcı Sözleşmesi'nin ne olduğunu hatta içeriğini dahi bilmeyen kullanıcı sayısı bilenlerin iki katına yakındır. Aynı şekilde sözleşmeleri okumayanların oranı da okuyanların neredeyse iki katıdır. Bu durum kullanıcı sözleşmelerini angarya bulan ya da sayfalar dolusu metinlerin karmaşasına girmek yerine kabul ve onay şartını işaretlemeyi tercih eden kullanıcıların fazla olduğunu göstermektedir.

Bu mecralarda yaşanması muhtemel hukuki sorunlarda yasal olarak yetkili merciinin neresi olduğu konusunda tüm kullanıcıların kafasının karışık olduğu görülmektedir. Neredeyse eşit dağılım gösteren dört seçenek arasında en düşük yüzdelik hizmet sağlayıcıya ulaşma seçeneği olmuştur. Görülmektedir ki, kullanıcılar ne sözleşmelere güvenmekte ne de bu sözleşmeleri yapan şirketleri çözüm mercii olarak görmektedir.

Araştırmada tek tek incelenen üç uygulamaya ait kullanıcı sözleşmeleri hem sayfa sayısı olarak oldukça fazla ve yorucu hem de içerik olarak aktif hücrelerle daha da karmaşık hale getirilmiş bir yapıdadır. Üstelik hukuki yönden yasal boşluk ve eksikliklerle doludur. Çözüm mercii olarak belirlenen ve kullanıcılara hizmet için açılmış kullanıcı sözleşmelerinin karışıklığına dair sorulara cevap bulmak için ulaşılan WhatsApp destek hattından gelen bot mesaj içerikleri de bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Devletin ilgili kurumlarının bu uygulamalar hakkında kendisine hak ve yükümlülüklerini bildirmesini isteyen kullanıcı sayısı, bu tip bilgilendirmeleri istemeyen ve önemsemeyenlerin yedi katıdır. Bu durum Türk toplumunun kamu

otoriteleri tarafından gelecek bilgiye kullanıcı sözleşmelerini okumaktan daha çok güvindiklerini göstermektedir.

Kullanıcı Sözleşmesi'ni okuma ve onay şartının farkında olan kullanıcı sayısı oranı, okuduğunu ve onayladığını dahi hatırlamayanların sayısına oranla çok daha yüksektir. Bu durum, farkındalığı yüksek kullanıcı kitlesine işaret etmektedir ancak farkındalığı yüksek bu kitlenin uygulamaları kullanmaktan vazgeçtiğine dair bir çıkarım yapmak da mümkün değildir. Ancak kullanıcı sözleşmelerinin içeriği hakkında daha bilinçli olan bu kesimin kamu otoritelerinden korunma ve bilgi talep ettiği söylenebilir.

Veri mahremiyeti konusunda Türk vatandaşlarının Avrupa vatandaşlarından farklı muamele gördüğü ve çifte standart işletildiğini düşünen kullanıcı sayısı, konuya dair hiçbir fikri olmayanların oranına yakındır. Yüzdelik olarak en yüksek oran “hiçbir fikrim yok” seçeneği olduğu için buradan çıkan sonuç, kullanıcıların gizlilik politikalarının girişinde yapılan, “Avrupa’da yaşıyorsanız başka, yaşamıyorsanız başka hükümlere tabiisiniz.” anlamındaki ifadeleri okumadıklarını ya da okusalar bile sözleşmenin içeriğinin farkında olmadıklarını göstermektedir.

Türkiye’deki yasaların anlık mesajlaşma uygulamalarına ait sözleşmeler karşısında vatandaşını yeterince korumadığını düşünen kullanıcıların sayısı yüzde elliden daha fazladır. Bu sonuç kullanıcıların kişisel verilerin korunmasına dair yasal olarak eksiklik hissettiklerini ve devletin yasal organlarına başvuruda tereddüde düşme, güvenmeme gibi endişeler yaşadıklarını göstermektedir. Bu soruya verilen yanıtlardan çıkan sonuçlara bakıldığında, genel tablo Türk toplumun yasal süreçlere güvenmediği ve uygulamayı kullanırken herhangi bir hakkının dahi olup olmadığına dair bilgisinin olmadığı yönündedir.

Sonuç olarak, demografik sorular dışında anketten elde edilen tüm bulgular değerlendirildiğinde hukuk bilimine de teknoloji kadar önem verilmesi, iki disiplinin de eş zamanlı geliştirilmesi gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Tüm veriler göstermektedir ki yeni dünya düzeninde kullanıcılar içeriği yoğun, anlaşılır olma ve sadelikten uzak bu metinleri okumak yerine önce tabii olduğu devletin yasal sınırlamalar getirerek sosyal mecralarda vatandaşının kişisel verilerini korumasını tercih etmektedir. Çoğu kullanıcı bireysel olarak müdahale edemediği dijital dünya kurallarına kendi ülkesinin yasalarına duyduğu güvenle dâhil olmak istemekte bunu tıpkı interneti kullanmak gibi bir hak olarak görmektedir. İnternet ve uzantılı mecraları kullanmamanın

neredeyse imkansız hale geldiği günümüz dünyasında kullanıcı sözleşmeleri ya da kullanım şartları olarak dayatılan metinleri okumanın getirdiği yükten kurtulma arzusu içindeki milyonlarca farkındalığı yüksek kullanıcı teknoloji şirketlerinin veri mahremiyeti hamleleri karşısında kamu otoritelerinden gelecek yasal düzenlemelerin takipçisi olmuştur. Türk toplumunda da son yıllarda ağırlık verilen sosyal medya yasaları “ifade özgürlüğünü kısıtlama” algısı oluşturmak yerine tıpkı Avrupa’da olduğu gibi devletin vatandaşlarının kişisel verilerini koruma kapsamındaki görevi gereği aldığı tedbirler şeklinde farkındalığa dönüşmeye başlamıştır.

İnsanı insan yapan en önemli çekirdek hakların korunmadığı toplumlarda gerçekleşen herhangi bir devrimin eksik ve yamalı kaldığı görülmektedir. Özgürce düşünme ve haberleşme gibi temel haklarından yoksun, tereddüt içinde yaşanan bir toplumda gerçekleşen basit bir devrim bile karşılığını bulamayacak ve zamanla değersizleşmeye mahkûm olacaktır. İnsanlık onuru ve kişiliğinin gelişimi için temel şart olan güven ortamı ve özgürlük, devletin asli görevleri arasındadır. Devletler bu görevi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte hak ve yetkilerin yeniden şekillendirilmesi gereğini göz önünde tutarak icra etmelidir. Yüz yılın en değerli metası olan veriyi ve veri sahibi vatandaşlarının haklarını teknoloji devlerine karşı koruma görevini kişisel veri, açık rıza, güvenlik, eşitlik ve farkındalık kavramları temelinde ele almak, evrensel ve her koşula uyumlu yasalarla meşru zemine oturtmak, ulus devletlerin hegemonya alanlarını korumalarına ve vatandaşların kendilerine güvenmelerini sağlayacak adımların temeli olacaktır. Çünkü dijital dünyadaki en büyük yasal boşluk tıpkı kullanıcılar gibi devlet aygıtlarının da verinin korunmasına dair farkındalık düzeyine henüz erişememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Devletler, GDPR örneğinde olduğu gibi tüm dünyada sınır tanımadan vatandaşlarının kişisel verilerini toplayan şirketlere karşı koruyan üst bir mekanizma geliştirmelidir. Ulusal mekanizmaların uluslararası alana hâkim teknoloji şirketlerinin uygulamalarına kısıtlama getirme gücünün sınırlı kalacağı gerçeğinden yola çıkarak sosyal mecralardaki kişisel verileri koruma sistemlerinin teknolojik ve hukuki düzenlemelerle eş zamanlı olarak evrensel düzeyde bir koruma kalkanı şeklinde tesis edilmesi gerektiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- “About Disappearing Messages”. Help Center. https://faq.whatsapp.com/673193694148537/?helpref=uf_share [Erişim Tarihi:11.04.2023].
- “About WhatsApp”. WhatsApp. <https://www.whatsapp.com/about> [Erişim Tarihi:11.04.2023].
- Abut, Kutluhan. “Kişisel Verilerin Yurtdışına Aktarımının KVKK ve GDPR Kapsamında Değerlendirilmesi”. <https://www.eralp.av.tr/kisisel-verilerin-yurtdisina-aktariminin-kvkk-ve-gdpr-kapsaminda-degerlendirilmesi/>. [Erişim Tarihi: 16.04.2023].
- Açiler, Sezer. “Veri Nedir? Veri Tabanı Nedir?”. <https://www.iienstitu.com/blog/veri-nedir> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].
- Akbulak, Yavuz. “Avrupa Birliği ‘Genel Veri Koruma Yönetmeliği’nin Temel Esasları”. <https://legal.com.tr/blog/genel/avrupa-birligi-genel-veri-koruma-yonetmeliginin-temel-esaslari/> [Erişim Tarihi: 13.03.2023].
- Akdeniz, Yaman, Kerem Altıparmak. *Internet: Restricted Access Critical Assesment of Internet Content Regulation And Censorship in Turkey*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2008.
- Akıncı Vural, Z. Beril, Mikail Bat. “Yeni Bir iletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma”. *Journal of Yasar University*. C.20. S. 5 (2010): 3348-3382.
- Aksüt, Elif. “Teknolojik Belirlenimcilik (Determinizm) Nedir?”. <https://www.novarge.com.tr/blog/teknolojik-belirlenimcilik-determinizm-nedir.html> [Erişim Tarihi: 26.05.2022].
- Aktan, Ertuğrul. “Büyük Veri: Uygulama Alanları, Analitiği ve Güvenlik Boyutu”. *Bilgi Yönetimi Dergisi*. C.1. S.1 (2018): 1-22.
- Al, Umut, Mehmet Emin Küçük. “Üst Veri Standartları ve Uygulamaları”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. C. 20, S. 1 (2003): 167-185.
- Altay, Derya. “McLuhan”, *21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar:Kadife Karanlık*. Ed. Nurdoğan Rigel ve diğ. İstanbul: Su Yayınevi, 2005.

“Answering Your Questions About WhatsApp’s January 2021 Privacy Policy Update”. Help Center.
https://faq.whatsapp.com/595724415641642/?helpref=uf_share [Erişim Tarihi: 15.04.2023]. .

“Archive: WhatsApp Privacy Policy”. WhatsApp.
<https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions> [Erişim Tarihi:12.04.2023].

Arms William Y., Christophe Blanchi, Edward A. Overly. "An Architecture For Information In Digital Libraries". *D-Lib Magazine* V.3 (1997): 2-28.

“Art.56 GDPR Competence Of The Lead Supervisory Authority”. GDPR.
<https://gdpr-info.eu/art-56-gdpr/> [Erişim Tarihi: 13.04.2023].

Arvas, İbrahim Sena. “Gutenberg Galaksisinden Meta Evrenine: Üçüncü Kuşak İnternet Web 3.0”. *Academic Journal of Information Technology*. C.13. S.48 (2022 Kış): 52-73.

Arvas, İbrahim Sena. *İfade Özgürlüğü Bağlamında Türkiye’de Twitter Sosyal Medya Araştırmaları*. ed. Ali Murat Kırık, Ali Büyükaslan. Çizgi Kitabevi, 2016.

Atabek, Ümit. *Tarihten Geleceğe İletişim Teknolojileri*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020.

“Avrupa Konseyi”. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı.
http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa [Erişim Tarihi: 06.04.2023].

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”. Avrupa Anlaşmaları Serisi-No.5.
<https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf> [Erişim Tarihi: 02.09.2022].

Avşar, B. Zakir, Gürsel Öngören. *Bilişim Hukuku*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınevi, 2010.

Aydın, Burak, James Algina, Walter Leite, Hakan Atılğan. *Sosyal Bilimler R Platformu*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.

"Aydınlatma Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ". *Resmi Gazete*. 30356, 10 Mart 2018.

Ayhün, Sena Erden. “Kuşaklar Arasındaki Farklılıkla ve Örgütsel Yansımaları”. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. C.2, S.1 (Haziran 2013): 93-112.

Barot, Trushar, Eytan Oren. "A Brief History of Chat Apps".
<https://towcenter.gitbooks.io/guide-to-chat->

apps/content/introductionthe_dawn_of/a_brief_history.html [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

Başaran, Eren. "SSL/TLS Protokolü nedir? Nasıl çalışır?". <https://medium.com/cryptwise/ssl-tls-protokol%C3%BC-nedir-nas%C4%B1l-%C3%A7al%C4%B1%C5%9F%C4%B1r-79a720b41de9> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

Berksun, Fırat. "Web Sözleşmesi'nde Teknolojik Determinizmin İzleri". *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*. S. 5 (Kasım, 2020): 4-94.

Berners-Lee, Tim, James Hendler, Ora Lassila. "The Semantic Web: A New Form of Web Content That is Meaningful to Computers Will Unleash a Revolution of New Possibilities". <https://www.scientificamerican.com/article/the-semantic-web/> [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

"Big Data (Büyük Veri) Nedir?". Medium. <https://medium.com/dusunenbeyinler/big-data-b%C3%BCy%C3%BCk-veri-analizi-d53d8f8ab52b> [Erişim Tarihi: 08.11.2022].

"Bilgisayarlı Kişisel Veri Dosyalarının Düzenlenmesine İlişkin Esaslar". BM Genel Kurulu. <https://www.refworld.org/pdfid/3ddcafaac.pdf> [Erişim Tarihi: 06.10.2022].

"BiP Acil Durum İle Kesintisiz İletişim". BiP. <https://BiP.com/tr/acil-durum-butonu/> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

"BiP Gizlilik Politikası (Aydınlatma Metni)". BiP. <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

"BiP Özellikler". BiP. <https://BiP.com/tr/ozellikler/> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

"BiP Privacy Policy (Clarification Text)". BiP. <https://BiP.com/en/privacy-policy/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

"BiP Tarafından İşlenebilecek Kişisel Verileriniz". BiP. <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

"Birleşmeler: Komisyon, "WhatsApp'ın Devralınması Hakkında Yanıltıcı Bilgi Sağladığı İçin Facebook'a 110 Milyon Euro Para Cezası Verdi". Avrupa Komisyonu. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_1369 [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

"Bot Messages". Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#6-bot-messages> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

“Bot Payments API”. Telegram. <https://core.telegram.org/bots/payments> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

“Bots: An Introduction For Developers”. Telegram. <https://core.telegram.org/bots> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

Boz Eravcı, Deniz. “Kurumların Dijital Dönüşümü: Büyük Veri”. *Çalışma İlişkileri Dergisi. Journal of Labour Relations*. C.11. S.1 (2020 Ocak): 90-112.

Brewster, Thomas. “WhatsApp’ın Verilerinizi Facebook ile Paylaşmasını Durdurmak İçin 30 Gününüz Var”. <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2016/08/25/whatsapp-facebook-share-your-number-and-usage-data/?sh=69eceb442042> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

Brock, Amanda. “What Is Open Source, and Why Does It Matter Today?”. <https://www.openaccessgovernment.org/open-source-technology/129261/#:~:text=Today%20open%20source%20has%20changed,trying%20to%20do%20everything%20yourself> [Erişim Tarihi: 31.03.2023].

Büyükağacı, Beyza. “Anlık Mesajlaşma Uygulamaları ve Kişisel Veriler”. <https://www.kocav.org.tr/2022/08/24/anlik-mesajlasma-uygulamalari-ve-kisisel-veriler/> [Erişim Tarihi: 18.04.2023].

“Büyük Veri Hangi Kaynaklardan Elde Edilir?”. Innova. <https://www.innova.com.tr/tr/blog/buyuk-veri-blog/buyuk-veri-hangi-kaynaklardan-elde-edilir> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

Cankaya, Özden, Melike Batur Yamaner. *Kitle İletişim Özgürlüğü*. Beta Yayınevi, 2012.

“Changes to This Privacy Policy”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#11-changes-to-this-privacy-policy> [Erişim Tarihi: 02.04.2023]. .

Coleman, Jack. “What’s the Difference Between MMS vs. SMS?”. <https://www.airship.com/blog/mms-vs-sms-know-the-difference/> [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

“Compliance With A Legal Obligation”. WhatsApp Privacy Policy. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-legal-basis-for-processing-data> [Erişim Tarihi: 14.04.2023].

Curry, David. “Signal Revenue & Usage Statistics (2023)”. <https://www.businessofapps.com/data/signal-statistics/> [Erişim Tarihi: 28.03.2023].

Çelik Varol, Merve, Erdem Varol. “Kavram ve Kuramlarıyla "Marshall McLuhan'a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme". *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*. C.5. S. 1 (June 2019): 143-146.

Çelik, Onat. “Cambridge Analytica Skandalı ve Adım Adım Tüm Detayları”. <https://www.pollective.com.tr/cambridge-analytica-skandalı/> [Erişim Tarihi:09.07.2022].

“Çeyrek Finansal Raporlar”. Turkcell. <https://www.turkcell.com.tr/tr/hakimizda/yatirimci-iliskileri/ceyrek-finansal-sonuclar> [Erişim Tarihi: 18.04.2023].

Çiftçi, Kemal. “Westphalia-Sistemi”ne Karşı ‘Millet-Sistemi’ Söylemi ve Soğuk Savaş Sonrası’nda Uluslararası Siyaset”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. C.10. S.19 (Sonbahar 2018): 685-705.

Çora, Ali Nazmi. Atatürk’ü Düşünce Sistemi. Ankara: Atayurt Yayınevi, 2019.

“Data Protection Act 1998 Undertaking”. 12 March 2018. <https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/undertakings/2258376/whatsapp-undertaking-20180312.pdf> [Erişim Tarihi: 13.04.2023]. .

“Deleting Data”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#10-deleting-data> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

Demirtel, Hakan, Şeref Sağıroğlu. “Özgür Dağıtıma Konu Olan Yazılımlar: Nedir? Ne Kadar Güvenlidir?”. *Tübvav Bilim Dergisi*. C:4. S.1 (2011): 52-63.

Dijk, Jan Van. *Ağ Toplumu (Network Society, Social Aspects of the New Media)*. çev. Özlem Sakin. Kafka Kitap, 2016.

Doğan, Baran. “Bilişim Suçu Nedir?”. <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/bilisim-suclari-nelerdir.html> [Erişim Tarihi: 12.10.2022].

Duman, Berat. “Anayasa Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması”. (Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020).

Duman, Berat. “WhatsApp Veri Paylaşım Politikasının Kişisel Verilerin Korunması Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi (AB Hukuku İle Mukayeseli)”. *Adalet Dergisi*. S.66 (2021/1): 543-567.

Durmaz, Can. “Dünyanın En büyük Göçü: Küresel Köye Göç Ediyoruz!”. <https://medium.com/@candurmaz/d%C3%BCnyanın%C4%B1n-en-b%C3%BCy%C3%BCk-g%C3%B6%C3%A7-k%C3%BCresel->

k%C3%B6y-e-global-village-g%C3%B6%C3%A7-ediyoruz-6020b00f079d
[Erişim Tarihi: 13.04.2022].

Dölger, Murat Volkan. “Avrupa Birliği Veri Koruma Tüzüğü Bağlamında Kişisel Verilerin Korunması”. *Yaşar Hukuk Dergisi*. C.1. S.2 (Temmuz 2019): 71-174.

Emiroğlu, Bülent Gürsel. “Semantik Web (Anlamsal Ağ) Yapıları ve Yansımaları”. Akademik Bilişim ’09 - XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri. 11-13 şubat 2009. şanlıurfa: Harran Üniversitesi, 2009, 151-155.

Erdem, Elif. “Elektronik Medya ve Yeni bir Medya olarak Sosyal Ağlar”. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010).

Erdem, Merve, Gürkan Özocak. “Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi ve Türk Hukukuna Etkileri”. <http://ozocak.com/Dosyalar/27669f.pdf> [Erişim Tarihi: 11.10.2022].

Evrensel Metinler. “Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü”. <https://hukukbook.com/avrupa-birligi-genel-veri-koruma-tuzugu-gdpr/> [Erişim Tarihi: 13.03.2023].

“Erişim Sağlayıcı”. Site Bilgileri Sorgu Sayfası. https://internet2.btk.gov.tr/sitesorgu/index.php?menu=menu_sss [Erişim tarihi:28.03.2023].

“Fikri Mülkiyet Hakları, İçerikler ve Lisans”. Kullanım Koşulları. <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

“Gen Z and Gen Alpha Infografic Update”. Mccrindle. <https://mccrindle.com.au/article/topic/generation-z/gen-z-and-gen-alpha-infographic-update/> [Erişim Tarihi:06.05.2023].

“Genel şartlar”. Kullanım Koşulları. <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

“Güvenilirlik ve Geçerlilik Testleri”. Yöntem İstatistik. <https://www.yontemistatistik.com/post/g%C3%BCvenilirlik-ve-ge%C3%A7erlilik-testleri#:~:text=Bir%20testtin%20g%C3%BCvenilir%20olmas%C4%B1%20i%C3%A7in,90'dan%20fazla%20olmas%C4%B1%20gerekmektedir.> [Erişim Tarihi: 19.05.2023].

Greenberg, Andy. “Hacker Lexicon: What Is The Signal Encryption Protocol”. <https://www.wired.com/story/signal-encryption-protocol-hacker-lexicon/> [Erişim Tarihi: 29.03.2023].

Güdücü, Murad. “Kullanım Koşulları ve Üyelik Sözleşmesi”. <https://www.parasut.com/blog/kullanim-kosullari-ve-uyelik-sozlesmesi> [Erişim Tarihi: 11.10.2022]. .

Gülpınar Demirci, Vildan, Başak Bulut Kömeçoğlu. “Sosyal Ağlarda Veri Gizliliği: Türkiye’de WhatsApp Gizlilik Sözleşmesine Gösterilen Tepkilerin Duygu Analizi”. *KAÜİİBFD*. C.13, S. 26 (2022): 710-742.

“Güvenli, Şifreli, Şeffaf İletişim”. BİP. <https://BiP.com/tr/guvenlik/> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

Harari, Yuval Noah . “Will The Future Be Human?”. World Economic Forum, 2018. https://www.youtube.com/watch?v=hL9uk4hKyg4&ab_channel=WorldEconomicForum [Erişim Tarihi: 18.10.2022].

Hauben, Michael. “History of ARPANET/Behind the Net”, https://www.bibliotecapleyades.net/sociopolitica/sociopol_DARPA10.htm [Erişim Tarihi: 28.05.2023].

Herrle, Jeanette, Jesse Hirsh. “The Peril and Potential of the GDPR”. https://www.cigionline.org/articles/peril-and-potential-gdpr/?utm_source=google_ads&utm_medium=grant&gclid=CjwKCAjwrdmhBhBBEiwA4Hx5g7K8VKvvV962-3NjQ5yHhDxBWYu1nNo5iZm4NG5ki8Tqaraf7M1-iRoCwEQQA_vD_BwE [Erişim Tarihi: 18.04.2023].

“Her Şeyiyle Bizim, Her Şeyiyle Türkiye’nin”. Türkiye’nin Uygulamaları. <http://www.turkiyeninuygulamaları.com/tr> [Erişim Tarihi: 08.04.2023].

“History of the United Nations”. United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un> [Erişim Tarihi: 15.09.2022].

“Hizmette Yaşanabilecek Sorunlar ve Hukuki Uyuşmazlıklar”. Kullanım Koşulları. <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].

Horzum, Mehmet Barış. “Öğretmenlerin Web 2.0 Araçlarından Haberdarlığı, Kullanım Sıklıkları ve Amaçlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. C.7. S. 1 (2010): 604-634.

“How and Why We Process Your Information and Our Legal Basis For Processing”. WhatsApp Privacy Policy. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea?eea=1#privacy-policy-legal-basis-for-processing-data> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

“How We Process Your Information and Our Legal Basis For Processing”. WhatsApp Privacy Policy. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy->

eea/revisions/20211122#privacy-policy-legal-basis-for-processing-data
[Erişim Tarihi:14.04.2023].

“How We Process Your Information”. WhatsApp Privacy Policy.
<https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-how-we-use-information> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

“How We Use Information”. WhatsApp Privacy Policy. Last Updated: January 4, 2021.
<https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-how-we-use-information> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

“How We Use Information”. WhatsApp Privacy Policy. Effective Date: January 4, 2021. WhatsApp Privacy Policy. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

“How We Work With Other Facebook Companies”. WhatsApp Privacy Policy. Last Updated: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-how-we-work-with-other-facebook-companies> [Erişim Tarihi: 14.04.2023].

“How We Work With Other Facebook Companies”. WhatsApp Privacy Policy. Last Modified: January 04, 2021.
<https://www.whatsapp.com/legal/updates/privacy-policy-eea?lang=en#privacy-policy-updates-how-we-work-with-other-facebook-companies> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

“How We Work With Other Meta Companies”. WhatsApp Privacy Policy. Effective Date: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

“How We Work With Other Meta Companies”. WhatsApp Privacy Policy. Last modified: November 14, 2022. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-how-we-work-with-other-meta-companies> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

“How You Exercise Your Rights”. WhatsApp Privacy Policy.
<https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-how-you-exercise-your-rights> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

“Information We Collect”. WhatsApp Privacy Policy. Last modified: November 14, 2022. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-information-we-collect> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

- “Information We Collect”. WhatsApp Privacy Policy. Last modified: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-information-we-collect> [Erişim Tarihi: 13.04.2023].
- Iqbal, Mansoor. “Telegram Revenue And Usage Statistics (2023)”. <https://www.businessofapps.com/data/telegram-statistics/> [Erişim Tarihi:31.03.2023].
- “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”. İnsan Hakları Belgeleri. <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> [Erişim Tarihi: 15.09.2022].
- “İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme”. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Roma,1950.
- “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (5651 S.K.)”. *Resmî Gazete*, 26530, Mayıs 2007.
- “İnternete Bağlan”. Kahve Dünyası. <https://www.turknetwifi.com/guest/s/wbwet5sa/> [Erişim Tarihi:15.07.2022].
- Kalelioğlu, Eray. “WhatsApp’tan Olay Açıklama: Verilerinizi Facebook’la Paylaşmayanlar, WhatsApp’ı Kullanamayacak”. <https://www.webtekno.com/verilerini-facebookla-paylasmayanlar-whatsappi-kullanamayacak-h104483.html> [Erişim Tarihi: 11.04.2023].
- Kapan, Kaan, Rumeysa Üncel. "Gelişen Web Teknolojilerinin (Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0) Türkiye Turizmüne Etkisi." *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*. C.3. S.3. (2020): 276-289.
- Kara, Osman. “We Are Social Dijital 2023 Global ve Türkiye Raporu Yayınlandı!”. <https://omgiletisim.com/we-are-social-dijital-2023-global-ve-turkiye-raporu-yayinlandi/> [Erişim Tarihi: 27.03.2023].
- Kaya, Onur Poyraz. “Semantik Web Nedir? Arama Motorları Neden Semantik Web Kullanır?”. <https://www.newslabturkey.org/2018/10/04/semantik-web/> [Erişim Tarihi: 22.07.2022].
- “Keeping Your Personal Data Safe”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#4-keeping-your-personal-data-safe> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].
- Kemp, Simon. “Digital 2023: Global Overview Report”. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report> [Erişim Tarihi: 25.03.2023].

Kemp, Simon. “Digital 2023: Turkey”. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turkey> [Erişim Tarihi: 26.03.2023].

“Key Updates”, WhatsApp Privacy Policy, Last modified: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-key-updates> [Erişim Tarihi: 14.04.2023].

“Key Updates”. WhatsApp Privacy Policy. Last modified: November 22, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20211122#privacy-policy-key-updates> [Erişim Tarihi: 15.04.2023].

“Key Updates”. WhatsApp Privacy Policy. Last modified: November 14, 2022. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-key-updates> [Erişim Tarihi: 16.04.2023].

“Key Updates”, WhatsApp Privacy Policy, Effective Date: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 27.04.2023].

Kılıç, Gözdenur. “5651 Sayılı Kanun’da Yapılan Sosyal Medya’ya İlişkin Değişiklikler”. <https://fikrimulkiyet.com/5651-sayili-kanunda-yapilan-sosyal-medyaya-iliskin-degisiklikler/> [Erişim Tarihi: 05.07.2022].

“Kişisel Veri”. Kişisel Verilerin Korunması Platformu. <https://www.kisiselverilerinkorunmasi.org/kisisel-veri-nedir-ne-demektir/> [Erişim Tarihi: 08.03.2023].

“Kişisel Veri Nedir?”. Mysoft. <https://www.mysoft.com.tr/kisisel-veri-nedir-kisisel-veriler-nelerdir> [Erişim Tarihi: 14.10.2022].

“Kişisel Veriler Kime ve Hangi Amaçlarla Aktarılıyor?”. BİP. <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 11.04.2023].

“Kişisel Veriler Nerede Saklanıyor?”. BİP. <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 11.04.2023].

“Kişisel Verileri Koruma Kanunu (6698 S.K.)”. *Resmi Gazete*. 29677, Nisan 2016.

Kişisel Verileri Koruma Kurumu. (2016). <https://www.kvkk.gov.tr/#> [Erişim Tarihi: 05.10.2022].

“Kişisel Verileri Koruma Kurumu Kişisel Veri Saklama ve İmha Politikası”. Kişisel Verileri Koruma Kurumu. <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/5386/KVKK-KISISEL-VERI-SAKLAMA-ve-IMHA-POLITIKASI> [Erişim Tarihi: 14.03.2023].

- “Kişisel Verilerin İşlenme Şartları”. Kişisel Verileri Koruma Kurumu. <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4190/Kisisel-Verilerin-Islenme-Sartlari> [Erişim Tarihi: 27.04.2023].
- “Kişisel Verilerin İşlenmesinin Yöntemi, Amacı ve Yasal Dayanağı”. BiP. <https://BiP.com/tr/gizlilik-politikasi/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].
- “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Aydınlatma Metni”. Sözleşmeler. <https://www.kahvedunyasi.com/sozlesmeler/kvkk-aydinlatma-metni-a5c8> [Erişim Tarihi:28.03.2023].
- “Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi (8576 S.K.). *Resmi Gazete*, 2016.
- “Kullanıcı İçeriği ve Bize Verdiğiniz Haklar”. Kullanım Koşulları. <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].
- “Kullanım İlkeleri”. Kullanım Koşulları. <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].
- Küstür, Sabri. “Turkcell’in BiP ve Diğer Dijital Servislerinde Veri Gizliliği ve Güvenliğe Bakışı”. <https://www.teknoblog.com/turkcell-bip-diger-dijital-servislerinde-veri-gizliliği/> (Erişim Tarihi:17.04.2023].
- Küstür, Sinan. “Telegram’ın Aylık Aktif Kullanıcı Sayısı 200 Milyona Ulaştı”. <https://www.teknoblog.com/telegram-aylik-aktif-kullanici-sayisi-200-milyon/> [Erişim Tarihi: 02.04.2023].
- Küzeci, Elif. “Anayasal Bir Hak: Kişisel Verilerin Korunması”. Bilişim Kurultayı, 2010: 142-149. <http://www.bilisimdergisi.org.tr/s128/pdf/142-149.pdf> [Erişim Tarihi: 07.07.2022].
- Latorre, Marino. “Web 1.0, 2.0, 3.0 ve 4.0’ın Tarihi”. çev. Özgür Yılmaz. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. C.8. S.2 (2021): 344-350.
- “Law, Our Rights and Protection”. WhatsApp Privacy Policy. Last modified: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-law-rights-and-protection> [Erişim Tarihi: 15.04.2023].
- “Law, Our Rights and Protection”. WhatsApp Privacy Policy. Effective Date: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].
- “Legal Ground For Processing Your Personal Data”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#2-legal-ground-for-processing-your-personal-data> [Erişim Tarihi: 18.04.2023].

“Log In To Telegram By QR Code”. Telegram. <https://web.telegram.org/k/> [Erişim Tarihi:02.04.2023].

Loubser, Max. "User Created Content With MMS". <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=6c627287cf5a89f9b8f1b2dcf9e10447e05704d9> [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

Mamur Işıkcı, Yasemin, Esmeray Alacadağlı, Emre Akcagündüz. *Kamu Yönetimi Ansiklopedisi Genişletilmiş 2. Cilt*. Ankara: Astana Yayınları, 2021.

“Managing and Retaining Your Information”. WhatsApp Privacy Policy. Last modified: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-managing-and-retaining-information> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

“Managing and Retaining Your Information”. WhatsApp Privacy Policy. Effective Date: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 30.03.2023].

March, Liz. “Most Popular Messaging Apps Worldwide 2023”. <https://www.similarweb.com/blog/research/market-research/worldwide-messaging-apps/> [Erişim Tarihi: 28.03.2023].

Marr, Bernard. “How Much Data Do We Create Every Day The Mind Blowing Stats Everyone Should Read”. <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/05/21/how-much-data-do-we-create-every-day-the-mind-blowing-stats-everyone-should-read/?sh=27e8790260ba> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

McLean, Jace. “Data Never Sleeps Hits Double Digits!”. <https://www.domo.com/data-never-sleeps#data> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

Mcluhan, Marshall. *Gutenberg Galaksisi/Tipografik İnsanın Oluşumu*. çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

“Message Privately”. Privacy. <https://www.whatsapp.com/privacy> [Erişim Tarihi:11.04.2023].

“Meta Tanıtımı: Bir Sosyal Teknoloji Şirketi”. Meta. <https://about.fb.com/news/2021/10/facebook-company-is-now-meta/> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

“Milyonlar BiP’i Tercih Etti”. BiP. <https://medya.turkcell.com.tr/en/bulletins/millions-have-preferred-BiP/> [Erişim Tarihi: 17.04.2023].

- Mohan, Komal. "How To Stop WhatsApp From Sharing Your Data With Facebook". <https://www.gadgetsnow.com/how-to/how-to-stop-whatsapp-from-sharing-your-data-with-facebook/articleshow/63766022.cms> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].
- "MTProto Mobil Protokolü". Telegram. <https://core.telegram.org/mtproto> [Erişim Tarihi: 31.03.2023].
- Okan, Salih Eray. "WhatsApp, Telegram, Signal/ Gerçekte Hangisi Daha Güvenli?". <https://hwp.com.tr/whatsapp-telegram-signal-gercekte-hangisi-daha-guvenli-172365> [Erişim Tarihi: 01.04.2023].
- Okumuş, Meryem, Sait Sinan Atılgan. "Üniversite Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Dijital Mahremiyet Kaygısı Arasındaki İlişki". *TRT Akademi*. C.6, S.12 (Mayıs 2021): 342-363.
- Orwell, George. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört. çev. Selen Birce Yılmaz. İstanbul: Kapra Yayıncılık, 2021.
- "Our Global Operations". WhatsApp Privacy Policy. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#privacy-policy-law-rights-and-protection> [Erişim Tarihi: 15.04.2023].
- Öncü, Ali Servet, Erkan Cevizliler. "Avrupa Bütünleşmesi İçin Önemli Bir Adım: Avrupa Konseyi ve Türkiye'nin Konseye Üyeliği Meselesi". *Gazi Akademik Bakış*. C.7. S. 13 (2013): 15-44.
- Önok, Murat. "Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi Işığında Siber Suçlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. C.19. S.2 (2013): 1229-1270.
- Özçelik, Durmuş Ali. *Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: ÖSYM Yayınları, 1998.
- Özdemir, Umut. "Facebook-Cambridge Analytica Skandalının "Katılımcı Kültür, Dijital Emek Sömürüsü ve Mahremiyetin İhlali Çerçevesinde İncelenmesi". *Egemia Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*. S.10 (2022): 22-34.
- Prensky, Marc. "Digital Natives, Digital Immigrants" <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> [Erişim Tarihi: 21.07.2022].

“Privacy Principles”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#1-1-privacy-principles> [Erişim Tarihi: 02.04.2023].

“Processing Your Personal Data”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#5-processing-your-personal-data> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

“Profilleme”. Madde ve Gerekçesi İle Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (Bilgi Notu) ve Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Terimler Sözlüğü. <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/5388/Madde-ve-Gerekcesi-ile-Kisisel-Verilerin-Korunmasi-Kanunu-Bilgi-Notu-ve-Kisisel-Verilerin-Korunmasina-Iliskin-Terimler-Sozlugu> [Erişim Tarihi: 16.07.2022].

Retention Of Your Information”. WhatsApp Privacy Policy. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea#privacy-policy-retention-of-your-information> [Erişim Tarihi: 27.04.2023].

Riley, Jenn . *Understanding Metadata: What Is Metadata, and What Is It For?:A Primer*. NISO, 2017.

Rükay Şentürk, Ebru. “İletişimin Evrimi ve Doğru İletişim”. <https://www.iienstitu.com/blog/iletisimin-evrimi-ve-dogru-iletisim> [Erişim Tarihi: 15.04.2022].

Saydam, Mehmet. *Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2011.

Schroeder, Stan. “Telegram Hits 500 Million Active Users Amid WhatsApp Backlash”. <https://mashable.com/article/telegram-500-million?europa=true> [Erişim Tarihi:31.03.2023].

Sır, Ali Sabri. "Siber Güvenlik Nedir? İnternette Ne Kadar Güvendedeyiz?". <https://alisabrisir.medium.com/siber-g%C3%BCvenlik-nedir-i%CC%87nternette-ne-kadar-g%C3%BCvendedeyiz-c55691b98679> [Erişim Tarihi: 12.10.2022].

“Some Basic Concepts”. ICO. <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/introduction-to-dpa-2018/some-basic-concepts/#9> [Erişim Tarihi: 13.04.2023].

“Table of Contents”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#1-3-table-of-contents> [Erişim Tarihi: 02.04.2023].

“Telegram FAQ”. Telegram. <https://telegram.org/faq> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

“Telegram Secret Chat: How It Is Different From Regular Chats”. Gadgets Now. <https://www.gadgetsnow.com/social/telegram-secret-chat-how-it-is->

different-from-regular-chats/articleshow/80280228.cms
Tarihi:01.04.2023].

[Erişim

“Terms of Service”. Telegram. <https://telegram.org/tos> [Erişim Tarihi: 02.04.2023].

“The Real Time Billionaires List”. The World’s Real-Time Billionaires.
<https://www.forbes.com/real-time-billionaires/#217251f43d78> [Erişim
Tarihi: 26.03.2023].

“Third Party Payment Services”. Telegram Privacy Policy.
<https://telegram.org/privacy#7-third-party-payment-services> [Erişim Tarihi:
03.04.2023].

“TİB ve Metadata”. KAME. <https://network23.org/kame/2014/03/19/tib-ve-metadata/>
[Erişim Tarihi: 26.07.2022].

“TLS Nedir? SSL/TLS Kullanarak Güvenli E-posta Gönderin veya Alın”. Uzman
Posta. <https://uzmanposta.com/blog/tls/> [Erişim Tarihi: 09.04.2023].

“Top Apps Worldwide for January 2021 by Downloads”. Sensor Tower Blog.
[https://sensortower.com/blog/top-apps-worldwide-january-2021-by-](https://sensortower.com/blog/top-apps-worldwide-january-2021-by-downloads)
downloads [Erişim Tarihi:12.04.2023].

“Türk Borçlar Kanunu (6098 S.K.)”. *Resmi Gazete*. 27836, Ocak 2011.

“Türk Ceza Kanunu (5237 S.K.)”. *Resmi Gazete*. 25611, Ekim 2004.

“Türkiye’de Bilişim Hukuku”. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu.
<https://internet.btk.gov.tr/turkiye-de-bilisim-hukuku> [Erişim Tarihi:
12.10.2022].

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. *Sosyal Medya Kullanım Kılavuzu*.
Ankara, 2020.

Tombul, Işıl. "Argümantatif Yaklaşımla Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenleri
Tartışmak". *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-*
Dergisi. S.14 (2020): 134-155.

Tuncel Uyanık, Ecenur. "İçerik Sağlayıcı, Yer Sağlayıcı, Erişim Sağlayıcı
Kavramları". <https://bit.ly/3Wye1lz> [Erişim Tarihi:27.03.2023].

Turan, Erdem, Alper. “Yeni Medya Ortamlarında Üre-Tüketici ve Katılım Olgusu:
Ekşi Sözlük ve Okan Bayülgen’in Talk Show’una Etkileşim”. (Yüksek
Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 1982.

- Ulukan, Gözde. “11 Günde WhatsApp, Telegram ve BiP'in Kullanıcı Sayılarının Değişimi”. <https://webrazzi.com/2021/01/14/11-gunde-whatsapp-telegram-ve-BiP-in-kullanici-sayilarinin-degisimi/> [Erişim Tarihi: 17.04.2023].
- “Ücretlendirme, Yenileme, İptal”. Kullanım Koşulları. <https://BiP.com/tr/kullanim-kosullari/> [Erişim Tarihi: 10.04.2023].
- Vailshery, Lionel Sujay. “Exponential Growth of Data and Connected Devices”. <https://www.statista.com/statistics/1175706/worldwide-edge-computing-market-revenue/> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].
- “Veri”. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 17.10.2022].
- Vural, Yılmaz . “Veri Mahremiyeti: Saldırıları, Korunma ve Yeni Bir Çözüm Önerisi”. *Uluslararası Bilgi Güvenliği Mühendisliği Dergisi*. C.4. S.2 (2018): 21-34.
- “What Personal Data We Use”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#3-what-personal-data-we-use> [Erişim Tarihi: 18.04.2023].
- “WhatsApp Blog”. WhatsApp. <https://blog.whatsapp.com/> [Erişim Tarihi:11.04.2023].
- “WhatsApp Legal Info”. WhatsApp Privacy Policy. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20210104#oLkkOFsXwPTRfpjQp> [Erişim Tarihi: 13.04.2023].
- “WhatsApp Privacy Policy”. WhatsApp. Last Modified: April 24, 2018. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20180424> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].
- “WhatsApp Privacy Policy”. WhatsApp. Effective Date: January 4, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 11.04.2023].
- “WhatsApp Privacy Policy”. WhatsApp. Effective Date: January 04, 2021. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].
- WhatsApp. Last Modified: August 25, 2016. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy-eea/revisions/20160825> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].
- “WhatsApp Privacy Policy”. WhatsApp. Last Modified: December 19, 2019. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy/revisions/20191219> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

“WhatsApp Privacy Policy”. WhatsApp. Last Modified: July 20, 2020. <https://www.whatsapp.com/legal/privacy-policy/revisions/20200720> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

“WhatsApp Security Advisories”. WhatsApp. <https://www.whatsapp.com/security/advisories> [Erişim Tarihi: 29.03.2023].

“WhatsApp Terms of Service”. WhatsApp. <https://www.whatsapp.com/legal/terms-of-service-eea> [Erişim Tarihi:14.04.2023].

“WhatsApp Uygulaması Hakkında Kamuoyu Duyurusu”. KVKK. <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/6855/WHATSAPP-UYGULAMASI-HAKKINDA-KAMUOYU-DUYURUSU> [Erişim Tarihi:01.04.2023].

“WhatsApp ve Telegram: Karşılaştırmalı Analiz”. Edubirdie. <https://edubirdie.com/examples/whatsapp-vs-telegram-comparative-analysis/> [Erişim Tarihi: 01.04.2023].

“WhatsApp, Signal, Telegram ve Diğerkleri: Dünya’da Durum Ne?”. Chip. https://www.chip.com.tr/haber/whatsapp-signal-telegram-ve-digerleri-dunya-durum-ne_92577.html [Erişim Tarihi: 06.09.2022].

WhatsApp. (2009). <https://www.whatsapp.com/> [Erişim Tarihi:16.04.2023].

“Who Your Personal Data May Be Shared With”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#8-who-your-personal-data-may-be-shared-with> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

Wise, Jason. “How Much Data Is Created Every Day In 2023? (New Stats)”. <https://earthweb.com/how-much-data-is-created-every-day/> [Erişim Tarihi: 08.03.2023].

Yengin, Deniz. “Yeni Medyanın Olanakları: Semantik Web”. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*. V.5. I.1 (January 2015): 44-53.

“Yer Sağlayıcı ve İçerik Sağlayıcı Tanımı ve Sorumlulukları”. <https://www.ozdogruhukuk.com/yayinlar/yer-saglayici-ve-icerik-saglayici-tanimi-ve-sorumluluklari.html> [Erişim tarihi:28.03.2023].

Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006.

Yılmaz, Yaşar. “5651 Sayılı Yasa Nedir? Kanuna Karşı Yaptırımları Nelerdir?”. <https://www.cozumpark.com/5651-sayili-kanun/> [Erişim Tarihi:05.07.2022].

“Your Rights Regarding The Personal Data You Provide To Us”. Telegram Privacy Policy. <https://telegram.org/privacy#9-your-rights-regarding-the-personal-data-you-provide-to-us> [Erişim Tarihi: 03.04.2023].

Yücedağ, Nafiye, Şehriban İpek Aşıkoğlu, Elif Beyza Akkanat Öztürk. “WhatsApp Gizlilik Politikası: Facebook’a Aktarım Hükümlerinin Dünü Bugünü Yarını(?)”. <https://blog.lexpera.com.tr/whatsapp-gizlilik-politikasi-facebook-a-aktarim-hukumlerinin-dunu-bugunu-yarini/#fnref12> [Erişim Tarihi: 12.04.2023].

Zhang, Alison B., Don Gourley. “Descriptive Metadata”. <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/descriptive-metadata> [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

Zülfikar, Haluk. “Veri, Data”. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/veri_data#:~:text=Say%C4%B1sal%20ya%20da%20say%C4%B1sal%20olmayan,etme%20s%C3%BCreci%20olarak%20da%20tan%C4%B1mlanabilir [Erişim Tarihi: 17.10.2022].

“\$300.000 for Cracking Telegram Encryption”. Telegram. <https://telegram.org/blog/cryptocontest?setln=tr> [Erişim Tarihi: 28.04.2023].

“700 Million Users and Telegram Premium”. Telegram. <https://telegram.org/blog/700-million-and-premium/tr?ln=a> [Erişim Tarihi: 31.03.2023].

“6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Uyarınca Aydınlatma Metni”. Kahve Dünyası. https://cdnd.kahvedunyasi.com/pdf/Gizlilik_Politikasi.pdf [Erişim Tarihi: 26.04.2023].

EKLER

Ek-1 Anket Soruları

1- Cinsiyetiniz nedir?

Kadın
Erkek
Belirtmek istemiyorum

2- Yaşınız nedir?

16-27
28-43
44-58
58 ve üstü

3- Eğitim durumunuz nedir?

Ortaokul
Lise
Üniversite
Lisansüstü

4 - En sık kullandığınız "Anlık Mesajlaşma Uygulaması" hangisidir?

WhatsApp
BiP
Telegram
Diğer:

5- İkinci tercih olarak aynı anda kullandığınız "Anlık Mesajlaşma Uygulaması" var mı?

WhatsApp
BiP
Telegram
Diğer:

6- Anlık mesajlaşma uygulaması kullanma nedeniniz nedir?

Çevremdeki pek çok insanın kullanması (Popülerlik)
Güvenilirliği
Kullanım kolaylığı (Alışkanlık)
Mecburiyet

7- "Anlık Mesajlaşma Uygulamaları" üzerinden iletişim kurarken yaşadığınız en büyük tedirginlik nedir?

Mesaj içeriklerimin, kaydedilmesi, saklanması ve başkaları tarafından okunması ihtimali
Kişisel verilerimin bilgim dışında paylaşılması, satılması ihtimali
Herhangi bir tedirginlik hissetmiyorum
Diğer:

8- "Kullanıcı Sözleşmesi" nedir biliyor musunuz?

Evet
Hayır

9- "Anlık Mesajlaşma Uygulamalarını indirirken ya da sonrasında kullanıcı sözleşmesini okudunuz mu?

Evet, okudum
Hayır, okumadım
Fark etmedim
Hatırlamıyorum

10-"Anlık Mesajlaşma Uygulamaları" ile hukuki bir sorun yaşarsanız (veri çalınması, satılması veya şahsi içeriklere erişilmesi vb.) yasal olarak öncelikle nereye başvurursunuz?

Emniyet güçlerini (polisi) ararım
Mahkemeye başvururum
Hizmet sağlayıcıya ulaşmaya çalışırım
Bilmiyorum ama öğrenmek isterim

11- Devletin ilgili kurumlarının sizi bu uygulamalar yüzünden başınıza gelebilecek olumsuzluklarla ve haklarınızla ilgili bilgilendirmesini ister miydiniz?

Evet
Hayır
Bu tip bilgilendirmeleri önemsemiyorum

12-” Anlık Mesajlaşma Uygulamalarını” indirirken kullanıcı sözleşmesini okuma ve onaylama şartı ile karşılaştınız mı?

Evet
Hayır
Fark etmedim
Hatırlamıyorum

13- "Anlık Mesajlaşma Uygulamaları" kullanımında veri mahremiyeti ve güvenliği konusunda Türk vatandaşları ile Avrupa vatandaşları arasında çifte standart olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet
Hayır
Bir fikrim yok

14- Türkiye'deki yasaların "Anlık Mesajlaşma Uygulamaları" ile ilgili sizi yeterince koruduğunu düşünüyor musunuz?

Evet
Hayır
Bir fikrim yok

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : AVCI, Gülden

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Üniversite ve Bölüm	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	MSÜ-Stratejik İletişim	2023
Lisans	Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler	2008

Yabancı Dil

İngilizce